3 1761 07432821 2

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/mitlivoglevnedso00fibi

361

361

JOHANNES FIBIGER

MIT LIV OG LEVNED

SOM JEG SELV HAR FORSTAAET DET

—

UDGIVET

AF

KARL GJELLERUP

KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO. (M. A. HANNOVER)
1898

361.

LIBRARY
MAR 6 1974

PT
8127
F5 Z52

Non me cuiqvam mancipavi, nullius nomen fero, multum magnorum virorum judicio credo, aliqvid et meo vindico.

FORORD.

Ved min Pleiefader Johannes Fibigers Død (13. Nov. 1897) tilfaldt der mig den Opgave, at besørge Udgivelsen af det Memoireværk, som han efterlod. Manuscriptet var allerede kjendt af Flere, som levende ønskede at se det offentliggjort — Prof. Høffding udtalte sig derom i den Nekrolog, som han skrev til »Politiken« — og det var ogsaa Fibigers eget Ønske. Da vi talte derom i de sidste Dage, og hans Hustru yttrede, at der var en Del Steder deri, som man ikke godt kunde lade trykke af Hensyn til nulevende Personer, sagde han: »Aa, det gjør saamænd ikke Noget, lad det blot blive trykt altsammen.«

»Altsammen« vilde nu imidlertid sige omtrent 1700 tæt skrevne Kvartsider, og jeg havde allerede den Gang — uden at kjende Værket — mine praktiske Tvivl om Udgivelsens Mulighed. Min Opgave blev derved siden, efter Samraad med min Forlægger, nærmere bestemt som den at reducere 1700 Sider til knap 600. Og da jeg havde gjort mig fortrolig med Indholdet, forøgedes Vanskeligheden, men ogsaa Interessen ved Opgaven, idet det stillede sig som en bydende Fordring, ikke at meddele

Uddrag, der sammenholdtes ved refererende Overgangsstykker fra Udgiverens Pen; Strygningerne maatte foretages saaledes, at Fortællingens Traad eller rettere Traade ingen Steder brast. Memoireværket var i sine fem Bind en Bog — om end en ofte nok uformelig udførlig Bog — og en Bog maatte det vedblive at være; ja mer endnu — den samme Bog. Dermed vare ogsaa saadanne Forkortelsesforsøg udelukkede, der indskrænkede sig til et enkelt Synspunkt: f. Ex. at man sagde, det kommer først og fremmest an paa at faa alt om Forfatteren selv med; naar først det er bjerget, saa kan man se hvad der bliver tilovers af Plads for det øvrige Stof. Tvertimod maatte alle de givne Synspunkter fastholdes og gjennemføres.

Hvad der overhovedet muliggjorde i alt Fald nogenlunde at løse denne ved første Blik næsten umulige Opgave, det var den Omstændighed, at der var enkelte store sammenhængende Partier, som næsten udskilte sig selv. Saavel en Norgesreise i Ungdomstiden som den senere Reise til Italien var skildret med en Udførlighed, der ikke stod i noget Forhold til disse Reisers Betydning for Forfatterens Udvikling. En meget omfangsrig Fremstilling af Familien Waages Historie egnede sig ogsaa bedre for et Familiearchiv end for Fibigers Levned og traadte, ligesom Reiserne, afgjort ud af Rammen. Det vilde ganske vist have været ønskeligt, at Forfatteren selv havde gjort et Uddrag af disse Kapitler, som havde egnet sig for Offentliggjørelse; nu var der imidlertid ikke andet at gjøre, end resolut at stryge dem helt og ved en Note konstatere at her fandtes et Hul, og af hvad Art det var. Da nu ogsaa et Par mindre Kapitler og større sammenhængende Partier af andre Kapitler næsten udskilte sig ved første Blik, saa

reduceredes Manuscriptet, allerede før det egentlige Arbeide begyndte, med henimod sexhundrede Sider.

Endnu gjaldt det imidlertid om, med den mindst mulige Skade for Værket at gjøre det halvt saa stort. Her kom det nu Opgaven meget tilgode, at disse Strygninger ikke fordelte sig ligelig paa alle fem Bind. Det vil ved de fleste Memoirer være Tilfældet, at Ungdomstiden er den interessanteste. Det er den, i hvilken Personligheden tager Form, det er den, der ligger længst tilbage og derved faar Tidsbilledets Interesse, det er endelig den, ved hvis Gjenoplevelse Forfatterens Hjerte har været varmest, og som derfor er lykkedes bedst. Denne almindelige Regel finder nu i alle Retninger fuldkommen Anvendelse paa de af Fibiger efterladte Erindringer. Og hertil kommer endnu, at de Diskretions-Strygninger, som unægtelig maatte foretages, ogsaa blev talrigere, efter som man nærmede sig Slutningen. Herved blev det da muligt at fare forholdsvis lempelig frem i den første og værdifuldeste Halvdel af Bogen; og da saavel Fremstilling som Stil overalt var mer end bred, var de Strygninger, jeg her maatte foretage, ofte kun saadanne, som i hvert Fald havde været litterært anbefalelige.

Et Par Steder — jeg troer kun tre eller fire ialt — har jeg forandret Udtrykkene en Kjende, fordi jeg kun havde Valget mellem at mildne Stedet lidt eller helt at udelade det, og det Sidste ikke saa godt lod sig gjøre for Sammenhængens Skyld. Med Undtagelse deraf har jeg ikke noget Steds tilladt mig at rette Stil i Manuscriptet, selv hvor man kunde føle sig mest opfordret dertil. Min Pleiefaders tydelige Haandskrift lod mig aldrig være i Tvivl om, hvad der stod, og den temmelig langsomme og sirlige

Omhu, hvormed han skrev og gjennemsaae det Skrevne, udelukkede næsten overalt den Antagelse, at der kunde være Skjødesløsheder af almindelig Art, som en Udgiver f. Ex. i et lignende Tilfælde vilde være berettigt til at antage i et Manuscript af mig. Jeg tør sige at Manuscriptet fra først til sidst var feilfrit: det sagde til Punkt og Prikke hvad Forfatteren vilde sige. Hvad der altsaa fandtes af Unøiagtigheder, forulykkede Konstruktioner og undertiden direkte Sprogfeil var at betragte som Forfattereiendommeligheder, der ikke turde udviskes af en glattende Haand.

Hermed har jeg gjort Rede for mit Forhold til denne Bog som Udgiver, og anser alle videre Bemærkninger for overflødige, da Værket vil tale for sig selv.

Karl Gjellerup.

JOHANNES FIBIGER.

MIT LIV OG LEVNED.

FØRSTE BOG.

SLÆGT OG BARNDOM.

FØRSTE KAPITEL.

FALSTER.

At jeg efter tresindstyve Aar skulde vende tilbage til den Ø, hvor jeg har lært de første af alle Kunster, at staae paa mine Ben og at bruge min Mund, har bidraget sit til, at jeg har faaet Lyst til optegne mine Tanker om, hvad der har fyldt alle disse mine Aar.

At staae paa mine egne Ben og tale med min egen Mund synes mig at være mit Livs Eiendommelighed; men synderlig vidt er jeg ikke kommen dermed. Mit Liv skal ikke mindes mellem de Stores, men man har nu eengang kun eet Liv, og til Tider kan man blive træt af i Aanden at fare al Verden rundt for at søge efter Kundskaber, og finde, det ligger nærmere at søge at faae opfyldt det gamle Krav: Kjend dig selv.

Det var i Sommeren 1881, at jeg blev Præst for Ønslev og Eskilstrup Sogne paa Falster. Da var jeg 60 Aar.

Naar jeg nu, paa Veien til mit andet Sogn, gaaer over den smukke Landevei, som fører fra Nykjøbing til Gaabense Færgested, kan det skee, at jeg tankefuld bliver staaende

og seer tilbage gjennem Tidernes Taage. Veien er en forholdsvis nymodens Bekvemmelighed, dog har Jærnbanen allerede igjen gjort den forældet. For tresindstyve Aar siden var den en smal Byvei, der bugtede sig mellem Risgjærder og Piletræer, og havde Tid nok til et langt Svinkeærinde henimod Skoven, hvor Galgekroen laa. Seer jeg nedad den i denne Skikkelse, opstaaer der for mit Syn et Billede, der omtrent seer saaledes ud:

Det er Novemberveir, og gjennem Sølet arbeider sig en i Remme hængende Karosse tungt nok frem. Den er overtrukken med trannet Læder, som trekantet efter Diagonalen er rullet op paa den ene Side, og paa den anden tilknappede Side forsynet med et i Læderet indsyet Stykke Glas saa stort som en Haand, at man dog, naar det Oprullede ogsaa var tilknappet, kunde paa denne Uhrskive see, om det var Nat eller Dag. For Tiden er det en Mellemting.

Paa den lave Buk sees den kongelige Extraposts Rangsmærke, en Kudsk i rød Trøie med gul Krave, lyseblaa Buxer, høi Hat med bredt hvidt Baand om, og over Skuldren et bulet Messinghorn i en spraglet Snor.

Ved hans Side sidder i drapfarvet Kavai med mange trappelagte Slag en Mand lidt under Middelhøide. Han seer endnu lavere ud, som han med duvet Hoved stirrer tankefuld frem for sig. Den monstrøse høie Cylinderhat er trykket dybt ned over Øinene, men ved Siderne kan man see sort kruset Haar, og af de regelmæssige Bryn skjønne, at det er en smuk, tænksom Pande, der skjules, ligesom af de smaa i Uldvanter gæmte Hænder, at det er en Mand, der kun arbeider med sit Hoved. At han arbeider stærkt, er tydeligt af de blege Kinder og nervøse Træk om Øinene, og at han føler dybt og kjærligt, af det usædvanlig bløde og blide Minespil om den fintformede Mund.

Kudsken fortæller maaske netop en Historie, og da den Reisende saa jævnlig har underholdt sig med ham

som sin Ligemand, kan der ogsaa deri forekomme en drøi landlig Skjemt. Da trækker sig hans drømmende Øine sammen med mange Rynker, det bløde Ansigt viser, hvad gladt Minespil det er istand til, og han opslaaer en frisk hjærtelig Latter. Saa synker han igen hen, og kun den let krogede Næse og den fine, glatragede Hage sees under Hatten.

Under Vognlæderet klamre fire smaa Hænder sig fast til Døren, og to smaa Drengeansigter, indbundne i strikkede Sjaler, kige nysgjerrig ud. Den ene, halvtredie Aar, med Faderens mørke krusede Haar, den anden, kun syv Fjerdingaar, noget lysere, mere rundkjæbet og mere lig sin Moder; begge rødmussede og friske.

Over dem kommer et moderligt Ansigt tilsyne, ikke just smukt, men indtagende nok og yderst bevægeligt. Efter Tidens over al Maade smagløse Skik skæmmes det af en stor høiskygget Fiskebenshat, under den brede Kappepiber fra det ene Øre til det andet, og et Par stive Virekrøller hængte i et Baand paa hver Side af den stærke aabne Pande. For Øieblikket er hun ifærd med at passe paa Drengene. De store lyseblaa Øine spille af Iver, og den vidtudskaarne Mund bevæger sig ustandseligt, medens den med overraskende Hurtighed udsender vidtløftige Forklaringer over enhver Ting, de smaa Fingre pege paa, blandede med kraftige Formaninger om ikke at strække sig for vidt ud af den aabne Vogndør.

Kiger man dybere ind, ser man endelig paa Forsædet en tolvaars Dreng, der har meget af Moderens, men intet af Faderens Træk. Efter sin Vane søger han nu med æventyrlige Fortællinger og stærke Gesticulationer at gjøre Indtryk paa Tilhørerne, men det er formodenlig spildt paa den halvtsovende Tjenestepige, der ved hans Side vugger et sex Ugers meget lille og fint Pigebarn paa sit Skjød.

Saaledes forestiller jeg mig mine Forældre den Dag, da de havde givet sig paa den lange besværlige Reise til

Jylland med deres tre Børn. Den fjerde og ældste var min Moders Søn af første Ægteskab, Caspar Smith. Hun var dengang 33 Aar og Fader 38. Tidspunktet var den November 1822, da vor Verdensdel følte sig beængstet af at Stormagterne sad i Verona og trak deres Fangereb tættere sammen, men paa Faltsters Landevei kan jeg ikke troe, at Sindene var trykkede af saa store Ting.

Min Fader, Peder Grib Fibiger, havde været Overlærer ved Latinskolen i Nykjøbing. Nu var han kaldet til Rector i Kolding.

Jeg, som var den mindste af de to, der stod ved Vogndøren, vidste selvfølgelig intet hverken af Falster eller Jylland, og havde ingen andre Bekymringer end det store Sjal, der hindrede mine oprørske Frihedsbevægelser. Men ligefuldt gaar Erindringen en Del længere tilbage end den kan række paa egen Haand. Familieminder blive snart ligesaa levende som Ens egne. Er da Livet paa Falster end ikke Del af mine første Minder, har jeg dog altid ikke blot havt Forvisningen om, at jeg er født der, men ogsaa en levende Forestilling om, at der havde jeg forst taget denne Jord i Øjesyn.

Mine Forældre levede ikke længe her paa Falster, men det var de første fire Aar af et lykkeligt Ægteskab, hvori de efter svære Hjærtesorger og Prøvelser, hver paa sin Vis, endelig havde fundet hinanden, og deri fundet Fredens Havn for Livet.

Det var en hed og tordensvanger Sommer, det Aar 1819, da deres første Barn blev født. Lynene foer jævnlig knittrende ned i Sundet og splintrede mangen gammel Eg derovre paa Lollands Kyst. Det var trykkende, sagde Moder, at vende hjem om Aftenen til den lille Kjøbstadsleilighed ovenpaa i Murmester Martens Gaard paa Langgaden.

For min Fader var det mindre trykkende. Han længtes efter sin Skrivepult. Hans Vinduer vendte ud imod Sundet, der stod han med Blikket hvilende paa Aftengløden over

det stille Vand, og drømte de Drømme, jeg saa godt kjender fra den Del deraf, han har givet mig i Arv; og der saaes hans Lys sent i Natten, medens han gjorde sine Oldtidssyner saa levende ved den Rigdom af Naturskjønhed, der fyldte hans Sjæl.

Han var Filolog efter al sin Attraa og i alt sit Væsen, men desuagtet en stor Romantiker og en sværmerisk Ven af Natur og Kunst; en stille, musikalsk Natur. I den Tid, jeg kan mindes, var det altid hans Skik, naar Dagen begyndte at hælde og hans Hoved var træt, at tage sin Hustru under Armen og vandre Egnen rundt. Naar vi Børn sprang omkring dem, vidste vi godt, hvad der boede i Forældrene. Hvoraf vi vidste det, hører til Livets Hemmeligheder, for vi lyttede just ikke efter deres Samtaler.

Da de nu forlode Falster, kan det vel have været med blandede og ikke ganske samstemmende Følelser. Min Moder var en Øbo, og Jylland hende et fremmed Land, hvor hun først skulde forsøge, om hun og hendes kunde trives. Med min Fader var det anderledes; han følte sig som Jyde, han drog til den Egn, hvor hans Slægt hørte hjemme.

Dog var han tidlig nok bleven omplantet paa sjællandsk Grund. Det Billede af Familien, jeg foreløbig har givet, har sin Forhistorie, og førend jeg igjen kommer tilbage til min egen Omplantning, maa jeg betragte mine Forældres Slægt og tidligere Liv.

Man pleier i en Levnedsbeskrivelse at tale adskilligt om, hvorvidt man mest ligner sin Fader eller sin Moder, eller hvilke Egenskaber, man har fra den ene, hvilke fra den anden. Et Menneske er et Skud paa Livets Træ, men skudt ud af to Grenes Forening. Jeg maa altsaa have dem sammen for at forstaae mit Livs naturlige Udspring, og i den Anledning maa jeg tale om deres Forening.

Min Fædreneslægts Familiehjem var Færgegaarden Snoghoi ved Lillebelt, som dengang havde mere Betydning

end nu, da hele Forbindelsen mellem Øerne og Udlandet hovedsagelig gik over dets Skibsbro. Gaarden var i Begyndelsen af forrige Aarhundrede først bleven erhvervet af Tordenskjolds Kampfælle, Commandør Peder Grib. Han havde faaet den som en Hædersgave af Kongen som Løn for sine Fortjenester, sagde man i Familien. Men da denne Forklaring kan være paavirket af nogen Familiestolthed, anseer jeg den anden, at han havde kjøbt den for sine Prisepenge, for mere sandsynlig. Hans Datter, som arvede den, blev gift Lindam, og i den Lindamske Familie giftede min Farfader, Gotfred Fibiger, sig atter ind.

Om ham har jeg intet andet Minde end det i den Tids Stil høist fornuftige og gudfrygtige Brev, hvori han bad en Ven af sig, som var Huslærer paa Snoghøi, at frie for sig til den næstældste af Peder Gribs Svigersøns Carl Lindams Døttre, Anne Sofie, som efter sin Faders Død (1778) var bleven Arving til Snoghøi.

Frieriet var heldigt, og Gotfred Fibiger blev Eier af Snoghøi. Han var fra Aalborg, var Jurist, og forenede nu med Tjenesten som Postmester, Transportforvalter og Gjæstgiver ved Færgegaarden en Virksomhed som Egnens Procurator. Med sin Anne Sofie havde han to Sønner, Carl og Gotfred, men deres Moder døde efter sin anden Søns Fødsel (1781) og næste Aar ægtede han hendes Søster Christiane, som blev min Bedstemoder.

Om min Farfader har jeg ikke videre at melde. Da han allerede døde i Januar 1795, har hans Sønner ingen klar Erindring havt om ham, desaarsag er der heller ingen kommen til mig.

Men hans Hustru Christiane har jeg baade selv kjendt og hørt end mere om hende af min Moder, som elskede hende høit og bar stor Ærefrygt for hende. Om hende kan man sige, at hendes Sønner og deres Slægt efter dem har arvet baade Forstand og Hjærte, hvad de saa end tillige have arvet efter deres Fader.

Hun var en kraftig, villiestærk og høitbegavet Kvinde, som efter sin Mand overtog den vidtløftige Bestilling paa Gaarden og med moderlig Kyndighed opdrog sin Søsters to og sine egne fire Sønner, indtil den ældste af dem, Carl, kom saa vidt, at han kunde blive hendes Støtte i hvad Postvæsenet og Færgefarten angik. Den ældste af hendes egne Sønner var min Fader, den anden, Christian, blev i sin Ungdom Sømand, de to yngste, Johan Adolf og Jakob Scavenius Fibiger blev sendte til Kjøbenhavn til Kadetakademiet for at blive Militære. Til disse mine Farbrødre kommer jeg oftere tilbage.

Den ældste af sine egne Sønner bestemte Moder Christiane til at gaae den lærde Vei, og sendte derfor efter sin Mands Død den nu elleveaarige Peder Grib til Roskilde Skole. At hun valgte denne fjerntliggende By, kan have havt sine Grunde. Halvbroderen Gotfred havde gaaet i Kolding Skole, men han havde ikke gjort sin Moder Glæde. Hans forvidtsvævende Lyster havde havt for megen Magt over ham, og han havde ikke naaet nogen ordentlig Stilling. Hun har maaske ment, at Skolen ikke var uden Skyld deri. Der maa desuden have været et nærmere Forhold mellem hendes Mand og Rectoren i Roskilde Johan Henrik Tauber, der ogsaa var fra Aalborg.

Hun søgte altsaa derhen og fik ham til endmere Betryggelse i Huset hos Rectoren. Deri gjorde hun vistnok vel, men efter hans Livs Førelse blev dermed ogsaa hans Fremtids Skjebne afgjort. Han fandt meget mere der end Opdragelse og Lærdom, men det var dog en blandet Lykke, der mødte ham i det bedste Hus, hans gode Moder kunde finde.

I Roskilde Rectorbolig, der dengang havde en tarveligere Skikkelse, men dog ligesom nu fra Domkirkens Fod saae vidt ud over Fjorden og de fjerne Skove, var der et livligt Hjem, fem Sønner og fire Døttre, foruden Pensionærer og den Skare unge Venner, som især Døttrene,

og de vare meget egnede dertil, pleie at lokke fra Skolen til Rectorens Hus.

Husfruen, Gregoriane f. Begtrup, en Præstedatter fra Jylland, Pleiedatter af Biskop Rotbøl i Viborg, og da hun blev gift, i Huset hos Reetor Worm i Horsens, var en stille elskværdig Moder, og af saa god Dannelse, at hendes Børn og Pleiebørn kunde søge til hende om Hjælp ved deres Lectier.

Tauber selv var en følelsesfuld, endog sværmerisk Mand, men ligefuldt et Forstandsmenneske, en Typus for sin Tid. En Menneskekjender, der kunde tage Folk beregnende, men ikke mindre med Taarer i Øinene favne dem med et Vennekys. Han var af tydsk Slægt; hans Fader Emanuel Tauber var som Kobbersmedsvend indvandret fra Augsburg, havde nedsat sig i Aalborg og var der bleven en velhavende Mand.

Som Doctor theologiæ traadte Tauber altid frem i Skolen i præsteligt Ornat, og førte en Strøm af god Aand med sig ind i den fra Læreres og Disciples Side lige forvildede Republik. Den første Dag, han kom i Horsens Skole, lagde Duxen pligtmæssigt med et dybt Buk et stort Ris paa Kathedret. Han bød ham at kaste det bort, og fortalte siden med Latter, at der som en Løbeild var gaaet det Ord gjennem Skolen: Rectoren vil ingen Ris have! Han reformerede ikke just de tre Skoler, han fik under sin Bestyrelse, dertil var han ikke gjennemgribende nok. Provst Daniel Smith har i sin Skildring af ham sagt, at han fordærvede dem, hvilket upaatvivlelig er en uretfærdig Dom. Han gav i alt Fald et godt Exempel, som dengang høilig kunde behøves.

Min Fader var altsaa elleve Aar, da han af »den agende Post« blev afleveret i Roskilde; og saa lovende det nye Hjem end saae ud, gik det dog der som i andre velbefolkede Huse, at et Barn er mest henvist til Børnene. Den jydske Landsbydreng med det indesluttede uharmoniske Væsen, i sit Indre uboieligt Hoisind, i sit Ydre blød

Eftergivenhed eller Taushed, og intet andet Bindeled derimellem end Tungsind og Trang til Forstaaelse, var ikke meget skikket til at gjøre sig gjældende mellem Rectorsønner, der var vante til at spille Mestre paa Pladsen. Fra sin Side har han altid elsket dem som sine broderlige Venner, og de to, der som han blev Rectorer, beundrede han i høi Grad og betragtede dem som sig langt overlegne. De var overmodige og drillevorne og der var ingen Ende paa Historier om Pér's latterlige Udseende, om hvor underlig han bar sig ad og hvor galt han kom fra det. Ja, han gjorde, hvad et Menneske med hans Sind gjor, han forløb sig, naar han gav sine Følelser Luft, og trak sig saa mismodig tilbage i sin Skal.

En glad og sorgløs Ungdom falder ikke i ethvert Menneskes Lod. Ogsaa jeg ligner min Fader deri, at jeg næppe veed, hvad den skjønne Forestilling om Livets Vaar vil sige. Af smaa Optegnelser fra hans Skoletid sees, at han stadig stred ærlig for »at erhverve sig og befæste sig i Dyd«. Og hans Breve til Hjemmet ere i en meget vemodig Tone, bestandige Forsikringer om, at han vilde blive et godt Menneske og gjøre sin Moder Glæde. Stakkel, han var, hvad Livslyst angaaer, altid bag de Glades Række. Medens han ikke havde Frejdighed nok til at faae Tag med i Legen, har han staaet der og dreiet paa Dydens haarde Reb.

Han var ikke religiøs i den Forstand, som ren Christendom tager det. Den fandtes ikke i hans Kreds. Men en redelig og dybtfølende Dreng som han var, blev han under Taubers Paavirkning greben af et høit Sværmeri for sædelig Renhed, og som for enhver, der har levet under Domkirkens Skygge, var dette hierarchiske Monument ham Symbolet paa al Høihed i Livet. Mere ved sin Musik end ved sit Ord talte Kirken til Sjælene, og hans Sjæl var idel Musik.

Hver Morgen gik Skolens Mesterlectie over i Kirken, »at synge for Dronning Margrete«. Det var en Fort-

sættelse af Sjælemessen, og det turde ikke undlades. Den strenge Marmordronning laa jo bag Altret, og vogtede paa, at man ikke forsømte sin Pligt, saa længe man fik hendes Legatpenge. Daniel Smith siger, »at denne Sangtime var en ren Skandale, der blev gjort de værste Spektakler.« Paa min Fader har den aldeles ikke gjort det Indtryk. Endnu 40 Aar efter, da jeg gik i samme Skole, men ikke sang for Dronning Margrete, baade fordi hun var sovet ind, og jeg ikke kunde synge, talte hans gamle Lærer Cantoren Hartmann, med Rørelse om, hvorledes min Fader havde sunget; ham kunde han stole paa, han svigtede aldrig Tonen. Ogsaa har det moret mig at høre hans Ungdomsven, Præsten Winding, Fader til Musikeren August Winding, paa sin barokke Maade forsikkre mig, at min Fader var den første her i Landet, der forstod Beethoven, selvfølgelig med Undtagelse af Winding selv.

Imidlertid stred han sig gjennem Skoletiden under mangen Sjælekamp, bestandig bekymret for, at han stod langt tilbage for de Venner, han levede iblandt. Det laa saa i hans samvittighedsfulde Sind. I Virkeligheden var han baade den reneste Sjæl og den mest begavede Aand iblandt dem. Men hans Sind var tungt, og hans Hjærte saaret, og blev det alt mere, som Aarene gik. Han bar paa en Hemmelighed, som voxede til en Lidenskab, der formørkede hele hans Ungdom.

Taubers ældste Datter, Christine Augusta (født 3. Maj. 1780) var den af Familien, der nærmest stemte med ham, og hun blev hans Veninde og hans Hjærtes Dronning. Jeg kommer ofte tilbage til hende, hendes Følelse for min Fader er gaaet over paa mig, og jeg har hende saameget at takke for, at jeg vel maa mindes hende med Kjærlighed.

Hun var meget smuk, med de samme store Træk, som hendes Faders Portræt viser; hendes Sind var idel Godhed og lidt mere, Trang til romantisk Venskab, men bagved det sværmeriske Blik i de klare blaae Øine, be-

varede hun dog altid en vis lønlig Iagttagelse af en Linie, der ikke maa overskrides, en Egenhed, som jeg saa nødig jeg vil sige noget satirisk om hende, ikke kan kalde andet end Forglemmigeis Uskyldighed.

Hun var femten Aar, og han i sit tolvte, da de lærte hinanden at kjende, en farlig Alderforskjel for en sværmerisk Dreng. Der opstod »et broderligt Forhold« mellem dem, men et saadant Forhold mellem følsomme Sjæle blev i den Tid taget med en egen Alvor, og vogtet som en Helligdom. De skrev de lange Breve til hinanden, som skulde opklare Misforstaaelser i Samtaler, og som man stikker i Haanden i Forbigaaende, og med bankende Hjærte venter Virkningen af. Mest dreie de sig om Forskjellen paa mandlig og kvindelig Dyd, og den store Vanskelighed ved at faae de reneste Hensigter forstaaede. Men saadanne Ungdommeligheder udhule de dybeste Leier for Livets Strømninger. Intet Under, at den lidenskabelige Discipel satte sit ærlige Hjærte til hos sin Rectors klarøiede Datter.

Hun gjengjældte ikke hans Lidenskab, og han naaede aldrig til at tilstaa den for hende. Forholdet er let forstaaeligt. Han var en uudviklet Disclpel, hun var en allerede beundret Dame — Jomfru hed det dengang. Det laa i hendes Karakter, at hun maatte gjøre Venskabet saa inderligt som muligt, og dette var ikke løst Spil, hun mente det med fuld Oprigtighed og svigtede det aldrig. Saaledes var det endnu i hendes Alderdom.

Samme Aar Peder Grib blev Student (1801), han var da 17 og hun 21 Aar, gav hun sin Haand til en Mand, der var ti Aar ældre end hun, og som hun heller ikke elskede i Ordets stærkeste Betydning. Peder Møller var en smuk og fin Mand, rolig og mild, men fast. I en Alder af 31 Aar var han allerede Assessor i Højesteret og vedligeholdt indtil sin Alderdom en anseet Stilling mellem Hovedstadens Embedsstand.

Da Drømmenes Boble saaledes var bristet, havde den unge Student intet andet at gjøre end at træde sin Livsgjernings Mølle. Forholdet til hans Elskede forblev som det var. Hun var hans Veninde, og han var altid en kjær Gjæst i hendes Hus; hun var ikke forandret, men for ham var der ikke længer Haab, kun Forsagelse tilbage.

Som han var idel dyb Alvor og dyb Følelse, lagde han begge Dele i sit Studium. Han erhvervede sig en Lærdom i den klassiske Oldtids Skatte, som næppe er bleven overgaaet af nogen Samtidig hos os; og han forbandt den med en Følelse for disse Skattes Skjønhed, som er kommen til Orde i hans Poesi. Han fandt ogsaa forsaavidt Anerkjendelse, som han to Gange vandt Selskabet for de skjønne Videnskabers Prismedaille, men han gjorde dog ikke det Indtryk, han haabede. Fortjent synes jeg ikke, det er. Hans Hovedværk, Oversættelsen af Sophokles Tragedier, overgaaer dog Dorphs nu almindelig brugte, i at træffe Originalens mægtige Klang og heroiske Værdighed, ikke at tale om, i Troskab. Hans sex Sange af Iliaden har Wilster spottet over. Seer man paa antik Tone og Styrke i Sproget ere de dog fuldt saa gode som Wilsters. Hvad min Fader egentlig mente med antik Skjønhed seer man bedst af hans egne græske Oder, et Kunststykke, som jeg ikke veed, nogen anden her i Landet har vovet sig til. Saavidt mit Øre kan bedømme det gamle Sprog, ere de af fuldendt Ynde. Saadanne Ting pleiede han at udgive i sine aarlige Skoleprogrammer, ledsagede af en dansk Text, ligesaa kunstret. Et smukt Stykke af den Art er hans Digt til Kolding Slotsruin, ledsaget af et Billede.

Som man ofte kan finde det hos tungsindige Mennesker havde han endnu en anden Egenskab, en høi Grad af Sands for det Komiske. Det er som de mere end det lettere Sind trængte til at ryste Byrden af i en forsvarlig Latter; og som al Komik beroer paa en barok Modsætning, gribes de, der kun altfor godt kjende Livets svære

Modsætninger, desto lettere deraf, naar de i ny Belysning stilles saa pudsigt til Skue. Selvfølgeligt gribes de ligesaa meget deraf, naar Modsætningen møder dem i tragisk Klædebon.

Først 1810 fik han Ansættelse som Adjunkt i Roskilde, hvor den gamle Tauber, der havde taget sin Afsked 1808, endnu boede i Rectorboligen. Han havde besværlige Forhold der, da Skolen var i Uorden, og den brave Rector Schultz havde vanskeligt nok ved at faa den gennemgribende Reform af 1810 indført. Han blev der til 1817, da han blev kaldet til Overlærer i Nykjøbing. Samme Aar blev ogsaa i en anden Henseende en lykkelig Overgang i hans Liv.

Jakobine Katrine, født 8. Januar 1789, var Taubers næstældste Datter. Da der var ni Aar mellem hende og den ældste, Christina Augusta, havde den inderlige Kjærlighed, der alle Dage omslyngede dem, en egen Charakter. Den ældste vedligeholdt altid en moderlig Myndighed over den yngre. Denne Afstand i Søstrenes Alder kom til ligesom i Tal at udmaale Aarsagen til min Faders lange Strid. Han var fire Aar yngre end den ene, og fem ældre end den anden, og medens hans Hjærte haabløst hang ved den ældre, betragtede han den yngre som et Barn.

Men Barnet sprang tidlig ud og var glimrende begavet, ikke saa smuk som Søsteren, men udrettede med sine intelligente Træk, sin raske Tunge og sine stærke Øine i en Hast, hvad der i hendes Alder skulde udrettes, at vinde Hjærter. Hun opholdt sig meget i Kjøbenhavn i sin Søsters gjæstfri og stærkt besøgte Hus, og fik først lige fyldt sine 19 Aar, da hun havde sig en ret anselig Brudgom, en smuk, hæderlig og velstaaende Mand med et fint, høist tiltalende Væsen, Procurator ved Hof- og Stadsretten Caspar Vilhelm Smith.

Han var vel omtrent ligesaa meget ældre end hun som P. Møller var ældre end hendes Søster, men hun var ikke den, der lod sig nøie med faderligt Venskab, hun

holdt sin Brudefakkel høit, og nød sin korte Lykke af sit fulde flammende Hjærte. Ak, kun to Aar varede hendes Ægteskab, hendes første Barn levede fem Uger, næste Aar, i April 1811, bortrev en hidsig Sygdom hendes Mand, og to Maaneder derefter fødte den een og tyveaarige Enke den Søn, som hun gav Faderens Navn, og som nu var hendes eneste Trøst.

Hun vendte saa tilbage til Roskilde og sad i Stilhed med sin lille Dreng hos de gamle Forældre. Men ogsaa her lod Dødens kolde Haand hende ingen Ro. Der var endnu to Døttre hjemme. Den ældste af disse, Louise, en blomstrende livfuld Pige, 20 Aar, som stod hende nærmest i Alder, blev pludselig bortreven fra hende.

Saa sneg Aarene sig bedrøvelig hen til 1816. Hendes Gjerning var at pleie den livstrætte og i sin Skrøbelighed vanskelige Fader, og at styrke sin tungsindige Moder. Naar hun fortalte os Børn om denne hendes Prøvetid, sagde hun: Moder talte kun lidt, hun sang sine Psalmer, og Fader talte kun om Evigheden. Han havde faaet et Dødsbudskab. En Aften, da han traadte ind i sit Værelse, havde han seet sig selv sidde ved Skrivebordet. Han havde ikke talt om det, men da de undrede dem over, at han mod sin Sædvane ikke havde Lyst at være i sin Stue, men sad i Dagligstuen, kom det ud af ham.

Hendes yngste Søster, Marie Elisabeth, dengang 16 Aar, var hende ikke til Hjælp. Hun var et skrøbeligt Væsen, og hendes Sind blev senere omtaaget. Saa sov den gamle Fader hen 26. Januar 1816 og det kjære Familiehjem maatte nu opløses.

I denne Smertens Tid var det, at min Fader og Moder fandt hinanden. Hvorledes, veed jeg intet nærmere om. Om saadanne Ting talte Moder ikke. I det Udvortes var det ligefrem. Han boede i Byen, det Hus, hvor han havde havt sit Barndomshjem laa kun faae Skridt fra Skolen; og i de faa Timer, han havde tilovers, maa han

dér have søgt sit Selskab. Det Indvortes fremgaar af deres Liv.

Han trængte til Fred for sit lidende Hjærte og kunde ikke finde den uden i Kjærlighed, og hun var den, som kjendte ham saa ganske, at hun tilfulde forstod hans Indre. Hun havde baaret sex Aars smertelige Byrde, Aar, som vel kunde gjøre hende til et andet Menneske end den lykkelige unge Pige havde været. Begge var de erfarne nok til at vide, at Livet har andre Opgaver end Ungdommens søde Sværmerier, og at dybe Sjæle endnu er istand til at elske redeligt og opoffrende, om ogsaa det første Ideal er skrinlagt, og det første høje Mod paa Lykken er stækket.

Imidlertid stode de begge i det Forhold til den kjære Søster Christine, at det kunde siges, at der var ingen af hendes Tanker og Følelser, som ikke ogsaa gik over paa dem. Og deri havde Fader sin sværeste Opgave. Havde han end hver Dag i sin Ungdom maatte sige sig selv, at Kjærlighed aldrig skulde falde i hans Lod, saa havde han nu fast formeget af denne glødende Ingrediens. Den ene Søster tog ham med fast Haand, og havde visselig ikke Sind til at slippe nogen Del af hans Liv. Den anden vilde dog ikke sættes tilside i den Del af hans Kjærlighed, som hun mente at have Hævd paa. Hun kunde ikke afsee de Timer, hvori hun »talte til ham med søsterlig Fortrolighed«, eller de Breve, »som intet menneskeligt Øie havde seet, og som laa forseglede i hendes Gjemme med Udskrift til ham. Hendes Mand havde lovet at sende ham dem efter hendes Død«.

Nu skete der noget i deres Forlovelses Dage, i Sommeren 1817, der bragte det til Orde, som Læberne ikke havde turdet hviske om, Hjærterne næppe vide. Brødrene Tauber havde fra Drengetiden været vante til at opholde sig en Del over min Faders Væsen. Rimeligvis have de heller ikke været blinde for hans Hjærtes Hemmelighed, han var for saa skarpe Øine let at gjennem-

skue. Om de have yttret noget saarende, er ikke let at see; der havde kun været en Uenighed mellem dem og Fader angaaende et Vers, der skulde sættes under deres Faders Portræt. Nu havde Christine »i sin søsterlige Fortrolighed« talt meget med ham om det Forhold, der burde opretholdes imellem dem, som og mellem ham og hendes Brødre, og maaske ikke været fri for at blande nogen Bitterhed ind ved Tanken om, hvad Fare der var for at miste denne Hjærtensskat. Det er ikke tydeligt, hun selv forsikrer, at der aldeles intet fornærmeligt er sagt. Han har imidlertid følt det saa, og paa sin Hjemreise til Nykjøbing, hvortil han var bleven kaldet i Mai Maaned, havde han i Roskilde, hvor han havde taget Afsked med sin Forlovede, beklaget sig derover for hende, om end i en Tone, hvoraf det fremgik, at han ikke tog sig det nær.

Men hun tog sig det overmaade nær. Oprørt over den bestandige Fortrolighed, som Søsteren vilde vedligeholde med hendes Elskede, og vred over, at der skulde siges noget paa ham, lod hun, heftig som hun var og slagfærdig i sin Tale, Søsteren vide, at hun godt forstod begge Sider af Sagen, og endte med, at hun sagtens selv havde digtet hele Historien for at sætte ondt mellem ham og hendes Brødre. Dette virkede saameget stærkere paa Søsteren, som hun selv maatte føle, at hun var gaaet for vidt i sit Venskab, og maatte nu føle, at »han havde svigtet den Tillid, hun havde havt til hans Charakter«. I et meget bevæget Brev anklagede hun ham strengt, sendte ham den omtalte forseglede Pakke tilbage, og forlangte sine Breve igjen, »da en Forlovet er lidt letsindig med sligt.« Først efter flere Maaneder svarer han:

»Kjæreste Veninde! Jeg modtog en Pakke og et Brev fra Dem, som jeg maa tilstaae, jeg aldrig havde ventet.

At jeg ikke med et Ord har talt til Jakobine derom, vil De kunne forstaae. Heller ikke behøver jeg at forsikkre Dem, hvor smerteligt det er mig at være Aarsag til

en Misforstaaelse mellem Dem og hende. Men — hvorledes kan Deres Brev tale til mig i en Tone, som om De havde glemt, at De engang var Aarsag til min største Lykke og — jeg vil ikke tilføie — Ulykke, thi denne, jeg forsikkrer Dem det helligt, har jeg aldrig tilskrevet Dem, men ene mig selv? Hvorledes er det muligt, at De kan troe de Baand søndderrevne, som — for første Gang nødes jeg til at tilstaae Dem det med Ord — min Ungdoms første, inderligste og aldrig ganske udslukkede Kjærlighed knyttede? Kun i den faste Tillid til Deres Venskab og Redelighed, at De strax tilintetgjør dette Brev, kan jeg tale oprigtig til Dem. Hvor kan De have glemt den inderlige lidenskabelige Heftighed, hvormed Jak fra Barn af allerede rev os saa at sige til sig, og ikke nu tilgive en Misforstaaelse fra hendes Side, som jeg rigtignok er Skyld i, men, tro mig som en ærlig Mand paa mit Ord, ganske uskyldigt. Thi jeg fortalte hende blot, som man fortæller om løst og fast, naar man kommer fra en Reise, hvad De havde fortalt mig, at Deres Brødre havde sagt om mig. Men for Alvor kan De da vel ikke tænke, at jeg skulde have været saa ondskabsfuld at tilføie, De havde gjort det for at sætte Splid mellem Deres Brødre og mig. Det er dog en aabenbar Urimelighed; det maa jo tvertimod være Dem magtpaaliggende, at jeg som Deres tilkommende Svoger er Deres Brødres Broder, som jeg ogsaa er det, og det ret af Hjærtet. En ubetydelig Trætte kan jo opstaae mellem de bedste Venner, og jeg vil aldeles ikke fragaae, at det Brev, jeg i Anledning af Deres Faders Portrait fik Bloch til at skrive til Emanuel, var en dum Streg af mig, som kun en Smule Forfængelighed kan undskylde, men fra Hjærtet kom det ikke.

Vær ikke længere vred paa mig og Jak! De veed dog, at De har ikke bedre Venner end os to. Aldrig, aldrig forsvinder de Følelser, som den første Ungdoms lykkelige salige Dage nedlagde i vor Barm. Jeg var eengang lykkelig. Jeg haaber forvist at blive det igjen.

Men aldrig, aldrig briste de Baand, med hvilke de helligste i Naturen, fælles Opdragelse, Venskab, Fortrolighed og den varmeste Kjærlighed forenede os*). Jak vil aldrig ophøre at være Deres Søster, og jeg aldrig at være Deres trofasteste Ven.

Uden den strengeste Befaling af Dem tilbagesender jeg ikke det dyrebareste Pant paa svundne Dages Glæder.«

Svaret fulgte strax:

»Kjære Fibiger! Med hvor inderlig Følelse jeg modtog og læste Deres sidste Brev, kan De ikke forestille Dem, uden De fuldkommen har kunnet forstaae, hvor smertelig det har været mig at tvivle, undskylde og igjen tvivle om Deres Character i mer end to Maaneder, da jeg i mer end tyve Aar har regnet Dem for min bedste Ven, og nu end mere ansaae os for forbundne ved Jak. Tak fordi De saa venlig oplyste mig. Jeg kan ikke et Øieblik tvivle om Deres Brevs Sandhed. Og jeg skammer mig ved, at jeg ikke var mere overbærende med en Overilelse af Jak. Jeg maa blot sige til min Undskyldning, at da det skete, kom jeg til Roskilde een Dag efter at hun havde fulgt Dem paa Reisen. Jeg savnede dem begge der, var bekymret for deres Adskillelse, længtes efter en Hilsen fra Dem, og kunde da ikke bære et Svar, hvori der laa en saa bitter Bebreidelse, som jeg, tilgiv mig, tilskrev Dem. Jeg lovede i min Vrede aldrig at tale om Dem til hende eller om hende til Dem. Vi har nu reist sammen, og jeg har aldrig nævnt Deres Navn i hendes Nærværelse. Jeg troede, hun kunde ikke lide, at jeg holdt af Dem, og hun frygtede, at De skulde gjengjælde det mere, end hun vidste. Det var ikke unaturligt, og maa være Dem kjært. Jeg vidste ikke, hvor skyldig jeg var, for Deres Brev nu siger mig det. — Hjælp mig at gjøre det godt igjen, og brænd dette Brev, som jeg vil gjøre det ved Deres. Det Bedste vil vi bevare som en hellig Skat. De har meget, overmaade meget af

*) *Sic.* En Feil i Texten eller Brev-Skjødesløshed. Udg.

min Tilfredshed i Hænder, min Søsters Ro og det kjæreste Barns Fremtids Lykke. Ham kan De beskytte og betrygge endog mod hans Moders og min Daarlighed, om det behøves, og i ham kan De engang give os hans uforglemmelige Fader igjen. Og paa denne Mands Godhed har jeg maattet tvivle! Vogt Dem, De synes ikke altid saa god, som De er. Kan De forandre noget heri, saa gjør det, ikke mere for min Skyld, men De vil derved undgaa mange ubehagelige Optrin .... Tak endnu engang Tak for Deres kjære sande Brev, og tilgiv mig alt, hvad De har at tilgive mig, og vær min Ven i Ord og Gjerning, ligesom jeg vist aldrig skal ophøre at være Deres Veninde. Og som saadan beder jeg Dem laane mig mine Breve til Dem til Gjennemlæsning. Det er Deres Eiendom, og jeg vil ikke berøve Dem dem, men ombytte dem igjen med dem, som er mine. Send mig dem snart, og lad os ikke tale mere om Fortiden, men trygt gaae frem paa den rene faste Bane, den har lagt for os. Deres C. A. Møller.

Da min Fader i Mai 1817 drog til Falster, var det hans Bruds første Beslutning, allerede i Sommerens Løb at følge ham derhen som hans Hustru. Men Søster Christine var af en anden Mening, af hvad Grund er ikke klart. Hun udøvede nu eengang en blid Myndighed over dem begge, og hendes Mening gik igjennem.

Først næste Sommer samledes saa Familien forat feire deres Bryllup, 5. August 1818, og det maatte nødvendig staae i Sæby Præstegaard.

Ære være vore gamle Præstegaarde! Upaatvivleligt kan der siges meget paa Præster, men meget mindre paa deres Hjem. Der er faa af Latinskolens priviligerede Stand, der ikke er i Familie eller Gjæstevenskab med Præstefamilier; og de skulle ikke glemme, at Beneficiarius med Frue — nei, Madame hed det — altid har baade Husrum og Hjærterum for dem, til de Tider, de trænge til Stikkelsbærbuske, Nøddehække og svale Havestuer. Og Sæby Præstegaard var een af dem, der end ikke i Drømme

kan tænkes bedre i god gammel Stil. Rummelig høi Bindingsværks Bygning, bred Egetræs Trappe ned til Gaarden, stor Dagligstue med Vinduer baade til Gaard og Have, mægtig Storstue med gamle Familieportræter, Gjæsteværelser bag den og forresten i hver mulig Krog i Huset, og stortræet Have, der fører lige ud i Herregaardsskoven langs Tiis Søens brede klare Flade. Ikke at tale om den store og skjønne Kirke, et Vidnesbyrd om Esbern Snares fromme Gavmildhed. I den blev altsaa mine Forældre viede.

Præstekonen var min Moders Moster. Ogsaa Mormoder, Taubers gamle fromme Enke, boede nu der hos sin Søster. Præsten Lassen var en gammel Nathue, men af den bløde behagelige Slags. Forresten kom han ikke til at vie mine Forældre. Der var en Lovbestemmelse, som forbød at vie den, der ikke kunde fremvise Koppeattest, og min Fader havde haft naturlige Kopper og var meget koparret, havde altsaa intet Papir for Vaccine. Men, kongelig Forordning! Man tænke sig! Moders næstældste Broder, Jens Worm Tauber, Præst i Nordrup, maatte da paatage sig Vovestykket, og udførte det forsvarligt nok, som hans lange hjærtelige Tale i Tidens Stil endnu viser mig.

Saa drog Ægteparret til Falster, ikke til nogen glimrende Stilling. Kaarene var knappe, en Overlærers Løn var kun 800 Rdl. Jeg havde dog i samme Stilling 1600. Men ved Hjælp af min Moders Husholdningstalent og nogle Pensionærer, dem de elskede som deres Børn og som elskede dem igjen, havde de dog forholdsvis et smukt Hjem.

Heller ikke for min Fader var det nogen let Opgave, der forelaa. En overmaade forfalden Skole skulde bringes paa Fode, og han var ikke just skabt til at gribe praktisk ind. Hans Ven og Rector i Roskilde, Bloch, havde selv været Rector i Nykjøbing til 1815, og i de Breve, han skrev

til ham, udøser han ret sit Hjærte om det Uføre, han havde at kjæmpe med under hans Eftermand.

»Her har man ikke den mindste Anelse om, hvad Filologi er, eller om den Ærbødighed, man skylder de Udødeliges Manes. Jeg har aldrig hørt Mage til Examination af Latin i øverste Klasse. Men det faaer ikke at hjælpe. Siden jeg har faaet den, vil jeg absolut ikke tale et dansk Ord i den, hvormeget end min Rector protesterer derimod.«

Rectoratet i Kolding havde han allerede dengang Haab om, da hans Svoger, Erik Tauber, som beklædte det, havde havt Tilbud om et theologisk Professorat ved Universitetet, hvilket han dog afslog — »af ubegribelige Grunde,« siger min Fader.

Mine Forældre vare dog langtfra at beklage, at de endnu i tre Aar vare bundne til Falster, da de havde dette Hjem inderlig kjært. De havde ogsaa et landligt Tilhold i Sommertiden, som glædede dem meget. Min Farbroder Christian Fibiger var den Tid Forpagter paa Bramslykke paa Hardenberg Gods, en eiendommelig Mand, som jeg i min Studentertid kom til at staae i et meget nært Forhold til. Mellem ham og Fader var der et sandt Kjærligheds-baand, snart mer end broderligt. Deres Dannelse og Livsgjerning var saa forskjellig som mulig. Den ene havde i al sin Ungdom vugget paa Havet mellem Europa og Asien som simpel Matros og sled nu i sit Ansigts Sved med den Jord, som i daarlige Tider bar ham Torne og Tidsler; den anden havde kun dyrket Phantasiens Have og havde intet havt at bruge sine Arme til, men ligefuldt var deres Sind og Hjærtelag saa ens, at deres Længsler fra hver sin Side sloge sammen.

Min Moder havde endeløst meget at fortælle om disse Smaareiser til den store Forpagtergaard, med Udsigt til de mægtige lollandske Herresæder, deres Adelsslægter og Fortid, lige til den mystiske Side af forfaldne og forladte Borgbygninger med de Beboere, der ikke forlode dem,

Gjengangerne. Paa Bramslykke blev den salig Grevinde jævnlig seet. Sagtens maatte da Mørknings- og Reise-Æventyrene voxe saaledes sammen med min gryende Forestillingsverden, at jeg tilsidst troede at have spillet en ganske anden Rolle derved end den at skrige paa en Barnepiges Arm.

Imidlertid gik Aarene og Kaarene bedrede sig. Prisen for Pensionærerne steg, der kom Tillæg til Embedslønnen og Honorar for Skrifter, og samtidig forøgedes Familien. Den ældste Søn, Christian, blev født i det skjønne Foraar 1819, 31. Mai. Jeg fulgte efter paa en barsk Vinterdag, 27. Januar 1821, og vor eneste, derfor dobbelt kjære, Søster Christine d. 4. September 1822. Flere Helsøskene var vi ikke. Den fjerde var Moders Søn af første Ægteskab, ham vi allerede kjende som den veltalende Caspar. Født 16. Juni 1811 var han altsaa allerede nu en lærd Skoledreng.

Tiden kom, at det første Hjem, som de havde faaet saa kjært, maatte forlades. I et Brev til sin yngste Broder, Jakob Scavenius Fibiger, dengang Lieutenant i Artilleriet og paa en flereaarig Reise i Selskab med den senere adlede Peder Scavenius, efter hvis Fader han var opkaldt, skriver min Fader, efter at have fortalt om sine Fremtidsplaner.

»Jeg vilde dog nødig forlade dette yndige Sted. Fra mit Studereværelse seer jeg over mod Lollands tæt med Skov bevoxede Kyst, til Færgegaarden med sine Baade og Smaaskibe og Landeveien slyngende sig op gjennem Skoven. Falsters Bredder ere ligesaa skovrige, og overalt er Øen saa frugtbar og venlig, at den kun er at betragte som en stor Have. Forfærdelig Hede har ellers hjemsøgt os i Sommer, Torden hver Nat osv. — — — Du seer, hvilken Spidsborger jeg er bleven, at jeg snakker om Veir og Vind ligesom Maribo Avis. Men sligt er Mærkværdigheder for os, som ikke har vandret over Alper og Apenniner og kiget ned i Vesuvs Krater. Medens du har spadseret om

i Titus' Theater, har jeg kun paa Kathedret beskrevet det for mine Disciple, har kun i Kobberstik seet Pantheon, Herculanum og Pompeji, og kjender Genfersøen kun af Mathisons Vers.«

Min Morbroders hellige Professorat var altsaa blevet til Vind, men det varede dog ikke længer end tre Aar, før han af ligesaa »ubegribelige Grunde« modtog en Kaldelse til Direktør for det det dengang nyoprettede Sorø Akademi; og Fader blev hans Eftermand i Kolding (1822).

Da var det, man en Novemberdag paa Gaabense Landevei kunde have det Syn, som jeg har begyndt min Beskrivelse med. Og Fortsættelsen deraf blev efter Datidens Befordringsmaade et otte Dages Zigeunerliv i et barskt Klima. Jeg var i ubevidst Stand, men veed ligefuldt snart bedre Besked om Reisen, end jeg vilde have vidst, hvis jeg havde gjort den en Snes Aar senere.

Faldende over mine egne Ben paa Gaabense Skibsbro, blev jeg paa Faders Arm bragt ud i en Seilsmakke, og da den første Skyllesø bragte Passagererne til at skrige, blev jeg forvandlet til noget uformeligt ved Hjælp af et Sjal, og ved næste Sø stuvet ned under Dækket blandt andre Bylter. Men i Nyborg var jeg efter endnu værre Modgang paa store Belt dog ikke mere modfalden, end at jeg kunde tage Initiativet, thi der var just Marked i Byen. Det var Fader en Umulighed at nægte sine Børn noget, ene med Undtagelse af Hug; dette Æventyr maatte altsaa bestaaes, og vi vendte seirrig tilbage med Bytte. Den øvrige Vei blæste jeg desaarsag paa Trompet, medens Broder Christian rørte Trommen, og Caspar formentlig aad Kager.

Det tog dog en brat Ende. Pludselig blev jeg funden inde paa en vaad Mark oven paa Barnepigen, der skraalede end høiere end jeg, fordi hun saameget mere end jeg var istand til at gjøre den Betragtning, at hendes Liv havde Ende. Vognen var væltet. Man væltede dengang hyppigere end nu, men mellem de høie Hækker i de dybe Spor væltede man ogsaa mageligere, ingen kom til Skade. Men værst var det

for Moder, da hun endelig fik Hovedet ud af Vognen, at see Fader staae og baxes med den kullerske Hest.

En forbikjørende Vogn hjalp os videre, og endelig kom vi, efter endnu engang at have svaiet paa Lillebelts Bølger, men dennegang under Færgemanden, Farbroder Karls, egen Varetægt, en mørk Aften skumplende opad Kolding Gade.

ANDET KAPITEL.

KOLDING.

Man pleier paa Psychologiens Vegne at lægge Mærke til, hvorlangt et Barns Minder gaae tilbage.

Jeg troer nu at kunne huske, at da Vognen den mørke Aften holdt paa Kolding Torv udenfor Rectorens Bolig, kom de ned ad Stentrappen med Lys. Det var dette, at jeg saae Dør, Trappe og Ansigter skinne i Lyset, mens der rundt om var Mørke, ikke andet. Den Kjendsgjerning, at vi holdt vort Indtog gjennem alle Stuer til festlig Klang af Tromme og Trompet, vil jeg derimod ikke indestaae for skriver sig fra min egen Erindring. Den hører upaatvivlelig til Børnekamrets tidt opfriskede Fortællinger. Men det med Lyset kunde ikke saaledes fortælles. Jeg var dengang 1 Aar og 10 Maaneder.

Lad da Indtoget i Kolding være Udgangspunktet for mine Erindringers Kjæde. Hvor stærkt denne Omverden af det første Hjem med alle dets Rum lige til de mindste Kanter og Kroge har bevæget min Hjærnes Væv, og øvet den i at have sine Syner paa denne Scene, derom vidner, at endnu 60 Aar efter har jeg næppe nogen natlig Drøm, uden at den foregaaer i disse gamle Stuer.

Kolding var dengang en saa mærkelig By, at om man nu kunde tage den hel og holden og sætte den i et Musæum, vilde den være en værdifuld Oplysning om svundne Tilstande.

Krogede snævre Gader med Bindingsværks Huse, hvis Stokværk paa Bjælkehoveder hang det ene ud over det andet; en primitiv Stenbro, i hvis Midte løb en Række brede, ovér alenbrede, men runde utilhugne Stene, indrettede til ved Spring fra den ene til den anden at komme frem paa det ufremkommelige; en Vandpost med Trug om paa Torvet, en Gabestok paa Raadstuehjørnet; bagud brøstfaldne Plankeværker, forrevne Hækker, overalt gjennembrudte Smuthuller; og fremfor alt den store triste Slotsruin seende fra sin høie Voldbakke ned paa denne underlige af Fortidens sære Mennesker beboede Rede, det var Yderverdenen, og vort Hjemlige var et værdigt Led deraf.

Vor Bolig var den lange Gaard, som indtog hele Torvets nordlige Side. Op til den førte en høi Stentrappe med Jærnrækværk og Bænke paa den brede Afsats til at nyde Sommeraften paa i Snak med Naboerne. Indenfor en stor fliselagt Forstue, deromkring rummelige Værelser med Bjælkeloft, høitsiddende Vinduer med smaa Ruder, overskyggede af en Række Lindetræer klippede i Firkanter. Fra et stort brolagt Kjøkken med Klinkedør ud til Gaarden førte Trappen op til andet Stokværk, bestaaende af et eneste tomt Loftsrum belyst af en Vinduesrækkes smaa Blyruder. Først i de sidste Aar havde Formanden, Morbroder Erik, ladet afdele et Par ret gode Værelser til Rectoren og Skolebibliotheket i den ene Ende af Bygningen. Og alt som Drengene voxte til, blev i den anden Ende gjort et Kammer til os og et Værelse til Lærerinden. Men endnu blev der et temmelig stort Loftsrum tilbage, hvor Tjenestepigerne havde Leie, og over hvis Gulv laa en mægtig Tværbjelke, vort første Gymnastikapparat. Saaledes var Skikken i Kolding; skjont omtrent alle Huse

havde to Stokværk foruden det steile Tag, blev det øverste først taget i Brug, altsom Kulturen steg.

Der var Plads nok, og en underlig Labyrinth af overflødige Kroge. Ikke mindre i Udenværkerne. Gaarden skraanede opefter mod en Bagbygning til Stald og Lade. Fra den førte en Dør ud til Slotsbakken, som høinede sig steilt lige fra Døren, og endnu mere fra den til Siden liggende Have, hvor en tre Alen høi Graastensmur støttede Bakken. At bestige denne Mur og ved Hjæld af Æbletræernes Grene at komme over det høie Plankeværk, der reiste sig ovenpaa den, hørte til Storværker for Smaafolk. Men daglig maatte det gjøres. At hoppe gjennem Ladedøren var jo ingen Ting, og op paa Slotsbakken maatte man jo; ogsaa ind i Ruinen gjennem Kjældergluggerne, eller entrende opad Murrevner til Vinduesgabene.

Den Ruin med dens mægtige mørke Kældre, dens nedfaldne Taarntrapper, dens Bjerge af Murbrokker, sønderslaaede Ornamenter og sære fantastiske Sandstensansigter, dens høie Sale med grøntbegroede Murtinder, og den blaa Himmel derover, alle disse Belysninger gjennem Porte og Vinduesgab, blev mig saa hjemlig, at jeg, hvergang jeg kjedede mig, og Børn kjede sig forfærdelig tidt, maatte op og afsøge den. Heller ikke i Skumringen lod jeg mig afskrække, den Gru, den da vakte, var uimodstaaelig.

Naar saa i Morgenstunden alt var saa høitidsfuldt, Allikerne kaglede deroppe omkring Kjæmpetaarnet, som det kaldtes efter de to Sandstenskolosser, som endnu stod paa Hjørnerne af det paa langs spaltede Taarn, og Taagen lettede over Egnen — hvor var da Udsigten henrivende; udover Byens Tage med stille, rygende Skorstene, Aadalen med sine høie kuplede Bakker, den blanke Slotsso og Skovene langs Fjorden lige til Fyen i det Fjerne.

Kun elleve Aar, og naar man trækker de første tre—fire altfor barnlige fra, saameget færre, tilbragte jeg i disse Omgivelser; men det var nok til at gjore mig til omtrent alt, hvad jeg siden er bleven til, om end de Kildespring,

som dengang blev aabnede, skulde siden blive bedre ordnede. Selvfølgelig begyndte det med Dæmring og endte med klarere Syner, men disse Stadier lader sig nu ikke udskille. Jeg tager derfor de forskjellige Sider af min Udvikling under eet, hvad Tiden angaar, og lader dem kun følge i Række for bedre at kunne betragte dem hver for sig.

Mine Forældre var begge aldeles afgjort Aandens Folk; det faldt dem vistnok aldrig ind, at deres Børn muligvis ogsaa kunde være blevet til noget i praktiske Stillinger. At lære, hvad et Menneske paa Aandsdannelsens høieste Trin har fornødent, lige fra den klassiske Fortids Storværker til det nyeste Vers, fra de ypperste Kunstværker til Bøgernes smaa Billeder, og gjennem Naturens daglige Fænomener til dens evige Aand, det og intet mindre var Opgaven. Der maatte intet slaas af derpaa, og havde de end kun smaa Midler, de havde store i deres egen Aand; og hvad Bekostning angaaer, tog de hellere fra sig selv, for at bringe deres Børn frem paa den ideelle Bane. Heller ikke kan jeg mindes, at jeg selv i noget Øieblik, end ikke i det mismodigste, har havt ringeste Tvivl om, at dette var min Vei for Livet.

Saa gik alt med Liv og Lyst, som det var os i Kjødet baaret. Der blev aldrig anvendt Straffe, næppe nok Tvang. Kun naar vi Drenge var altfor uartige, kunde Moder øse os over med en skarp Formaningstale, en sjelden Gang ogsaa gjøre et ikke videre skrapt Forsøg paa at slaa løs paa os. Vi havde derom den Historie, at min Broder Christian paa sin troskyldige Maade havde i al Alvor sagt: Moder skulde rigtig tage en Kjep saa tyk som en Arm og hugge os Unger. For han var det flittige og samvittighedsfulde Element, jeg det letsindige og dovne. Og sloges vi, var det ufeilbarlig min Skyld.

Faders Strenghed gik ikke engang saa vidt. Det var ham umuligt at see vore Unoder fra anden end den naturlige og morsomme Side. Naar jeg intet gad bestille af

det, jeg skulde, og havde de vildeste Streger for, satte han sig til med stor Udførlighed at beskrive, hvad Følgen vilde blive. Begyndte med, at Gaardskarlen skulde sendes ud i Skoven at skjære en forsvarlig Kjep; men Gaardskarlen, den store Iver, som var min Ven, fremstod under den drastiske Skildring i en meget gemytlig Skikkelse for min Phantasi, og idet Veien og Skoven blev klarlig betegnet, fordybede jeg mig i den velbekjendte Skov, hvor ingen bedre end jeg vidste, hvor de bedste Kjeppe sad, og inden vi engang kom til at høre om Kjeppens Brug, end sige at føle den, var ogsaa Fader bleven saa greben af sin egen pudsige Fantasi og ikke mindre pudsige Udtryksmaade, at han fik sig en Latter, mens han ragede mig i Haaret.

Langt mere Virkning havde det, naar hans bekymrede Fremtidssyner tog en anden Retning, og han beskrev, hvorledes den Dreng, der ikke vilde læse, maatte sættes til et Haandværk. Nu blev Skomageren fremdragen, ham der var gift med Kokkepigen Ane og boede opad den høie Trappe i Søndergade, og hvis Værksted med alle dets stramt lugtende Apparater, belyst af den æventyrlige Glaskugle, netop var et af mine Drømmeriers vanlige Tilholdssteder. Der blev i Forbigaaende talt om, at der var noget, der hed en Spandrem — jo, jeg kjendte den og vidste, hvorledes den blev spændt over Støvlesaalen paa Skomagerens Knæ — men naar den kom over Enden paa en Dreng, var det ingen Spøg. Jeg gad blot vidst, om Fader selv kjendte den saa godt; jeg har en Mistanke om, at han snarere tænkte paa Lukians Skomager. Vist var det, at han dreiede af, og Forestillingen endte med et grangiveligt Syn paa en Skomagerdreng, der kom fløitende og dandsende henad de brede Stene opad Østergade med den ene af Rectorens Støvler under Armen og en Tøffel til Stuepigen i hver Haand. Dette blev mig det sværeste. Østergade saae vi paa langs nedad fra vore Vinduer, og dens Eslinie udmaalte jeg altid Perspectivet af, naar jeg laa

i Dagligstuevinduet og kjedede mig. Nu at se mig selv som en snavset Skoledreng komme fløitende længst ude fra, til Spøgelset mere og mere nærmede sig — jeg kunde ikke faae det ud af mine Tanker igjen, og Virkningen var en usigelig Angst for at synke ned i slig plebeiisk Stand.

Jeg var ligesaa stor en Aandsaristokrat som Fader, og havde det været beregnet, hvad der kun var hans Lune, kunde han ikke have valgt noget kraftigere Middel. Ligefuldt slog Midlet feil. Ogsaa deri lignede jeg ham, at det blev ved Fantasien, og vendende og dreiende paa den fik jeg dog ikke fat paa det Arbeide, den med sin truende Svøbe skulde drive mig til.

Ganske vist lærte jeg tidlig nok at læse, takket være Moders Energi; men for mig selv var det vigtigste derved, at jeg kunde prale for Tjenestepigerne med, at jeg kunde læse ligesaa godt som de. Min Fremgang var som et Føls, der er bundet bagved en Vogn. Den beroede paa, at jeg maatte følge med min Broder, der var syv Fjerdingaar ældre. Ethvert Skridt blev taget et Par Aar for tidlig, og blev ikke taget helt ud, Benene var for korte. Formelt kunde jeg læse og skrive, da jeg var fire Aar, i Virkeligheden lærte jeg ikke disse ædle Kunster, før jeg var en fem, sex Gange saa gammel.

Min Fader underviste os ikke, hans Umage med vor Opdragelse var af den Natur, jeg har talt om. Han beboede et Par afsondrede Stuer ovenpaa, en fjern og høitidelig Helligdom, og kom kun ned, naar han søgte Hvile og Opmuntring. Men Moder var ofte oppe hos ham, og tog hun os med, var det en festlig Gang. Hans Liv var delt mellem det stille Arbeide i hans Bibliothek og hans Gang paa Skolen.

Men Moder var ogsaa nok istand til at gjøre Fyldest for begge Forældre og for mere end det. Foruden at bære Byrden af vor Opdragelse og primitive Undervisning, var hun rastløs i at fuldbringe de mærkværdigste huslige Bedrifter.

Om Foraaret og Sommeren igjennem syslede hun med Haveurter og Blomster, og hun havde to Haver under sin Varetægt, en ved vor Bolig, og en større ved Skolen. Det var det Arbeide, jeg var mest oplagt til at hjælpe hende med. Om Efteraaret blev der slagtet i det Store til Aarets Forsyning, og Hovedsagen var Grisen, vor fælles Ven, som vi i dens korte Liv daglig besøgte i et Familietog med Fader i Spidsen.

Saa blev der lavet Kartoffelmel, en meget vidtløftig Proces, som jeg ved anstrengt Betragtning af de mange Rivejærn, de store Vandkar, som Hakkerne arbeidede Bundfaldet op af, og alle de blændende Kager, der slikkede Solskin paa Sengelad i Gaarden, endnu har bevaret saa tydelig i min Erindring, at jeg troer, jeg selv var istand til at øve den Kunst. Produktet er skjønt nok at see til, men jeg vilde ogsaa dengang nødig andet, og er mangen Gang bleven skraalende sat ud i Kjøkkenet for der at spise mine Melboller op.

Saa blev der kjøbt Hør og Uld, og i det store Loftsrum sad Koner og Piger paa Rad og lod Hørren gaae gjennem Heglens Tænder, skrabede frem og tilbage med Karterne, og lagde de smukke Uldtøirer tilside paa Kurven, mens vi Børn stode med Hænderne paa Ryggen og gloede og hørte paa Snakken. Hørren spandt Moder selv Vintren igjennem, et Arbeide, hun særdeles yndede, fordi det ikke hindrede hende, hverken i at høre os læse eller selv at lade Munden løbe med Fortællinger. Naar Væveren saa fik det Spundne slaaet op, skulde vi hen at betragte hans skjønne Kunst, og naar Blegen var spændt ud, skulde vi ned til Aaen og see, hvor deilig de lange Lærreder skinnede paa Græsset.

Saa blev der støbt Lys, og mig synes, jeg kan endnu lugte den smeltede Talg, og see det runde Bord langsomt bevæge sig om sin Axe, medens de fra dets Rand nedhængende Væger en for en blev dyppet i det dampende Talgkar. Derved blev det ikke glemt at støbe trearmede

Helligtrekongerslys, med et Kræmmerhus Krudt ved Grunden af Grenene. Naar de blev tændte paa den hellige Aften, maatte altid Fader være med at staae og stirre paa dem i spændt Forventning, til Lyset naaede Krudtet og Explosionen foregik.

Det var tarvelige Tider. Familien sad om sit ene hjemmestøbte Talglys, kun naar der kom Fremmede, tændtes de fine Christiansfelder Lys, ogsaa af Talg, men formede; begge Slags dog i Messingplader.

Under alt dette fik dog Moder Tid nok til det, der egentlig var Sagen. Da de elementære Kunster vare overstaaede, kom vi til de rette Aandens Skatte. Alskens Litteratur blev indøvet. Først naturligvis Børnebøgerne, Campes og Salzmanns, og Billedbøgerne. Dem var der mange af, skjønt langt fra saa glimrende som nu. Hvor de kom fra, vidste vi ikke, men jeg troer, de mest skyldtes vor elskværdige Tante Christines uudtømmelige Velgjørenhed. Vi havde aldrig seet hende, men hun stod i en mystisk Baggrund som en Juleaftens- og Fødseldags-Engel, og naar Ageposten kom, kom den fra hende. Mine Yndlingsbøger var dog ikke de moralske Børnevenner, ikke engang Robinson; nei, den naturhistoriske Billedbog i 3 tykke Bind, den var mit Rige. Billederne var stive og ukarakteristiske, men i Mængde meget fuldstændige, og at gjennemgaae atter og atter og indprente sig Dyrenes mangfoldige Arter, gav mig den første Forsmag paa, hvad man kunde kalde et Studium, og i et saadant har jeg altid været flittig.

I Dagligstuen var det Poesi, der blev læst, den ene Digter efter den anden. Først var det Moder, der læste, siden i Almindelighed Broder Christian, der var den skjønne Aand i den lille Kreds; naar vi da ikke var saa lykkelige at faa Broder Caspar med, for han foredrog som en hel Kunstner, og gav ovenikjøbet Scenen dramatisk. Hovedsagen var dog Moders Forklaring, der stadig løb med som den æsthetiske Theori.

Vi kom meget tidlig til det Tydske, og naar Christian kom ind fra Børnekammeret med Bogen, og sagde: »Moder, skal vi saa have en Mundfuld Schiller,« og jeg i Hælene paa ham, fornam jeg, at nu gik Tæppet op. Endelig blev der ogsaa ageret.

Som til andre Provindsbyer kom der ogsaa til Kolding jævnlig omreisende Skuespillertrupper, og da den var en Grændseby mod »Holsten«, og Nabobyen allerede var fuldstændig tydsk, kunde det ogsaa skee, at disse spilte tydsk. Den Leilighed til Uddannelse blev aldrig forsømt; og jeg seer endnu for mine Øine Fjællebodens tarvelige Decorationer og de drabeligt gesticulerende Herrer og Damer, medens til Sufflørens hvæsende Accompagnement Kotzebues rørende Stykker gik over Scenen.

Sligt maatte ikke falde til Jorden, det maatte eftergjøres hjemme. Maaneder igjennem blev der lavet Dragter og Papdekorationer, og indøvet Roller, indtil »Fridolins Gang nach dem Eisenhammer«, dog paa Dansk, endelig hædret med alle Familiens Venners Besøg og med Fader paa Hæderspladsen kom til festlig Opførelse. Broder Christian gav Titelrollen med Bravur, Overlærer Plougs Datter Gerhardine med de lyse Krøller var Elskerinde, og hun vedblev at være det, saalænge vi var i Kolding; men jeg, hvem kun en Jærnstøberkarls Rolle blev betroet, kom kun maadeligt fra det. Den Kunst har altid ligget mig for høit. Kun eengang, det var i Roskilde Skole, har jeg siden været paa Brædderne, og da nydeligt pyntet ud som Pernille, men ligefuldt gjorde jeg fuldkommen Fiasco.

Min Moder havde en overordentlig vidtstrakt Kundskab til dansk og tydsk Litteratur, andre Sprog læste hun ikke. Til engelske Forfattere benyttede hun Oversættelser, og de franske yndede hun ikke. Hun læste med hele sin Sjæl, hun levede i det Fremstillede, hun elskede de Personligheder, hun gjennem Levnetsbeskrivelser gjorde Bekjendtskab med, og talte om dem, som om sine Venner. Hun var saa hengiven til Læsning, at naar hun fik en Bog

for sig, og Haanden under Kinden, rejste hun sig ikke let, førend Bogen var ude; imens kunde vi støie saameget vi vilde. Hvorledes hun fik Tid dertil, forstaar jeg ikke, thi foruden de større huslige Arbeider syede og strikkede hun de fleste af vore Klæder saavelsom sine egne, og spandt selv Tøiet dertil. Men alt gik hurtig for hende.

Imidlertig var hun meget langt fra at tiltroe sig selv at kunne meddele os den Dannelse, hun vilde vi skulde opnaae. Hun havde efter den Tids Skik aldrig havt nogen ordentlig Undervisning. Vi fik tidlig andre Lærere. Efterat en og anden Seminarist havde øvet os i Skrivning og Regning, blev der antaget Hus-Lærerinde.

Den første var min Faders Cousine, Gotfredine Lindam. Om hende husker jeg intet andet, end at jeg skraalede, naar hun klædte mig paa, for hun kneb mig, naar jeg ikke vilde staae roligt. Den anden var en Veninde af Moder, som efter et halvt Aar blev gift med Emanuel Taubers Stedsøn. Hvad hun lærte mig, veed jeg ikke, men det var min Fornøielse at læse i Haven, hvor hun havde saaet sin Kjærestes Navn med Karse. Men den tredie blev vort Huses Stjerne, hendes Billede indprægede sig uforglemmelig i min Erindring.

Hun var af den hernhutiske Menighed i Christiansfeld, hendes Moder boede i dens Enkehus, og hendes Søster var udsendt som Lærerinde til Neuwied. Men selv havde hun brudt med Brødremenigheden af Misfornøielse med dens formelle Væsen, og havde aldeles intet pietistisk Præg. Hun var overordentlig smuk med regelmæssige imponerende Træk, store bestemte blaa Øine, prægtig Farve, stærkt lyst Haar, og en baade blød og fast Figur. Hun satte alt Byens Mandkjøn i Flamme, men vedligeholdt selv en kjølig Ro overfor saadanne Anfegtelser. Da hun efter nogle Aar giftede sig, var det med en usædvanlig lidt kjøn og lidt charakterfast, men fra Hjærtets Side elskværdig og meget musikalsk Capellan, og hun blev

den svage, tilsidst hjælpeløse Mands Livs Støtte, kraftig, overlegen og trofast, som hun var i alle Livets Forhold.

Hun var ret Moders kjære Veninde, og hvad hun ikke var for Moder, var hun for os smaa, vi tilbad hende. Jeg omtaler hende noget udførligere, fordi hun var den første Anledning til at mine barnlige Øine blev aabnede for legemlig Skjønhed. Hendes Charakter har jeg først senere lært at forstaae, men at hænge om hendes Hals og see hende ind i de mærkværdige Øine og nævne hende med de kjærligste Navne, var den sex, otte Aars Drengs Henrykkelse.

Ikke at det just fremmede Værket: jeg mindes ikke, hvad jeg lærte af hende, det skulde da være at forstaae tydsk Tale; men dette lærtes bedst, mens vi hang over hende ved Kakkelovnsbelysning i Mørkningen. Fik jeg derimod oppe i Læsestuen en Tavle eller Skrivebog at passe, gled jeg gjerne ned under Bordet, og saameget hun end trak i mig og skjændte paa Tydsk, satte jeg dog et Æsels passive Modstand mod hendes velmente Anstrengelser.

Til Undervisning hørte ogsaa Musik, og da Moder elskede den, og Fader var en Kjender af første Rang, blev vi saa tidlig jeg kan mindes, holdt til Klaveret. Men det lykkedes ikke. Musikalsk Begavelse er vistnok arvelig, men Arveligheden er som bekjendt et lunefuldt Væsen, ingen af os Børn arvede vore Forældres Evner i dette Stykke.

Min Fader musicerede ikke meget selv. Han havde, hvad der dengang var ret almindeligt, fra sin Ungdom spillet Fløite, og undertiden hørtes dens vemodige Toner oppe fra hans Værelse, men det var dog kun i min tidligste Barndom. Han har sagtens mere benyttet Instrumentet for at opfriske en Stemning eller Erindring end for egentlig at drive Kunsten. Derimod samlede han om sig, hvad der i den lille By kunde findes af musikalske Kræfter, hvortil den omtalte Capellan var ham den bedste Støtte, og min uheldige Lærer, en Skolelærer, tilligemed den gamle

Organist gode Hjælpere. Han fik et ret anstændigt lille Orchester bragt istand, som ogsaa benyttedes ved de Skolefester, hvortil han altid selv skrev Cantaten. Ved saadanne Leiligheder har jeg vel ogsaa sunget med i Choret, men det var meget svært at faae mig gjort antagelig, og jeg har aldrig havt Stemme, saa meget jeg end har anstrengt mig for at faae den frem.

Om Musiken samledes ogsaa større Selskab, og vort Hus var meget søgt. Min Fader gjorde et høist elskværdigt Indtryk paa enhver, der kom ham nær, endog Almuesfolket, saa lidt det end saae ham, talte om ham med hjærtelig Veneration; det hørte vi Drenge en Del til, thi vi omgikkes jævnlig den Slags Naboer. Han var imidlertid lidt vanskelig at komme nær. Han tog ikke Del i Byens Selskabsliv, spillede ikke Kort, og passede daarlig i Provindsembedsmænds kun lidet dannede Kreds. Kun naar vi havde de omtalte Soireer, var han med Glæde Midtpunktet, ved andre Besøg blev han paa sit Værelse.

Det var derfor Moder, der blandt saamange andre Hverv, ogsaa overkom det at samle Husvenner. Og hun havde mange. Hvem der satte Pris paa en Samtale ført med det Liv, den Kundskabsfylde og den Verdenserfaring, ingen som hun i den Kreds kunde byde, kom jævnlig, og især Eftermiddagstimerne, som paa Grund af den tidlige Spisetid var Besøgstiden, gik hen dermed.

Imidlertid nærmede sig den Tid, da vi trods Hjemmets betydelige Dannelsesmidler dog ikke vare tjente med at savne streng Methode; vi to Drenge maatte i Latinskolen, og vi forberedte os dertil. Broder Caspar, der var ti Aar ældre end jeg, afgik vel allerede i mit ottende Aar til Universitetet, men han havde dog faaet Tid til at føre os ind i Latinens Begyndelsesgrunde. Vi kunde paa en Høitidsdag overraske Fader med de vanlige Remser af Grammatiken. Og mange andre Herligheder havde den kjære Broder med sin Fantasi, sin klare Tanke og sikkre Smag opladt for os.

Han var fuldelig sin Moders Søn, kun mindre satirisk. Medens hun meget klart saae enhver Feil hos sine Venner, og ikke var fri for skarpt at udtale dem, uden dog derfor at elske dem mindre, var det hos ham, som han ikke saae det; han tildækkede det med den venligste Dom. Ligefuldt havde han en mægtig Sands for det Komiske, Holberg var hans Yndlingsforfatter, og han kunde fremstille hans Figurer som en Skuespiller; men han opfattede ikke levende Mennesker saaledes. Med sine voldsomme Fagter og sin rungende Latter var han heller ikke fri for til Tider selv at være lidt af en komisk Figur, men ligefuldt var han en streng Charakter, af dyb Alvor og Samvittighedsfuldhed, ingen fik ham fra, hvad han vidste var Ret.

Hans stærke Stemninger kunde gaa over til Nervøsitet, og da han i den Tid, han blev voxen, havde et svagt Helbred, kunde han i sygelige Øieblikke have Hallucinationer, og fik i det sidste Aar, han var i Skolen, epileptiske Anfald, som han i nogle Aar af sin Studentertid vedblev at lide af. Ved sin overordentlig livfulde Opfattelse saavel af Naturen som af Videnskab og Poesi har han hele Livet igjennem havt stor Indflydelse paa mig, og den begyndte saa tidlig jeg kan mindes. Jeg lærte gjennem ham at skjønne paa, hvad man i stort som i smaat kalder det Romantiske. Naar vi gik ude, og han kunde staae stille og betragte en sommerfrodig Eng, en rislende Bæk eller en seilende Sky, i Skoven lytte til Træernes Susen og Fuglenes Liv, og i Vinterskumringen fordybe sig i de faldende Sneflokke og Drivt mod den mørke Skovkant, saa var det mig, som Naturens Aand først berørte mig, naar jeg fornam, hvad han følte derved. Endnu mere, naar han med sin dybt bevægede Stemme og stærke Mimik foredrog et rørende Digt for os, altid var det min Betragtning, hvad Caspar følte derved. Ifølge min betragtende Natur kunde det vel ogsaa være, at jeg over ham glemte, hvad jeg selv skulde have følt derved.

Vi kom altsaa i Skole, det vil sige, da Broder Christian skulde i Skole, maatte jeg følge med, som ved al Ting et Par Aar for tidlig. Jeg sad ogsaa altid nederst i Klassen. Vistnok kunde der i Flokken findes Drenge, der var endnu mere efterladende end jeg, skjønt der hørte noget til; i alt Fald var der dem, der havde meget tungere ved at lære; men det var min Faders Grundsætning, at hans Sønner ikke maatte see ned paa de andre, og jeg mindst, jeg sad altsaa nedenfor min Broder. Det var først efter min Faders Død, da den nye Rector havde indført Omflytning efter Characterer, at jeg ved den sidste Examen, jeg var til i Kolding, til min store Forbauselse blev den øverste i Klassen, og dermed i hele Skolen, da jeg — ogsaa for tidlig — var kommen op i den øverste Klasse, som var treaarig. Jeg var da 13 Aar.

Det faldt mig dog ikke ind, at jeg virkelig fortjente den Plads, saameget mindre som jeg følte Misforholdet derved, da jeg som den yngste ogsaa var den mindste, og var vant til at see op til de store Kammerater. Jeg vidste, at jeg i den Vinter ikke havde været synderlig flittigere eller ordentligere end jeg pleiede. Det vidste min Fader ogsaa, saalænge han levede.

Engang ved en Examenshøitidelighed, da han for Forsamlingen af Byens Honoratiores oplæste Examens Udfald, og hver Discipel, naar han blev nævnt, maatte træde frem og modtage sin Charakterbog i Følge med nogle opmuntrende eller formanende Ord, sagde Fader, da Raden endelig kom til mig, ikke andet end: Jo større Gris, desto bedre Lykke. Forsamlingen lo, og jeg listede skamfuld af uden nogen Glæde over mine udmærket Godter. Jeg vidste, Fader havde Ret. Jeg havde som sædvanlig rapset nogle flygtige Kundskaber sammen i det sidste Øieblik, var mødt med den Fripostighed, hvormed jeg altid har forstaaet at give halv Underretning Skin af fuld Vished, og havde havt en ren Lotteri-Lykke. At jeg ligefuldt gjorde mig til for Kammeraterne, og at min flittige Broder gjorde

sig nogen tunge Betragtninger over Skjebnens Uretfærdighed, følger af sig selv.

Jeg selv gjorde mig ogsaa Betragtninger. Jeg var mig ret godt bevidst, hvormeget jeg stod tilbage i solide Egenskaber. Jeg havde en ustyrlig Hang til at unddrage mig enhver Pligt, der kom i Lovens Form. Jeg maatte forsømme Tid og Time, jeg maatte fare omkring paa Steder, hvor jeg ikke maatte komme, jeg maatte udøve Bedrifter, som kunde drage Straf eller Ulykker efter sig, jeg maatte som en Følge deraf finde paa Udflugter og Løgn, naar jeg blev dragen til Ansvar. Jeg vidste det meget godt, og fandt det derfor i sin Orden, hvad jeg ogsaa tidtnok af min bekymrede Moder fik at høre, at jeg baade i Kundskaber og god Opførsel stod tilbage for den Broder, jeg gik Side om Side med.

Om Eftermiddagen og mod Aften var der altid lystigt Samkvem med Naboernes Drenge, alt efter Aarstiden, Boltspil, Skjøiteløb, Røverlege og alt hvad vilde Streger vi i Have, Gaard, Ladebygninger, i Ruinen eller ved Søen kunde finde paa. Der kunde mellem disse plebejiske Kammerater være nok, der var større og stærkere end jeg, og naar en saadan Flokkens Fører — som Dreierens Anders, der gjerne var i Spidsen — med brutal Myndighed anviste mig min Plads i Slagordenen, som i Reglen var den ringeste, føler jeg endnu den Stemning, hvormed jeg indtog den. Den var ganske vist Ærgrelse over den bestandige Tilsidesættelse, men der var ikke deri synderlig Tvivl om, at det maatte være saa, jeg kunde ikke bruges til andet.

Hvad jeg derimod ikke saa tydelig vidste, men som ganske vist ogsaa, og rimeligvis i ethvert Øieblik jeg levede, var tilstede, var en urokkelig Selvfølelse, som holdt mig oppe under enhver Tilsidesættelse. Det er denne bevidste eller ubevidste Fornemmelse af Personlighedens høie Værd, som bærer baade Barnets Sorger og Mandens Kors. Og det, der bærer, er ikke blot Haabet om, at det kan blive

bedre, det er ogsaa Troen paa, at det er bedre, end det seer ud til. De andre kan nu gjerne sætte Foden paa min Nakke, om de magte det, ligefuldt er jeg noget andet end alle de andre, og muligvis er jeg noget bedre.

Det var en aabenbar Sag, at de raa Drenge, der kunde over mig i en Leg eller ved et vildt Æventyr, ikke kunde maale sig med mig i Begavelse og Livets indre Rigdom, og at heller ikke de, der i Skolen sad over mig, derfor er kommet videre i Livet, har Tiden viist, men jeg havde endnu ikke faaet Tid til at gjøre mig den Ting klar. Ligefuldt var Selvfølelsen der, og den sagde mig, om ikke andet, saa dog det, at naar jeg gik min Vej, var jeg mig selv.

Og jeg gik meget min Vei. Jeg udførte paa egen Haand, hvad der ikke gaves mig Plads til i Flokken. Saa var jeg selv Fører og tog rigelig for mig med ubunden Lidenskab baade af forbudne Frugter og mere uskyldige Krumspring, af vilde og sære Fantasier, af hungrig ustillet og uklaret Længsel, men da ogsaa, i uafladelig og anstrengt Betragtning, af alt hvad der faldt for i Naturen, mellem Mennesker og i Bøger, samlende og stablende op og rodende i Skatte, som jeg endnu lever af. Ak, hvor har jeg ikke maattet føre disse i Barnet spirende Følelser baade af Ydmyghed og Stolthed med mig Livet igjennem, og hvor maa jeg ikke takke Gud for den Støtte i mit Inderste, hvormed han har holdt mig oppe. Hvorledes den blev til mit Livs guddommelige Klenodie og hellige Naadegave, komme vi paa sit Sted til.

Kolding Skole var lille, men ikke daarligere end andre Skoler. En Rødstensbygning med tre Stuer ved Jorden til de tre Klasser, og en Kvistleilighed ovenpaa til Brug for Inspectøren, var hele Apparatet, men ogsaa tilstrækkeligt,

da den kun besøgtes af nogle og tredive Disciple. Den laa paa samme Sted som den nuværende Bygning, og ligesom i Roskilde var Kirkepladsen vor Legeplads. Umiddelbart op til Bagsiden af Skolehuset stødte en god Frugthave, hvad der gav en meget venlig Udsigt fra Vinduerne. Man kunde altsaa befinde sig vel der, og det gjorde vi forsaavidt ogsaa, som de ydre Betingelser var der.

Sten Blicher har i sin »Juleferie« skildret et Collegium af Lærere saa latterligt, at man fristes til at ansee det for Overdrivelse. Det er det dog ikke, især naar man betænker, at det snart er et Aarhundrede siden disse Typer gik igjennem vore Skoler. Kolding Skoles Lærere kunde med deres Rector i Spidsen gjerne vises frem som en lignende Samling af Originaler, naar man i en glad Ferie havde Humor til at tage dem fra deres komiske Side. Dette skal heller ikke være sagt til deres Forringelse. Tvertimod.

Enhver aandelig Stand, som lever sit egentlige Liv udenfor Verden, vil efter sit Væsen være prydet med mærkværdige Personligheder. Præste- og Degnestanden er bekjendt derfor, men ogsaa Videnskab og Kunst fremavler snurrige Skikkelser, og gjør det desto mere, jo alvorligere, jo mere fordybet i sin Dont den er. Det er Livet i den bevægede Verden, der afsliber og afrunder og giver selv fremragende Mennesker mere Snittet af Dusinmennesker efter Tidens Skik og Mode. Skolemænd have dertil endnu en anden Egenskab behov. Er de, hvad de helst maa være, og hvad de ypperste af dem altid have været, Børnevenner, der forstaae og tage Del i de Smaaes ubundne Naturliv, vil de selv faae noget af dets Præg. Børnevenner blive barnlige Sjæle, og lade sig lettelig kjøre om og udlee af det klogtige Verdensfolk.

Min Fader har jeg beskrevet, og man vil forstaae, at han ikke kunde frikjendes for at være et Stykke af en Original, endog født og baaren dertil. Min Broder Caspar, som ogsaa blev Skolemand, var det ikke mindre, og vilde

rimeligvis være bleven det endnu mere, om han var bleven ved Skolen.

Overlæreren ved Kolding Skole, Carl Plougs Fader, var det ogsaa i nogen Maade, skjønt ikke i en saa fremtrædende Grad. En spinkel, glatkæmmet, graahaaret Mand, der mest gik i lysegraa Klæder, med det reneste og fineste Linned og de blankeste Støvler, hvis Knirken forkyndte os hans Komme, var han af en ældre Skole end min Fader og mindede om den bedste Side af de gamle Høreres Væsen. En høist agtværdig Mand, strengt pligtopfyldende, et Mønster paa Orden, var det upaatvivlelig i høi Grad til Skolens Bedste, at han boede paa Skolen og var dens Inspector. Men hans Undervisning var os mindre til Behag. Hans Methode var stiv og gammeldags, og han var streng mod vore Udskeielser. Men vor Grammatik lærte vi, og det vanlige Skolegriseri blev vi vænte af med.

En over al Maade mærkelig Fremtoning var den ældste Adjunkt Borgen, en gammel sværtbygget duvnakket Knub med sort Kalot dybt ned over de buskede Øienbryn, med voldsomme Bevægelser og et Ansigt som en Dværg, der kommer ud af en Sten. Men i hans Bryst sad et blødt barnligt Hjærte, og han var i høi Grad en Borneven, mere sine Disciples Kammerat end Lærer. Han botaniserede med os, han kigede Stjerner med os, han tog os hjem til sig, og i en Bolig, hvor han levede i det skrækkeligste Roderi med en Hustru underlig som han selv, viste han os alle sine Snurrepiberier, for han var en Samler af hvadsomhelst. Han havde mærkelige Maader at gjøre os Videnskaben anskuelig paa, dem han vel ikke altid anvendte, men naar vi bade ham derom, var han altid villig dertil til vor store Morskab. Saa lærte han os Grammatik med Fingrene; de blev da skubbede ind eller trukne frem for at betegne Casus. Og lærte os Geometri med Paavisning; han taug da bomstille, viste mimisk Figurerne og sluttede Beviser ved theathralsk at slaae ud med Armene, saa vi havde meget ondt ved at skjule vor Latter. Men vor

bedste Fornøielse var at formaae ham til at give os, hvad der kaldtes en Forklaringstime. Da maatte vi spørge ham om, hvad det skulde være, og vi satte selvfølgelig vor Vittighed i med stor Alvor at friste ham til at variere latterlige Themaer. Om han i sin Godmodighed fandt sig i, hvad han ansaae for gavnlig Frihed, eller han i sin egen Rørelse ikke mærkede vore Narrestreger, er ikke let at sige. Jeg skulde næsten troe det sidste; som naar vi fik en Kat listet paa Armen af ham og han holdt et rørende Foredrag over den kjære Mis, da løb aabenbart hans Følelse af med ham; thi han var i høi Grad en Dyreven. Imidlertid lærte han os ikke saa lidt, baade fordi vi elskede ham og fordi han virkelig havde en tjenlig Methode, saa mærkelig den end var. Af ham lærte jeg mit første Hebraisk, og Grundlaget for Botaniken, som siden har skaffet mig megen Glæde. Da han i min Studentertid blev fjernet fra Skolen paa en ublid Maade, sendte vi ham til Opreisning og Trøst en Hilsen fra hans taknemlige Disciple i Skikkelse af det bekjendte skjønne og rørende Digt af Carl Ploug.

En ogsaa paa sin Maade meget paafaldende, men ret fremragende Mand var Adjunct og siden Overlærer Brøndum. Med energisk, begeistret, overvældende Veltalenhed ledsaget af theatralske, men ham naturlige Gesticulationer, foredrog han os Verdenshistorie og Geografi, og med en forfærdende Bestemthed, ikke sjelden med en ligesaa kraftig Kjep — jeg kan dog ikke klage over det — indpræntede han os de dengang overmaade udførlige Læreboger ledsagede af endnu udførligere glimrende Skildringer, til en saadan Fuldkommenhed, at jeg siden, da jeg kom i en anden Skole, ikke mere behøvede at uleilige mig med disse Fag. Da jeg ved Examen artium afleverede min Skolelærdom for gamle Werlauff, hørte han uden selv at sige synderligt, en halv Times Tid paa min Ordstrøm og skrev mig saa to Præceteriser. Min Broder gjorde samme Lykke, men der var intet særdeles derved. Brøndums Disciple fik

saa godt som altid Udmærkelse i hans Fag; det mærkelige var kun, at hans Kunst endnu kunde staae sin Prøve efterat vi tre Aar havde været ude af hans Varetægt. Han var ogsaa vor Gymnastik- og Svømmelærer, og hans stærke Legeme havde derved Anledning til at vise ligesaa smukke som voldsomme Bevægelser.

Han hørte, især førend han blev gift, til min Moders Husvenner, saa jeg kjendte ham ligesaa godt fra Dagligstuen som fra Skolen. Saavidt jeg veed, var der noget vanskeligt ved hans Kjærlighedshistorie, som Moder hjalp ham med at faae i Orden. I min Fortælling »Mine Søstre« har jeg benyttet ham som Model for den Figur, jeg har kaldet Sthør. Dog kun hvad hans Udvortes og hans Optræden i Skolen angaaer, thi de Udskeielser, jeg har lagt ind i denne Charakter, vedkomme ikke i mindste Maade min kjære og hæderlige Lærer, om hvem jeg ikke veed andet end godt.

Disse vare de mærkeligste af Skolens Mænd. Min Faders Undervisning, der af de ældre Disciple betragtedes som Skolens Glandspunkt, kom jeg og min Broder desværre ikke til at nyde godt af. Han læste i Reglen kun i den øverste Klasse, og det var først efter hans Død, at vi blev flyttede op i den.

Skjønt altsaa Skolelivet ikke savnede Opmuntring, gik det mig dog, som det vel er gaaet mangen anden i disse Aaringer, ikke bedre end at jeg stadig led af Utilfredsstillelse og Kjedsomhed, derfor og af alle de Unoder, som denne Fandens Hovedpude fremavler.

De værste af disse var Uartighed hjemme, Udplyndring af Haven, skjønt jeg ogsaa trolig hjalp Moder med Arbeidet i den, Kravlen omkring paa farlige Steder, Slagsmaal og Gadedrengestreger. Sæderne vare primitive, vi betragtede ogsaa Gaderne, især Torvet som god Legeplads. De mere uskyldige var at streife omkring uden Maal og Med som et nysgjerrigt Dyr.

Saalangt som man paa en halv Dags Tid kunde naae, var der intet Sted, veisomt eller uveisomt, der ikke blev afsøgt. Hvert Krat og Kløft, hver Sump, hvert Træ og Sten, hver stor Udsigt eller skjult Krog kjendte jeg ligesaa godt som Stuerne hjemme. Hvad der ikke kunde naaes tillands, maatte der soppes eller svømmes til, og hvad der end ikke saaledes var til at række, blev ved Vintertid opsøgt paa Isen. Selvfølgelig spillede den mægtige mystiske Ruin herved den største Rolle, jeg har jo alt talt derom. Hvergang jeg hører Alliken skrige og snakke om gamle Taarne, mindes jeg de uhyre Flokke af disse Fugle, som den husede. Og naar jeg paa min Landsbykirke undertiden har seet en halv Snes Storke samles til Afreise, tænker jeg paa, hvorledes de gamle Mures hele store Kreds hver Afskedsdag i Høst blev tæt besat med disse underlige knepprende Stylteben.

At undersøge Naturen i det Smaa som i det Store, at betragte dens vide Syner som dens mindste Spil, i alskens Belysning, ved alt Slags Veirlig, i Sommerens Rigdom som i Vinterens Øde, har altid været min Lidenskab, den jeg endnu ikke har faaet stillet. Livet i Kolding har lagt den første Grund til disse Idrætter; det tøilesløse Drengevæsen hjalp til at gjøre rigere Erfaring end nogensinde siden.

Ogsaa derfor har jeg at takke Gud. Det førte videre, end jeg dengang kunde gøre mig klart. Saa fattigt end Livet kan være, kan det dog fantastisk opfattet oplyse og oplade Kunstens Tryllerige.

At være med i en Efteraarsdags Skumring at drive Kvæget hjem fra den fælles Bymark, og i Flok med plumpe Karle og snavsede Drenge, væbnet med en lang Knaldepidsk at komme farende under Hujen og Trængsel opad den lange bakkede Læsbygade med de dampende Dyr foran sig, var vel egnet til at hensætte en fantastisk Dreng i en Walter Scott'sk Scene.

At sidde, naar vi legede Rovere i Slotsruinen, i den store Fængselskjelder dybest under Kjæmpetaarnet, hvor

der var bælgmørkt, naar man fra Dagslyset kom derned, men hvor man tydelig nok saae enhver Krog, naar man havde været der et Kvarters Tid, og i sin Ensomhed at lure paa, at den søgende Vagt kom, og saa med et Spring at kaste sig over den forat hugge sig igjennem, mens den endnu var blind, gav en Fornemmelse af Ingemannsk Gru.

At ligge i stadig Feide med Plebeiernes Parti, som vi Latinere altid gjorde paa Grund af, at vor Skole laa paa den ene Side af Kirken, Borgerskolen paa den anden, gav Erfaringer om, hvad krigersk Mod vil sige. Og naar det ikke var let at komme vel hjem fra Skolen, da man paa ethvert Gadehjørne kunde blive nødt til at hugge sig gjennem Fjendens lurende Patrouiller, gav et lille Begreb om de Montaguers og Capuleters Kaardeklirren i Veronas Gyder.

Saa igjen i geografisk Begeistring at tage sig for at forfølge en Bæks Løb langt ude fra Skovkløften, gjennem stridigt Krat og vaade Sumpe, klattrende langs Trærødder og hoppende over Stene, til man efterat have fældet Dragen i en stakkels Snogs Skikkelse, og have næret sig af bittre Bær, endelig at naae til Vandmøllens sorte drippende Hjul, og faae Culturgrund under sig — var det end ikke et Stykke af Coopers Skovliv, var der dog intet i Veien for, at en Dreng kunde gjøre det dertil.

Mine Forældres Hus var ikke noget christeligt Hjem, og vi Børn fik ikke nogen christelig Opdragelse. De var ikke irreligiøse, men deres Religion var Humanismens, hvortil hørte, at man ikke maa tale for tidlig til Børn om, hvad de ikke kunne forstaae.

Den første Spire til Gudsfrygt blev lagt i min Sjæl af en stor, rødmusset Bondepige, som var vor Kokkepige.

En Dag, det maa have været ved Begyndelsen af min Skoletid, stod jeg i Kjøkkenet og betragtede, forat forslaae Tiden, hendes Gjerning ved Skorstenen, mens jeg smaasnakkede med hende. Hun maa i sin Troskyldighed have sagt noget om Guds Hjælp og Bønnen, og jeg i min Vig-

tighed yttret mig skeptisk derom. Det husker jeg ikke. Men vel, at hun vendte sig om fra Ilden, og sagde med et alvorligt, noget-forfærdet Ansigt: Be'er du da ikke din Bøn? — Nei. — Kan du da ikke dit Fadervor? — Jo, det kunde jeg. — Saa skulde du rigtig skamme dig og læse det. — Jeg havde intet at svare, men glemte ikke hendes Anvisning. For det første skammede jeg mig, for det andet tog jeg mig for at afhjælpe den Mangel, og vænte mig fra den Dag til at sige mit Fadervor hver Aften, naar jeg kom i Seng. Jeg holdt min Skik, og hvorvel jeg endnu i mange Aar ikke kom væsentlig videre end overfor Gud at skamme mig over min Synd, men overfor Verden at glemme det igjen, skal jeg dog altid være den enfoldige Pige taknemlig, for hun i min Fattigdom gav mig den bedste Skjærv, hun eiede.

Ogsaa med Jødedommen kom jeg i Forbindelse, om det ogsaa kun var, ligesom med Christendommen, en udvortes Forbindelse. Vor Husvært var en jødisk Kjøbmand, en lille hjulbenet Mand med sin Nations Træk stærkt udprægede, som da han ved sit Talent var kommen til Velstand, havde den Drøm at ville gjøre en chevallerisk Figur, holdt en smuk Hest, og var Underofficer i det borgerlige ridende Korps. Sine elegante Rideture benyttede han som klog Forretningsmand ogsaa til at eftersee sine hemmelige Forretningsveie. Han drev nemlig, som alle der ved Toldgrændsen, en betydelig Smughandel, men udenfor denne efter Stedets og Tidens Moral undskyldelige Plet var han en hæderlig Mand og en Typus for en jødisk Handelsmand, i Forretninger et fint Øie for Fordelen, mod Slægt og Venner et varmt opoffrende og trofast Hjærte. Dertil fast i sin Tro og streng i Overholdelse af sin hellige Lovs Bud.

I hans Hus kunde man lære jødisk Skik at kjende. Der var ingen jødisk Slagter i Byen, Husbonden slagtede selv. At være tilstede derved var vel ikke tilladt, men at

see de blanke tveæggede Knive, stukne i smukke Læderskeder, gik an i et fortroligt Øieblik, og det var mystisk nok, det var Oldtidens Offerknive. Og saa at udspørge om de smaa Pergamentslæg, der var sommede til Dorkarmen og høre, at lignende blev baarne om Armen; at see Manden om Sabbathen sidde inde bag sin Butiks Glasdøre med sin Kaskjet paa og læse i sin store hebraiske Bog; og at lytte til Familiens ustandselige Tale, naar de kom hjem fra Synagogen i Fredericia med Hjærterne strømmende over af Henrykkelse over den hellige Fest, alt dette var jo vistnok kun at staa i Hedningernes Forgaard, men det gav Lyst til at vide mere.

Kager og anden Festmad blev altid bragt ind til os og fortæredes med Glæde, men vi blev ikke budne ind, dertil var Husets Skik for streng. Den tydeligste Forestilling om Religionens Kraft gav os Fasten. Der var en Butiksdreng, en yderst godmodig Fyr, som var vor Ven, og ved hvis Disk jeg har tilbragt mangen ledig Time. Naar Fastedagen kom, gik han ude i Gaarden med os og havde et forknyt Udseende, han led af Sult. Naar han da saae op mod Himlen og fortalte, at blot en eneste Stjerne blev synlig, saa begyndte Sabbathen og han kom til det herlige Bord, da var dette Tegn mere end noget prosaisk Klokkeslet egnet til at berøre os som et himmelsk Mysterium.

Om jeg som andre kaade Drenge har været med til at spotte over Jøderne, veed jeg ikke og troer ikke, men i Omgang med dem har jeg altid viist Ærbødighed for deres Helligdom, og havt let ved det, da jeg følte den. Intet Under, da her var en Alvor overfor det Guddommelige, som vi ikke kjendte. Vor egen Helligdom gjorde ingen Fordringer til os, den var knap nok tilstede. Dette Samliv med en elskværdig israelitisk Familie troer jeg har bidraget til den Forkjærlighed for Abrahams Folk, jeg alt mit Liv har næret.

Medens jeg taler om Religionen, skulde jeg ikke glemme dens Skygge, Overtroen. Kolding var en gammeldags By og ret en Rede for Troens skumle Misfostre. I vort Hjem levede vi i Oplysningens Glorie, som jog Djævlene ud med et altafgjørende Vaaben, den Paastand: de er ikke til. Hvilket dog ikke kunde forhindre, at de udenom Kredsen opførte en vild Hexedands. Af Tjenestefolk og Kammerater modtoge vi ligesaa daglige Efterretninger fra Mørkets Rige, som man nu faaer Avisefterretninger, kun med den Forskjel, at Avisen var ikke til at stole paa, men dette kunde man tage paa med Hænderne.

Kom vi ind i den store Kjøbmandsgaard yderst i Læsbygade, hvor der stod en Pæl paa Gaardspladsen, vel til at binde Dyrene ved, fortalte Gaardskarlen os, at naar han rørte ved den Pæl, hørte han det nede fra Jorden raabe: Ryk op! For den var rammet ned gjennem Kjøbmandens Moder, han havde selv kjendt hende og vidste godt, det var ikke rigtig fat med hende.

Kjørte vi hjem fra Christiansfeld sent paa Aftenen, holdt Kudsken os vaagne ved at vise os det Sted paa Veien, hvor hans Heste den og den Nat havde mødt det han ikke kunde see, men Hestene desbedre, for lige til den Omdreining, nu kom vi strax til den, havde de arme Dyr gaaet og aset som i Mudder til op paa Livet, skjønt Veien var ligesaa jævn som nu, og da de endelig var slupne, var de saa hvide af Skum og saa forhivede, som havde de løbet løbsk

Hvert Sted havde sin Gjenganger, vor Gaard havde ogsaa sin, han hed Bahnsen, men er mig forresten ubekjendt. Varsler blev bestandig sete og hørte, var der en Ildebrand, havde den og den seet Forbrand. Vidner var der nok af, skulde Sagen mod Overtro være ført paa den Basis, vilde den øjeblikkelig være tabt.

En Dag løb der en Nyhed gjennem Byen, som slog alle med Rædsel, man samledes paa Gadehjørnerne forat faae Vished om de nærmere Omstændigheder. En Præst

paa Landet var blevet taget af Djævelen, Beviset forelaa, man havde fundet hans ene Ben i Blaakjær Skov. Ingen undrede sig derover, man havde længe ventet det, for han var bleven seet sidde midt paa sit Gulv med Cyprianus for sig og med en Kridtstreg skrevet rundt om sig, medens den Onde foer om udenfor Kredsen med en Rive for at hale Troldebogen fra ham. Sagen var, at han havde den hos en Landsbypræst sjeldne Egenskab at være en rig Mand, og at blive beskyldt for at drive Aager med sit Mammon, rimeligvis dog med ingen bedre Grund, end at han nu blev beskyldt forat have faaet et saa bedrøveligt Endeligt, for han levede i Velgaaende endnu en Del Aar derefter.

Selv min Moder, det mest afgjort Oplysningsmenneske, jeg har kjendt, var ikke fri for at have sine Erfaringer. Det er i det Hele en Feil at troe, at Oplysningstiden var fri for at hjemsøges af Angreb fra Mørkets Rige, medens den heller intet vilde vide af dem fra Lysets. De faldt ligesaa rigeligt dengang som nu.

Den Nat, hendes Moder døde i Sæby, havde hun i Nykjøbing hørt Vuggen gaae ved sin Side, og hun havde seet en hvid Skikkelse ved den. I Vuggen laa hendes første Barn med min Fader. Og min Broder Caspar havde en Dag, han gik forbi Slotstaarnet, seet en uhyre Klo hæve sig ud af Nedgangen til dets Fængselskjelder. Dette forfærdede os mest, fordi det var nyt, og hans Sanddruhed var hævet over al Tvivl. Vi vidste ikke dengang, at han led af Hallucinationer.

Med Undtagelse af Moders Syn og maaske Kudskens Heste, have disse Ting ingen Betydning; men jeg nævner dem, fordi de har virket deres til at sætte mit fantastiske Sind i en sygelig Bevægelse for lange Tider. I den sørgelige Periode, da mit Helbred var aldeles nedbrudt af Nervesvaghed, led jeg i de mange søvnløse Nætter overordentlig meget af saadanne Fantasier, og den største Del af mit Liv har jeg havt Tider, hvor det har ængstet mig

indtil Svækkelse at være alene i en Bolig, skjønt det samtidig har været min faste Overbevisning, at der intet kunde møde mig. Thi jeg er intet Søndagsbarn, og har aldrig mærket ringeste Spor af noget overnaturligt, saameget jeg end kunde ønske at modtage et saadant Vidnesbyrd om en usynlig Verdens Tilstedeværelse. Først paa mine gamle Dage har jeg ved at gjøre et Studium af den mystiske Litteratur, forunderlig nok netop ved at forvisse mig om dens Fænomeners Rigtighed ganske faaet Magt med min Ængstelse. Forsaavidt hjælper Oplysning, men rigtignok i en modsat Retning af den, som sædvanlig søges.

Efter Religionen skulde jeg efter god gammel Skik komme til Kongen.

Det var en meget stærk Fornemmelse af hvad Regimente vi levede under, vi fik, naar Kongen kom til Byen, og som bekjendt lod Frederik den sjette ikke let noget Aar gaae forbi uden at besøge sit Riges Provindser. For den samvittighedsfulde Regent var det et strengt Pligtarbeide, men for ungdommelige Tilskuere var det et rent Æventyr.

Saa kom Dagen. Alle Gader og alle Vinduer stoppede med Mennesker, Tagstenene revne af, Hovederne stukne ud mellem Lægterne, fra Morgenstunden af Forventning. Naar da under Klokkernes Klang og Trompetskrald først Landsener-Regimentet, saa det borgerlige ridende Korps, saa lange Colonner af Bønder til Hest kom i vild Galop opad Gaden, og endelig Kongens Vogn trukken af sex forpustede Bønderheste, og derefter den lange Række Vogne med Følge af Embedsmænd, alle i stormende Hast for at være tilstede, naar Kongen steg af, gjorde det virkelig et helt østerlandsk Indtryk.

Det var i det Aar, jeg var i den nederste Klasse i Skolen. Vi vare i spændt Forventning paa vore Pladser i den festlig smykkede Skole, og det varede meget kort, saa kom Kongen. Med smaa hurtige Skridt kom han ind og hilste venlig til alle Sider. Rectoren sagde en kort Hilsen

til Majestæten, og vinkede til Orchestret. Organisten svang sin Bue, og Cantaten begyndte. Det var den Dag den smukke Ode af min Fader: »Atter i denne stille Athenes Bo —« som sædvanlig ledsaget af græsk Text, og med høi Begeistring sang jeg mine falske Toner med.

Saa opgav Kongen, hvad han vilde høre. Veed de Smaafyre noget om Skjoldungerne? sagde han i vor Klasse. Brøndum henkastede et Spørgsmaal, og i uafbrudt Remse gik Lectien fra den ene til den anden. Kongen nikkede venlig og klappede en og anden af os paa Hovedet, gik saa ind i den næste Klasse og sagde: »Lad mig høre noget Latin, for min Græsk har jeg for længe siden glemt.« Og Faders Disciple gjorde ligesaa god Besked som vi. Saa lo han ad nogle Volter paa Gymnastikpladsen og forsvandt igjen, efterladende det uforglemmige Indtryk, at Kongesagaen var en Sandhed, vi havde selv seet Begivenhedernes Helt.

Saa besaae den ufortrødne Mand i samme Fart Kirke, Raadhus, Hospital og hvad der ellers kunde være, og lod Sprøiterne prøve paa Torvet, hvorved han endog fik en Straale over sig, og rystede sig med høi Latter. Spiste saa sin Mad og foer videre i samme Carriere.

Alt gik hurtigt nok, den eneste det gik for langsomt for, var en smal opløben ung Herre, som i den gule Hestgardeuniform, med altfor tydelig Kjedsomhed i hele sin Holdning som i sine velformede, men slappe Træk stod og lænede sig til Skolens Dørstolpe. Det var den syvende Frederik. Ham har jeg seet paa et lignende Besøg i Haderslev Skole, mens jeg var Lærer der, men han gjorde langtfra et saa stærkt Indtryk af en virkelig Konge, skjønt han dengang allerede stod i sin bedste mythiske Glorie.

Endnu har jeg fra mit jydske Barndomsliv at mindes, hvad der maa kaldes Hovedbegivenheden, Familiens Kjøbenhavnsreise. Kun een saadan faldt i vort Lod. Reiser var i den Tid noget ganske andet end nu, og mine Forældres

Kaar var ikke saa gode, at de mer end eengang kunde gjøre en saa betydelig Udgift.

Det var i mit første Skoleaar, i mit Livs tiende, i Sommeren 1830, at den længe nærede Beslutning at gjensee fjerne Slægt og Venner kom til Udførelse. Vi beredte os dertil, som større Folk til en større Udenlandsreise.

Efter et kort Besøg i Roskilde naaede vi endelig trætte og forskumplede paa den dengang forfærdelig opkjørte Roskilde Landevei en silde Aften til Frederiksberg. Dér havde Onkel Møller med Tante Christine deres Sommerbolig i en Gaard i Alleegaden, og jeg lærte da første Gang at kjende det Hus, der senere blev mit andet Hjem.

Jeg har talt om min Tantes Ungdomshisiorie og hendes kjærlige Væsen, og jeg troer, at næst efter mine Forældre har heller ingen lige til hendes Død, i en Alder af 88 Aar, omfattet mig med større Kjærlighed. Hendes inderlige Vens og hendes kjæreste Søsters Børn var hende altid som hendes egne. Selv var hun barnløs. Hendes Mand var af de stille Folk, som ikke syntes at trænge til nogens Fortrolighed.

Det var ikke let at finde et bedre Tilholdssted end deres Hus. Min Tante samlede alle den talrige Families Medlemmer, gamle og unge, og Vennerne med, havde altid, hver Dag Plads ved sit Bord for hvem der vilde komme, og aabent Hjærte for deres Sorger og Glæder, og naar hendes Mand sad for Enden af det lange Bord, saae man at han fandt sig vel derved.

Selvfolgelig blev nu alle Kjøbenhavns Herligheder planmæssig gjennemsøgte og foreviste med fuld Forklaring. Hvad jeg dengang saae, kan jeg vistnok ikke i Erindringen skille fra mine senere Erfaringer, men at Billedet af Hovedstaden var efter min Alder rigeligt og klart nok, slutter jeg af, at da jeg siden vendte tilbage til den, veed jeg ikke, at noget synderligt var mig nyt.

Paa Hjemreisen nød vi ogsaa rigelig det sjællandske Land, besøgte Vollerslev hyggelige Præstegaard ved Gisegaard, hvor min anden Morbroder Jens Worm boede, og Sæby Præstegaard, som jeg allerede har beskrevet, og søgte saa tilbage til vor jydske Skole. Men de Aar, vi endnu havde tilbage i Kolding, formørkedes af en tung Sky, der mer og mer sænkede sig over vort Hjem, dog mere følelig for Moder end for os ubekymrede Børn.

Allerede paa Reisen havde det undret Familien at see, at min Fader, som før havde havt en smal Figur, var bleven meget svær og ubehjælpelig i sine Bevægelser; og da han kom hjem, viste det sig mere og mere, at denne Fedme ikke var sund, han blev en svagere Mand, gik mindre ud og blev mere tungsindig. Saaledes holdt han sig endnu oppe i to Aar, mens han som sædvanlig arbeidede flittig ved sin Pult og altid til sent paa Natten. I den Tid oversatte han de sex første Sange af Iliaden, men skulde ikke naae videre. I Efteraaret 1832 viste der sig en Svulst i Underlivet, som brød op med en forfærdelig Blodopkastning. Vinteren sad han syg og uvirksom hen, der samledes Vand i hans Legeme, og mod Foraaret steg Vattersoten til en overvættes Grad.

Aldrig har vistnok min Moders Kraft og Udholdenhed viist sig saaledes som i denne tunge Tid. Hun antog vel en ung Pige til at hjælpe med Husholdningen, men med en Følelse af, at vi snart kunde komme til at blive faderløse, forøgede hun om mulig sin Iver for at uddanne os ved Læsning og Samtale, og sin Omhu for at vi skulde være med ved alt hvad der kunde sees og opleves; og dertil pleiede hun den Syge ved Dag og ved Nat.

Da Høsten kom, var den Syges Kræfter udtømte. Det var en Formiddag, den 8. August 1833, at min Moder tog os ind, at vi sidste Gang skulde see vor Fader. Forfærdede som vi var, vi kjendte jo ikke til Døden, var det sværeste at høre den Døendes Rallen. Jeg husker, at jeg

først ikke vidste, hvad det var, men da jeg opdagede, at denne Lyd kom fra Fader, der laa ubevægelig og ubevidst, var det ikke til at udholde. Dog kunde jeg ikke saaledes bevæges af Sorgen som de, der kjende den bedre.

Da vi igjen blev førte ud, foer jeg ud i Gaarden og strøg fortvivlet frem og tilbage, forunderligt, mest fortvivlet over at jeg ikke kunde sørge saameget som jeg burde over at Fader gik bort. Du skal sørge, du skal ikke være en saadan hjærteløs Knegt som du pleier, sagde jeg til mig selv, men jeg kunde ikke græde som Moder og de andre. Jeg listede ind igjen og stod i min Angst og lyttede og lyttede til den forfærdelige Lyd derinde i Sovekamret. Endelig efter nogle Timer tav den, jeg hørte Moder hulke, og nu kom hun ind i Dagligstuen, segnede om paa en Stol, tog os alle tre i Favn, og sagde: Nu har I ingen Fader mere.

Under alt dette var i min Sjæl altid Forfærdelsen stærkere end Sorgen. Jeg kunde ikke magte det Ubekjendte. Om Natten hørte jeg min Faders Skridt og saae ham i forvirrede Drømme, og om Dagen listede jeg om og stirrede med uhyggelig Angst paa de sørgelige Forberedelser. Ved Begravelsen iagttog jeg saa spændt alt, hvad der foregik, at da jeg 40 Aar efter gik efter min Broders Kiste ned ad samme Gade og hørte de samme Klokker ringe, og stedede ham til Jorden paa samme Kirkegaard, var det mig, som ingen Tid var gaaet, som om disse Klokker havde ringet alle de Aar. Men blød kunde jeg ikke blive, kun see og tænke.

Der gik ikke mange Dage efter Begravelsen, og i dem har jeg sagtens drevet Tiden hen som jeg pleiede, drivende omkring som et speidende Dyr. Saa faldt jeg hen i en svær Nervefeber, og vidste i en Maanedstid af intet. Kræfterne groede vel til igjen, kun blev mit Helbred ikke mere, hvad det havde været. I flere Aar følte jeg mig afkræftet, hvergang samme Aarstid vendte tilbage, og med

denne Sygdom, maa jeg antage, har den Nervesvaghed, som jeg Livet igjennem har lidt af, første Gang viist sig.

Vintren gik sin Gang, og vi kom meget ud. De nærmeste Venner stredes om at have Moder hos sig om Aftenen, og jeg troer i Grunden hele Byen følte Trang til at gjøre hende noget godt. Caspar kom hjem for at hjælpe med at ordne Faders Efterladenskaber, og medens han forfattede Katalogen, var jeg ivrig med at hente ham Bøgerne ned af Bibliothekets Hyller.

Moder førte en lang Brevvexling med sine Søskende, om hvorledes hun skulde indrette sig som Enke, og hvor hun skulde tage Bolig. Flere Steder blev bragt i Forslag, især ville Erik Tauber gjerne have hende til Frederiksborg. Men ogsaa hendes andre Brødre vare meget opoffrende med at tilbyde hende Hjælp, saa hun var i Tvivl om, hvad hun skulde vælge. Tilsidst havde hendes Barndomshjem dog saa megen Magt over hende, at hun besluttede at nedsætte sig i Roskilde. Saameget mere som hun havde mest Tillid til den Skole, der stod under Faders Vens, Rector Blochs Bestyrelse, og hendes Brødre ogsaa saaledes var villige til at yde hende aarlig Pengehjælp.

Saaledes blev det besluttet, at ved Foraarets Komme skulde vi afgaa til Sjælland. Det maatte skee til Søs, thi saa lidt end Moder turde beholde af sit store Huses Indbo, var der dog altid saameget Gods, at der ikke kunde tænkes paa at føre det over Land. Der blev altsaa gjort Aftale med en Jagtskipper, det var Befordringen dengang. I Reglen gjorde enhver, der ikke havde rigeligere Raad, Reisen mellem vore Lande paa disse Smaaskibe. De gjorde samme Tjeneste hos os, som Trækskøiterne i Holland. Enhver veed det, men der er faa nulevende som have prøvet det. Især Studenterne var henviste dertil. Vilde de hjem i Ferien, kom de ofte til at ligge 8 til 14 Dage at brydes med Modvind og Sø.

Det var ved Midten af April 1834, at den svære godmodige Skipper Halmø var seilklar, agtende som en

faderlig Ven at tage den lille faderløse Familie under sin Varetægt. Det var deiligt Foraarsveir, al Sorg og Sygdom var forsvunden — af mig at sige — Humøret var udmærket. Situationen mageløs interessant, den store vide Verden laa jo aaben.

Jagten laa langt ude paa Fjorden, og mens Aftenrøden sidste Gang forgyldte den graa Ruin, den gamle By og hele den kjære hjemlige Egn, gled vi paa den lange Fiskerbaad med sindige Aaretag, vi kjendte saa godt Befordringen, ud gjennem Aaens Rørskove, hilste endnu engang alle de uforglemmelige Bakkeskrænter og Skovvige, og fik saa Fod paa den lille Seilers fuldtstuvede Dæk.

TREDIE KAPITEL.

ROSKILDE.

Førend vi naaede vort tilkommende Hjem, opholdt vi os nogle Uger i Kjøbenhavn, selvfølgelig i Tante Christines smukke Hus. Hendes Hjærte var ganske opfyldt af hendes egen og hendes Søsters Sorg, og der var meget at faae lagt tilrette.

Conferentsraad P. Møller, som min Onkel nu kaldtes, boede dengang paa Gammeltorv eller Nytorv, ligeoverfor Raadhuset. Jeg drev en Del Tid hen med at hænge i Vinduet, og det første der mødte mit Øie var den alvorsfulde Bygning derovre.

Hver Eftermiddag samledes alle Byens Vægtere der, for at faae deres Ordrer for Natten. Det vrimlede saaledes af Vægtere, at de ikke blot fyldte den svære Porticus, men som en Bisværm svævede langt ud over Torvet. Et burlesk Skue at see det samlede Korps i dets middel-

alderlige Ornat: en Læderkabuds som en omvendt Potte, en lang plump Kofte med et gult Læderbælte om, og paa Nakken det fæle Morderredskab med det skjønne Navn Morgenstjerne. Vi fik os en Latter af dem, de gamle nu glemte Vægtere har altid været en Skive for Vittigheden, mest for deres, som havde mest at takke dem for.

Jeg laa i Vinduet og havde mellem mig og Raadhuset den tætte Vrimmel af fede Slagtere, fidtede Dragere, pluderhosede Amagere, rødkoftede og knæskindbuxede Sjællændere, formummede Sælgekjællinger, søvnige Droshker, og den endeløse Række af Vogne læssede med al den Proviant, kommende og gaaende Kunder og jeg selv med skulde leve af. Et evindeligt Marked, men ingenlunde til at have de Løier af som de festlige Markedsdage i Kolding. Kun trist at see henover den store Verdens rastløse Travlhed.

Imidlertid skulde de ideelle Formaal fremmes, vi skulde nyde godt af det store Folkedannelsesmiddel og maatte nu opleve det epochegjørende førstegang at være i det kongelige Theater. Dertil blev, som sædvanlig, Elverhøi valgt. Jeg kjendte Stykket af Bogen, havde ogsaa seet ret godt udstyrede Skuespil i Kolding; men nu havde Moder forberedt os paa det ypperste af alt, Dramaet paa sin Høide, udført af de Talenter, al Verden beundrede. Ligefuldt blev jeg skuffet; det gik mig som det gaaer mig endnu. Min Natur er nu nøieseende tiltrods for at Følelsen kan være høit stemt. Jeg kunde ikke finde mig i de theatralske Fagter, det ikke naturlige Talesæt, de slæbende effectfulde Skridt i de sirlige Ridderstøvler, al den Mangel paa frisk Liv og virkelig Høihed, og saa de legetøisagtige Decorationer.

Nu, Fru Heiberg har jo holdt lange skjønne Taler over den skjønne Plastik i theatralske Stillinger, og sand Kunst i Bournonvilles Arrangementer; jeg har altid ønsket, at de Mennesker vilde lade alt det Væsen fare, tage

Tingen mere ligefrem, spille saa lidt som muligt, men være som naturlige Mennesker er og tale af fuld Følelse som man taler, naar saadanne Ting skeer, og endelig indskrænke sig til at betegne Scenen med et skjønt Bagtæppe. Som Hellenerne gjorde, det er jo det disse høie Muser lære, naar Tæppet gaaer op. »Det kommer af, at De for sjælden besøger Theatret. Man lever sig ind deri —« bemærkede engang Hartmann, da jeg beklagede mig for ham over disse Ting. Han kan have Ret, men jeg ønsker ikke at leve mig ind deri. Dengang havde jeg ganske vist ikke tænkt saaledes over alt dette, ligefuldt stødte dog det samme mig.

Saa var det den 10. Mai 1834, at et høit Flyttelæs agede ud af Vesterport med Broder Christian, mig og en skikkelig Tjenestepige siddende foran paa en Sæk. Pigen var vor Veninde, hun havde af Kjærlighed til Moder fulgt os fra Kolding. Moder havde altid Lykke med saadan Kjærlighed. Hun fik ogsaa nogle Aar efter Pigen godt gift med en flittig og trofast Skræder, og lønnede hende dermed for hendes Hengivenhed.

Vi kjørte den lange Sommerdag, til vi ved Solbjergstid fik at see den røde Aftenhimmel bag Domkirkens Taarne, og den vide Udsigt over den blanke Fjord og dens skovklædte Næsser.

Da vi holdt udenfor det røde Hus paa Hjørnet af Graabrødrestræde og vi stormede ind gjennem de smaa Stuer og ud i den ikke saa lille Have, og saae alle Træer saa hvide og rosenrøde af Frugtblomster som en eneste duftende Blomsterbuket, var alle Dagens Besværligheder glemte. Det nye Hjem var et Paradis, og vi sov trygt paa de Madradser, den gode Pige bredte ud for os paa Gulvet. Næste Dag skulde Moder og Søster følge efter med Dagvognen.

Den Nat brændte Frederiksborg, det vil sige Byen Hillerød, thi Slottets Brand indtraf 25 Aar efter — og at Morbroders Hidsighed ved denne Leilighed kostede ham

hans Embede som Skolens Rector, blev for vor Familie den sørgelige Følge deraf. Det var saa nærved, at det var blevet dertil og ikke til Roskilde vi var komne den Aften, at der allerede var udseet en Bolig til os, og den brændte.

Det var upaatvivlelig i alle Maader rigtigt, at det ikke var denne Broder, hun var tyet til. En anden Broder havde hun derimod megen Støtte af i denne Periode. Det var Frederik Tauber, som var Stiftspræst ved Vallø Kloster. Hos ham tilbragte vi i de Aar vi var i Roskilde vore Sommerferier, og da han var Enkemand og i høi Grad elskede Moder, havde hun frit Raaderum i hans Hus. For os Drenge var dette skjønne og eiendommelige Sted med sit imponerende Slot, sine rige Haver og sine herlige Skove en stor Ting.

Men tilbage til Roskilde, min Slægts minderige Hjem.

Strax opgik Byens Herligheder ikke for mig. Jeg var altfor opfyldt af jydsk Naturskjønhed, Roskilde syntes mig i alle Maader mere kjedelig, det vil sige, mindre stemmende med mine romantiske Griller, end Kolding.

I Skolen blev jeg og min Broder henviste til næstøverste Klasse, og det lykkedes mig virkelig uden stor Uleilighed siden at holde min Plads som den tredie i dette Hold.

Den første var den altid i sit Arbeide som i sit Væsen fuldfærdige Carl Liebe, den anden min Broder, og jeg havde saameget lettere ved at være den tredie, da de øvrige var nogen Stympere. Jeg var tilfreds og gjorde ikke Fordring paa mere, jeg havde altid beklædt samme jævne Stilling. En anden Sag er, at jeg ligefuldt ifølge det Forbehold, hvorved min Selvfølelse altid i det Usynlige gjorde en ganske anden Person af mig, end jeg var i det Aabenbare, intet Øieblik tvivlede om, at mit indre Menneske stod høit over enhver Formands, hvorlidt jeg end vidste, hvori dette indre Menneskes Værd egentlig bestod.

I Kolding var der en af Kammeraderne, med hvem jeg havde indgaaet et af det Slags Drengevenskaber som kan nærme sig til det Sværmeri, hvormed unge Piger tidt elske hinanden. Carl Liebe blev nu den anden, hvem jeg kom i et saadant Forhold til. Da nu Alderen var skreden noget frem, hvorvel man endnu var i Trøien, bestod vor Fortrolighed i det, hans Hu mest stod til, at vi betroede hinanden, hvilke Damer vi sværmede for. Jeg havde ganske vist intet virkeligt at betroe, men han bar paa et flammende Hjærte, og jeg maatte for ikke rent at staae tilbage, see til, hvad jeg kunde opdrive.

Min anden Ven, men ingenlunde saaledes »erklæret«, kun i et ligefrem naturligt kammeradligt Forhold, var min nuværende kjære Svoger, Søren Thrige, i alle Maader en Modsætning til Carl Liebe. I Skolen var han et Aar forud for mig. Men i Hjemmet kom han til at staae mig desto nærmere.

Allerede efter et halvt Aar blev vi flyttede op i den øverste Klasse, der ligesom i Kolding var treaarig. Jeg kom derved til at gaae i Klasse ogsaa med dem, der var to Aar forud for mig. Blandt dem var der adskillige, der vandt mit Hjærte og som jeg følte mig æret ved at kunne knytte mig til.

Der var Emil Mynster, en Neveu af Biskoppen. Han fik siden en saa afgjørende Indflydelse paa min Charakter, at jeg noksom kommer tilbage til ham.

Der var Christoffer Hage, siden Chef for et Handelshus i Nakskov, og Fader til den Politiker af samme Navn, som nu er et saa fremragende Medlem af Folkethinget. Han udmærkede sig ikke i Skolen, mens hans venlige og trofaste Væsen gjorde mig ham overmaade kjær.

Der var endelig Rudolf Puggaard, hans Fætter, hvis praktiske Evner, maaskee ogsaa Rigdom, sikkrede ham en Del Overlegenhed over os andre. Han havde en smuk Baad paa Fjorden, og jeg blev hans Seilkammerad, en

Idræt der ganske passede for mit Sind. Jeg erhvervede mig nogen Sømandsdygtighed og blev hjemme mellem de forblæste Skrænter og yndige Skovvige, Fjorden er saa rig paa, fyldte min Sjæl med alskens frisk Veir, og var stolt af at kunne tage det op med Fiskerne i at bestemme Kursen efter enhver Landkjending.

I Skoletimerne havde min Lærer ingen Glæde af mig. Min Efterladenhed og urolige Natur var og blev i al min Skoletid uforbederlig. Jeg forberedte mig meget lidt paa mine Lectier, vidste knap hvad vi havde for; fandt derfor ogsaa paa alle de Kneb og Optøier, som den Slags Drenge faae Timen til at gaae med. Dog gjorde jeg god Fremgang, da jeg arbeidede desto flittigere paa, hvad jeg havde Lyst til; læste enhver Bog der faldt mig i Hænderne, dannede mig adskillige selvstændige Studier, og fremfor alt selvstændige Meninger, som jeg ikke forsømte at forfægte som videnskabelige Resultater. Der var ganske vist ingen Grundighed deri, men nok af Iver og Begeistring, og ved Examen kom det mig tilgode. Jeg vidste ufuldkomment nok, hvad der skulde vides, men vidste paa den anden Side noget mere. Jeg forstod fortræffelig at benytte Øieblikkets Indskydelser, og kjendte ikke til Ængstelse.

Denne Drift til at vide mere tiltalte adskillige af mine Lærere. En Adjunkt Hansen, som skulde lære os Christendom og Mathematik, var ikke synderlig heldig i nogen af Delene, men han var en god Mand og havde flere Interesser. Han lærte mig Botanik, der saa lidt som nogen anden Naturvidenskab hørte til Skolens Fag. Sommereftermiddagen at strøife Egnen rundt med ham, og i hans Hjem at granske i Flora Danica, var efter mit Sind. Endnu mere alene med sin Blikkasse paa Ryggen at blive borte i Moser og Grøfter, følge Bækken gjennem tykt og tyndt, og glemme Tiden for at finde hvad der skulde voxe netop i den Skov, og blive liggende ude paa Skrænterne med de vide Udsigter. Saa blev der ingen Tid til at tænke paa Lectier og Stile for den der altid kom for

sildig hjem. Skolearbeidet maatte gjøres i Mellemtimerne, som det kaldtes, de Tider der tilbragtes med at vente paa Lærerne, der ogsaa kom for sildig.

En anden Adjunkt, Agerup, en høist elskværdig og aandfuld Mand, der døde i sin beskedne Stilling, tog sig ogsaa af mig. Om Vinteraftener tog han mig hjem til sig, og vi sad da til efter Midnat og studerede Hebraisk. Davids Psalmer og Profeternes Taler begyndte at høine sig over mine andre Idealer; baade Sprog og Indhold var mig for svært, men netop at jeg ikke kunde magte det, gjorde at jeg ikke kunde modstaae det. Ved saadanne Ting husker jeg ikke, at min Broder var med; vistnok fordi han var tilstrækkelig beskjæftiget med sit Skolearbeide, som han besørgede ganske anderledes samvittighedsfuldt end jeg.

Mit Forhold til ham har altid bedrøvet mig, gjør det ogsaa nu, da han er i Evigheden, endog langt mere end før. Jeg har ikke været ham saa god en Broder, som jeg burde, og som han fortjente. Hvergang jeg tænkte paa ham, elskede jeg ham, men jeg tænkte for lidt paa ham. Jeg var altfor optagen af mine egne Lyster, til at kunne lægge Mærke til, at han trængte til et fortroligere Forhold. Bedre gik det heller ikke, da vi kom fra hinanden; Moder maatte stadig minde mig om, at jeg skulde skrive til ham. Naar jeg saa gjorde det, vaagnede Kjærligheden, og jeg skrev i min kjærligste Tone.

Han følte sig tilsidesat, og da han havde god Gave til at see sig selv i mørk Belysning, blev de stærke og tidt pudsige Udtryk, som han brugte derom, til noget mere end Spøg. Han var den af os, der mest lignede vor Fader baade i Sind og Udseende.

Moder skiftede altid Vind og Sol fuldkommen ligelig mellem sine Børn. Hvad hun i sit Hjærte tænkte om mig, er jeg ikke istand til at sige, end ikke i den Tid, da vi kom i et ganske anderledes fortroligt Forhold til hinanden. Jeg skulde troe, at hun endog i min Manddoms Dage har næret en Del Ængstelse for mine farlige Veie,

sagtens da endnu mere dengang. Hun gjorde da, hvad der var rigtigt, hun nedsatte mig i sine Ord, fordi jeg selv satte mig saa høit. Christian trængte derimod til at støttes, og naar han sad med sit krøllede Hoved paa hendes Skulder, og sagde: »Jeg vil være hos Moder, for hun holder mest af mig,« var det ikke uden Grund, at hun kaldte ham sin bedste Søn. Vi andre gjorde det ogsaa, og mens vi gjorde vor Ret gjældende til ogsaa at have vor Del i ham, blev det vor familiære Talemaade at kalde ham »vor fælles.«

Veninder havde vi ogsaa, men jeg havde ikke den Fornemmelse, at jeg havde nogen Fremgang hos dem. Jeg var paa Kothurnen, og fandt ikke de unge Piger værdige til at beundre dette Fodsmykke. Saa veltalende jeg var i den lærde Kreds, saa kjedsommelig var jeg i en Selskabsleg. Kun een af dem var jeg en virkelig Beundrer af, og nærmede mig til hende kun med Ærbødighed. Hun fortjente det ogsaa, det er Margrete Thrige, Søster til min Svoger Søren.

De hørte hjemme i Rectorboligen, og den var dengang et velsignet Hjem. Den hvidhaarede, men endnu fuldkommen kraftige Fader var god at komme til og hans Hustru var ret en Typus paa den Art Mødre, hvis kjærlige Omhu og forstandige Raad enhver veed, man frit kan tage til saameget man behøver.

Den ældste Datter — ikke dog hendes, thi Bloch var anden Gang gift — var Sørens og Margretes Moder, Enken Margrete Thrige, et fint og elskeligt Væsen. Det var hende vi med ærbødig Forundring hørte om, at hun havde været den »Blonde Rene,« som Poul Møller besang for »sit smalle Liv og sin Jomfrugang,« og som vi nu saae som den, »der dulgte et Lig af sit yndige Bryst bag en sort Modest.« Men hun dulgte visselig ikke sit af mild Kjærlighed spillende Ansigt, det var i høi Grad værdt at see.

I hendes Bolig i Rectorgaardens øverste Etage med den store Udsigt over Fjordens Skove og Bugter og den uendelige Solnedgangshimmel, havde vi vore gladeste Sammenkomster. Indtil hun, til vor Sorg, anden Gang giftede sig med den høist eiendommelige og i vor slesvigske Politik saa hæderlig bekjendte Christian Paulsen, og fulgte ham til Kiel, hvor han var Professor.

I Skolen var Bloch en mærkelig Patriarch. Hans Sind var saa mildt, at han ikke mellem alle sine uarticulerede Mellemlyd kunde faae nogen af de skruppende Ord frem, som vi saa godt kunde trænge til; kun i en Vindueskrog kunde han hviske en faderlig Formaning til en Synder. Han havde intet af min Faders Vid, dog kan jeg ikke sige andet end at hans ubehjælpsomme Ord gjorde lige saa stor Virkning paa mig som Faders morsomme. Vi nænnede ikke at bedrøve ham, men benyttede os dog af hans Distraction, naar han henrykt gik op og ned i Klassen og foredrog Horats, som han kunde udenad, eller naar han glemte os over Beundring for Ciceros Rhetorik. Stor Lærdom havde han, men at han egnede sig til at give sine Disciple Kjærlighed til den skjønne Oldtid, synes mig ikke. Jeg kunde ikke godt andet end at finde, at en Mand der alle sine Dage havde fortolket Verdens aandfuldeste og mest veltalende Skrifter, gjerne deraf selv kunde have faaet noget mere Aand, og være bleven idetmindste saa veltalende, at han kunde udtrykke sig ordentlig. Men det lykkedes i Reglen ikke for den Slags Filologer, dertil stode de det bevægede Liv og naturlig Tale for fjernt. Hvilket ogsaa viste sig i, at de langt mere sværmede for latinske Snirkler end for Homer og Herodot.

En ganske modsat Mand var Overlæreren Johannes Hage. Jeg saae ham i en ulykkelig Periode, da han sønderknust ved Tabet af en høitelsket og efter Sigende yndig Hustru ikke var sig selv mere. Som et Kummerens Billede saae vi den rødhaarede, magre Mand i den tarvelige graa Dragt hverdag liste hen paa Kirkegaarden og

staae og vride sine Hænder ved hendes Grav. Og paa Skolen kom han, sent nok, slentrende som det fæleste Billede paa Vranteri, jeg nogensinde har seet; skjældte os ud for snavsede og ækle Drenge, vi var, hug os Stilebøgerne i Hovedet, og satte sig med Haanden under Kinden, stønnende at han ikke kunde udholde at tale til saadanne Lømler.

Men naar han tilstrækkelig havde faaet os indskjærpet den for os ganske morsomme Sandhed, at han vilde være fri for at høre os, hvad vi havde at sige, var Vaas, saa tog han dog sig selv til at tale. I Begyndelsen søvnig og snærrende, men alt som han glemte os over sit Æmne, steg Foredraget til saa glimrende Skildringer, at jeg ingen Lærer har lyttet til med mere Velbehag eller lært mere af. Han var en ny Tids Mand, og enhver Ting han berørte, faldt alt gammel Skoleskimmel af.

Domkirken — ak ja! Forhaabentlig gjemme dens Hvælvinger ikke blot Mindet om døde Konger, men ogsaa om levende Christendom, men det sidste var den Tid rigtignok kun et Minde, og snart lige saa dødt som Kongerne. Dens to Præster var ligesom Præsten ved Fruekirke af den sørgelige Race, som unegtelig gjorde sig fortjent til at affærdiges med det fæle Udtryk: Døden paa Prædkestolen. Det eneste, jeg veed at sige til deres Undskyldning, er, at saaledes og ikke anderledes var Præster dengang. Mynster roser sine første Prædkener, dog er jeg bange for, at den Tid han læste dem op, er det ikke lykkedes hans Tilhørere at opdage deres Værd.

I Roskilde blev der harpet Fjerdingprædkener af, og snøvlende sunget vandede Psalmer som andre Steder, medens en enkelt agtbar Smaamand eller gammel døv Kone saaes i Krogen af de tomme Stole. Kun den øverste Stol var fuld af en af Skolens Klasser, som morede sig med at skjære deres Navne i Pultbrættet, eller tankeløst at gloe paa de sære Epitafier og Prædkestolens malede Uglebilleder.

Jeg maa kunne forskaffe en Attest paa, at jeg i April 1835 — for at følge min Broder, altsaa atter for tidlig — har paa Kirkens kolde Gulv givet min Haand paa den gamle Trosbekjendelse, men huske det kan jeg ikke. Det eneste jeg mindes af alt hvad der angik min Confirmation, er foruden at min Tante forærede mig en Brystnaal i Form af en Nøgle, at der bag Domprovstens Sofa hjemme i hans Stue, hvor han særskilt læste med os latinske Drenge, hang et Europas Kort med en mørk fidtet Stribe henover Middelhavet, frembragt af hans Nakke; og at han til den høitidelige Dag forud havde sagt os, hvad Stykke vi skulde høres i paa Kirkegulvet, og den Lectie blev upaaklagelig læst.

Hvad Kirken angaaer, saa var det først Architekturen der slog mig. Den gjorde et stærkt Indtryk, skjønt jeg allerede dengang undrede mig over, hvor skjæve og uregelmæssige Hvælvingerne ere. Dernæst var det Musiken. Ikke Menighedssangen, den var der intet af, men Choret og Orgelet.

Det første blev ledet af, eller rettere var skabt af Cantor Hartmann, en egen gammel Bjørn, hvis Elefanttrin dundrede i alle Hvælvinger og som indgjød Angst blot man saae ham; men han forstod, hvad kun faae gjør, at faae det skrigende bort af Drengestemmer, og bringe de klare Soprantoner frem med den uskyldige Klang, som gjør et saadant Chor saa henrivende. Skade, at den Slags Chorsang er bleven afskaffet i Kjøbenhavns Kirker, den hørtes dog endnu, da jeg var Præst der.

Og Orgelet, det fik at føle, hvem der slog det, det mærkeligste af alle Mennesker, Mathison Hansen. Han var dengang ung, og Kjendere mente, at ikke al hans Musik var god; men vidunderligt var det dog for os at høre, naar han hele Timer igjennem fortabte sig i Fantasier, mangen Gang vilde, endog burleske nok, men dog igjen saa usigelig henrykte, og saa majestætiske, at det lød som gav selve Kirkens Sjæl sig Luft i dem. Noget af den

havde han i sig, dog ikke meget, men som Kunstner en Divination af hvad den maa være. Han kom en Del hjem til os, baade for Selskabs Skyld, og fordi han skulde lære min Søster og mig Musik. Hun lærte adskilligt, men med mig gik det som i Kolding. Musiken slap mig altid af Hænde som en Aand, jeg dog helst af alt vilde fange.

Weyse kom i den Tid meget til Roskilde, han havde en Ven i Hertz, Præsten for Frue Kirke af Bjerget, som var musikalsk begavet, havde en rummelig Præstegaard ved Domkirkepladsen, stor skyggefuld Have, god Velstand og et godt Bord, Ting Kunstnere ikke pleie at forsmaa. Det var en Fest at sidde i en Krog af Kirken og lytte til den store Kunstners Orgeltoner, naar han paa Sommer-Eftermiddage havde ensomt trukket sig tilbage til Kirken. Det var for mig, hvad Musik altid har været, den fuldkommen rene ophøiede aandelige Skjønhed, som hensætter mig i en anden Verden. Om den i ethvert Tilfælde virkelig er det, kan jeg ikke bedømme, der gives jo ogsaa ringere Musik, men er dens Indhold kun af ideal Natur, er den altid for mig et himmelsk Trylleri. Jeg forstaaer det som Orpheu's Tilhørere, Træerne og Stenene.

Jeg havde Domkirkepladsen og den store Udsigt mod Nordvest daglig for Øie. Vi var fra Hjørnet af Graabrødrestræde flyttet til det gamle Bindingsværkshus som støttet til den lille gothiske Bygning, der dengang var Gymnastikhus, nu er Bibliothek, gaaer hen mod Provstegaarden. Der beboede vi først den ene, siden den anden af Leilighederne ovenpaa, venlige smaa Værelser med de herligste Solnedgange.

Der foregik meget der, baade indre og ydre Liv, og endnu mere af hvad jeg kommer til i næste Afsnit. Saa tarveligt end Moders Hus var, blev det dog ikke saa lidt søgt, baade af Ældre og Yngre. I en lille By, hvor man mere frit kan følge sin egen Lyst, er i Almindelighed Mennesker mindre skaaren over een Kam end i Hovedstæder, og om Roskilde end deri maatte staae tilbage for

det gamle Kolding, var der dog nok af mærkelige Skikkelser, som mine Tanker møde, naar de søge tilbage til det gamle Hjem, men de har havt for lidt Indflydelse paa mit Liv til at det kan lønne sig at omtale dem.

Aarene gik, og om jeg end ikke blev ordentligere i Skolen, blev jeg dog mere arbeidsom hjemme. I Mangel af bedre Oplysninger er jeg nødt til at betragte det som et Vidnesbyrd om at Skolelærdommen og dens Frugt ikke havde interesseret mig saameget som den burde, at jeg ikke er istand til at huske noget af hvad der vedrører Afgangen fra Skolen og Adgangsexamen ved Universitetet. Havde jeg ikke havt endnu opbevaret det selvfølgelig i den skjønneste Latin affattede Testimonium, som Bloch medgav mig, og af dettes Datum, 27. September 1837, kunnet see, naar Skolelivet fik Ende, og af Datidens Skik kunnet slutte, at jeg maa have taget Examen artium i de første Dage af October; og endelig af den Charakterliste, som heldigvis ogsaa findes, kunnet overbevise mig om, at jeg dog udmærkede mig i adskillige Fag, endog i Latin, og kun i latinsk Stil stod tilbage, vilde jeg ikke engang have kunnet gjøre saameget Regnskab for denne Overgang i mit Liv.

Medens altsaa de lærde Præstationer for største Delen er slupne bort gjennem et Hul i min Hukommelse, mindes jeg bedre Kjørslen til Kjøbenhavn i Selskab med de fire Commilitones, thi vi »optimæ spei adolescentes« var kun fem i Flok. Afskeden fra Hjemmet var let, vi kunde jo saa snart vende tilbage; Veien gik naturligvis saa lystig som muligt, den visiterende Toldbetjent ved Vesterport blev hilst med et »omnia mea mecum porto«, og et Latterchor; vi gjorde det bekjendte snevre Sving gjennem Gaasegaden, og holdt udenfor den anselige Gaard paa Vandkunstens Solside, hvor Tante Christine Møller med sin sædvanlige moderlige Forsorg havde det Kvistværelse istand til os, som blev min Broders og min første Bolig i Kjøbenhavn.

ANDEN BOG.

UNGDOM.

FØRSTE KAPITEL.

THEOLOGI OG ÆSTHETIK.

En ny Periode er i Almindelighed ikke strax en ny Periode. Mennesket forandrer sig ikke saa let som Tid og Sted. Om man er Student eller Skoledreng seer jo vel ikke blot i de unge Pigers Øine, men ogsaa i Ens egne ud som var det en mægtig Forskjellighed, dog maa man tage sig iagt for begge Slags Øine. De er meget ungdommelige. Jeg troer virkelig, at jeg gjorde det saameget som man med Billighed kan forlange af en ung Fyr, der havde staaet sig godt til sin Examen.

Heller ikke var jeg endnu færdig med det Præliminære, paa Dansk, Videnskabens Forgaard. Der skulde den Gang i det første Aar endnu tages to Examiner, en filologisk om Vinteren, hvortil ogsaa hørte Historie, Hebraisk og noget høiere Mathematik, og en filosofisk næste Sommer, hvortil hørte noget Fysik og Astronomi. Kunde man til Filologien saa byde en Tilgift af noget, man havde studeret paa egen Haand, kunde det føre til Udmærkelse.

Jeg tænkte intet andet derved, end at dette var en fornyet Skolegang, som man ikke turde forsømme, at da det var morsomt at komme sammen med saamange nye

Ansigter fra alle Landets Egne, passede jeg mine Timer paa Universitetet meget ordentligt, og da Lærdommen dog havde faaet Carakteren af et friere Studium, behagede den mig mere. I Filologien fulgte jeg min Faders Spor, og studerede i Stilhed Persius's Satirer og Sofokles Antigone. Og da Filosofiens Tid kom, fordybede jeg mig i Sibberns ligesaa grundige som mangengang pudsige Bøger, og lyttede med Begeistring til Martensens livfulde Foredrag — en aldeles overjordisk Visdom, som rigtignok tiltrods for de bugnende Anelser trykkede mig flad. Endogsaa bogstavelig, da Auditoriet blev saa overfyldt baade af ældre Studenter og ikke Studenter, at vi, som var de mindste, blev presset ind mod Væggen eller maatte krybe op i Vinduerne. Alt dette tiltalte, og jeg kom fra begge Examinerne med Udmærkelse i alle Hovedfagene og megetgodt i de mathematiske Fag.

Det sidste Efterslæt af Skolelærdommen var altsaa bragt i Lade, og jeg stod overfor Livets store Spørgsmaal: Hvad skal du blive til?

Nu maatte min Sjæls indre Trang engang komme til Orde. Det skulde vise sig, om der var nogen Sandhed i den Røst, der altid havde hvisket: Hvad er vel det Arbeide, der saadan foreskrives, du vil dog noget selv! Hvad vilde jeg da?

Ungdomsdrømme er Anelser om et høit Maal, men hvilken Skikkelse Maalet har, hvilke Veie der føre til det, og hvor Foden skal sættes Skridt for Skridt, forstaaes først naar Maalet forlængst er valgt. Det hedder for en ung Student, hvilket Studium vil du vælge? Hvor ligge dine Evner? Hvad vil du være og blive til?

Hvad mig angaaer, kan jeg ikke sige andet derom, end at jeg selv vidste ingen Ting. Mine Idealer havde været Drømme, der nu svandt for Dagslyset. Kun Gud vidste det, og han vilde det, jeg skulde blive Kirkens Mand.

Men hvorledes bliver en saadan afgjørende Sag kundbar for et famlende Menneske? Jeg tænker, ligesom andre Livets store Sager. De komme som spæde Spirer frem af ubegribelig Jordbund. Der kan i Familier ligesom i Folket komme noget til Orde uden at man seer Grunden dertil, dog kan det have vidtrækkende Følger. Nu fortalte min Moder, at Fader, da han saae den Dreng, hun havde født ham, udbrød: Han har et Par gode Næver, de seer ud som de skulde bruges til at slaae i en Prædikestol. Tilfældige Ord faae ingen Magt, uden der i Sjælen er Sangbund for dem. Dette maa der have været hos mig; thi skjønt jeg ikke kan indestaae for, at dette Ord just var Grunden til, at jeg fik den Forestilling, at jeg skulde være Præst, saa var den dog, tiltrods for Mangel paa Christendom, allerede fæstnet hos mig i min Skoletid.

Min Moder havde ogsaa den Tanke, og kan have yttret den eller forudsat den i sine Yttringer, naar Leilighed var, men egentlig paavirket mig har hun ikke. Det er mig selv, der har gaaet i Styrelsens Ledebaand uden at fatte det, og uden endnu at vide andet derom end at, da Tiden kom, ansaae jeg den Sag for afgjort. Ja, endnu mere underligt, uden at jeg den Dag idag er istand til at sige, om dette var det rette Kald for mig; kun at jeg er usigelig taknemlig for at jeg, tiltrods for at det i saa mange Maader ikke er for mig, dog har faaet det.

Ligefuldt kom der Betænkeligheder, da Afgjørelsen skulde træffes. Man har kun eet Liv, og i den Alder troer man sig fri i Valget og har Sky for Skjebnen, siden bliver man fortrolig med den. Betænkelighederne bestod ikke just i Ængstelse for det hellige Kald, det forstod jeg mig altfor lidt paa, snarere i, at der dog kunde være saa meget andet, jeg havde Lyst til. Det var i November (1838), skummelt Veir ude og ikke mindre i mit Sind. Yderst nedtrykt sad jeg og læste i min hebraiske Bibel, den Side af Theologien kjendte jeg idetmindste, men jeg

vidste ikke, om jeg turde gaae videre, vilde gjerne have Raad.

Da skete det, som mest af alt viste, hvor jeg famlede i det. Den jeg søgte Raad hos, var en Jøde uden Religion, og en Mand, som andre mindst vilde have søgt til. Men han havde vundet mit Hjærte, jeg troede paa ham.

Der var i Studenterverdenen en i flere Slægtled velkjendt Litterat, Israel Levin, en lille sværtbygget, langarmet, platfodet Person med et stort Hoved og intelligente Træk, en Typus paa sin forkuede Race. Som bestandige Studenter ofte gjør, søgte han gjerne de Yngstes Selskab, og var med sin utrættelige Veltalenhed og sin kun altfor ofte ikke just fine, til Tider endog cyniske Livserfaring, underholdende nok. Han havde udkaaret mig til sin særdeles Ven og pleiede at gjøre lange Vandringer med mig til sent ud paa Aftenen, og den Samtale, han gav et sokratisk Sving, var virkelig belærende.

Da jeg saa ved hans Undersøgelse af mit Væsen let kom til at yttre, hvad der trykkede mig, gik han strax ind derpaa med stor Grundighed, talte med dyb Alvor og meget rigtig om, hvad en Præst maa være, hvad Trosliv, Prædikant og Sjælesørger vil sige. Endelig kom Raadet. Jeg kunde gaae en af flere Veie. Enten kunde jeg skrive en Novelle, hvori saadan Sjælekamp blev gjennemfort, det vilde klare mine Tanker, og som hos Goethe lette Byrden. Jeg sagde det ikke, men jeg følte strax, at dette var et udenoms Sving. Meningen var kun at lade mig vide, at denne aandrige Udvei laa ham selv nærmest. Saa fulgte da ogsaa det andet: jeg kunde betroe mig til en Mand, jeg havde fuld Tillid til. Hvem kunde det være? For Ex. Sibbern, og nu fordybede han sig i en virkelig smuk Skildring af den gode Filosof, den Slags Undersogelser forstod han.

Det Raad syntes mig ikke daarligt. Jeg skrev virkelig Dagen efter et langt Brev til Sibbern, som jeg tænkte selv

at bringe ham. Men da jeg havde faaet mig udtalt for mig selv, stod det klarere for mig, at ingen dog kan tage sin Skjebne i sin egen Haand, og Valg og Grunde vil ikke meget sige, der var intet andet for end at give sig Gud i Vold. Jeg begyndte altsaa uden stort Mod, dog ganske ordentlig paa Studiet, og fyldte min Dag med Forelæsningstimer. Heller ikke fik jeg Grund til at fortryde det. Jeg var kun i en tvivlsom Grad en Christen, men det forlangtes ikke heller. For det første var jeg kun Theolog, og Theologien var netop dengang anseet for en ligesaa hæderlig som naadig Frue at tjene, nok istand til at blænde. Jeg kom da ogsaa snart høit op i fuld Flugt paa hendes fantastiske Vinger, farlige nok.

Det laa saa i Tiden. Man maa have levet i den Tid for at kunne gjøre sig en Forestilling om dens underlige Væsen, ja, for blot at kunne troe paa Muligheden deraf. Under den tyske Filosofis Enevælde ivrede alle Tanker for at bygge paa Fantasteriets Babelstaarn; hvad vi hørte omkring os var intet mindre, end at enhver Stortaler satte sin nærmeste Livsopgave i at bygge et endnu høiere. Universet med alle dets store og smaa Lonkamre var afsøgt og klaret i Begrebet, alle Gaader var løste, Hegel og hans berlinske Discipelskare havde fuldbragt Værket. Men derved var ogsaa Kunstgrebet afsløret, og Kampprisen fremlagt. Det maatte kunne eftergjøres og bringes endnu videre, man skulde kun bygge sit eget System og gaae ud over Hegel, og selv blive Aandeverdenes Stormand. Vi indaandede snart ingen anden Luft, det eneste vi ved Universitetet hørte, der klang som en Fremtidsrøst, var Martensens glimrende Tale, og der var ikke saa lidt i den af luftige Stene til den Slags Bygning.

Theologien er nu den Gudinde, der byder Evighedens Forstaaelse frem som den Ærens Krands, enhver af dens Adepter skal kunne vikle om sin Pande, Panden være nu høi eller lav. blot han er den himmelske Frues tro Svend, og hun havde dengang sin Glands-Periode. Alle Aander

svor til Theologien, den var Aandrighedens Helligaand, og havde vundet sig en ny Skikkelse. Var hverken Skriftlærdom eller Kirkens Troslære eller en Præsteskole, sligt var aflagte Stadier, den var speculativ. Dette mystiske Ord, der optraadte med det »Absolutes« Klang, glimted gjennem enhver af vor Mesters Kraftsætninger som Solens Blink i et Vandspring. Hvorfra det kom vidste vi ikke, det foer forbi som et Trylleri. Men da det kom til nogen bedre Forstaaelse, viste det sig at være den Kunst med et eklektisk Aggregat af tydske Systemer at kunne bringe Christendommens Mysterier ind under Begrebets Dagslys, saa sikkert som havde man en Engel sat i Spiritus stillet frem til Analysering.

Credo, ut intelligam, var Formlen, hvorefter den skulde analyseres. Troen »poneres«, Englen sættes frem. Derefter begynder Intelligensen at lade sine Straaler falde gjennem alle dens Hjærteslag, Nerver og Muskler. Alt blev gjort fuldkommen klart, paa speculativ Maade; kun var det ikke ganske klart, hvorledes det vilde gaae, hvis den bly Genius, ubehageligt berørt af Intelligensens kolde Instrumenter, skulde give sig til at forsvinde.

Credo, ut intelligam — vi kom meget let hen over Credo, Intelligensens glimrende Rustning var os Hovedsagen, og vi høittalende Vaabensvende forsømte ikke at lade den blinke vidt henover den aandløse Verden — aandløs var den jo allerede dømt at være fra Æsthetikens Dage af. Vi var en ny Tids Børn, og Folk som Sibbern og Mynster, Clausen og Grundtvig maatte see at dække sig, hvis Blinket skar dem i Øinene. Ak ja, Forfængeligheders Forfængelighed! Heldigvis groede der dog ogsaa mere ægte Vin omkring mig. Men der skulde gaae adskillige Aar inden jeg modnedes til at faae Smag paa den, og den var der saameget at fylde i, at jeg maa tage mig et længere Afsnit til at fortælle derom, inden jeg kan igjen vende tilbage til Christendommen.

Fra October 1839 boede jeg paa Regentsen. For at faae Plads der, maa jeg have gjort min Opvartning hos de lærde Foresatte, men derom har jeg aldeles ingen Erindring. Kun at jeg den første Vinter beboede et trist Rum nederst i sjette Gang ud til Kannikestræde, men om Foraaret flyttede over i et solbeskinnet til Gaarden paa første Gang Nr. 4, under alle Regentianernes Ven, den gode grønne Lind.

Min Moder var ikke istand til at understotte sine Sønner med andet end at tage imod os paa vore hyppige Besøg i Roskilde. Det var paa Tide, at jeg selv skulde fortjene noget at leve af, men dette har altid været min svage Side. Jeg var saa fattig som vel muligt, og havde mere Lyst til at undvære end til at anstrenge mig.

Jeg var saa heldig at kunne faae min Middagsmad hos den kjære Tante Christine Møllers altid aabne Bord, men forresten hjalp jeg mig med mit knappe Communitets-stipendium. Min Føde hjemme bestod af Rugbrød med Smør paa til 1 ß Pundet, og en Kop Kjøbenhavnsk Melk eller »Regentsthe« til. Stipendiet var 5 Rdl. om Maaneden, og hvorvel jeg ikke brugte stort mere end det halve deraf til Mad, og bekymret lagde det øvrige hen til Klæder, var det dog ikke muligt at komme igjennem dermed. Dog gik det, ubegribeligt nok. Jeg kunde ganske vist have bedet en og anden af mine Slægtninge om at hjælpe mig med en Skræder- eller Skomagerregning, og det var ikke blevet mig afslaaet. Men jeg har aldrig gjort det, saalidt som jeg nogensinde har laant af Kammerader. Hellere var jeg tarvelig til det yderste. Min Moders Aand var i mig. I den værste Nød kom der saa en og anden Hjælp af slet betalte Undervisningstimer.

Endnu følgende mine Drengevaner gik jeg meget i Naturen, men ogsaa naar jeg forlængede mine Vandringer til Dyrehaven og de andre Kjøbenhavnske Skovegne, vovede jeg mig dog ikke ind paa Beværtningssteder, men havde hellere mit Smørrebrød med i min Botaniserkasse.

Paa disse Vandringer vænte jeg mig til at læse gaaende. Dosseringerne ere bekvemme dertil, og Veiret agtede jeg lidet paa, blot det ikke regnede. Jeg har paa de Veie læst mange Ting, ikke just lettere, helst det strenge og vidtløftige, som Hegels Forelæsninger, Æsthetiken, Religionsfilosofien, Historiens Filosofi, og Goethes Skrifter, Romanerne, hans Levned og hans videnskabelige Sager, hvoraf især Farvelæren beskjæftigede mig meget. I en senere Tid har jeg ogsaa indtaget en stor Del af Søren Kierkegaards Skrifter paa gaaende Fod. Det har altid syntes mig at forhøie Indtrykket, naar jeg læser ude. Omgivelserne danne en skjøn Ramme, og de Drømme der under Betragtning af Naturen komme af sig selv, faae et eget Liv, naar de gjennemtrækkes af de store Forfatteres Tanker, man ved Læsningen er opfyldt af.

Goethe gjorde jeg altsaa nu et grundigt Bekjendtskab med. Den første der laante mig nogle Bind af ham, var Israel Levin, men jeg vilde selv eie hans samlede Skrifter. For at opnaae dette tog jeg Mod til mig og bad Reitzel om at maatte afbetale dem efterhaanden. Den godmodige Mand tilstod mig det smilende, i Erindring om min Fader. Han kunde ogsaa være ganske rolig, til ikke at betale en Gjæld havde jeg altfor lidt Erfaring.

Men min kjære Moder kunde ikke være saa ganske rolig. Saameget hun end havde læst med os, havde hun altid holdt Goethe udenfor Huset. Hun lagde ham hen til samme Side som den hende ligesaa lidt tiltalende franske Litteratur. Imidlertid var hendes og alle Moralisters Frygt dog ikke saa begrundet, som den med Bøgerne paa Bordet lettelig kan bevises at være.

Vi var hidsige, og vi forfegtede til sidste Ord en Digters Ret til at give sit Billede helt, og vi væbnede os med filosofiske Fraser. Men Moder kunde ligefuldt med fuld Føie svare: I mener det ikke. Hun tænkte paa Digterens Frivolitet, hvorom vi ganske rigtig intet mente; men vi kunde ikke blive enig med hende, fordi hun havde

sin gode Grund til ikke at ville høre noget om Kunstens Herlighed. Imidlertid var Moders Ord ikke uden Magt over mig, det har de aldrig været.

Shakespeare dukkede paa samme Tid eller vel lidt senere op over min hjemlige Horizont, thi for Moder havde ogsaa han været for stærk. Men jeg havde min Ven Lunddahl at dele min Fryd med, og hos ham gik jeg ikke feil. Han kunde Replikerne af Foersoms Oversættelse udenad, og var istand til at give Falstaff paa staaende Fod. Ikke mindre at tage til sin klangfulde Bas i Stumper af Macbeths, Othello og Kong Lear, heller ikke mindre i det mindste i Aanden at sætte sit Liv til for Desdemona og Imogen.

Med vore hjemlige Digtere gik det mig ikke særdeles godt. Oehlenschlæger har aldrig ret været min Mand. Jeg savnede hos ham, hvad der er en Digters rette Rustkammer, Charakterens Styrke og Lidenskabernes Kogekjedel.

Af vore Lyrikere satte jeg ubetinget Poul Møller høist, saa lidt han end har skrevet. Det var atter Charakteren, der tiltalte. Med Christian Winther, som var Datidens udkaarne, næsten eneherskende Sanger, gik det mig omtrent som med Goethe. Samme Tankegang, som jeg anvendte paa de største Digtere, fulgte jeg i det Hele ved alt, hvad jeg læste af skjøn Litteratur, og i den Tid læste jeg overmaade meget i den Retning. Siden har jeg læst meget lidt udenfor mine videnskabelige Studier; kun til Tider igjen vovet mig ud paa Kunstens bevægelige Hav, men ellers mest maattet tære paa Indtrykkene fra Ungdommens Dage. Selv at forsøge mig som Digter, var der i den Tid af mit Liv ingen Tanke om, ikke engang en Forudfølelse af, at det nogensinde kunde skee.

Universitetsstudiet blev derved en Del splittet og forsinket. Imidlertid kom det mig tilgode, at jeg, siden jeg fik den forunderlige drømmende Lediggang, som jeg led saameget af i min Skoletid, aflagt, har været overordentlig

flittig i al boglig Kunst. Trods alt hvad jeg fik Tid til, holdt jeg mig dog ligesaa stadig til mine theologiske Lectier som nogen anden flittig Student. Jeg saae mig ogsaa i dette Fag ganske vist videre om, end hvad der forlangtes i Collegiehefterne og i den Anvisning til at gjøre sig færdig paa tre Aar, som Professor Claussen overrakte os. Jeg sled i den hegelske Filosofi, saa mit Hoved knagede, men jeg forsømte heller ikke de skjønne speculative Værker, hvori hans Disciple af christelig Retning søgte med hans Tryllestav at tugte gammel Theologi til at flyde i klarede Strømme gjennem Nutidens Hjærner. Stort troede jeg ikke paa nogen af Delene, men jeg havde endnu intet andet at holde mig til, og jeg gjorde min Pligt med at lære Kunststykket. I Følelsen af, at det var, hvad det idetmindste for mig ogsaa i Virkeligheden var en Skolelectie, indrettede jeg mig ogsaa ganske ordentlig derefter, i Haab om dog om muligt at kunne gjøre Clausens Anvisning Fyldest. Et ganske forgjæves Haab, Gud vilde det anderledes.

ANDET KAPITEL.

Familie og Venner.

Ungdommen er Venskabets Tid, i det ovrige Liv maa man hovedsagelig leve af den Beholdning, man har reddet af Venner fra de gode Dage. Falde saa ogsaa de fra, er man ene. Lykkelig da den, der i Tide kan skaffe sig en god Beholdning. Skolekammerader vil ikke meget sige, de maa først undergaae en Omformning, for de blive brugelige for Livet, og de fleste smelte bort under den. Først

er man henvist til Familien og dens Venner, der er Arven, man faaer for intet.

I den første Studentersommer gjorde Broder Christian og jeg en Opdagelsesreise i Retning af at samle Familievenner. Vi kjørte med Dagvogn til Præstø, og drog videre páa vor Fod til Kallehave, færgede over Ulfsund, og kom som et Par unge Lemmer, der gjerne vilde fæstnes til en gammel Stamme, til Provstegaarden i Stege. Visselig blev vi ogsaa varmt nok fæstnede, der var Arme nok, som kappedes om at faae det Arbeide gjort i en Hast. Alt gik i en Hast i det Hus.

Faderen, Daniel Smith, en Broder til min Moders første Mand og min Faders Collega i Roskilde, lod sin Tunge løbe med ubegribelig Hast, i Latter, i alskens ungdommelige Historier og i rørende Tale. Sønnerne var alle hjemme i Ferietiden, og gjorde hver deres Talenter saa høirøstet gjældende, at man kunde blive bange for, de ovre paa den sjællandske Kyst skulde troe, der i det stille Stege avledes Revolution i de hede Sommerdage. Saameget mere som der endnu var stærkere Ferment.

Døttrene havde samme Tungegaver, og selvfølgelig varmere Hænder at gesticulere med og varmere Blikke til at brænde Foredraget ind med. Broder Caspar var ikke gaaet helt fri nogle Aar i Forveien, og det havde vistnok været bedst for ham, om han havde pleiet den Følelse for den ældste, han dengang fik. Jeg troer heller ikke, at hun nogensinde glemte ham, men naar jeg sagde til ham: Hvorfor tog du dog ikke Mine? Svarede han sørgmodig: Det var Synd, hun skulde vente paa mig. Imidlertid blev hun aldrig gift.

Efter en fjorten Dags Tid drog vi videre til Lolland paa nye Opdagelser. Jeg har allerede omtalt min Farbroder Christians Hus, nu var det flyttet, han havde allerede i mange Aar havt Berritsgaard paa Guldborgland i Forpagtning, og den Sommer vi besøgte ham, var hans sextende Barn kommen til Verden.

Min Farbroder var en begavet og forholdsvis dannet Mand, djærv og morsom. Efter sit varme Hjærte og den Kjærlighed han havde havt til vor Fader, tog han mod os med Favntag, Kys og Taarer. Hans Hustru indlemmede os uden videre i sin Flok, satte sin bedste Mad for os, og saae moderlig vor meget mangelfulde Garderobe efter i Sømmene. Vore Fættere vare praktiske Folk, og vore Kusiner havde jo vel Hjærter, men os Herrer i Aandernes Rige syntes de dog at smage lidt formeget af Melkestuen, hvorvel denne var yderst proper. Det var et fuldkommen Driverliv, som jeg imidlertid havde det Udbytte af for første Gang at see den landlige Bedrift, som nu er mig saa hjemlig.

Denne Reise gjorde jeg fire Aar i Træk omtrent i samme Form, men siden somoftest i Selskab med min anden Farbroder Adolfs Børn. Denne Gren af Familien, som i een Henseende var dens Glands og Stolthed, var i en anden det tragiske Element i den.

Johan Adolf Fibiger havde tidlig udmærket sig ved sit litterære Talent, men ogsaa ved sin ikke vel sete Frisindethed. Han havde fra en ung Alder været Lærer ved Landkadetakademiet, og da den militære Høiskole blev oprettet 1830, blev han kaaret til den første Bestyrer. Han var militær Forfatter, redigerede Armeens Tidsskrift, og med sin klare Tænkning, sit hurtige Hoved sin Trang til Fremskridt arbeidede han flittig paa Planer til Landets Forsvar. Han stiftede en militær Læseforening med tilhorende selskabelig Sammenkomst, og skaffede ogsaa Underofficeerer Adgang dertil. Man tænke sig, Underofficeerer i deres Overordnedes Klub, og dette i Frederik den sjettes Tid! Endog endnu vilde det være forfærdeligt.

I Fremskridtsaaret 1830 gjorde han sin Lykke, men kunde ikke bevare den længe. Bestyrelsen af Hoiskolen var delt mellem ham og Abrahamson som Undervisningschef.

Abrahamson gjorde sin Myndighed gjældende paa en Maade min Onkel ikke mente at kunne finde sig i, de var begge regjerende Aander, og stødte saa voldsomt sammen, at Kongen maatte skille dem ad. Jeg veed ikke nøiere, om hvilke Punkter det dreiede sig; at min Onkel ikke havde ganske Uret, synes mig at fremgaae deraf, at Kongens mægtige Yndling fik samme Straf som han. De blev begge fjernede fra deres Stilling, han blev Udskrivningschef i Jylland, og Abrahamson i Fyen. Denne Katastrofe havde en gjennemgribende Virkning paa hans Skjebne, han naaede ikke mere en Stilling svarende til hans Evner, hans Ægjerrighed var knækket, hans litterære Virksomhed sank sammen, og samtidig blev hans Familieliv ødelagt.

Hans Hustru var et saa eget Væsen, at man ikke skulde troe sligt kunde findes. Hun og hendes Søster, Forpagterkonen paa Lolland, var Døttre af en Underofficeer og Kasernemarketender, begge Skjønheder, fine, elegante i sydlandsk Stil, skjønt deres Navn, Aasen, synes norsk. Farbroder Adolf var i sin Ungdom en smuk Skikkelse, vittig, dristig og fordomsfri. At han fandt sin Brud i Marketenderiet er let forstaaeligt, og hans beskedne, troskyldige, men langtfra smukke Broder, Sømanden, er formodentlig derved bleven hjulpen til sin. Den første, Margrete, var i den sentimentale blufærdige Retning, den anden, Marie, i den lattermild sandselige.

Da jeg lærte Tante Grete at kjende, nærmede hun sig allerede til de halvhundrede Aar og var Moder til elleve Børn, hvoraf den yngste var ti Aar, men var endnu en Skjønhed, slank og fint bygget, med regelmæssige smalle Træk, høi klar Pande, ravnesorte Haar og et Par mørke, overvældende store Øine, som naar de sværmerisk opsloges, saae ud som en Helgens. Hun bevægede sig stille og afmaalt, talte med en fin smægtende Stemme, og da hun yndede at gaae i hvidt, kan jeg ikke ligne hende ved andet end »den hvide Dame«. Hun var svag og nervøs, og blev i den Retning noget fordringsfuld. Hun

kunde ikke taale at see visse Farver og visse Ansigter. Sin Svogers, Artilleristens Børn, der var lyshaarede, yndede hun ikke at see, deres Haar var saa grønt, sagde hun; og en af hendes egne Døttre, der var lidt forvoxen, holdt hun fjernet fra sig. Da hun kom til Berritsgaard, sagde hun medens hendes Svoger hjalp hende af Vognen: »Det maa du love mig, Christian, at du aldrig vil sige mig imod, mens jeg er her, for det kan jeg ikke taale.« Han forsøgte selvfølgelig med Vittigheder, hvad der ikke kunde gaae med Modsigelse. Sine Børn forgudede hun — »kom og lad mig see min deilige Datter!« Saa fortabte hun sig i Beskuelsen, og det kan ikke nægtes, at naar Datteren omslyngede hende og saae op i hendes Aandeøine, tog det sig ud.

Iøvrigt var hun forstandig, havde megen Skjønhedssands og førte et smukt og smagfuldt Hus. Naar man havde overvundet sin Forbauselse, fandt man hende elskværdig, og hun var meget kjærlig mod den »der ikke var hende imod,« hvilket jeg nød godt af. Jeg holdt overmaade meget af hende, og kunde tilbringe Timer i fortrolig Samtale med hende.

Den ældste Søn, Adolf, var Familiens Afgud. Han var ogsaa, jeg kunde gjerne sige, det mest begavede Menneske, jeg har kjendt; men det forstaaer sig, Talenter staae først deres Prøve i Livets Arbeide, og han blev for tidlig bortrykket til at det kunde skee. Voldsom lidenskabelig, spillende bevægelig i Aand og Hjærte som i sit fine elastiske Legeme, var han saa flyvende veltalende, saa aandfuld, vittig, billedrig og smagfuld i sin Tale, at man timevis kunde lytte til den som til Musik. Han kunde gjøre en Flok Børn forrykte af Glæde, naar han med sin uudtømmelige Opfindsomhed tog sig for at føre Legen an. Han skrev med stor Lethed smukke følelsesfulde eller komiske Vers, spillede Komedie som en Skuespiller, gav en Pierrot som ingen anden, og var i alle Maader et pragtfuldt Foster af den glade Vaudeville-Tid.

Saa var han saa følelsesfuld, at naar han med sine livfulde Bevægelser lagde Haanden paa Ens Skulder for at sige et hjærteligt Ord, stod Taarerne ham i Øinene, og man fik en Fornemmelse af, at han kunde sætte Livet til for sine Venner. For en stor Sag var der ingen Tvivl om, at han kunde det, han satte i det mindste een Gang sin Stilling til for Frihedens Sag, og vidste godt, hvad han vovede. Han holdt i et politisk Selskab en Tale »for den demokratiske Aand i Folket«, hvorfor han blev forviist til Holsten. »Skal Hæren føres mod Folket, skyder jeg mig en Kugle for Panden,« sagde han, »jeg kan ikke svigte min Faneed, og jeg kan ikke kjæmpe mod mit Folk.« Og jeg troer ham til, at han havde holdt sit Ord.

Saa var han saa arbeidsom og nøiagtig i sine Studier, at han udmærkede sig ved enhver Prøve, og blev en af dem, der bidrog til at kaste Glands over den nye Høiskole. Denne havde i det Hele i sine første Aar glimrende Elever, som hans Kammerad Verner Læssøe, der i den Tid ikke saa lidt lignede ham, Oswald Marstrand, Andræ osv. Allerede i en Alder af 27, Aar var han Captain i Ingeniørcorpset, tiltrods for at han var en af de hidsigste i den liberale Kreds, en nøie Ven af Orla Lehmann; men han blev kun 28 Aar.

Hans hele Temperament havde ført til adskillige Udskeielser i erotisk Retning, en Kjærlighedshistorie med en ikke jævnbyrdig Pige forfulgte ham i hans holstenske Forviisning, og Fortvivlelse derover i Forening med den voldsomme Bevægelse, Frihedsforhaabningerne i 1839 satte ham i, gjorde, at en Forkjølelse, han havde paadraget sig ved Ingeniørarbeide i den haarde Vestenhavs Storm, udviklede sig til Lungetæring. I Haab om Bedring gik han med Fregatten Bellona i Sommeren 1840 til Madeira, men vendte næste Foraar døende tilbage. Han har ikke efterladt sig andre Skrifter end den smukke lille Bog: Fortællinger af Danmarks Historie, skrevne til Folkeoplysning. Stykker af den har ogsaa fundet Vei til Læsebøgerne.

Hans Ven Vilhelm Marstrand har gjort en fortrinlig Blyantstegning af ham; selv var han ogsaa en dygtig Tegner. Den anden Søn, Axel, var i alle Maader mere jævn. Han blev en brav Kavallerist, gjorde som Eskadronschef god Tjeneste i den første slesvigske Krig, og lever endnu med sin Familie i Kjøbenhavn*).

De to yngste lignede mere Adolf. De havde begge samme velconstruerede Hjærne, der kunde lære alt, hvad det skulde være, og saa hurtig det skulde være, undtagen Musik, det havde ingen af den Gren af Familien Sands for, men ogsaa saa stærke Lidenskaber, at det kastede en Skygge over deres Liv. Otto døde som Rector i Horsens temmelig nedbrudt paa Sjæl og Legeme, Vilhelm fandt allerede som theologisk Kandidat, men uden Christendom, fortvivlet over en ulykkelig Kjærlighed, sin Død af Brystsyge i Neapel.

Døttrene var ligesaa mærkelige. Ilia, som var tre Aar ældre end jeg, bar allerede, da jeg lærte hende at kjende, paa det Hjærtesaar, hun aldrig forvandt, som vel endog blev sværere med Tiden, og maaskee var det stærkeste Motiv til hendes verdensforsagende Liv. Hun var kun 16 Aar, da hun forelskede sig i den i sin Ungdom overordentlig smukke Oswald Marstrand, hendes Broders Ven. Hendes Lidenskab var saa voldsom, at hun kunde gaae fra sig selv; endog engang besvimede blot ved at see ham i Afstand. Han gjengjældte aldrig hendes Følelse, skjønt Adolf, som ikke havde Betænkelighed ved noget dristigt Skridt, friede for hende. Men hun var en overordentlig Charakter, hun bar sin Smerte saa godt, at man intet kunde mærke, naar man ikke kjendte Grunden til de tungsindige Trækninger, der uden Anledning kunde gaae over hendes Aasyn. Hun var sædvanlig i høi Grad livfuld, hurtig i sin Tale, aandfuld, vittig, noget satirisk, yndede Paradoxer, hvorfor vi altid disputerede, men hun havde ikke den skjønt udformede Veltalenhed som Broderen. Let og slank som Moderen var hun lysere og havde intet

*) Er død efter at dette blev skrevet. Udg.

af det smægtende Væsen, men mere af Faderens Træk. Hun var smuk, men havde et eget paafaldende Væsen, og intet af andre unge Pigers Lyster, jeg har for Ex. aldrig seet hende dandse.

Mathilde, der ogsaa er bleven bekjendt som dristig Forfatterinde, var dengang et Barn, som endnu stod i Skygge for den Søster, der var nærmest foran hende i Alder, Anna, en yndig lille Pige, altid dandsende med flagrende Lokker, farende i Armene paa enhver, hun blev henrykt over, seende ud som et Vidunderbarn med sine spillende Træk og sin begeistrede Taie. Hun lignede mest sin ældste Broder, men hun udviklede sig ikke ganske saaledes som vi havde ventet. Da hun blev voxen, beholdt hun sit barnlige Væsen og sit gode Hjærte, ogsaa de heftige Bevægelser, men hendes Interesser indskrænkede sig væsentlig til det Familiære. Hun blev Moder til Karl Gjellerup. Af de to mellemste Søstre udmærkede den ene sig ved blomstrende Skjønhed og hjærtelig Følsomhed som Moderen, den anden, den noget forvoxne, som lignede Ilia, ved en stærk, men af Skjebnen forknyttet Charakter.

Det var et forunderligt Sæt Børn, jeg har i ingen anden Familie seet noget saa overraskende. Maatte altid tænke, formeget baade af skarp Forstand og farlig Følelse. Men ikke vel organiseret. Selv de stærkest begavede af dem havde dog ikke den Genialitet, som frembringer af det Bedste i sin Retning. Deres Overlegenhed viste sig mere i en Charakterstyrke, som intet skyer. Det var dem som i Kjødet baaren, enten være den, jeg er, eller knuses, eller er Forholdene for slappe til at knuse, saa forfalde. Deres Moder, tilsyneladende det mest forsagende og sarteste Væsen, havde samme Urokkelighed. Hun holdt sig til, at det var hende umuligt, physisk umuligt at være og at gjøre andet end hun gjorde. Det blev Familiens Ulykke.

Medens de levede paa Høiskolen var det deres glimrende Tid. Vi var nær ved at betragte det som en Æventyrverden, naar vi kom der. Den vidtløftige Bygning

— den laa paa det nuværende Theaters Plads med en Kanal bag sig — med sin store Forhal, brede Korridorer, Samlinger, Bibliothek, Laboratorium, Læsesale osv., som man maatte forbi, inden man naaede Chefens Bolig, bidrog til at imponere, og Familiens Talent til at sætte de mest burleske Festiviteter i Scene, fuldendte Indtrykket. Det var vel i Vinteren 1835—36, da vi, indkomne fra Roskilde, var med til Opførelsen af Barselstuen og derefter Kostumebal. Oswald Marstrand var den smukke Barselkone, som hans Broder har malet paa sit bekjendte Billede, Caspar gav mesterlig Doctoren og Adolf ikke mindre Barberen. Ilia var som skabt til den fornemme Frue, og jeg fik Lov til som Page at bære hendes Slæb, en Rolle jeg da alle Dage har maattet spille med hende.

Men Lykken vendte sig altfor snart. Der viste sig mere og mere et daarligt Forhold mellem Forældrene, og da jeg blev Student, levede de allerede adskilte. Grunden til saadant er altid vanskelig at see. Min Farbroder var som sine Brødre egnet til at være en god Fader og Ægtemand, men økonomisk Ruin, som let nok kommer for en knap lønnet Militær med en stor Familie og i en Stilling, hvor der maa gjøres Hus, gjorde ham fortvivlet og han var hidsig. Han søgte at bøde paa sine Kaar ved at sende sin Familie bort om Sommeren, hvorved det gjæstfrie Forpagterhus paa Lolland var ham paa det hjærteligste behjælpelig, men denne Adskillelse kunde ikke gjøre Forholdet bedre. Da han i 1836 blev forflyttet til Jylland, blev det baade sværere og bittrere. De levede ikke længe sammen i Veile, saa forlod hans Hustru ham og flyttede til Kjøbenhavn med alle Børnene, paa den Datter nær, som hun ikke kunde taale at see.

Der ymtedes om Utroskab fra hans Side, og saa vidt jeg veed, har hans Hustru ved Skilsmissen gjort dette gjældende. Min anden Farbroders, Scavenius Fibigers Hustru, som var mest indviet i Sagen, troede ikke derpaa. Dog pleiede hun at sige: Grete kan have sine Feil, men

hun har ogsaa lidt meget, for Adolf er haard. Dog holdt hun meget af sin Svoger; og Stiftsprovst Tryde, der som mæglende Præst havde Sagen under Behandling, yttrede paa den anden Side, at saaofte han end havde seet det ufordrageligste, havde han dog aldrig truffet haardere Mennesker end denne Frue og hendes Datter. Thi det var det sørgelige, at Ilia stod ved Moderens Side under disse Scener.

Skilsmissen blev fuldført i mit første Studenteraar, medens jeg endnu ikke var kommen dem saa nær som senere. Selvfølgelig blev det paa begge Sider deres Ulykke, og Børnene kom til at bøde for Forældrenes Brøde. Han blev en ringere Mand, og hun hentæredes. Men dette kommer jeg tilbage til.

For at fuldføre Familiekrøniken tager jeg her den yngste Gren af min Fædreneslægt med.

Jakob Scavenius Fibiger var en lille, høiskuldret Knub, som hans Brødre kaldte Kanonproppen fordi han var Artillerist, og paa Grund af hans tilbageholdende og noget ubehjælpsomme Væsen, fra først af ikke holdt høit i Ære. Men han var langtfra at fortjene det. I hans store og smukke Hoved boede der lige saa store og smukke Tanker, og med sin overordentlige Grundighed, Samvittighedsfuldhed og rolige Flid arbeidede han sig efterhaanden frem til at blive sin Tids ypperste Mathematiker og Artillerist her i Landet. Han talte ikke meget, men havde dog en Del Vid, og den hjærtelige Latter tilfælles med min Fader; var ligesaa rødmusset, lys og glad, som Fader var bleg, sorthaaret og tung af Sind. Saa kjærlig og trofast en Sjæl som man vel kunde see; ligesaa trykket af Næringssorg som Broderen — hvor kunde i Frederik den sjettes Tid en Officer, der havde giftet sig som Lieutenant og havde otte Børn, vel være andet? Men ligefuldt den lyksaligste Ægtemand, alle Dage en henrykt Brudgom med sin lille ligesaa elskværdige Hustru; og med sine Døttre, for den Sags Skyld ogsaa andres Døttre, hængende om sin Hals. For alle unge Piger var det en afgjort Sag, at

han var sød. Han sad helst i Dagligstuen, og regnede sine Formler med den ene Haand, mens den anden legede med Pigebørnene. Naar han saa pustede efter et uendeligt Algebrastykke, bredte han Armene vidt ud efter dem, og sang med travesteret Rørelse en mozartisk Elskovsarie, og han kunde dem alle, han var ligesaa musikalsk som min Fader. Et anden Talent havde han udviklet paa sine Reiser; han var bleven en dygtig Kunstkjender og havde bragt smukke Ting med hjem.

Hans Hus blev mig efterhaanden et andet Hjem, de kjære Gamle, og Børneflokken, der havde arvet deres Hjærtelag, var det en ublandet Nydelse at sidde hos. Der var ikke det Aandens Fyrværkeri som hos den ulykkelige Broder, men der var solid Grund under. Man stredes ikke om Brokkerne af de Vises Sten, men man lo, spillede og dandsede af sit fulde glade Hjærte. Naar vi Unge kom paa det dengang yndede Thema, hvad et Geni kunde tillade sig, saae Onkel op fra sit Arbeide, sled sig med begge Hænder i Haaret og raabte: »Et Geni, det vil da sige et Bagbæst!« Brast saa ud i høi Latter over sin Paradox.

Medens disse Familier var mine kjæreste, fandt jeg ogsaa i Møllers Hus, hvor jeg boede i de to første Aar, en Del Ungdom af min Mødreneslægt, men ingen af disse lønner det sig at omtale. Det smukke Hjem, min Tantes moderlige Forsorg, hendes Bogskab, fyldt med engelske Romaner, mest i tydsk Oversættelse — hvorvel jeg i den Tid ogsaa lærte Engelsk af min Ven Lægen Jens Blicher — og Landstedet om Sommeren, først paa Frederiksberg, siden paa Nygaard udenfor Østerfælled, og mine stadige Vandringer ved Nat og ved Dag derud i det Frie, var mit vigtigste Udbytte deraf.

Ungdommen er Venskabets Tid, og andre Venner fandt jeg paa Universitetet. Vi havde, som litterære Ungersvende sædvanlig have, en lille Forening, hvori vi skrev Afhandlinger, foredrog og gjennemdiscuterede dem. Der var intet sandseligt derved, Studenterkommers, Drik og

sligt var i det Hele kommen saa stærkt i Dekadence i denne ideelle Perinde, at der paa Regentsen kun fandtes Thekopper, ingen Glas. Vi kom sammen i Auditoriet paa Borchs Collegium ganske nøgtern, men desmere berusede af Kastale og dens moderne Afløbsrender. Nogle leverede abstract Filosofi, som ingen af os forstod, andre sproglig Lærdom, som kjedede mig, jeg var ubegribelig heldig med engang at finde, hvad der laa for mig. Jeg skrev en lang saare dybsindig Afhandling, en Sammenligning mellem Homer og Ossian, og saameget andet der end er forsvundet for mig, har jeg tilfældigvis Concepten endnu. Naar jeg seer i den, kan jeg ikke finde andet end at den, paa nogle Ungdommeligheder nær, er omtrent ligesaa god, som jeg kunde skrive den endnu. Jeg forstaaer ikke, hvor jeg har faaet alle de Tanker fra, de stemmer ikke med, hvad jeg ellers mindes fra en Tid, da jeg ikke havde stort andet end Skolelærdommen at tage til. Jeg burde mere have dyrket den Kunst, men har ikke gjort det.

De andre forstod mig bedre, og jeg troer, at hvad der af dette Slags kunde flyde ind i min ivrige Tale, har erhvervet mig mine bedste Venner. I Foreningen vare vi atter en mindre Kreds, som forelskede sig i hinanden. Ringere Udtryk kan der aldeles ikke bruges, naar man vil holde sig til historisk Virkelighed og ikke være fornem. Det var navnlig tre foruden min Uværdighed. Hvorfor jeg siger saa, kommer vi siden til.

Der var Ludvig Mynster, Biskoppens Søn, et Særsyn af et Menneske. Spinkel med en spæd Stemme, følelsesfuld indtil Kvindelighed, henrykt over alt, hvad der havde poetisk Klædebon, selv om Lemmerne derunder, som han ikke saae, var prosaiske nok, en Stueplante, der ikke kjendte til djærvere Natur, men et rivende Hoved, der gik gjennem enhver Examen med Udmærkelse, og en Hukommelse, som jeg ikke har kjendt Mage til. Naar han hurtigst muligt havde slugt en Digtsamling, kunde han recitere hele Sider af den udenad. Men naar han besang

den bly Martsviol, og vi drillende spurgte ham, om han havde seet den i Marts og fundet den bly, kom han i Forlegenhed, han kjendte den kun fra Digterne. Foruden Theologie studerede han Mennesker, og morede os med de Træk, han havde observeret, der var omtrent af samme Natur, som om han var gaaet paa Opdagelse i en Skov, og ikke lært de forskjellige Træsorter at kjende, men fundet, at de svaiede med Grenene til en eller anden Side, uden at have bemærket, at det var Vindens Retning, der gjorde det. Skuespillerinder sværmede han stærkt for, ogsaa Skuespillere, men forestilte sig dem som rene poetiske Metaforer. Imidlertid var der nogen, om hvem Ordet elskværdig, kunde bruges bogstavelig, var det ham, vi elskede ham som en Kvinde; men koket var han langtfra; snarere sky. Man tilgive mig dette Udtryk, ogsaa mellem Mandfolk kan der drives en Del Koketteri.

Siden blev han en gammel sygelig Pebersvend, tungt at sige, hans Liv har været ulykkeligt. Hans svage Legeme hæmmede hans Aand, han led meget. Men hans Character forandrede sig ikke, uden forsaaavidt Eiendommeligheder med Alderen antage et mere stivnet Præg. Han studerede stedse Litteratur med Lidenskab, studerede ogsaa Mennesker, helst litterære, og forstod dem paa sin Maade. Et lille Skrift mod S. Kierkegaard viser, at han ikke har forstaaet ham.

Han beboede i sin Faders Tid et Kvistværelse i Bispegaarden, og det var med en høitidelig Fornemmelse, at jeg sneg mig op ad den store hieroglyf-besatte Trappe for at kaste mig i hans Arme som ved et Stevnemøde. Da var det en Egenskab hos ham, at naar han hørte nogen udenfor, gjemte han hurtig sit Arbeide som en ung Pige, der overraskes ved noget ganske uskyldigt, men som hun dog rødmer over. Men strax var han inde i en høitsvævende Samtale, og jeg gik aldrig fra ham uden at have lært noget af Poesiens Mysterier, og hvad der for mig var meget mere, uden at have nydt fuld lykkelig Kjærlighed.

I hans Familie kom jeg ikke. Saa fortræffelige Mennesker det end var, havde de dog deres aristokratiske Anstrøg, som Ludvig ganske var fri for. Enkelte Gange er jeg bleven bedt ned til Aftensbordet, og Biskoppen converserede som altid behagelig og passende, men fjern. Eengang ogsaa bedt til Bal, men der var jeg mindst hjemme. Jeg dandsede vel saa godt som de andre, men havde Følelsen uf — hvad skal jeg kalde det? — ikke at være godt nok klædt. Den Bevidsthed at være fattig har længe forfulgt mig.

En Ven i en anden Stil havde jeg i hans Fætter, Emil Mynster. Han var min Skolekammerad, og skjønt han ogsaa var »rigere« end jeg, det vil sige, jeg saae op til ham i Henseende til Stilling, gjorde dog det gamle Skoleforhold strax en Forskjel. Vort Forhold var ligesaa inderligt, men han var mere overlegen, han var min Mentor. I Overlegenhed havde han ligesaa store Evner som den gamle Biskop, hvem han ogsaa legemlig lignede saameget, at jeg kan tænke mig, at han vilde være kommen til at see ud ganske som det Portræt, der staaer foran i Mynsters Levnet — Ordenerne ikke at forglemme — hvis han havde opnaaet den Alder. Han var tre Aar ældre end jeg, og to Aar ældre Student, var desuden tidlig udviklet, og havde en ældre Mands Væsen. Med sit fuldklare Hoved, sin overordentlige Flid og Regelmæssighed var det ham en let Sag at blive theologisk Candidat tidligere end andre, men det hjalp ham ikke. Han forstod bedre Filosofiens Væsen end vi andre, og havde fuldkommen gjort sig Rede for, at den ikke førte til nogen Christendom. Dog kunde han ikke opgive dens imponerende Bygning, og var kommen til det Resultat, som hedder: Lykkelig den, der kunde blive en Troende. Dette var hans korte Livs Motto. Med sine kjærlige, men forstandige Følelser værnede han om os andre som Planter, det vilde være hans Livs Lykke at kunne vende mod det hellige Sollys, om han end selv med et Suk maatte staae i Skyggen. Han havde dannet

sig en sokratisk Forestilling om, hvad han i Guds Navn — Nei! »hvem der dog kunde tro paa en levende Gud!« — i Evighedens Navn (det hed jo det Absolute) maatte gjøre for hver Sjæl, der kom ham nær. Og han udførte det med en urokkelig Samvittighedsfuldhed, med ligesaa fin Forstand som rørende Kjærlighed, kun talende det Nødvendige, rolig i Væsen, men i Dybden med en Helgens Sværmeri. Naar han var bevæget, kunde hans Ansigt faae et helt forklaret Udtryk. Jeg veed ikke at have seet noget saa henrykt inderligt som Glandsen i hans store blegblaae Øine og det vemodige Smil paa de smalle Læber i saadanne Øieblikke. Jeg elskede ham af al den Styrke, jeg dengang formaaede, og han gjorde den selv til endnu mere, end jeg havde kunnet tænkt mig. Han gjorde den til et Vendepunkt i mit Liv.

Min i Virkeligheden nærmeste og fortroligste Ven var imidlertid Andreas Peter Lunddahl, en Kjøbenhavner fra Metropolitanskolen, men visselig ikke med Hovedstadens Væsen. Høi, stærktbygget, bleg, meget lys- og glathaaret, med det freidigste Udtryk, behageligt nok, skjønt ikke hvad man kalder smuk, med alle Bevægelser, Ansigt og Lemmer saa mærkværdig betegnende, at man bestandig maatte baade lee og røres derover, var han saa overfyldt med Kjældermænd og andre latterlige Talemaader, at han knap kunde aabne Munden uden at de faldt ud af ham. Men han var tillige det alvorligste Menneske, der saa dybt som nogen blev rystet af, hvad der kan røre.

Jeg kan næppe huske, hvor først fandt ham og Ludvig Mynster, vi var hverken Skolekammerader eller Studenter sammen. Det maa have været i mit første Studentaar, thi da jeg tog Filosoficum, sad Ludvig og hørte spændt til, høilig oprømt over, som han siden fortalte, at jeg var kommen saaledes i med Sibbern, at vi syntes lige ivrige begge to. Og da jeg næste Sommer gjorde en Feriereise med Lunddahl til Møen, hvor vi drev vidtgaaende Abekattestreger med det Smithske Selskab og der-

fra til Fods over Falster til Berritsgaard, og siden til Maribo, hvor hans Familie hjalp os til at afsøge den yndige Sø tillands og tilvands, da var vi allerede saa gamle Venner, at vi snart intet mere havde at betroe hinanden, hvilket vel vil sige, at vi havde kjendt hinanden et Aarstid. I min Skoletid har jeg rimeligvis set ham i min Onkel Adolfs Familie, da han, saavidt jeg veed, i den omtalte Komedie paa den militære Høiskole gav Gedske Klokkers.

Det var Mode blandt de unge Filosofer systematisk at bevise, at Tiden var forbi for Poesie og Kunst, det umiddelbare Stadium var man ude over, kun Reflexionen var tilbage. Dette anfegtede imidlertid ikke vor Kreds, om det i det Hele har anfegtet nogen. Maaskee dog Emil Mynster, men for Ludvig var Poesien en Hovedsag i Livet, for mig var Livet endnu saa ubekjendt, at jeg ikke havde noget at vente eller frygte, og Lunddahl var en ligesaa troende Æsthetiker som Christen. Han var tre Aar ældre end jeg og havde allerede oplevet meget. Hans større Livserfaring i Forening med hans Styrke i kraftig at udhæve Modsætninger og gaae til Bunds i hvad der har Værd for Livet og stille det Uværdige blot, har væsentlig bidraget til at udvide mit Blik i enhver Retning og fæstne mine Tanker under al den Aandernes Strid.

Vi gik meget i Theatret sammen, og jeg tvivler om, at jeg fattige Stakkel saa ofte havde faaet skrabet tre Mark sammen til en Parterrebillet, havde han ikke rykket i mig. Men det kom igen, hvad jeg har talt om ved min Drengetid. Naar min Ven var henreven af den tragiske Høihed hos Øhlenschlæger, er jeg bange for, at min Følelse ikke er slaaet til.

Han fik mig ogsaa med paa Concert, og gjorde mig til et uværdigt Medlem af Musikforeningen, thi han var en fin Kjender, Ven med Tidens Musikere, og havde selv en herlig Sangstemme. Forunderligt nok gjorde Musiken, som jeg intet forstod af, stærkere Indtryk paa mig end Tragedien.

Han var ogsaa en Kjender af Billedkunsten, og vidste paa det nøieste ethvert Sted og enhver Tid, hvor man kunde finde Kunstværker. Christiansborg Galleri bestod dengang af ligesaa mange Sale, som de, der nu optages af den ældre Kunst, men der var mange Gange flere Malerier. Fra Loft til Gulvet var Væggene tæt behængte til enhver Krog, vistnok mange Kopier eller af saa tvivlsomt Værd, at Høyen har gjort Ret i at sætte største Delen ud, men ligefuldt var der meget at lære deraf. Vi lærte det ogsaa saaledes, at ikke et eneste Billede undgik vor Kritik. Jeg kunde det vidtløftige Katalog fuldstændig udenad. Det samme var Tilfældet med det Moltkeske Galleri, der var anbragt i et daarligt Baghus oven over et Snedkerværksted, uden at det syntes at være gaaet op for Besidderen, at et eneste af dets Malerier kunde være mere værd i Penge end et ordentligt Lokale.

Det maa erindres, at i den Tid var Billedkunsten saa tilsidesat i Kjøbenhavns toneangivende Kredse, at f. Ex. Heiberg kunde yttre, at han aldrig havde set Christiansborg Galleri. Forstaaer sig, han havde seet Paris's Kunstskatte og savnede derfor ikke vore; men ligefuldt vidner det ikke om Kjærlighed til Kunst, og at en Mand, der var en Fører og Mester i en Tid, hvor æsthetiske Interesser overstraalede alt andet, ikke havde Sands for, hvorledes det stod sig med hans Fædreland i den Retning og hvad det besad eller ikke besad, er dog eiendommeligt.

Indtil Thorvaldsens Musæum blev aabnet, var der ingen anden Samling af Skulptur at faae at see end Kunstakademiets Gibsafstøbninger af Antiker, snavset og daarlig nok holdt. Den gik med i Kjøbet, naar man tog Billet til Udstillingen. Men da studerede vi den ogsaa saaledes, at indtil det flygtigste Træk og den letteste Muskel var der intet, der undgik os. Ægineterne var der, men foruden dem og Diskoskasteren naaede vi efter den tidligere Tids Maade ikke længer tilbage i Tiden end til Laokoon og Apollo fra Belvedere. Canovas Perseus stod ved Siden af,

men de bedste helleniske Sager vare endnu ikke erhvervede.

Ifølge alt dette var det da intet Under, at jeg i denne Retning ikke fandt Sympathi hos andre af mine Venner end Andreas Lunddahl. Jeg kjendte endnu ingen Kunstnere, den første, han førte mig til, var Landskabsmaleren Gurlitt*), en net trind lille Mand, der med sin tydske Accent var meget veltalende, og ligesaa bevandret i den tydske Poesie som vi andre. Jeg tilbragte mangen sværmerisk Time i hans Atelier, og hørte ham ikke blot udbrede sig med stor Tænksomhed over Kunstens Theorie, men ogsaa, mens han flittig malede, i dyb Rørelse fortælle sine forskjellige Kjærlighedshistorier. Naar han kom i Lidenskab, foer han hen og hentede Breve frem af sin Kommodeskuffe, smed sig i Sofaen og læste, for at jeg skulde høre, hvor skammelig hans utro Gjenstand havde behandlet ham. En Dame, som jeg siden saae i en meget høi og værdig Stilling, havde just slaaet op med ham.

En Dag vi gik paa Gaden, mødte vi Oldgranskeren Thomsen. Lunddahl, som kjendte alle Mennesker, standsede og hilste paa ham. Den snurrige Mand nikkede betydningsfuldt, mumlede noget halvforstaaeligt, som — Nu skal I see noget — Jo! — og trak af med os. Ved Frederiksholms Kanal steg vi op paa et tarveligt Kvistværelse, hvor der sad en lille sygelig udseende Maler og arbeidede paa et større Landskab, hvis Bag- og Mellemgrund var temmelig færdig, men i Forgrunden var der kun hensat nogle smukt udførte store Planter. Det var første Gang jeg saae min siden saa kjære Ven Skovgaard. Jeg gik derfra til Gurlitt og fortalte ham, hvad jeg havde seet. Men han udtalte sig fornemt om dette Detaillemaleri, der ikke forstod sig paa de store Linier, og hvorledes man fra en bred

*) En Holstener. Gik efter 48 til Tydskland, hvor han blev en bekjendt Maler. Død for et Par Aar siden, høit i Firserne. Han bevarede en vemodig Kjærlighed til Danmark og navnlig en sværmerisk Erindring om Marstrand. Udg. Anm.

Forgrund maa ile dybt ind i Billedet. Vilhelm Marstrand, som jeg kjendte paa Familieskabets Vegne, var endnu i Italien, og Adolf, hos hvem jeg kunde have fundet fuld Glæde over Kunst, var i sin holstenske Forvisningsstand.

Vi var Theologer, og vi gik stadig i Kirke, men ogsaa der var det den nye Skole, som vi mest fandt værd at hylde. Jeg har ofte hørt Tidens store Prædikant, Biskop Mynster, men hans skjønne følelsesfulde Tale og pompøse Gesticulationer, der ganske rigtig havde alle de Fortrin, han selv har skildret bedre end nogen anden, gjorde ikke det Indtryk paa mig som paa de fleste andre. Jeg savnede Troen paa ham. Derimod havde jeg, ligesom Lunddahl, der dog ogsaa var meget henreven af Mynster, i høi Grad Tro paa Stiftsprovst Tryde. Han var bleven Clausens Eftermand i 1838, og optraadte under lignende Auspicier som Martensen, som den der speculativt haabede at løse Christendommens Gaader. Det var Frugten af hans videnskabelige Studier, og indtil sin Dødsdag bevarede han en stærk Tro paa den tydske Filosofie, altid fordybet i dens nyeste Værker. Medens denne Side af ham ikke ganske laa for mig, og medens hans Ivrighed i en theologisk Dispyt vel kunde støde mig, maaske ogsaa fordi jeg ikke ganske var istand til at forstaae ham, tiltrak mig destomere hans overordentlig elskværdige Personlighed. Man kunde ikke see noget mere livsgladt, redeligt og kjærligt Aasyn, indtil Henrykkelse stod hans Hjærtelag malet i hans spillende Træk og klare Øine, og kom tilsyne i alle hans raske Bevægelser.

Jeg hørte Tryde saa ivrig, at jeg opskrev hans Prædikener efter Hukommelsen, naar jeg kom hjem, og naar jeg vilde have dem endnu nøiagtigere, gik jeg hjem til ham og bad ham om hans Concept. For at hylde vor Prædikant, satte vi en Subscription i Gang for at lade ham male af Datidens mest renommerede Portrætmaler, Gertner; men vi var ikke ganske fornøiede med Billedet. Da jeg var med blandt Indbyderne, kom jeg ved denne

Leilighed førstegang i Stiftsprovstens Hus. Til egentlig Omgang førte dette dog først efterat Lunddahl var bleven forlovet med hans yngste Datter, Efteraaret 1841. Foruden Venskab med en høist elskværdig Familie, bragte dette mig i Aarenes Løb desuden den Frugt, at jeg der saae en stor Del af Stadens betydeligste litterære Personligheder, i Særdeleshed Brødrene Paludan-Müller, der var af Familien, den geistlige desuden gift med Provstens ældste Datter. I de endog ofte glimrende Selskaber, som jeg saaledes undertiden blev et beskedent Medlem af, maatte jeg da finde det smukt, at Tryde i sit store Hovedstads-Hjem saavidt muligt holdt paa den Tarvelighed, der bedst sømmer sig for en Præst. Han samlede alt hvad der havde et Navn eller blot et Haab om et i Aandens Verden, men han beværtede sit Selskab foruden med den høitflyvende Samtale kun med almindelige Retter og Rødvin.

TREDIE KAPITEL.

CHRISTENDOM.

Naar man med høie Tanker i Panden og med megen sammenskrabet om end overfladisk Læsning, dertil er overmodig af Naturen og aabenmundet, og fristet af egen Daarlighed og Samfundets Tone har vænnet sig til en haanlig Maade at omtale andres Meninger paa, og til stivsindet at forsvare sine egne, kan det ikke ventes andet, end at en saadan Person maatte blive betragtet med noget mistænkelige Blikke af sine Omgangsvenner, selv om han end har nok saa meget Hjærte for dem, og noksaa meget er oplagt til at gaae i sig selv, naar han møder berettiget Modstand. Thi det var jeg tiltrods for mit vigtige og

overlegne Væsen. Jeg var virkelig en trofast Sjæl, og i Stilhed mere ydmyg, end jeg saae ud til. Jeg kunde ikke andet, af den Grund, at jeg dog aldrig ophørte med at see op til de andre.

For dog ikke at være uretfærdig mod mig selv, vil jeg anføre en Udtalelse derom fra dette Aar. Det er det Brev, hvormed jeg besvarede min Moders Lykønskning til min Fødselsdag 27. Januar 1840.

»Kjæreste lille Moder! den bedste i Verden! Jeg kan da ikke noksom takke dig for dit Brev, den kjæreste Gave, du kunde bringe mig. Jeg seer, at du tænker paa mig, ikke blot for det udvortes Befindendes Skyld, men paa hvad jeg er og virker og hvad der i Grunden ligger mig nærmest. Dersom jeg har bragt dig nogen Glæder og Haab om flere, saa er det ogsaa min kjæreste Tanke, om jeg paa denne Maade kunde gjengjælde dig, hvad du er for os, hvad der ellers ikke staar i min Magt. Men naar du taler om mine Kundskaber, mit Hoved og min Villie, saa føler jeg mest, hvorlidt sandt der er i andres Ros, om det end er fra en Moder. Jeg har Gud skee Lov al Grund til at se tilbage paa det forrige Aar, det var vistnok det lykkeligste i mit Liv; jeg kan ikke negte, at jeg i det er rykket uendelig langt frem, dog staaer jeg nu med ligesaa store Savn, Følelse af mine egne Mangler og Haab om Fremtiden, som ifjor, da næsten hele min Bane var mig ubekjendt. Om min gode Villie og mine moralske Pligter vil jeg ikke tale, i den Henseende kjender du mig udentvivl nok saa godt som jeg selv, for en Moder forstaaer altid en halvkvædet Vise. Men hvad Kundskaber og intellektuelle Kræfter angaaer, som du vist oftere har hørt mig prale af end klage over, saa er det min herlige Videnskabs mindste Sag at lære mig, hvorlidt de betyde. Vistnok har jeg lært meget godt og glemt meget daarligt siden min Skolegang, og naar du betænker, med hvilke sørgeligt ødelagte Sjæle den gode Prof. Bloch sendte sine Disciple bort, kan du jo vel sige, at det allerede er store

Ting, men det viser dog kun hen paa de mange Mangler. Jeg gjennemgaaer i denne Tid min Dogmatik, og du kan troe, den theologiske Philosophie er en underlig Videnskab. Hver Mand troer, og Philosopherne vil gjerne indbilde Folk, at de veed mer end andre Mennesker, men tvertimod, af Philosophien faaer man intet at vide. Den siger kun, hvordan man skal komme til at vide noget, og paa hvad Maade man skal begribe det, saa maa man selv see til at gennemføre dens Regler gjennem sin Kundskabsrække. Den siger os ikke, hvad vi skulle troe og sætte vor Lid til, men hvordan vor Tro skal være, naar den i Sandhed skal tilfredsstille. Kundskaben og vort eget Indhold kan vexle med vor Udvikling, og paa ethvert nyt Trin maa Videnskaben belyse nye Ting. Men fordi den selv er tom og dog vil omfatte alt, er den en farlig Gjæst, thi intet er lettere end at bære dens Methode med sig som om det var en dyb Indsigt, skjønt der dermed intet virkeligt endnu er tænkt eller følt, hvorfor der da ikke er noget mere satanisk end det Raad, Mephistopheles giver Studenten, kun bravt at studere Metaphysiken. Hermed har jeg, kjæreste Moder, villet antyde vor Videnskabs store Fortrin og store Fare. Den viser os al Verdens høieste Lyksalighed, men ogsaa vor egen ringe Plads; paa den kan der være Tomhed og Misfornøielse med sig selv, dog staar det høie aldrig naaede Ideal for Øie. Thi en fuldkommen Theolog vilde være et Menneske, som havde fattet den hele Verden, og dog ikke taget Skade paa sin Sjæl.

Ved at skildre dig, kjære Moer, det videnskabelige Livs store Savn og endnu større Tilfredsstillelse, er jeg vistnok kommen ind paa et Gebet, som den, der kjender det af egen Erfaring, ikke godt kan finde sig i, da Sorger og Glæder er noget ganske andet i Aandens Sphære end i den ydre Verdens og den almindelige Følelses Sphære, men jeg haaber dog, at du har forstaaet min Mening om hvorlidt jeg kan tage imod din kjærlige Ros, da her en

fast Villie og et klart Blik forekommer mig en saa uopnaaelig Ting, at man maa opgive Tilliden til sig selv og kun vente Hjælp fra høiere Steder.« — — — Derefter en Mængde om Dagens Begivenheder og Familieforhold.

Andreas Lunddahl, der vel var mest aandsbeslægtet med mig, oversaae helst mine Unoder. Han havde ogsaa lettest derved, da han var min Mester paa min egen Kampplads. Medens han derfor helst tog mig i Forsvar, i alt Fald altid var mig god, var de to Mynstere strengere imod mig. Alvorlige og ærlige Mennesker som de var, med høi Grad af ligefrem ren Følelse, men uden at kunne komme til Klarhed med et saa sammensat Væsen som mit, uden at kunne tænke sig, at der kunde være virkelig Alvor og Kjærlighed under saameget Lapseri og Ironi, vilde de, af Mangel paa Sympathi for mig, maaskee endog have maattet opgive mig, dersom ikke Ludvig havde havt en egen naiv Maade at forklare sig paa, hvad der stødte ham, og dersom ikke Emil havde været besjælet af det ophøiede Formaal, han mente at burde forfølge med sine Venner. Jeg har alt talt om dette Træk hos ham. Han tog sig for at redde mig; han vilde intet mindre end gribe frelsende ind i mit Liv, og han havde, saavidt jeg kan forstaae, allerede længe tænkt derpaa.

Naar jeg kalder det at frelse mig, var det dog ikke nærmest det at gjøre mig til en Christen. Da det skete, blev han snarere ængstelig for, at jeg gik en Vei, som han ikke mente var fremkommelig. Han var selv en Tvivler, forsaavidt han ikke kunde forlige sine filosofiske Anskuelser med den historiske Christendom. Naar han nu tydelig saae mine Svagheder, satte han dem hovedsagelig i Mangel paa ren og ærlig Følelse, i en Stolthed, som ikke vilde give sit Hjærte hen i inderlige menneskelige Forhold. Ganske vist havde han ikke Ret deri, men i mit Væsen saae det vistnok kun altfor meget saaledes ud. Lunddahl fandt det som sagt for strengt, og brugte det

Udtryk, at naar der skulde holdes Dom over mig, vilde Emil M. være Advocatus diaboli.

Jeg har altid havt den Vane, og har den endnu, at sige noget mere, end jeg virkelig mener. Jeg ynder at overdrive, at gjøre Ytringerne saa stærke, at de lyde som Paradoxer, dels af Hidsighed, dels ogsaa ganske bevidst forat more mig over, hvad der saaledes kan siges og med nogen Dristighed forsvares. Den Tid, da jeg ingen Betænkeligheder gjorde mig, tvivler jeg ikke om, at dette kunde gaa saa vidt, at det nødvendige Correction, som jeg dog havde deri, at jeg aldrig har villet være ensidig, tvertimod har Natur til at følge en forstandig Middelvei, ikke fik Tid til at komme til Orde.

Hvad værre var, jeg kunde ogsaa overdrive mine Følelser og stille deres Frembrud i et fordelagtigt Lys, særdeles som en Kjender analysere dem, og maatte dog bekjende for mig selv, at jeg til de Tider, jeg dybest skulde have følt alt dette, havde havt mine Tanker andetsteds henne. Jeg var den yngste i en meget følelsesfuld Kreds, og kunde ikke undgaae den Forfængelighed gjerne at ville være med. Disse Svagheder kjendte jeg vel hos mig selv, men tog dem dog let. Men mine Venner vare bekymrede for mig, ogsaa mangengang ærgerlige paa mig.

I Sommeren 1840 var Emil syg og opholdt sig i Roskilde hos sin Moder, som var Enke. Han havde et svagt Bryst og havde spyttet Blod. Jeg vidste ikke, at hans Sygdom var saa farlig som den var, og skrev ham et Brev til, som i Virkeligheden var medfølende nok, men dog var skæmmet af en Del Kaadhed af den Slags, som dengang var bleven min Vane, at jeg udtrykte min Følelse paa en barok Maade, der skulde være humoristisk opmuntrende; ved denne Leilighed det mindst passende af alt. Ligefuldt svarede han mig i sin sædvanlige kjærlige og skjøntformede Stil, takkende mig for, at jeg tænkte paa ham og sagde mig med vemodig Alvor, at han i sin Svaghed mest af alt trængte til Venners Støtte. Det rørte

mig, jeg forsikkrede ham om mit Venskab, men kunde dog ikke lade være tillige at forklare, at jeg havde Mistro til det tydske Venskabssværmeri som noget vel sødt. Denne Traad optog han og viste mig udførligt og smukt, hvad Betydning i en sønderrevet og kold Tid de store tydske Forfatteres forherligede Venskab havde lært, og belagde det med skjønne Citater af Schiller. Vore Breve vexlede hurtigt, og jeg følte min Uret.

Da havde jeg sidst paa Aaret skrevet et Brev til Ludvig M., som blev afgjørende for mig. Mellem ham og Fætteren bestod der et saadant erklæret sværmerisk Venskab, som de efter Emils Anvisning nærede i samme aandelig-erotiske Hensigt som Sokrates udvikler i Phædros. Intet er for mig mere rørende end den lange Brevvexling mellem dem, fyldt med den ømmeste tungsindige Kjærlighed, som nu efter begges Død er kommen i min Eie. Som de delte alt hvad de oplevede med hinanden, sendte de ogsaa hinanden de Breve, de fik fra andre, for psychologisk at undersøge dem sammen, og lægge Planen til, hvorledes Brevskriveren kunde drages ind i deres Kjærligheds Mysterium og derved frelses, thi det var for dem en Religion. For Tiden var det mig, Vodet var udkastet efter.

Hvad der stod i mit Brev, husker jeg ikke ganske, det er tabt; kun at der var talt om christen Kjærlighed, og berørt den Ting at bede for hinanden. For Ludvig har det vistnok været mest magtpaaliggende at paavise et Charactertræk hos mig, som glædede ham. Men Emil var ikke fuldt saa godtroende, han vilde i alt Fald have den Sag nærmere undersøgt, haabede ogsaa at bringe mig videre, naar han kom til at foreholde mig mine Ord. Saaledes blev han for mig et Redskab i Guds Haand.

Da dette er et Vendepunkt, som har afgjørende Betydning for hele mit Liv, maa jeg saavidt muligt gjøre mig Regnskab for, hvorledes det blev beredt for mig. Det omtalte Brev var skrevet i et bevæget Øieblik, i Følelsen af,

hvad min Ven — i samme Stemning som den Biskop Mynster skildrer i sit Ungdomsliv — jævnlig ytrede om sin inderlige Trang til Gjenkjærlighed. Jeg havde i stærke Udtryk tilbudt ham mit Hjerte, og det havde gjort ham godt, syg og nedtrykt som han var. Men mine Udtryk havde, navnlig i religiøs Henseende, været for vidtgaaende. Da han mindede mig om dem, kunde jeg ikke bære det, jeg følte, at jeg christeligt ikke kunde gjøre Fyldest for dem. Jeg var endnu ikke det Menneske, der kunde det; jeg var ikke den, der fortjente, at mine Venner satte mig saa høit. Ludvig sendte som sagt Brevet til Emil, og da jeg har deres Breve, kan jeg bedst oplyse Forholdet ved at anføre, hvad Emil svarede:

»Tak, min kjæreste Ludvig, for den Talisman, du sendte mig fra det rene mandige Hjærte, der slaaer i Johannes F. Jeg har ikke modtaget den med Ydmyghed, men med Jubel over det herlige Menneskebryst, der vil knytte sine Forhaabninger til mine. Talismanen kom til mig som en Forpligtelse til et uhyre Arbeide. Maalet kjender jeg ikke endnu, men jeg veed ret vel, hvad der er »die Forderung dieser Tage« for mig, og jeg følte en uendelig Glæde derved. Ved intet kunde du bedre hæve mig ud af denne dog lidt snevre Omgivelse, hvori jeg nu befinder mig, end ved en saadan herlig Hilsen. Det er vist en skjøn Bøn, der kan strømme ud af hans Læber, og jeg har glædet mig uendeligt over Bønnens Samfund med ham, jeg som i den senere Tid hverken beder eller føler nogen alvorlig Trang dertil. Ofte naar Livsfølelsen vaagner fri og frisk hos mig, er det mig, som om den vilde komme i Form af en let Bøn, dog uden at jeg veed, hvorhen den vilde vende sig, jeg veed ikke ret, hvor det Øre er, som skal høre Bønner og tage mod Taksigelsen, men alligevel føler jeg mig dog Gud nær i Arbeidets friskeste Øieblikke, og det er mig nok, idetmindste indtil

---

*) Han var endnu i Roskilde.

videre. — Det forekom mig hidtil just ikke, at Joh. F. behandlede mig paa det Bedste; og derfor troede jeg, at han ansaae mig for en livløs Bogorm og følte mig trykket i hans Nærværelse, men nu skal jeg for Fremtiden modtage ham med Glæde og med Kjærlighed, uagtet jeg vel troer, at Venskab og Kjærlighed aldrig vil kunne komme paa Bane i vore Samtaler. Jeg har oftere lagt Mærke til hans alvorlige Religiøsitet, men da tiltalte den mig ikke saa ganske, da den vilde skaffe sig Plads i hans Bedømmelse af Hverdagsfortællingerne, af Goethe o. a., men nu for Fremtiden skal jeg ære og elske ham for alt, hvad jeg før har forsyndet imod ham.« —

Det var Nytaarsdag 1841. Jeg var om Eftermiddagen kommen tilbage fra en Julereise til Roskilde, og søgte om Aftenen til min Ven. Han tog Brevet frem og læste de paagjældende Yttringer for mig. Det er altid en svær Sag at høre sine egne Ord, og medens han læste dem, stod det hele klart for mig. Han behøvede ikke at tilføie noget, sagde heller ikke synderlig mere end, saavidt jeg mindes, med sin vemodige Mine: »Kan du føle dette, og gjøre dette, er det stort.«

Jeg kunde uden Vanskelighed have svaret ham, at mine Ord vare for stærke, at de maatte ikke tages altfor bogstaveligt. Christelig Kjærlighed er en saa stor Ting, at det ingen Skam er at bekjende, at man ikke er kommen vidt med den, og en Bøn lykkes saa sjelden, selv for en god Christen, at blot et Ønske eller et Løvte om at bede for en Ven, allerede har Værd nok, naar det ikke er falsk, og dette var det ikke. Heller ikke var jeg uvant med at bekjende mine Skrøbeligheder, jeg var tidtnok bleven ydmyget af dem. Snarere, langt snarere var denne Udvei mig altfor smaalig, altfor uværdig. Bekjendelse af min

Uret var mig endnu intet, det Forfærdelige, der faldt over mig, var, at jeg havde den Uret.

Der er Øieblikke i Livet, hvor der bagved et Ord eller en ringe Tildragelse staaer i Tankens Mørke hele Hærskarer af Aander, der alle med Lueblikke som Dommens Engle pege paa denne stakkels forbigaaende Sag, og alle hviske, saa det raaber og hviner gjennem Sjælens Hvælvinger, at den er den Draabe, som skal bringe et helt Livs bitre Kalk til at flyde over.

Jeg havde vidst det, hver Dag og hver Time vidst det, at jeg havde Uret, saa blodig Uret, at jeg ikke kunde staae for en ærlig Vens Øine; og jeg var dog aldrig naaet til at gjøre Bod derfor. Gud veed det, og jeg vidste det selv, at jeg elskede mine Venner, og elskede mange Mennesker, foragtede ingen, men mit Væsen havde været overmodigt og vidnet mod mig. Og nu, endog christelige Ord, der havde været letsindige, saa jeg kunde gribes i dem! Nu kunde jeg ikke længer bære det. Jeg veed ikke, hvad jeg sagde, jeg vidste i det Øjeblik ikke, hvad jeg gjorde. Min eneste Tanke var at skjule mig af Skam. Ud i Mørket med det Menneske, som ikke er værd at være i Lyset! og jeg foer ud i Mørket, mens min Ven stod forbauset tilbage.

Jeg drev længe om paa Gaden i en Fortvivlelse, hvori ingen Tanke kunde bringes til Klarhed. Jeg søgte hjem til min fattige Regentshule og kaste mig i Mørket paa min Sofa. Jeg vred mig som et anskudt Dyr, turde ikke røre mig af Stedet, og var dog opreven af den rædsomme Angst, at hvert Minut gik, og jeg havde endnu intet gjort for at bøde paa min Skam, noget der kunde ligne et Skridt til at afkaste mit brødefulde Væsnn.

Saa foer jeg op. Det var blevet sent, og jeg vidste, at min Ven gik tidlig til Ro, da hans Helbred var svagt. Men det var mig umuligt at lade Natten gaae uden at see ham og sige ham, hvad jeg skyldte ham, og hvor uværdig jeg var dertil. Jeg løb og ravede som et Spøgelse, jaget

af en hellig Magt, hen til ham, famlede opad Trappen og bad ved hans Dør at komme ind. Som han aabnede Døren og stod der halvt afklædt i Lyset, saae han for mig forkomne Stakkel ud som en Præst, der aabnede en Helligdom, jeg aldrig før havde turdet betræde, saa tidt jeg end havde siddet i hans lille Stue.

»Jeg kan ikke, nei, jeg kan ikke finde Ro, før jeg har sagt dig, hvor høit jeg elsker dig,« stønnede jeg og faldt ham om Halsen og kyssede ham. Det var første Gang, det var skeet mellem os. »Det er det eneste, jeg nu trænger til, jeg skal ikke sige mere.« Og jeg troer heller ikke, der blev sagt mere. »Lad mig saa gaae,« sukkede jeg, og hans Bevægelse var ogsaa saa stærk, at han for sin egen Skyld ikke turde holde paa mig.

Jeg gik, og den Nat tilbragte jeg i virkelig Bøn. Jeg øvede mig i den store Kunst at bede. Jeg lod mig ikke afskrække af, at det i Begyndelsen gik maadeligt nok, jeg begyndte altid forfra igjen, til jeg fandt, at det lykkedes mig at udøse alt mit forpinte Hjærte for min Gud og Frelser. Og altid blev der mere, jeg trængte til at klage for den evige usynlige Fader og for den hellige Frelsers Aasyn. Og der kom mange lange kolde Vinternætter, da jeg i bestandig Bøn væltede mig paa mit tarvelige Leie. Der var et forfærdeligt Syndedyb, det var ikke til at udholde at see ned i; derom var der intet andet at sige end: Vær mig Synder naadig. Hvad der er gjort, kan ikke gjøres ugjort, jeg maa bære Skammen, og du faaer at bære over med mig. Jeg er den ringeste af alle Syndere, og det følte jeg dybt nok. Der var ogsaa et uendeligt Dyb at see ind i af fromt Haab: derom kunde jeg ikke sige andet end: Fader, gjør ud af mig, hvad du vil, jeg selv kan ikke andet end byde dig et villigt Hjærte. Og det vilde jeg. Det var en virkelig Bedrøvelse efter Gud, som virker Omvendelse til Salighed.

Og min Bøn blev hørt, Saligheden kom, Guds Aand sænkede sig naadig i min Sjæl, uden at jeg i mindste

Maade kunde fatte, hvorledes det kunde skee. Der kom Glæde, usigelig og uudtømmelig Glæde, som om alt, hvad jeg følte som Kulde og Mørke for bestandig var svundet. Det kom, somom hele mit Indre udviklede sig og gav Rum for en hellig og salig Luft.

Mod Morgen faldt jeg rimeligvis afmattet i Søvn. Men allerede den første Morgen reiste jeg mig med den fulde Følelse af, at det Gamle var forsvundet og alt var blevet nyt. Og hver Dag der gik, vænnede jeg mig mere og mere til at regne hele mit foregaaende Liv for et Mørke og en Kulde, jeg hverken vilde eller kunde have noget at gjøre med, ja, som jeg ikke engang havde et saa tydeligt Begreb om, at jeg ret vidste, hvad jeg kaldte idel Mørke. Jeg vilde intet vide af det, jeg vilde fuldkommen glemme min Syndigheds Stand, begynde aldeles forfra.

Tilbagefald kom der selvfølgelig nok af, forfærdelige og ubegribelige. Men jeg tog dem med den Tanke, at nu var der atter Mørke, og intet kunde gjøres, intet tænkes i det. Saa brød den frie salige Følelse atter frem, og jeg vidste igjen ikke, hvad Mørket var. Dog var den første Nat altid Frelsens Time for mig. Der gik mange Aar hen, og altid vedblev det at staae for mig, som kun Mørke laa bagved den, som var i den et Grændseskjel af en frelsende Haand skudt ned midt i mit Liv. Aldrig har jeg heller mistet denne Følelse, jeg har formelig levet af den idetmindste i den tidligere Del af min præstelige Virksomhed. Og endelig, da jeg som ældre Mand har taget mig for dybere at undersøge mit Livs Bevægelser, har det havt stor Vanskelighed for mig at gjøre mig tydeligt, hvorledes jeg egentlig har været før den Tid. Jeg kunde ikke komme til at gjennemleve det saaledes som man maa det for at fatte det svundne. Saa grundig havde jeg faaet det ud af mit Sjæleliv, og overhugget Erindringens Traad. Jeg har formelig maattet studere de Feil jeg har, for at sætte dem sammen til det, der maatte ansees for Hovedindholdet af det gamle Væsen. Og heldigvis — i den Henseende,

ellers uheldigvis — slæber man da altid Unoder nok med sig gjennem hele Livet, som dertil kunde benyttes, »en Levning af Ondskab«.

Hvad var det da, der skete med mig?

Jeg har ingen Grund til at tvivle paa, at det var den Omvæltning i Livet, som i den christne Menigheds kraftige Tider ofte forekommer, især hos dem, der af en eller anden Grund har været fjernere fra christeligt Sjæleliv; at det var en Opvækkelse, Omvendelse, Gjenfødelse eller hvad man vil kalde det — det sidste Udtryk er som bekjendt ikke hos os orthodox, fordi man vil have Gjenfødelsen henlagt til Daaben. Det kan man jo, men da er det ikke det samme, som hvad der i Skriften kaldes, at den hellige Aand falder paa et Menneske og han annammer den. Jeg mener dog, at det netop var det, der skete med mig.

Imidlertid er Sagen ikke bleven synderlig klarere, fordi man har fundet et Udtryk for den. Efter Menneskers Natur, og efter hvad Gud vil med enhver af os, kan den have meget forskjellige Former og føre til forskjelligt Indhold. Man kan som bekjendt opvækkes til hvilkensomhelst Slags Tro, ogsaa til den absurdeste; man kan opvækkes til en ond Aand, som ikke er Guds Naadegave, snarere hans Straf. Jeg maa altsaa see at retfærdiggjøre for mig selv, at det virkelig var Sandhedens Aand, Faderen havde sendt mig, sendt mig i Jesu Navn, og ikke i nogen Forvildelses Navn.

Lyset og Flammen med det vældig fremfarende Veir, der fyldte det ganske Hus, var kommen som Kjærlighedens Aand. Gud er en Aand, og de som tilbede ham, skulle tilbede ham i Aand og Sandhed. Gud er Kjærlighed, og hvo, som bliver i Kjærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.

At tilbede ham er at elske ham og ikke kunne takke ham nok for at man kan det; er at elske alle dem, han

elsker, sin Næste som sig selv. Uden Kjærlighed til Næsten, er Kjærlighed til Gud intet, en Løgn.

Det var dette, der blev mig givet at lære. Jeg kunde nu have sat mit Liv i med ubetinget Lydighed at underordne al min Tankegang under disse Kirkens og Videnskabens Sætninger, hvorlidt de end er at forstaae for menneskelig Tanke. Men lykkeligt for mig, at jeg ikke forsøgte derpaa, det vilde ufeilbarlig have ført til nyt Skinvæsen, som kunde være blevet værre end det første.

Vistnok kan jeg til Tider have taget feil deri, og have tænkt mig, at der med det nye Lys ogsaa maatte være opgaaet noget for mig som en fuldkomnere Maade at fatte, hvad der kaldtes den objective Sandhed — Guds Væsen og hans Egenskaber, Treenighedens Mysterium, dens Forhold til Verden, Liv og Død og de evige Boliger, Frihed og Nødvendighed, og hvad nu disse høie Problemer hedde. Det var at undskylde, om jeg havde taget feil deri, saa mangen christelig Filosof har gjort det, og den speculative Dogmatik, som jeg var opdragen i, er jo fyldt med saadanne Aandens Klarsyn. Jeg kan dog egentlig ikke erindre, at jeg har lidt af saadanne Anfægtelser. Fortiden var forsvunden for mig, og med den Speculationen. Hvad jeg med Aandens Klarsyn nu forstod var intet andet, end at alt dette for det første maatte lægges tilside. Hvad den hellige Aands Lys faldt over, var andre Ting.

Min eneste Visdom var, at Gud er Kjærlighed. Den Visdom kan ikke begribes med Tanken, end sige med Videnskab; der er nok, der for Videnskaben vidner derimod. Den kan kun fattes med det Hjærte, Gud giver at elske, fattes med at lade videre Begriben fare. Kan være, at dette er en fattig Visdom, men videre kunde jeg nu ikke komme.

Da jeg under Trængsel og Angst havde fundet Bønhørelse, og Lyset kom som den evige Kjærligheds Flamme, følte jeg en uimodstaaelig Trang til at prøve den i det

mindste som i det største. Ingen Betænkelighed faldt mig ind. Jeg reiste mig om Morgenen, bestemt paa strax at tage til den hellige Gjerning. Heller ikke spildte jeg Ord derpaa. At jeg i mit Indre var bleven en anden, var mindst af alt det, der skulde fortælles, knap nok i Gjerningen forraades. Sagen var jo ikke at vise det frem, Sagen var ene og alene virkelig at være det; gik derfor fuldkommen prosaisk til.

Min Bolig saae mig vistnok ud som forvandlet, den var bleven et Tempel for den fromme Kjærligheds Gud, men var i sin nøgne Virkelighed dog kun et skummelt Regentskammer paa en kold Vinterdag. Min Contubernal begyndte gabende at strække sig i Sengen. Han var en inderlig brav og forstandig Fyr, der siden blev en større Mand end jeg, blev Præst, og hele Landets Velgjører, da han var den, der indførte Brugsforeninger, var ogsaa alle Dage en Præst, som Aandens Flamme visselig var i; men dengang var han endnu kun en fordringsløs og flittig Fortærer af Collegiehefter, og havde hidtil kun seet mig ud som en af Theologiens mange Realister. Nu saae han mig langtfra saaledes ud, nei, som en Broder i Gud, der, som han stod der og søvnig nok fik sine Klæder paa — gode forsvarlige Gangklæder, for han var en forsynlig Bornholmer — maatte elskes i al Evighed. Jeg kunde ikke see mig mæt paa ham, saa elskelig han var, og saa varmt mit Hjærte blev ved Synet af ham. Ikke at der blev talt et Ord derom, kun de sædvanlige staaende Vittigheder, hvormed man pleier at hjælpe paa trævent Morgenlune.

Karlen kom ind med Thepotten og det halve Rugbrød, en skikkelig Mand, som hele Dagen brugte sine Ben, sikkert nok ikke plaget af Evighedsdrømme, ligefuldt maatte han elskes i al Evighed, og det blev givet ham tilkjende i den muntreste Tone: »Jørgen, vilde De besorge mig dette, saa er De min Ven, og jeg skal ikke glemme Dem det af!« Han nikkede og gjentog betænksomt

Ærindet og forsvandt. Jeg saae beundrende efter den trofaste Sjæl.

De sædvanlige Slobroksfyre begyndte at ryge deres Piber i Gaarden, mens Stuen luftedes ud, og slæbte deres Tøfler frem og tilbage foran Vinduet, gesticulerende til den filosofiske Behandling eller til Beklagelserne over, at de ikke kunde lære deres Kirkehistorie — ogsaa de maatte elskes i al Evighed, de var jo saa kjære Brødre. Hele Gaardens Befolkning, ligetil den halte vrantne Portner, vi kaldte Cerberus, og den pedantiske Regentsprovst, vi kaldte Trompetersen, alle maatte de nyde godt af den evige Kjærlighed, skjønt det med de to sidste fandtes vanskeligt.

Jeg troer ikke, nogen mærkede mit forandrede Sind, men naar jeg var ene, øvede jeg mig, ligesom lyttende til Hjærtets Slag, om de ogsaa var ægte, og prøvende, hvorlangt de sværmeriske Længsler kunde række. Jeg var saa nøieseende med at undersøge Sandheden i mit Væsen, at jeg kunde gaae op og ned ad Gulvet og spørge mig selv, om det var naturlig og ærlig Følelse, naar jeg saaledes flyttede mine Fødder og saaledes slog ud med Armene. Jeg havde dengang temmelig hurtige Bevægelser, og jeg var kommen til at mistænke ogsaa dem for at de kunde være falske. Jeg veed ikke af hvad Grund, men jeg kan mindes, at jeg gjorde det. At mine Ord ikke mere skulde løbe af med mig, mente jeg at være sikker paa, skjønt der derved var mindre Grund til Tryghed.

Forøvrigt gik Dagene som de pleiede, kun at jeg ikke havde synderlig Ro i mit Sind til Arbeide. Jeg løb hellere ud, og vilde gjerne see saa mange som muligt, var oprømt og meget talende, baade fordi jeg følte mig saa usigelig lykkelig, og fordi jeg skyldte enhver af de elskelige Mennesker, jeg traf, at udøse alt mit Hjærtelag for dem, dog uden at forraade, at mit Hjærtelag var anderledes end før, hvad heller ikke var vanskeligt, da jeg pleiede at være oprømt og meget talende. Dog var jeg

tilmode, som kunde jeg faldet dem alle om Halsen, om det kunde være skeet uden altfor meget Anstød.

Saaledes skete det ogsaa en Gang. Jeg pleiede hver Dag at gaae over til min Broder Caspar, som boede paa Ehlers Collegium, og læse Hegels Logik med ham. Mens han sad og læste for med stor Alvor, faldt det overvældende over mig, hvad han dog var for en vidunderlig Broder, og jeg reiste mig og gik hen og tog ham om Hovedet, og kyssede ham paa Panden. Han slap forundret Tobakspiben ud af Munden, saae op og sagde: »Holder du nu med eet saa meget af mig?« Begyndte derpaa forfra paa den forfærdelig abstrakte Sætning, og der blev ikke talt mere om den Ting. Den kjære Broder havde selv saa stærk en Følelse, at intet i den Retning forbausede ham, kun viste han det ikke paa den Maade.

En ganske anden Sag var det med de Venner, der maatte regnes til de Indviede. Det var dem, jeg menneskelig talt skyldte alt, hvad jeg havde naaet; jeg mente derfor, at min Taknemlighed for hvad de havde gjort for mig, ikke kunde være stor nok; og jeg bragte dem mit Takoffer ved for dem paa den mest uforbeholdne Maade at aabenbare alt, hvad der foregik i mig lige til den sidste Trevl af mit sjælelige Væv, lige til hvad der ikke egner sig til Fortrolighed, fordi det ikke kan forstaaes af andre uden som Daarskab og Barnagtighed. Men for mig var dette ingen Grund til at holde noget tilbage; de maatte gjerne kalde mig en barnagtig Daare eller ubegribelig Sværmer, naar jeg kun kunde have den Tilfredsstillelse at sætte min Redelighed i intet at skjule.

Der begyndte en uendelig Udvexling af Tanker og Følelser, en Løben til hinanden, tidlig og sildig, et uendeligt Skriveri af Breve, der om muligt skulde yderligere oplyse, hvad det ikke var lykkedes at faae frem i det mundtlige Ord. Ubunden Stil fandtes ikke tilstrækkelig, ogsaa Vers, yderst maadelige, maatte tages til Hjælp; og hvad der hverken i Vers eller Prosa kunde finde sit rette

Udtryk, maatte nøies med, hvad der i saadan Nidkjærhed tilsidst er den sikreste Udvei, at løbe hinanden i Favnen og henrykte stirre hinanden ind i Øinene.

Jeg var kommet til de rette Folk, de to Mynstere havde allerede i flere Aar drevet et saadant Spil med hinanden, og synes at have oprevet hinanden en Del ved deres Sjæleundersøgelser. Nu var det mig, der skulde analyseres som et mærkværdigt psychisk Phænomen, og Emil beredte mig en Del Vanskeligheder, som jeg dog maa være ham taknemlig for, da de bidroge til at klare mine Tanker.

Han begyndte mildelig at foreholde mig, om min ubetingede Hengivelse til min Frelser ogsaa virkelig var et Livsindhold, der havde blivende Værd, om det ikke var et Ideal, jeg selv havde skabt mig, et Sværmeri for et Blendværk. Han kaldte det endog en Havmand, jeg havde givet mig i Favn. Jeg svarede, at der vistnok var Tider, da jeg havde nok i Aanden, som den havde taget Bolig i mig, da den hele Verden svandt bort for mig, og jeg selv »fattig i Aanden«, vilde kun fylde mig med Himmerigs Aand; men et Blik i Skriften var dog nok til at kalde mig tilbage til Christus, der visselig ikke var mit eget Værk. Det tilfredsstillede ham dog ikke. Han vedblev at mene, at jeg ikke »havde Forudsætninger nok« til at forstaae ham; skrev ogsaa til sin Fætter, at om jeg kunde afvise hans første Tvivl, havde han andre paa rede Haand, som jeg næppe vilde kunne magte. Hvilke disse vare, veed jeg ikke, om jeg nogensinde fik fuldt ud fremlagt i alt Fald egnede de sig ikke til at faa mig bort fra min egen Vei.

Imidlertid gik jeg ganske vist omkring som en hel Sværmer. Alt, hvad Gud elsker, skulde jo elskes. Min gamle Kjærlighed til Naturen og min Lyst til at betragte alt, hvad der forekom paa min Vei, var der endnu, og baade mine Studier af Goethe, og min Broder Christians anatomiske Præparater og Skeletdele havde kun forøget den. Men en ny Form antog den nu. Min Kjærlighed i

Gud bredte et paradisisk Skjær over alle mine maalløse Venner, og jeg rørtes paa en ny Maade ved at see dem i denne Belysning. Hvad der i det Indre som i det Ydre kan være krænkende for venlig Følelse beskjæftigede mig mindre, jeg oversaae det helst. Endnu mindre, hvad man kalder Naturens Grusomhed og Rædsel. Først sent har jeg taget den op for Betragtningen, og dannet mig min Theori derom.

Men medens jeg, i alt Fald til de Tider Sindet var høit, havde det godt nok med mig selv, biede endnu Livets sværere Alvor paa mig. Med mine Venner var jeg kommen nogenlunde tilrette, mens Forholdet til min Familie stod tilbage. Ogsaa deri vilde Emil M. bane Veien for mig.

Det stemmede ganske med hans Trang til at hjælpe Mennesker frem og til at iagttage, hvad Virkning det vilde gjøre paa dem, at han ikke kunde bie mange Dage, før han maatte gjøre min Moder bekjendt med, hvad der var foregaaet med mig. Han skrev et langt Brev til hende derom, og da han kort efter kom til Roskilde, besøgte han hende, og hun fik ham meget kjær. Hvorledes de er kommen ud af udvexle deres meget forskjellige Tanker, veed jeg ikke, men hvad Moder havde at sige mig, er meget charakteristisk for hende. Hun kjendte sin Dreng, lod Omvendelser være hvad de er, og gik strax til det næste, at advare imod Venners Forgudelse af hinanden, og hun havde Ret. Der var mere lavet i vort Væsen, end vi selv vidste det. Saa høit hun end satte E. Mynster, var han dog ikke af hendes Folk, som han heller ikke i den Skildring af deres Møde, som han selvfølgelig skikkede sin Fætter, kunde lade være at opholde sig over hendes Tale og Væsen. Anderledes med Lundahl, ham kaldte hun i et andet Brev den bedste af os allesammen.

Mit første Brev efter det, jeg kaldte min Omvendelse, var min Lykønskning til hendes Fødselsdag (8. Januar), og jeg benyttede denne Leilighed, for ikke at tale om mine

Oplevelser, kun om min Kjærlighed til min Moder. Jeg vidste, at Moder havde nogen Sky for religiøse Bevægelser, i Særdeleshed for et helligt Væsen. Jeg vilde ikke underholde hende med min Sjælehistorie, hellere lægge det saaledes tilrette, som det kunde see mindst farligt ud for hende. Det har altid været min Maade at sætte Kjærligheden over Sandheden, eller rettere at lade den være selve Sandheden, i Henhold til det Ord: Enhver skal bære sin egen Byrde, og dermed bære sin Del af de andres Byrde. Om jeg har Ret deri, skal jeg ikke kunne sige, men for mig staaer det saaledes, at hensynsløs Sandhed kan, naar Leiligheden er til det, være af det Onde. Der er ikke noget godt ved ikke at skaane hinanden. Og Dagen efter min egen Omvendelse at ville give mig til at vidne for at omvende en Moder, der altid havde været omvendt, vilde da været det værste og dummeste af alt.

Hun svarede mig ogsaa i den Tone, jeg havde ventet. Efter en længere Fortælling om al den Glæde, hun paa sin Fødselsdag — den 52de — havde havt af sin Datters og sine mange Venners Kjærlighed, fortsætter hun:

»Dit Brev, min egen kjæreste Johannes, var et af de kjæreste, jeg har fra dig, skjønt det bragte mig intet Nyt uden den glade Erkjendelse af, at du ganske har forstaaet mig .... Du har seet min Uro og du har delt den, ellers havde du ikke forstaaet mig. En indre Følelse siger mig, at du er omgiven af større Farer end de fleste af dine Jævnlige. Om det maaskee er den indre Drivt, du har til bestandig at være i de forreste Rækker, veed jeg ikke. Om Følelse kan der ikke disputeres, dog er denne indre Bevidsthed, kald den Følelse, Samvittighed, en høiere Aands Indskydelse, maaske det eneste ubedragelige faste Punkt, vi har at holde os til. Desuden er I voxet mig over Hovedet, I Krabater! Men Gud skee Tak, jeg kjender en Styrer, som er over os alle, og hos ham vil jeg sætte min Søn i Skole, og naar jeg saa i mit stille Sind anbefaler dig til hans Varetægt, saa tør jeg ikke engang bede ham

være dig en mild Fører, for jeg veed, at dem, han elsker tugter han. Kun det kan jeg love dig, at hvis han engang i sin Retfærdighed skulde lade en streng Dom gaae over dig, at du kan tye til din alt tilgivende og kjærlige Moder, som stedse er villig til at dele din Sorg, trøste og muntre dig. Og hermed nok for i Aften. God Nat, min egen gode Dreng. Alle gode Aander vaage over dig!«

Det er ikke let at sige, hvad Moder mente med de Farer, der omgav mig. Hun kommer oftere tilbage dertil, og da hun allerede i October forud udførlig taler derom, kan det ikke nærmest angaae min religiøse Bevægelse. For endnu mere at belyse dette Punkt, maa jeg afskrive ogsaa følgende Sted af et Brev fra 15. October 1840:

»Seer du, det forekommer mig tidt, som om jeg vilde være mere rolig, naar jeg saae dig tilbringe din Tid mere paa Ungdommens sorgløse tankeløse Maade, naar du levede mere med dine Jævnlige, og deltog i deres Adspredelser og tildels delte deres Vildfarelser. Verden og dens Bevægelser er dog vist ikke til for intet. — Jeg holder af den Følelse hos et ungt Menneske, som siger: Det er for store Fordringer at gjøre til mig, at jeg allerede skal være viis, det hører en ældre Alder til. Planten skal have Tid til at voxe, om den skal vinde sin rette Omfang og Kraft. Dersom du var af et letsindigt Temperament, vilde jeg advare dig derfor, hvorfor da ikke ogsaa mod det modsatte? Desuden er du i den farlige Overgangsalder, da Legemet ikke er stærkt, og hvor de vaagnende Lidenskaber har saamegen Magt. Jeg veed det, at det er mine Børns Arvepart efter deres Forældre, at dybe og stærke Lidenskaber boer i deres Indre. Vogt dig for at vække dem, før du har physiske og aandelige Kræfter til at modstaae dem. De komme først i en elskværdig Skikkelse, men tro mig, de vil have mer end een ond Aand i deres Følge. Derfor fordyb dig ikke formeget i dig selv, hvor dine Fjender boe. See at skaffe dig i nogle Aar en udadstræbende Virksomhed. Lev mere imellem Mennesker,

ikke altid mellem dem, som dele og smigre dine Tilbøiligheder. Elsk, hjælp og bær over med dine Venner, men prøv ikke paa at hæve dig over dem, om du ogsaa føler, at du kan det, indtil Tidens Fylde kommer. Bestræb dig blot for at være et godt Menneske og intet mere, og lad saaledes nogle Aar gaae hen, og tro ikke, de er spilte. Jeg føler lidt Ængstelse ved at forurolige dig med mine uklare Forestillinger om Farer, som du maaskee ingen Anelser har om; men jeg har længe følt en indre Tilskyndelse, som jeg troer at maatte følge, og jeg vil føle mig roligere, naar jeg har lettet mit Hjærte.«

Moders Mening var vistnok, naar jeg skal sige den i Korthed, den samme som jeg kjender fra enhver Periode i mit Liv, hendes Frygt for, at Lysten til at være, hvad man nu kalder et Overmenneske, dengang kaldte et Geni, skulde styrte mig i Vildfarelse og overanstrengende Sjælekampe. Hun havde lidt saameget af min Faders tunge Sind, som hovedsagelig bundede i, at han ikke kunde naae det Maal, han havde sat sig i sine ideale Syner. Han var en stille og trofast Sjæl, men hans Broder Adolfs Familie, den ulykkelige fraskilte Tante og hendes geniale Børn, hvis daglige Omgang jeg var lidenskabeligt hengiven til, og hvis Dyder jeg altid opvartede Moder med, medens hun ogsaa sagtmodig nok sendte sine bedste Hilsener til dem — de var ikke stille Folk, de var kun altfor blussende af vild Lidenskab for det aandrigst mulige, Sønnerne desværre ogsaa for kjødelige Lyster.

Hvad min humoristiske Farbroder, Scavenius Fibiger, udtrykte paa sin Maade, at »et Geni det vil da sige et Bagbæst,« var vel ikke just Moders Mening, men ved det Ord »mer end een ond Aand i elskværdig Skikkelse,« tænkte hun dog paa noget lignende. Ikke paa kjødelige Lyster, i den Retning gaaer hendes Formaning ikke, men vel paa aandeligt Hovmod, hvortil der ogsaa var adskillig Grund; og naar jeg i al Ydmyghed forsikkrede hende om

det modsatte, da idetmindste paa en ustyrlig Drift til at hidse baade Tanker og Hjærte og hele Livet over Evne, og dertil var der al mulig Grund.

FJERDE KAPITEL.

SYGDOM OG ALSKENS BESVÆR.

Det skulde altfor snart komme, at jeg blev nødt til at »tye til den alt tilgivende og kjærlige Moder, som var villig til at dele al min Sorg,« og om det end vilde være for stærkt at sige, at det var paa Grund af »en streng Dom, Gud i sin Retfærdighed lod gaae over mig,« saa blev det dog en ligefrem Følge af Livet over Evne.

Den stærke Spænding, som det for et syndigt Menneske maatte medføre at holde sig i en saa ophøiet Stemning, kunde ikke andet end at virke paa det Legemlige. Der kom Tider, hvor den sank sammen, da føltes det som en Sammensnøring af Brystet, og en Mathed i Lemmerne, og jeg var fortvivlet som en Syg, naar han, saa godt han end har vogtet paa sig selv, dog falder tilbage. Ikke just fordi Livet da var værre, jeg følte ligefuldt Trangen til at lade Hjærtet flamme og Sjælen udgyde sig i kjærlig Tale, men Hjærtet var som legemlig lukket, og Ordene lød som eftergjorte.

Selvfølgelig en ligefrem Følge af nervøs Overanstrengelse. Jeg levede i en sjælelig Rus, og maatte føle Jammeren, naar Legemet ikke kunde mere, og kunde ikke tage imod den forstandige Forklaring af min Tilstand. Den syntes mig at stride mod Aandens høie Natur, den jeg troede paa. Ene aandelige Midler skulde hjælpe. Jeg vred mig i Bøn, jeg løb til Vennerne, jeg kastede mig

over Bøgerne, jeg fortsatte det Natten igjennem, jeg jog Søvnen bort for at famle efter den Aand, som evig maatte være vaagen; og naar den desuagtet faldt i Søvn, løb jeg om paa ensomme Steder som den, der ikke var værdig til at komme mellem Mennesker, saalænge jeg ikke havde Solstraalen at bringe.

Ligefuldt gik Livet sin daglige Gang, dets Skyggeside turde jeg ingen lade mærke, det var min ensomme Sorg. Jeg fortsatte jævnt mine Studier, jeg passede mine Undervisningstimer, jeg deltog i alt hvad der tilbød sig af selskabelig Omgang, og tremfor alt var jeg ivrig for at hjælpe min Moder, som i det Foraar havde mange Bekymringer. Men under alt det levede jeg over Evne og kunde tilsidst ikke bære det. Jeg naaede til Paasken, var i Roskilde under Festen, og fulgtes derefter med Moder og Søster til Kjøbenhavn.

Da skete det, som vi en Dag var samlet hos hendes yngste Broder Henrik Tauber paa Frederiksberg, at der om Eftermiddagen forefaldt en Scene mellem mig og Moder. Vor Samtale var bleven til en Strid. Hvoraf det nærmest foranledigedes, husker jeg ikke, men vort sædvanlige Mellemværende laa nær nok. Hun havde formanet mig til at føre et fornuftige Liv, og jeg havde fortvivlet som jeg var, værget mig med mine sædvanlige Vaaben, med at paakalde Aandens Drift og at ophøie mine i hendes Øine farlige Venner.

Det endte med, at jeg kom i en Sjælstilstand, jeg ikke kunde bære. Jeg gik ud, det var i Skumringen, en mørk sludfuld April Aften, alle Mørkets Magter faldt over mig, og jeg var tilmode, som om Erinyerne var efter mig, for jeg havde været ond mod min Moder. Jeg famlede omkring paa de nærmeste Veie. Der laa dengang i Hjørnet mellem Smallegaden og Falkoneralleen nogle gamle Steder med store Haver og tilhørende Vænger, omkring hvis Hegn paa alle Sider løb smalle Alleer. Jeg gik i de ensomme Gange, hulkede og pressede mit buldrende

Hoved mod Træerne, og anklagede mig selv for Gud og Mennesker. Jeg kom tilbage og sad endnu ved Familiens Bord, men taus og fortvivlet, gik saa endelig min ensomme Gang ind til Byen.

Mit Blod var i et forfærdeligt Oprør. Da jeg naaede ind i Gaderne, vaklede Benene under mig, og da jeg gik over Frue Plads, sortnede det for mine Øine, medens Hjærtet hamrede, som det skulde sprænge mig. Jeg ventede, at Blodet skulde fare mig ud af Munden, og segnede om paa Stentrappen udenfor Borchs Collegium. Der sad jeg hjælpeløs, til en Student kom forbi, spurgte mig, hvordan jeg havde det, og paa min Bøn om at hjælpe mig hen til Regentsen, tog mig broderlig under Armen. Jeg krøb i Seng og tilbragte en Nat mellem Himmel og Helvede, bestandig med den Fornemmelse, som mit buldrende Blod steg mig op i Halsen og vilde strømme ud. Imidlertid holdt Hjærtet baade dengang og saa utallige Gange senere, og næste Dag kunde jeg dog støtte paa Benene, men maatte bevæge mig langsomt, at ikke de indre Beholdninger skulde flyde over, syntes det mig.

Dette var Begyndelsen til den Sygelighed, som der medgik en stor Del af mit Liv til at faae Magt med, og som bragte hele mit Liv i den forknyttede Gjænge, jeg siden har maattet lade mig nøie med, men som ogsaa i from Ydmyghed har baaret sin Frugt for mig.

Jeg følte saa tydeligt som noget, at jeg selv havde forvoldt min Ulykke. Moders Ord: »Hvis Gud engang i sin Retfærdighed skulde lade en streng Dom gaae over dig,« var mig aldeles ikke formeget, jeg gav hende fuldkommen Ret. Ikke blot havde jeg selv paa en afsindig Maade drevet Sindsbevægelserne til det Yderste, men havde ogsaa, i den Tro, at siden Aandens Lys var opgaaet for mig, kunde jeg bemægtige mig al Visdom og Kundskab og udføre Storværker af Kunst, ikke blot presset min Tanke med alle Theologiens og Filosofiens Kunster, men ogsaa Dag og Nat malet Masser af Papir fulde af

Poesi — dramatiske Scener, hvori jeg mente at fremlægge mit Indres Herligheder — idel værdiløst Tøi, der snart gik i Ilden. Min Hjærne var efterhaanden bleven saa overanstrengt, at hele Nervesystemet var som i et magnetiseret Medium, bævende og flygtende ind i en Drømmeverden ved den mindste Berørelse, medens Lemmerne af Kraftløshed maatte blive, hvor de var. Jeg vidste det selv, og da jeg selv havde forskyldt det, stod det strax for mig som den store Opgave, med min egen Villies Magt at vende tilbage til et sundt og fornuftigt Liv.

Saa begyndte et nyt indre Arbeide modsat det forrige, ikke at hidse mig, tvertimod at holde igjen af al Magt. Som før talte jeg ikke derom, mine Nærmeste skulde ikke bebyrdes dermed, eller snarere, jeg skammede mig for dem. Det var en Sag mellem mig og min Gud. Jeg lagde Mærke til, at de Paroxysmer, der paa samme Maade som første Gang jævnlig kom igjen, kunde ophjælpes, naar det kunde lykkes mig at holde Sindet i Ligevægt. Naar nogle Dage var gaaede uden at noget var mødt, som kunde hidse Blodet, vendte Kræfterne ganske godt tilbage. Dette bestyrkede mig i den Tro, at min Villie var nok til at helbrede mig.

Men ogsaa deri skulde jeg gjøre smertelige Erfaringer. Et sygt Sind er ikke til at styre, blot en Samtale kunde trække mig formeget med, og strax begyndte den kogende Kjedel at afkaste Laaget. De vaagne Nætter førte Aandeskarer frem, og Adepten var altfor ung til at kunne bortmane. Var der blot nogen svage Kræfter samlede sammen, kunde Henrykkelsens Djævel igjen fare paa mig. Jeg begyndte igjen at løse Tilværelsens Gaader og flamme af ætheriske Følelser, og medens jeg sad under Regentsgaardens Lind med min Bog i Skjødet, som da ikke var noget mindre end Hegel, begyndte Gaarden at løbe rundt for mig, jeg vaklede og kastede mig paa min Seng, som et Lam, der føres til Slagterbænken, i alt Fald med den Lighed med det Guds Lam, at jeg ikke oplod min Mund.

Sommeren kom, og Sommeren gik under uafladelig Gjentagelse af de samme Elendigheder og de samme Kampe for at hjælpe mig op igjen. Men inden jeg kommer til at tale om, hvorledes jeg blev bragt dybest ned, maa jeg gjøre en lang Omvei for at medtage, hvad der i vor Kreds foregik i dette indholdsrige Aar.

Vi Venner havde skaffet os et Samlingssted i min Tantes, den fraskilte Hustrus Hus*). Jeg var efterhaanden bleven fuldkommen hjemme der. Emil Mynster var af mig bleven indført der som Lærer for den næstyngste Datter Anna, og Lunddahl havde alt fra sin Skoletid kjendt Familien. Foruden at vi søgte enhver Leilighed til at faa os en aandfuld Conversation i det vistnok tarvelige, men smukke og smagfulde Hjem, var det bleven vor faste Skik at tilbringe Søndag Formiddag der, naar vi kom fra Kirke.

Det var en underlig Samtale, der førtes der. Først og fremmest sværmerisk christelig, men ingenlunde i sædvanlig Stil, nei, speculativ, det vil sige, med den Blanding af altomfattende Filosofie og filosoferende Æsthetik, som var den Tid egen, heldigvis dog ogsaa med en god Tilsætning af munter Vittighed og alt det Ordgyderi, vi kunde overkomme. I saadant Spil var Ilia en Mester. Naar hun med Ynde henslægt i en Gyngestol vippede Lorgnettens Lidse mellem sine fine Fingre, og i hurtige skarpt formede Replikker fuldkommen holdt os Stangen, selv om vi steg nok saa høit, og var flere om hende, var det umuligt andet end at beundre hende.

Efterhaanden kunde vor Ven Lunddahl ikke bære det; sørgelig for ham, ikke to Mennesker kunde være mindre skabte for hinanden end hun og han. Hans Hjærtelag var saa dybt og hæderligt som nogens, men hans eiendommelige Væsen og Udtryksmaade, maaskee ogsaa hans Ydre var Ilias Smag saameget imod, at kun en stærk

---

*) Se p. 81 ff. — Udg.

Lidenskab kunde have bøiet hende, men den var saameget mindre mulig, som hun alt havde sat sit Hjærte til paa en anden.

Jeg saae, det var galt, men jeg turde ikke udtale det, turde ifølge min Kjærlighed til ham vel ikke engang rigtig tænke det. Jeg var hans Fortrolige og gjorde ærlig hvad jeg kunde for ogsaa at være hans Vaabendrager i Kampen, kunde derfor heller ikke undgaae at nære noget af hans Haab, skjønt jeg vel betænkt vidste, hvor haabløst det i Virkeligheden var.

Det var i Foraaret 1840, et Aars Tid førend min Sygelighed var kommen over mig. I den Sommer drog Ilia til sin Broder Adolf, som havde Ingeniørarbeide ved Kolding. De boede i et Sted paa den anden Side af Søen, hvorfra hun malede et Billede af Slotsbakken med dens Ruin til mig. Lunddahl gjennemvandrede samme Sommer Jylland og paa Veien til Kolding skrev han mig et forknyt Brev til: »Hun staaer mig alt for høit, jeg har ikke, hvad hun fordrer og bør fordre. Jeg har aldrig seet nogen Kvinde saa stor som hende, men jeg kan dog ikke lade fare saa stolt en Begjering. Jeg kan undertiden gjøre mig ret stor og prale dygtig for mig selv, men saa kommer det igjen — jeg er kun en Spurv i Tranedands.«

Adolf var syg, hans Lungers Tilstand var allerede saa temmelig haabløs, og han tænkte at anvende det sidste Middel. Han søgte en Plads paa Fregatten Bellona, der skulde gjøre en Verdensomseiling, og gik med den til Madeira, for at tilbringe Vinteren der. Ilia kom tilbage til Kjøbenhavn, og vi fortsatte vort vanlige Samliv, men der var tunge Skyer, Dødskyer over Hovedet baade paa hendes Familie og os andre. E. Mynster var ogsaa syg, han havde flere Gange spyttet Blod, men havde dog med sædvanlige Strenghed mod sig selv taget sin Examen i dette Efteraar. Lunddahl var paa Fortvivlelsens Rand, og jeg ikke langt derfra, jeg har jo beskrevet det. Men ingen skulde mærke det paa os, naar vi samledes om Tantes Kaffebord og feirede Sværmeriets høitstigende Symposion.

Imidlertid kom der Breve fra Adolf, fyldte med glimrende Skildringer af hvad han oplevede og smukke Tegninger, men ogsaa med et Tungsind saa dybt, at man ligesom mellem Linierne fornam Taarerne. Hans Hjemvee var saameget mere smertelig, som han ikke ventede andet end at døe i sin fortvivlede Ensomhed paa den fremmede Ø. Hans Moder og Søstre havde i deres sørgelige Stilling intet andet at støtte sig til end ham, han var dem alt, Indbegrebet af Livets Storhed og Skjønhed. Der var eller havde været Grund dertil, men for dem endnu tillige den, at det var deres Charakter at forgude hinanden. De selv og deres Søskende var dem enestaaende og udkaarne Væsner.

Vi delte ganske vist deres Sorg, hvad der fyldte deres Hjærte, fyldte ogsaa vort. Men dog var vi saa optagne af vort eget, at Sorg og Liv og Død i sædvanlig Form kun var os Ting af underordnet Værd. Vi var nu eengang i extatisk Stand, og for mig kom nu dertil det Omsving i mit Indre, som saa pludselig brød ud. Visselig havde min forstandige Moder nok at frygte af alt dette.

Lunddahl havde imidlertid fattet nyt Haab. Hans Tilbedte var ham i den Vinter god. Som Ven agtede hun ham høit og begyndte at vise ham Fortrolighed. »Der er en Mulighed for at det endnu kan blive godt. Hun trænger til andre, hun veed det, og hun har tilstaaet det,« skrev han til mig i Julen. Ja, stakkels Pige, det var sandt, men der var kun altfor langt et Skridt tilbage. Da indtraadte der et Omslag i dette Forhold, hvis Grund var saa charakteristisk for hele vort Væsen, at jeg maa fortælle det.

Det havde stillet sig saa i vor Tankegang, at Kjærlighed var en Helligdom, ikke en blot menneskelig Følelse, men et Liv i Gud. Vi forvexlede naturlig Elskov med christelig Kjærlighed, og forestillede os, at siden vor Hjærtens Dame ikke tilstrækkelig sank i vore Arme, var det Kjærlighed i Gud, hun manglede. Jeg siger, i vore

Arme, thi vi elskede hende alle. Vistnok vilde kun een af os have hende til Hustru, men vi andre attraaede dog ogsaa en dybere Kjærlighedens Forstaaelse, en saadan som den vi vedligeholdt i vort Vennelag. Vi satte derfor jævnlig ind paa hende med høie Ord og med dybtgaaende Strid om Følelsers Værd og Ægthed, forat bringe hende til at forstaa os, som vi forstode hinanden, for at faae hende til at overgive sig til os. Engang kom det saa vidt, at hun grædende forlod Stuen, og der kom stort Oprør og Forlegenhed i Leiren. Da E. Mynster om Eftermiddagen kom til mig paa Regentsen, foreholdt jeg ham saa skarpt, at han var gaaet for vidt i at trænge ind paa hende, at ogsaa han forlod Stuen, efterat have svaret mig med faae sagtmodige Ord.

Nu var ogsaa jeg fortvivlet, jeg foreholdt mig selv den Uret, at jeg havde saaret min Ven ved at svigte ham i den gode Strid, og jeg tog Sagen paa mig. Jeg skrev strax et Brev til min Kusine, hvori jeg paa min Maade søgte at opklare den forefaldne Scene, udlagde alt som det varmeste og trofasteste Venskab, og talte i de Toner, jeg pleiede, om en hellig Kjærlighedsflamme, der troer alt, haaber alt og fordrager alt, og ønskede i alt Helligts Navn, at hun maatte dele den. Brevet kunde jeg ikke lade være først at forelægge Emil, og han fandt, at der burde gjøres endnu mere. Mine Breve til ham, alle mine extatiske Udgydelser, maatte følge med som det egentlige Sprængstof, og han skrev, hvad han kaldte en Indledning til dem, hvori han fortalte, hvad der var foregaaet mellem ham og mig. Hun fik altsaa hele min religiøse Bevægelse ligesom kastet ind over sig.

Ilia var dengang under sin høie Dannelses og skarpe Forstands fulde Herredømme, og i vore aandelige Forhandlinger altid slagfærdig, men hun var en inderlig kjærlig Sjæl, ogsaa from overfor det Hellige, kun endnu ikke kommen til det bestemte Trin af christelig Bevidsthed, hvori hun siden satte sin Styrke. Hun svarede mig

med et udførligt, smukt og hjærteligt skrevet Brev, hvori hun som gode Kvinder pleie, udtalte paa en naturlig, men noget uklar Maade, at hun ikke var uden Tro, havde megen Følelse for Christendom, og haabede paa, at Gud ikke var saa streng, at han vilde forkaste hende, fordi hun ikke var kommen videre, men maatte holde sig til hvad der i Religionen gik hende til Hjærte.

Dette Brev tiltalte ikke mig, jeg havde haabet at faae hende videre. Jeg viste Lunddahl det, og paa ham gjorde det den overraskende Virkning, at fra det Øieblik var det forbi med hans Forelskelse. Efter at have hørt saadanne Ord af hende, var hun ham ikke længer den, over hvem han havde sagt, at han aldrig havde seet nogen Kvinde saa stor. Men han forblev fremdeles hendes trofaste Ven, og hjalp hende siden redelig i hendes store Sorg. Saaledes lagde dette Forhold sig smukt tilrette, uden at nogen af dem havde behøvet at erklære sig. »Over Evne« er dog altid godt for noget.

Det viste sig ogsaa snart, i hvilken Grad han havde taget feil. Jeg har allerede omtalt Stiftsprovst Trydes Virkning paa os, og det, i alt Fald hvad aandelige Herligheder angaaer, glimrende Hjem, som Provstegaarden dengang var. Og medens han i min Tantes Hus maatte opgive en haabløs Kjærlighed, tændtes her en haabefuld Flamme for ham. Inden Sommeren var ude, var han forlovet med Trydes yngste Datter, en aaben, livsglad og kjærlig Pige, den mest overgivne af den livlige Flok, i alle Maader en Modsætning til Ilias tragiske Skikkelse.

Det omtalte Angreb paa Ilia var foretaget endnu i Vintertiden, og jeg vedblev i nogen Tid at forhandle med hende i samme Tone. Under 11. Februar melder jeg til E. Mynster: »Idag skrev jeg, efterat jeg mundlig havde meddelt hende min Hensigt, et Brev til hende, hvori jeg saa inderlig og dog kraftig, som jeg aldrig har talt til nogen, thi jeg elsker hende hoit, bad hende at folge Gjenfødelsens Vei. Nu venter jeg atter, og haaber paa et godt

Udfald.« Men der kom intet videregaaende Udfald, kunde heller ikke dengang komme. Hendes Liv var saa tynget af Sorg for hendes Kjæreste, at hun ikke kunde tage sig selv for i den Grad, som vi forlangte. Hun skulde først fuldkommen nedbrydes af Familiens frygtelige Nemesis, før Gud kunde vinde hendes Liv.

Hendes Broders Helbred var paa Madeira bleven mere og mere elendigt, og hans Sjæls Tilstand var ligesaa sørgelig. I hans Ensomhed havde Fortvivlelsen over hans sammenstyrtede Idealer og Naget over de Lidenskaber, der havde gjort hans høitflyvende Gang saa forjaget, affødt en Livsbetragtning, der antog en dæmonisk Charakter. Det var sønderrevne Sjæles sædvanlige Klagemaal, der overfører deres egen Jammer paa al Verden. — »Disse Mennesker kunne længe nok holde deres Forfængelighed og Hykleris Pjalter sammen om deres ækle Saar, de skal ikke narre mig. Jeg var ung og godtroende, og see, hvad der er kommen ud deraf! Jeg har gjennemskuet dem, jeg seer alle disse Narre, disse Slyngler, Løgnere og Vellystninger i al deres Nøgenhed. De sledske for hinanden og lyve, de krumme Ryg for fint at tage de Prygl de faae, de grine og maatte hellere skrige. Al Verden er en raaden Byld, uskyldige Børn er kun Lastens Frø, selv Naturen gider jeg ikke kalde skjøn, den lurer kun paa sit Bytte.« — Det var Grundtonerne i de Betragtninger, han i det uendelige varierede.

Det eneste han endnu havde tilbage, var hans Kjærlighed til hans Moder og Søskene, en Følelse, der hos ham var ligesaa overstrømmende stærk som hos disse. Hvad han i sine Breve fortalte dem, var derfor endnu smukt og altid holdt i skjøn Stil, kun endte hver Scene gjerne med: Jeg vendte mig og græd. Men da han i Forsommeren kom hjem paa et Handelsskib, hvorpaa han havde lidt meget, brød hans grulige Stemning ud i fuld Maade, dødssyg som han var og afmægtig til at styre den.

Han havde samlet paa den, ligesom paa Sygdommen i flere Aar. Da han i Sommeren før laa i Kolding og Ilia var hos ham, havde Lunddahl, som der besøgte dem havt meget at fortælle om det Sprog han førte; vi fandt det dengang baade til at lee og græde over. Men som han sad hjælpeløs sammensunken i sin Lænestol, og i al den Tid, der levnedes ham af Hosten og Spytteskaalen, med sin frygtelige Veltalenhed gav sin Verdenslede frit Løb, smykket med de mest nærgaaende Lignelser, var det kun til at græde Blod over, saameget mere som han tog til heller ikke at spare sine Nærmeste. Naar hans Søster efter den Tids Skik en varm Sommerdag kom ind med en nedringet Kjole, kaldte han det frækt at vise sin Nøgenhed, og den stakkels Pige skyndte sig grædende bort. Da hans Farbroder havde faaet en Orden, og visselig ærlig havde fortjent den, beskrev han udførlig, hvilke Kjelttringestreger han havde begaaet for at faae den.

Saa faldt han atter hen i Klager over hvad Smærte det forvoldte ham at afsløre Sandheden. Og naar jeg talte ham christelig til, hvilket jeg ikke helt forsømte, skjønt jeg, overvældet som jeg var, ikke kunde gjøre det, som jeg vilde, kunde han under Taarer udmale, hvorledes al Religiøsitet systematisk var bleven ødelagt hos ham som alle hans Kammerader, ligefra den parodiske Undervisning de havde faaet paa Akademiet, til den frække Udhalertone, han havde mødt overalt, hvorhen han vendte sig i Livet.

Ak ja, det Sande var, at hans Liv nu var forspilt. Det eneste Haab for os var, at han dog ikke kunde mene alt hvad han sagde. Det havde altid været hans Maade at drive sine Betragtninger til den yderste Conseqvens — endelig da ogsaa et Familietræk hos os alle —, og som han nu næppe var sig selv mægtig mere, kunde han ikke modstaae en Trang til at bruge sine sidste Kræfter til at bevise sine Paradoxer. Forat forstaa, hvad vi led derunder, maa man vide, hvor hoit vi satte ham.

Han havde altid været Familiens Afgud, og for sine Venner mer end en Ven, deres Elskede. Tiltrods for hvad vi maatte høre, troede vi endnu paa ham. Naar han med sine taarefyldte Øine rakte sine Hænder ud imod os, følte vi et ganske andet Hjærtes Slag i hans Bryst end hans Ord lød paa. Og jeg troer endnu paa, at vi ikke havde Uret.

Jeg kom daglig til ham, Lunddahl ogsaa, vi stod med hans Moder og hans Søster omkring hans Seng. Men disse rystende Scener bidrog væsentlig til; at min egen Sygelighed mer og mer tog Overhaand. Sædvanlig gik jeg derfra i en Tilstand, saa mine Ben næppe kunde bære mig hen til Rosenborg Have, hvor jeg kastede mig paa en Bænk, beredt paa at lade mit Liv under mit Hjærtes Hamren. Jeg holdt ud til hen i Juli Maaned, da kunde jeg ikke længer. Jeg maatte bort fra Byen, og kom i en sørgelig Tilstand til mit sædvanlige Sommerhjem, Berritsgaard paa Lolland. Der sad jeg i Ro og med god Forpleining hele August Maaned, og fik gjennem Lunddahl Efterretninger om, hvordan det gik i Kjøbenhavn.

Efter at han endnu i nogle Uger havde ligget hen, og hans mørke Betragtninger var gaaet over til Feberfantasier, fik min stakkels Fætter endelig udstridt samme Dag, han for et Aar siden havde forladt sit Fædreland, den 27. August, og Døden dækker over alt. Han har altid siden været mit Hjærte nær som min høit elskede uforglemmelige Ven. Det samme har han været for enhver, der har kjendt ham, som vi kjendte ham.

Samtidig laa Emil Mynster hen i en lignende Tilstand, men om hans Leie var der Fred. Der var igjen brudt Blod ud af hans Bryst, han var fuldkommen afkræftet og blev bragt paa Hospitalet. Hvad der foregik i hans Sjæl, kunde jeg til min Bedrøvelse ikke erfare, da han var berøvet Mælet. Men da jeg ingen Tvivl havde om, at han efter sin klare Tanke opgjorde sit Liv, søgte jeg i et

Brev, jeg sendte ham fra Berritsgaard, at styrke ham til at see Døden imøde med Ro.

»Medens jeg var i Roskilde« — skriver jeg, thi jeg besøgte Moder paa Veien til Lolland — »fik jeg selv en Øvelse i at være syg, og da min Svaghed var foraarsaget ved det bestandige Ophold ved Adolfs Sygeleie, havde mine sygelige Tanker taget det Sving, at jeg syntes mig at gaae med Døden for Øinene. Især om Nætterne, naar jeg plagedes af Søvnløshed, beskjæftigede jeg mig ofte ret levende med at tænke mig Dødens Komme og berede mig paa den. Da tænkte jeg ogsaa paa dig. Naar jeg selv havde Mod til at møde, hvad der end kunde træffe, ønskede jeg ogsaa at kunne meddele det til dig. Men det varede kun kort for mig, jeg havde let ved at vedligeholde min Sindsro, ja endogsaa en glad Stemning, da jeg hver Dag havde de lykkeligste Timer.«

Det var kun lempeligt udtrykt, for ikke at ryste ham mere end fornødent. I Virkeligheden var disse Nætter noget af det gruligste, jeg har oplevet, og jeg har kun oplevet altfor meget af den Slags. Selvfølgelig udtrykte jeg mig ogsaa feil. Jeg beredte mig ikke til Døden, den kan ingen berede sig til, men til Evigheden. Jeg kjæmpede for at holde paa den salige Forvisning om nyt Liv, som jeg altid bar i mig. Om mine velmente Ord hjalp min Ven, veed jeg saameget mindre, som jeg ikke engang veed, om de kom til hans Kundskab.

Han havde sine Tvivl, eller rettere sine filosofiske Vanskeligheder. Om de har strakt ogsaa til Opstandelses Troen, veed jeg ikke, jeg erindrer ingen Udtalelser derom. Men jeg skulde troe det. Filosofie lærer altid det hvad den kalder at opgaae i det Uendelige, og plager sig selv i ufornøden Grad med Besvær ved at komme til individuel Personlighed, som om der var andet til end netop det individuelle. Nu laa han stille hen, og hans dybsindige Tale kunde saa lidt som hans ustandselige Pen sige os mere derom. Gud give ham, at det maa have

været den Fred som overgaaer al Forstand, der har lagt sig over hans lidende Sjæl i den lange tause Tid.

»Emil Mynster, der var mig den bedste af mine Venner,« skrev jeg til Moder i September, »ligger hen som en Død. Jeg kommer daglig til ham, men det anstrenger mig for meget, at jeg maa tale til ham alene uden mindste Svar, som for et Speil.« Endnu staaer det saa tydeligt for mig som var det igaar, hvor usigelig vemodig han løftede sine klare Øine imod mig, og hvor skjønt hans Hoved var, med det lyse under Sygdommen langt voxede Haar redt tilside over den stærke blanke Pande.

Først sidst i November sov han hen, kun 23 Aar. For min Forestilling stod han dengang som en gammel Vismand. Den 1. December (1841) holdt Tryde den glødende Tale ved hans Grav, som jeg i Ludvigs Afskrift har endnu. Men jeg var ikke tilstede, jeg laa nu selv hjælpelos hen.

Dette kan betragtes som Udgangen af den Periode i mit Liv, hvor Venskabets hele Flamme belyst af det evige Lys saa ganske rev mig hen, at den øvrige Verden blev mig lidet derimod. Jeg kan dog endnu ikke gaae over til den næste Omvæltning i mit stakkels medtagne Liv. Jeg er endnu ikke færdig med alt hvad der var at stride mig igjennem i dette for mig saa betydningsfulde og saa smertefulde Aar.

Min Broder Caspar havde endelig faaet sin Examen i November 1840. Han havde da været Student i 11 Aar, og hans Langsomhed havde ofte nok voldt Moder stor Bekymring. Han var et underligt Menneske, en Blanding af de største Evner og det barnligste Sind. Som ægte videnskabelige Naturer pleie, fortabte han sig i den Grad i enhver Gren af sine Studier, at han ikke mærkede, at Aarene gik. Hvad han skulde leve af, tænkte han ikke paa, uden forsaavidt han var høist tarvelig. Maden sørgede

den gode Tante Møller for, det Øvrige blev bestridt af en lille Sum, han havde efter sin Fader. Men hvad han havde, vidste han ikke, selv hans Klæder maatte vi andre eftersee og skaffe ham nye, naar de gamle faldt af. Han lønnede os derfor med sit glade Sind, sin velgjørende Latter, sin redelige trofaste Sjæl og sin stærke Aand, men uden at han vidste det. Heller ikke, hvormeget vi vogtede paa, om han var glad eller bedrøvet eller manglede noget, vidste han.

Han havde i sit 23. Aar havt en lille Kjærligheds-historie, som gik ham meget nær. Det var med hans Kusine Vilhelmine Smith paa Møen, jeg har allerede berørt det. For ham var det intet andet end den Nydelse at staae i et fortroligt Venskabsforhold til en aandrig Dame, men hun var lidenskabelig. Det endte med, at hun forraadte sit Hjærte i de heftigste Ord, og han trak sig tilbage, idet han selvfornegtende paatog sig hele Skylden.

Medens han led under Tvivl om det ikke var hans Pligt at binde sig til hende, da det, skjønt uden hans Skyld var kommet saavidt, betroede han sig til Moder, og gik da heri som i alt andet ikke feil hos hende, Han fik et Svar, »som jeg aldrig i mit Liv kan takke dig nok for,« siger han. Desværre har jeg ikke Svaret. Men hvad han i to lange Skrivelser havde fremlagt for sin Moder, er i Sandhed beundringsværdigt at læse. En saadan Forstand paa sig selv, en saadan Redelighed i at fremdrage ethvert lille Træk, ogsaa hvor han maatte skamme sig derover, og en saa dybtgaaende Undersøgelse af den forelskede Dames Charakter og Hjærtensstand, veed jeg ikke noget Sted at have seet gjort bedre. Hun glemte ham da heller aldrig.

Da han i sine første Studenteraar havde lidt meget af et epileptisk Tilfælde, som nedbrød hans Helbred og forsinkede hans Arbeide; og da han ved Siden af sit Fag bestandig drev grundige filosofiske Studier, ikke som vi

andre, men saaledes at han blev en virkelig lærd Kjender af denne Videnskab, var der Grund nok til, at han ikke let kunde naae til nogen Afslutning paa sin Forberedelse til den filologiske Examen. Endelig besluttede han sig dog dertil.

Han havde en betydelig Lærdom, men denne Examen var dengang indrettet paa det umulige Maal at ville omfatte alle videnskabelige Fag, ogsaa Verdenshistorie, Theologie, Mathematik osv., i den Mening, at en Storfilolog maatte være en Lærd i enhver forefaldende Disciplin. Disse Bifag havde han ikke havt Lyst og Leilighed til at sætte sig ind i. Jeg maatte skyndsomst muligt læse Theologie og Hebraisk med ham, og hans Ven, Karl Berg, satte ham ind i Mathematiken. Endelig hører der som bekjendt til at tage Examen den Evne til et givet Øieblik at lade sit Lys skinne, en vis Fripostighed i at gjøre det mest mulige ud af hvad man veed, og Færdighed i at dække over hvad man ikke veed. Saadanne Egenskaber havde han efter sit samvittighedsfulde og beskedne Væsen mindst af alt, og det endte med, at han fik kun anden Charakter.

Han tog sig det meget nær, og han tyede igjen til Moder forat finde Trøst; og hun gjorde, hvad den kjære Moder altid gjerne gjorde, hun udøste sin Bekymring for mig. Jeg fik Brev paa Brev om, at jeg maatte »gjøre noget for Caspar,« hvilket ikke vilde sige mindre, end at, da hans Fremtidsbane, hvad Udsigten til at komme i god Embedsvei, nu saae mindre heldig ud, han selv ogsaa var ubestemt paa, hvorhen han skulde vende sig, skulde jeg gjøre Mit til at rydde hans Betænkeligheder tilside og bane Vei for ham.

Da jeg under mine filosofiske Samstudier med ham, var kommen efter, at hans Hovedinteresse var at udvide sine Sprogstudier til Undersøgelsen af Sprogenes fælles Rødder, sammenlignende Gramatik som det kaldtes, holdt jeg paa den Mening, at ingen maatte forurolige ham i at

forfølge sin Vei. Moder holdt derimod paa, at det frem for alt var godt for ham at faae ham ud af de gamle Forhold, at han ikke skulde blive en ren Særling af en Bogorm; og vi blev enige om at begge Dele kunde forenes i, at han saae sig om i Udlandet paa en længere Reise. Men allerede at faae ham bestemt dertil, var svært nok, og jeg satte al min Veltalenhed paa at forestille ham det i det skjønneste Lys. Heldigvis var der ikke pecuniære Vanskeligheder, da han endnu havde den lille Capital, med hvis Rente han hidtil havde hjulpet sig. Jeg følte mig noget ved saaledes at skulle være min Broders Hovmester, min Iver og Vigtighed kan sees af et saadant Brev til Moder:

»Det gjælder om at give ham de for hans Charakter og dens Mangler fordelagtigste Begreber om en Reise. Thi endnu taler han om, at han ikke har nogen Lyst til eller engang ønsker at træde i nærmere Forbindelse med bekjendte Mænd eller at føres ind i deres Selskabskredse, han vil kun flittig høre Forelæsninger og studere, dertil trænger han for Øieblikket mest. Men da det nu er et Tryk for ham, at han i sit Forhold til Verden ingen Holdning har, skulde denne Reise være ham en lettere Vei til at opnaa dette, end han kunde finde hjemme, Overgangen maa skee gjennem selve Studierne, paa anden Maade er det ikke muligt, saadan er han nu eengang. Men dette kan ogsaa let og sikkert skee ved de berlinske Professorer. Thi i deres Selskabskredse, der let staae aabne for fremmede Studerende, finder han det mest dannede Selskabsliv forbundet med den stærkeste videnskabelige Interesse o. s. v. Med første Dampskib kjører han altsaa rystende og bævende herfra, men er han først hjemme ved det ene Universitet, flyttes han næsten uden at han veed af det efter den tydske Methode til det næste, — og vi see ham igjen som en fuldkommen Jean de France.«

Efter saadan gammelklog Tankegang mente jeg i min Visdom at tjene min Broder. At det Hele var hen i Veiret, og at han meget bedre end jeg vidste, hvad han gik imøde, behøver næppe at siges. Han kom til Berlin, hvor han forefandt en større Coloni af danske Studerende, som levede et fornøieligt Liv med hinanden. Under den sammenlignende Sprogforskning fandt han snart, at det var ham nødvendigt først at bemægtige sig den store slaviske Sprogstamme, som den Tid var ganske ubekjendt hos os, og efter sin grundige Maade fordybede han sig saa ganske i denne, at den siden blev hans egentlige Fag. Efter to Aars Ophold i Berlin, gik han i 1843, efter at have moret sig fortræffelig ved at gjennemvandre Riesengebirge, til Krakau, hvor han i polske Selskabskredse lærte med Færdighed at tale dette velklingende Sprog, derfra til Wien, derfra til Pest og Prag, hvor navnlig Lingvisten Kheil blev hans Ven. Kom saa i Efteraaret 1845 hjem til os, ganske vist ikke som en Jean de France, men som en Videnskabsmand, der overalt hvor han kom frem, var bleven modtagen med Ære og med Gjæstfrihed og personligt Venskab, og alle sine Dage kunde vedligeholde en fortrolig Brevvexling med de betydeligste Notabiliteter af sit Fag.

Paa den Reise han, samme Aar han døde, for sit Helbreds Skyld gjorde til Carlsbad, besøgte han ogsaa Prag, men forefandt ikke længer sin gamle Ven Kheil ilive. Hans Søn modtog ham paa det venligste, og har gjort mere end dette. Efter hans Død sendte denne lærde Czecker os en Skildring af den »danske Slavophil,« som han til Ære for sin Faders Ven havde ladet trykke. Deri fremhæver han foruden hans litteraere Fortjenester navnlig to Træk af hans Charakter; hans velvillige Opfattelser af Modstandere, idet han aftrykker et Brev om en russisk Sprogmand, der havde forfulgt ham med et næsten latterligt Had, og hans fuldkomne Mangel paa Ærgjerrighed, idet han med en pudsig Motivering af Tomheden og

det i Grunden Fordærvelige i saadanne Æresbevisninger, nødig vilde modtage et Diplom, som Æresmedlem af Pragernes Akademi. Ingen af os selv kunde have givet en sandere og skjønnere Skildring af den kjære Broder. Jeg kan tilføie, at da han herhjemme fik Titel af Professor, tilbagesendte han ogsaa denne Titel, og da han blev Ridder, bar han aldrig sit Ordenstegn.

Hvem der altsaa i sin selvkloge Iver for hans Vel kom galt fra det, var sikkert nok mig. Jeg havde overseet, at han i sin Person besad en ganske anden Anbefaling end den nogen praktisk Verdensmand kunde give ham. Imidlertid mærkede jeg næppe selv min Feiltagelse. Det var en Egenhed ved vor Kreds, at vi satte vor Grundighed i at analysere Mennesker, for, naar deres nærværende Trin var nøiagtig bestemt, deraf at udlede den Fremgangsmaade, der maatte følges for at lede dem ind paa det næste. Jeg var deri en Discipel af E. Mynster, som var vor Mester i Kunsten. Hans og mine og Ludvigs Breve fra de Dage ere opfyldte af saadanne Kunststykker. Dog maa jeg sige til Emils Ære, at han selv kunde føle Faren derved, og naar han saae, han var gaaet forvidt, tog han udførlig til at udvikle os, hvorledes han til sin egen Bedrøvelse, sad fast i sine Knuder.

Endelig havde jeg ogsaa nogen Vanskelighed med min Broder Christian, skjønt dette ikke vilde have havt stort at betyde, havde jeg ikke været syg. Moder formanede mig idelig til at støtte ham, hvormed hun egentlig vel mente, at nu, da han var kommen hende selv noget fjernere, skulde jeg desmere pleie broderlig Omgang med ham. Jeg savnede visselig heller ikke Hjærtelag dertil, men det var ikke let.

Da han var aldeles opgaaet i sine medicinske og naturvidenskabelige Studier, og ikke delte nogen af mine religiøse og æsthetiske Sværmerier, var vi kommen temmelig langt fra hinanden, boede heller ikke mere sammen. Med sit eiendommelige Væsen, vexlende mellem støiende Over-

givenhed og ubehjælpelig Forlegenhed passede han heller ikke i min temmelig forfinede Kreds. Vi mødtes kun, naar jeg søgte ham, og i hans Omgang var jeg atter en fremmed Fugl.

Da jeg i Begyndelsen af September vendte tilbage fra Lolland, hvor jeg foreløbig var bleven hjulpet noget op, fandt jeg Byen som ganske forandret. Det var som alt var sunket sammen for mig. Adolf var død, og hans Moders Hus, som var blevet mit egentlige Hjem, var opløst i Sorg. E. Mynster laa paa sit Yderste, og jeg blev syg, naar jeg saae til ham. Lunddahl tænkte kun paa sin Forlovelse og var ifærd med at afgaae til Frederiksborg, hvor han var bleven Adjunkt. Ludvig Mynster var svag og tilbageholdende; han besøgte ikke mig, og naar jeg kom til ham, hørte han kun paa min Tale, uden at give mig noget igjen. Moder var ogsaa syg, og havde ikke Leilighed til at see mig i Roskilde, og Caspar var forsvunden uden at lade høre synderlig fra sig. Endelig var gamle Onkel sovet hen det Efteraar efter sin lange apoplektiske Svaghed, og skjønt min Tante altid viste mig samme Godhed, var hun dog nødt til at indrette sig et mere indskrænket Hjem.

Saa kom mine Paroxysmer igjen og medtog mig forfærdeligt. Jeg kunde intet foretage mig, kun ligge paa min Sofa og lade mit Hjærte banke ud, saalænge det vilde, med en Fornemmelse, som naar det var færdigt, var Livet det ogsaa. Det var det dog ikke. Naar et Par Døgn var gaaet, rettede Legemet sig igjen, og jeg vandrede, først vaklende, siden ret livlig om i det gamle Kjøbenhavns maleriske Yderkanter, som jeg havde saa kjær. Een Ting hjalp mig fremfor alt, Sygdommen havde den Charakter, at mens Blodet gik som en Vandmølles Klappren, og ikke lod til at ville andet end sprænge den opslidte Maskine, gik Tankerne ligefuldt saa høit som lysende Skyer og trækkende Svaner. Midt i mine Ynkeligheder tilbragte jeg de festligste Timer.

Krøb jeg saa op, saa skrev og skrev jeg, kun ikke om Sygdommen, men ud af de høie Tanker, at de hjemme ikke skulde vide for meget om, hvad jeg led. Blev det mig for skummelt i min fattige Regentsstue, listede jeg hen i Familien, og Farbroder Scavenius's gamle Gaard i Studiestræde var mig nu det kjæreste Sted, der var Fred og Kjærlighed. Jeg har et langt Brev til min Søster fra 4. October. Efter en udførlig Udgydelse over Familiekjærlighed i den analyserende Stil, som jeg yndede saameget, fortæller jeg om mine Beskjæftigelser adskilligt, der levende sætter mig tilbage i Livet den Tid:

»Jeg hører, hvor behageligt Grethe og du har faaet det indrettet sammen. Søren er vist ikke lidt glad over, naar I kunne faae nogen Beskjæftigelse, hvori I alle kunne deltage*). Jeg sendte min Bog**) med Professor Poulsen, da Ludvig Mynster sagde, at I ønskede at bruge den. Det er et smukt Foretagende at læse den sammen, men det er ogsaa meget vanskeligt, gid det maa lykkes Eder. Paa Lolland prøvede vi paa at indrette en saadan Conversation, men det endte med, at jeg selv maatte læse det alt, hvormed de andre ogsaa paastode, at de var bedst tjente. Saa anordnede jeg Scenen saa smukt som muligt; under en stor Eg i Skoven sad jeg paa en Bjelke med Kredsen af de andre lidt under mig, og foredrog meget ivrig hele Tasso. I Roskilde veed jeg ikke, hvordan det er, jeg har mindre Dristighed til sligt, jeg aner bestandig Mangel paa Deltagelse. Især naar Talen er om Goethe, veed du jo, hvor jeg maa ryge sammen med Moder. Bryd du dig ikke om hendes Meninger om ham — hun maa gjærne vide, at jeg omgaaer hende — kjend du ham selv af hans Frugter. Dersom du ret vilde vove dig ind i hans yndige Tankevæv, tvivler jeg ikke om, at du jo der i mangfoldig

*) S. Thrige var endnu ikke forlovet med min Søster, men en flittig Tilbeder.

**) Et Bind af Goethe.

Henseende vilde finde Correspondenter til indre Stemmer i dig selv. Tænk blot paa Prindsessen i Tasso, ikke et Ord maa du lade gaae forbi i hendes Replikker; om du kan følge dem, vil du finde hele Verdener, der vel er værd at besøge. Vor Tid vilde ikke være saa bange for sin egentlige Stifter, den usædelige Goethe, dersom den ret kjendte sine egne dybeste Tanker. — Jeg er Reconvalescent og er taget herhen til Tante Amalies hyggelige Stue, hvor jeg morer mig med Tegning. Vi snakke meget, mens jeg lader Blyantet gaae . . . . . Heller ikke har jeg Grund til at klage, da min Phantasie staar mig meget godt bi, naar jeg mangler Selskab. Skriv mig saa snart til, kjære Søsterlil! Din Johannes.«

Ja, min Fantasi stod mig kun altfor godt bi, jeg levede et høit Liv. Men det kunde ikke undgaaes, at Hjernens stærke Arbeide virkede paa Blodløbet. Jeg vilde ikke troe det, før de svære Anfald af Congestioner til Hjærtet igjen slog mig ned, men det var dog Overanstrengelse.

Moder læste det ud af mine Breve. Saa godt en saadan Skrivelse som den anførte end saae ud, vakte den dog hendes Mistanke, og hun sendte mig en lang Formaning til at tage Livet anderledes. — »Giv blot for en Tid slip paa dine kjære Digtere, paa Kunstnere og Malerisamlinger. Sværm hverken for Kusiner eller Fættere, og skriv for Himlens Skyld ingen Vers. Tro ikke, at en forfinet og, som du mener, forædlet Nydelse af Livets Skjønheder er det eneste, der har Værd. Man kan ikke hverdag drikke Vin og spise Sukkerbrød. Den sande Lykke, Fred, Munterhed kan naaes ved simplere Midler.«

Jeg følte Sandheden heraf, men jeg var kommen saa vidt paa min forjagede Vei, at jeg ikke kunde andet end at værge mig med alle Midler mod den, der vilde spærre mig Veien. Det var mig en Trossag, at jeg selv havde forskyldt min Elendighed, men jeg satte Skylden i det gamle Menneskes Slethed, vilde ikke see, at det nye

handlede endnu værre med mig. Jeg vidste, jeg maatte holde igjen paa Sindsbevægelserne, men jeg kunde, selv under Kampen derfor, dog ikke undvære dem. Blot jeg nogle Dage, blot jeg en eneste Nat igjennem kunde styre mit Hjærtes vilde Bølgegang, vilde det blive godt, sagde jeg til mig selv. I denne Stemning fik den Modstandsaand, der desværre altid har været mit naturlige Menneske, Magt med mig. Jeg lod hele tre Uger gaae uden at svare, og først efter gjentagne Mindelser, holdte i ligesaa rørende moderlig Tone, som hendes første Brev, sendte jeg Moder et Svar, som jeg endnu skammer mig over som en begaaet Forbrydelse.

Efter nogle Undskyldninger om Helbredet, det jeg nødigst vilde tale om, skriver jeg: »Dit Brev har jeg ikke synderlig Lyst til at svare paa, da det næsten intet indeholder, som passer paa mig, men en Del Fordringer, som let kunde give mig Lyst til at svare noget haardt, dersom jeg ikke vidste, at saadanne Anskuelser tilhøre en Charakter, der nu eengang ikke lader sig forandre. Jeg vedbliver derfor at svare med de smukke Ord, du omtaler.« — Moder havde skrevet: »Jeg veed jo ikke, om du er bedrøvet, fordi du synes, jeg nu ogsaa er slem ved dig, eller du som sædvanlig har nogen søde venlige Ord tilrede til lille Moder.« — Saa vedbliver jeg med hvad der mindst er smukke Ord: »Skjønt dine Ord fra Sandhedens Side er meget slemme, kan jeg dog med Føie intet bebreide dig, da du efter dine Forhold har gjort dit Bedste. Dine Anskuelser om et Menneskeliv og din Maade at behandle det paa, er omtrent som om en Maler, der aldrig havde seet et nøgent Menneske, vilde afbilde Leddene paa Lemmerne som Jærnhængsler, fordi han seer, at andre Ting dreie sig om saadanne Led. Saaledes som du foreslaaer, kunne vel mange andre Ting bevæge sig, men Aandens indre Veie gjøre det nu eengang ikke. Lad os derfor ikke tale mere om den Sag.«

Derefter fortæller jeg vidtløftig, hvorledes jeg havde indrettet min Dag, saa tæt som muligt besat med theologiske og æsthetiske Studier, kun afbrudt af den lange altfor svære Vandring ud paa Strandveien, hvor jeg spiste til Middag, og selv paa denne Vei havde jeg en Bog med, som jeg læste gaaende. Paa Tilbageveien saae jeg ind til den syge E. Mynster, som ikke kunde tale. Dertil paastaaer jeg, at jeg er i udmærket Stemning, skjønt jeg i Virkeligheden var meget syg og fortvivlet nok. Sluttelig kommer jeg igjen tilbage til det, jeg mindst skulde sige:

»Hvad der smerter mig mest i Eders Breve, er Savnet af oprigtig Deltagelse i mine Interesser. Derom kan der naturligvis ikke være Tale, saalænge du endog med Heftighed sætter dig imod dem. Du kan troe, kjære Moder, at det vilde vederkvæge mig langt mere end Medicin og Sundhedsregler, om jeg kunde føle, at jeg havde et Hjem, der ikke var mig fremmedt, der med nogen Tillid kunde følge mig, og beundre, hvad jeg maa hengive mig til. Dog ogsaa heri vilde det være altfor haardt at bebreide Eder noget, da I dog paa Eders Maade holde meget af mig. Hvad du ikke kan forstaae, kan jeg ikke fordre, at du skal dele; og at du ikke kan det, er vistnok ikke din Skyld. Verden indeholder flere Ulykker, end man tør lægge paa eet Menneskes Skulder«.

Jeg skrev altid dengang i en overlegen Tone, men dette er det haardeste, jeg nogensinde har udladt mig med til den mest velsignede af alle Mødre. Ak saa dybt var jeg falden fra mit uendelige Kjærlighedssværmeri. Jeg indbildte mig noget af den hellige Aand, og mødte saa min Moder med det sædvanlige Vaas, at man skal kaste alle Kjærlighedsbaand af sig for det Helliges Skyld. Som om min Moder ikke var lige saa god en Christen som jeg. Dette maatte mest af alt bedrøve hende.

Forvirre hende kunde det dog ikke. Hun vidste bedre end jeg, hvorledes det stod sig med den Sag. Det havde intet paa sig med min stadige Paastand om, hvad jeg for-

maaede i min høie Stemning. Fem Dage efter bad jeg hende, om jeg maatte komme ud til hende. Jeg giver Skingrunde og skriver endnu en Del om de sædvanlige høie Interesser, og mener, jeg skulde kun blive der en Ugestid, men i Virkeligheden kunde jeg ikke mere. Hun svarer saa kjærligt som muligt, at hun glædede sig usigeligt til at have mig hos sig, men havde ikke turdet bede mig derom. — »Vi skal nok være gode ved dig, naar du selv vil være skikkelig. Tag nogle Bøger med dig, og du skal have Lov til at fordærve din lille Søster.« — Det vil sige, læse Göthe med hende. Æsthetiken skulde altid smelte sammen med Theologien i en høiere Enhed, men Enheden var, sørgelig at mindes, bleven til et temmelig uforskammet Aandsaristokrati.

Om jeg kom til Roskilde dengang, husker jeg ikke. Det har næppe været mig muligt. Det var i Begyndelsen af November, og den Maaned kom jeg mest til at ligge i min Seng.

Det er en trist Historie, jeg har kun lidt Lyst at fortsætte den. Det er muligt, at et Menneskes Evner maa udvikles ved, at det kommer til Klarhed, hvor yderlig, hvor skarp og hensynsløs enhver Stemning kan blive i sin Egenraadighed, og hvorledes ogsaa den ædleste Følelse ved at kjæle for den som et Klenodie, man har kjøbt for al sin Eie, kan slaae om i sit Vrængebillede. Det er muligt, at man for at lære Templets Tinde at kjende, maa ud paa den svimlende Sten, hvorfra Djævelen frister til at styrte sig ned. Der er Toner i de hellige Ord, som ikke forstaaes, før man har været i den Ørk, hvor Anfegtelserne sees som Spøgelser, og Eneboeren øiner dem, om han end ikke magter dem. Men hvad der end kan høre til at lære Høiden og Dybden og Bredden og Længden at kjende, vilde jeg dog ønske, at jeg havde holdt min Mund med mine indre Erfaringer. De evig lange Betragtninger, jeg opvartede med, ere visselig ikke behagelige at læse. Min verdensomfattende Kjærlighed var bleven til Hensynsløshed

mod dem, der vare mig kjærest, min Ætherflugt med Profeter og Poeter var bleven til en hovmodig Indbildning om at jeg alene forstod at flyve. Jeg var en selvbehagelig og uærlig Populærfilosof, en syg Stakkel paa mit Legeme og ikke mindre i mit Sind.

Hvad der foregik i den ynkelige Maaned November 1841, veed jeg knap mer. Jeg laa paa min Sofa og kunde intet andet foretage mig end at lytte efter mit Blods Hamren. Jeg krøb i min Seng, naar jeg fornam, jeg ikke kunde støtte paa Benene; jeg listede ud, naar de igjen vilde gjøre en Smule Tjeneste, men maatte sætte mig paa enhver Bænk, enhver Trappesten, der tilbød sig. Og jeg følte kun lidt Ro, naar jeg kunde naa hen til dem af mine Slægtninge, der forstyrrede mig mindst, fordi jeg, mens de gjorde mest for mig i deres Kjærlighed, ansaae dem for i deres Aandløshed mindst at kunne forstaae mig.

Da jeg ikke mere formaaede at læse og skrive, og dog ikke kunde undvære nogen Hjælp til at komme igjennem den meningsløse Tid, tog jeg, som den mindst foruroligende Bog, jeg vidste, til Peer Paars, en skrækkelig Parodi paa min Tilstand. Men kom ikke en halv Side ned, før jeg maatte skyde den fra mig; end ikke at see paa Bogstaverne kunde jeg taale. Jeg led mest ved, at jeg ikke kunde udholde at være ene, og dog endnu mindre kunde underholde mig med nogen. Min kjærlige Broder Christian og min godmodige Fætter Vilhelm, begge Læger, skiftedes til at sidde hos mig, mens jeg laa hen i fortvivlet Taushed. Takket være de, for det gode, de gjorde mig. Men en underlig Tak fik de. De var det mest beroligende for mig, fordi jeg kunde antage, at de mindst vidste, hvad der var Grunden til min Elendighed.

Mine gode Onkler og Tanter kom jævnlig til mig, og sendte mig alt, hvad de kunde tænke, maatte kvæge mig. Men min Bolig paa Regentsen var mindst indrettet paa at huse en saadan Patient, og efter at der var talt om at sende mig paa Hospitalet, fandt de det raadeligst at

gjøre langt mere for mig. Sidst i Maaneden, i de samme Dage, Emil Mynster lukkede sine uforglemmelige Øine, flyttedes saa min Seng hen i Farbroder Scavenius F.s Hus. Jeg troer endogsaa, han indrømmede mig sit eget Værelse, idetmindste kunde det ganske ligne ham og hans Hustru, den Tante Amalie, som havde al den Kjærlighed, jeg havde indbildt mig at have.

Der laa jeg nogle Uger. De bedste Læger saae til mig og mente, jeg havde en Hjærtesygdom. De gav mig meget Digitalis, men deraf blev jeg endnu mere svækket. Saa rystede de paa Hovedet og mente, at den Sygdom snart vilde gjøre Ende paa mit Liv. Det samme mente jeg selv, hvergang Anfaldene kom over mig, og det gjorde de hver Dag. Det er umuligt at være de kjære, nu hedengangne Sjæle taknemlig nok for, hvad de gjorde for mig, men den Gang er jeg bange for, at jeg ikke tænkte nok derpaa. Jeg havde nok i mit evige Mellemværende, og lærte i de Dage og Nætter at lade Legeme være Legeme, og befale min Sjæl i Guds Haand.

Moder kom til Byen forat hente mig hjem til sig, og jeg kom dog saavidt paa Benene, at jeg turde forsøge derpaa. Jeg blev sat i en lukket Vogn ved hendes Side med en Flaske kjølende Mixtur i Haanden. Jeg tømte hele Flasken paa Veien, men jeg troer dog, at jeg mere end den røde Drik skyldte Følelsen af Moders Haand i min, at jeg med nogenlunde Fred naaede det kjære lille Hjem i Roskilde. Skulde jeg nogetsteds kunde rette mig, saa maatte det være der, bestandig med mit vildt fantastiske Hoved støttet til Moders utrættelige Skulder.

FEMTE KAPITEL.

UVIRKSOMME AAR.

At skifte Opholdssted er et anerkjendt Middel mod nervøse Skrøbeligheder, at skifte Læge kan ogsaa undertiden være godt.

Moders Huslæge var ogsaa hendes Husven, og hans Børn vore Venner. Han var en egen Mand, som skjønt han af Tænkemaade var en Nutidsmand, dog i sit Væsen mindede om forrige Aarhundredes Cavallerer. Hans Nydelse var at conversere Damer, og som en yndet Læge vidste han naturligvis alle Byens og Egnens Krøniker og Hemmeligheder.

Han rystede paa Hovedet ad de kjøbenhavnske Læger, og forklarede mig med sin behagelige Veltalenhed, at Dr. Mansas Digitalis og Ole Bangs Piller endmere havde ødelagt mit Nervesystem. Jeg skulde kun nyde Naturens primitive Gaver saa rigeligt som muligt, lade fem være lige, glæde min Moder med en Latter, og mig selv med en Pibe Tobak, og vilde jeg endelig have Medicin, kunde jeg tage mig en Snaps saltet Brændevin, førend jeg gik min Morgentur. I nogle Uger tog jeg Snapsen, men tog mig saa den Frihed at lægge den af, da jeg gjorde den samme Erfaring, som jeg i Kjøbenhavn havde gjort med et mig til Frokost ordineret Glas Portvin, at min Natur har Antipathi mod stærk Drik. Ganske vist smager den ogsaa modbydelig, bemærkede han leende. Men Tobakspiben vænte jeg mig efterhaanden til, og fik dermed den Uvane. Den gjorde mig godt som en tankeløs Underholdning.

Underholdning var det, jeg trængte til, da min Ulykke kom indenfra; men det var en vanskelig Vare at faa fat i den lange ledige Vinter igjennem. Læse kunde jeg aldeles ikke, jeg kom ikke en Side til Ende, om det saa kun var i en Avis, før Blodet bruste i mig. Ogsaa Sam-

tale maatte jeg være meget varsom med, og at være ene var mig rent umuligt, det var at kalde al Elendigheden over mig. Nætterne var min Ulykke, det er ikke til at beskrive, hvad jeg oplevede, naar jeg vaagen paa min mørke Vagt lurede paa de Hærskarer af Spøgelser, hele Egnen, hele Verden var befolket af, og af Mathed dysset i Søvn saae dem i tindrende Klarhed og hørte dem buldrende trampe opad Trappen og bryde ind ad Døren, saa jeg foer op med et Skrig. Jeg har aldrig taget noget søvndyssende Middel, og vel vogtet mig for Opium i nogensomhelst Skikkelse, men jeg troer, at kun en Opiumsspiser kan gjøre sig en Forestilling om saadanne Aandescener. Ikke at mine Tanker noget Øieblik svigtede mig, med ganske nøgtern Besindighed satte jeg mig ind i Sagen, og gjorde mine Iagttagelser haade psychologiske og æsthetiske om Drømmeverdenens Natur. Men det hjalp mig ikke; at den kom og faldt over mig med al sin Frygtelighed var det visse af Sagen.

Det eneste, der blev tilbage at støtte mig til, var da det stille Liv i Dagligstuen med de hyggeligste af alle Fæller, Moder og Søster. Men hvad skulde jeg foretage mig? At underholde dem med mine Trængsler var baade Synd mod dem og for mig selv den største Fare. Da maa jeg takke mit paa Hjælpekilder temmelig righoldige Sind for, at jeg tvungen af Nøden udfandt den Kunst at fylde Tiden med stille Betragtning af de udvortes Gjenstande, der omgav mig. Nu da jeg desværre havde Tid nok, lod jeg mine Øine — eller mit Øie, for jeg har det efter min Moder kun at see med eet ad Gangen, hvile paa enhver Gjenstand, ligegyldig hvilken, en Tallerken paa Dugen, en Plante i et Glas eller en Potte, mine Stuefællers Klæder, deres Bevægelser, min Moder ved Rokken og min Søster ved Vinduet med Bog eller Sytøi, hele Stuens stille Belysning og alle Omridsene eller rettere, hvor den ene Farve hørte op og den anden begyndte, hvilket skjont Forhold de alle stod i til hinanden, hvilke egne Nuancer de antog

i Skyggen, indtil Farven næsten, dog aldrig ganske forsvandt i det dybeste Mørke. Hvorledes saa dette vexlede med forskjellig Belysning, hvor fint det maatte bestemmes ved roligt Lys, hvor stærke Modsætningerne kunde blive, naar Sollyset faldt ind, og hvor sikkre de modsatte Farver kunde staae mod hinanden i Vinduesstokkenes Skygger paa de hvide Gardiner, især naar der blev rullet ned for Eftermiddagssolen.

Min værste Angst var at skulle være ene, og den tyngede mig desmere, fordi jeg skammede mig ved at bekjende den, naar de andre tilfældig gik ud. Saasnart jeg blev alene i Stuen, gik jeg strax fra Sands og Samling, Blodet begyndte at bruse, og jeg blev syg. Jeg foreholdt mig bestandig med alle tænkelige Grunde, hvor urimelig min Uro var, men den grusomme Angst overfaldt mig dog, mod den hjalp intet Middel, netop fordi den var ganske uforstaaelig. Den var mig i flere Aar en grulig Plage, og er til Tider kommen igjen, saa jeg en stor Del af mit Liv ikke har været sikker for den.

I de Aar jeg omgikkes ham, viste han mig det inderligste Venskab. Desværre kunde jeg ikke gjøre ham Gjengjæld med at beundre hans Kunst, men ringeagtede ham dog ikke derfor. Tvertimod ansaa jeg og anseer endnu en Kunstner, om han end er maadelig for at staa saa høit som det Trin, han i sin Kunst indtager, over andre Mennesker, der Intet formaaer.

Jeg samlede hvad Billeder jeg kunde faae. I Bibliotheket fandt jeg ikke andet end Thorvaldsens Værker. Men snart kom jeg i Besiddelse af flere Billeder, der førte mig videre. Jeg havde i det Aar faaet mig en Ven i Maleren Thorald Læssøe. Jeg husker ikke, hvor jeg havde truffet ham. I de Dage behøvedes der ikke meget til at slutte Venskab. Et Møde i et Atelier eller paa et Galleri, hvor man kom til at gjøre nogle Bemærkninger, var nok til at fatte Interesse. Han saae hyppig til mig i den Tid, jeg

laa syg paa Regentsen, bragte mig Druer og andre behagelige Sager og talte hjærtelig opmuntrende til mig. Da jeg var kommen til Roskilde, sendte han mig saa en stor Bunke Billeder, fortrinlige Raderinger, Kobberstik, Træsnit og sligt, den Tid en endnu større Skat end nu, da man kan see ypperlige Ting i enhver Journal.

Dette gav Stødet til, at jeg vovede mig videre. Jeg forelskede mig saaledes i Raderingerne, at jeg ikke kunde lade være at copiere Landskaber af Waterloo og Swanwelt. Og da jeg fandt, at det ikke anstrengte mig synderlig mere med min Pen at efterligne Raderingens fine Streger, end at eftergaae Naturens Linier og Farver, blev dette mig en rig Kilde til stille Nydelse. Da jeg saa havde gjort en Række Pennetegninger, som var i alt Fald til min egen Tilfredshed, gik jeg til Naturen. Jeg kunde ikke sidde ude, men fra vore Vinduer oversaae vi Kirkepladsen og en stor Del af Egnen. Saa tegnede jeg derefter, først Enkeltheder, siden det Hele. Jeg mindes en Dag, jeg sad ved Vinduet og arbeidede paa et stort Billede af Domkirken og Pladsen, og var netop kommen ned til Forgrunden, hvor jeg havde gjort mig megen Umage med et stort Asketræ, som hang ud over Domprovstens Havemur; da blev Døren slaaet høit op, og Vilhelm Marstrand traadte ind. Jeg havde ikke seet ham i fem Aar, han var netop kommen tilbage fra sin første italienske Reise. Mens han paa sin lette naturlige Maade gav Moder Haanden og ruskede i mig, havde han allerede kastet sit Blik paa mit Billede og udbrød: Nei see, kan du gjøre saadan noget! Ja, saavidt er jeg da kommen, svarede jeg, tænkende paa Asketræet, men meget forlegen over at være bleven overrasket af et saadant Kunstnerøie; og Samtalen gik videre, som om han aldrig havde været borte.

Juleaften blev mig en af de tungeste og bragte mig dog den bedste Glæde. Professor Blochs Familie ønskede, at vi skulde tilbringe den hos dem, og Rectorboligen var os altid et kjært Sted at komme. For mig var det ikke

at tænke paa, det var i min allersvageste Tid. Men skjønt jeg vidste, hvad det vilde koste mig at være ene, skjulte jeg dog min Angst saa godt jeg formaaede, for at faa Moder og Søster til at gaae. Saa sad jeg ene. Storm og Snesjap buldrede mod Ruderne, og Stuen saae trist ud, men jeg fik ikke Tid til at tænke paa Omgivelserne. Blodet buldrede i mig, som jeg skulde sprænges, og det hjalp intet, at jeg gjennemgik hele Skalaen af de tidtnok indøvede Beroligelsesmidler, at jeg forklarede mig selv paa det forstandigste, at det hele var Indbildning, jeg blev mere og mere syg. Jeg søgte at bevæge mig paa Gulvet, jeg stod og pressede Panden mod Ruden, jeg kastede mig paa Sofaen, men det forfærdelige lod sig ikke afvende, jeg maatte igjennem de ensomme Timer, om det saa skulde koste mit Liv. Saa holdt jeg det ud, som jeg har holdt saamangen lang Nat ud, ogsaa de værste Timer liste sig til Ende, og endelig kom Moder. Hun havde forladt Selskabet tidligere for at see til mig, og blot at see hende var allerede Hjælp. Hun sad noget hos mig og talte mig tilrette, og da jeg var bleven lidt roligere, krøb jeg i Seng.

Som jeg endnu laa og kjæmpede med mig selv, hørte jeg glade Stemmer under Vinduet, Smaalatter, Hvisken og afbrudte Udraab, det tog ingen Ende. Nu har han da fulgt hende hjem, tænkte jeg, men dette er dog for galt. Endelig blev der da Ende paa den Sigen Godnat, og Moder, som stod øverst paa Trappen, modtog sin blussende Datter i sine Arme. Hendes forlængst erklærede Elsker havde benyttet den korte Vei over Kirkepladsen til at faa hendes Ja.

At den søde Søster sad længe hos Moder, inden de kom til Ro, var naturligt nok, men for mig Stakkel var det usigelig tungt, at ligge og vælte mig paa mit Leie uden at kunne deltage i deres Glæde. Jeg maatte dog see min Søster, men min Tilstand var fortvivlet, saa meget mere, som jeg maatte skjule den. Ak, kun altformeget

af mit Ungdomsliv er paa den Maade blevet mig forspildt.

Jeg fik mig altsaa en Svoger i Søren Thrige, men Overgangen var ikke stor. Han havde siden Skoletiden været saa hjemme hos os, at han for Moder var bleven som en Søn. Det har han og i Sandhed altid været, ingen kunde gjøre mere for sin Svigermoder, end han har gjort.

Saaledes sad jeg Vinteren til Ende hos min Moder, kom nogenlunde tilrette, og vendte med ganske godt Mod tilbage til min Regensstue i Begyndelsen af April 1842. Mine Breve fra denne Maaned see meget godt ud, men jeg kan ikke tro andet, end de har været til mere Bekymring end Trøst for Moder. Hun saae kun deraf, at jeg havde styrtet mig ind i mit forrige anstrengte Liv; det vilde næppe ende godt. Jeg taler meget om, at gjøre alt aandelig, deri indbefattet Biblen saavelsom den hedenske Oldtid, Kirkehistorien saavelsom Digternes Fantasmer. Jeg klager stærkt over, at jeg ingen havde, der kunde dele mine Tanker, og at Ensomheden var det, der tyngede mig. Alt dette er udenoms Tale, jeg var syg, meget syg, og allerede i næste Maaned gik de Afbrydelser i mit Arbeide, som jeg kun løseligt havde berørt, over til fuldstændig og vedvarende Afmagt.

Saa kommer der sidst i Mai et helt trøstesløst Brev til Moder. Det er den gamle Historie: jeg sad ensom ubeskjæftiget i min Stue, hvor jeg hverken kunde udholde at være stille eller lindre mig ved at vakle ud i Gaarden og faae mig en Samtale: jeg kunde end ikke i den letteste Bog læse en Side til Ende; mine Hænder rystede, mit Blod hamrede, saa Ribbenet og Kjødet paa venstre Side var ømme deraf, jeg forfærdedes ved at see i Speilet, hvor indfalden og huløiet jeg saae ud; og under alt dette min Bekymring for, hvorledes jeg skulde kunne bringe det saavidt, at jeg kunde aabne mig en Levevei.

Moder var dog mindst den, der tabte Modet. Hun havde strax en god Udvei for den nærmeste Fremtid. Hun havde lovet sin Broder, Frederik Tauber, tidligere Præst paa Vallø, nu Præst i Eiby og Dalby ved Kjøge, at tilbringe Sommeren hos ham, og han havde selv bedet hende at tage mig med, og hun udkaster et tillokkende Billede af, hvor godt jeg skulde have det der, blandet med en Del opmuntrende Spøg.

Efter min Hjemkomst fra Landet, forsøgte jeg mig igjen paa Regentsen, men det gik endnu værre end før. Det var mig umuligt at blive der, og da Moder fôreslog mig at søge en Huslærerplads paa Landet, var det mig ligesaa umuligt at vove mig dertil. Hun vidste ikke, hvor svag jeg var. Da der nu kun var et halvt Aar tilbage, fik jeg Tilladelse til først at nyde dette, naar mit Helbred var blevet bedre, og søgte saa atter for denne Vinter tilbage til min moderlige Rede i Roskilde.

Der var i denne Sommer foregaaet noget i Roskilde, som jeg ikke kunde holde mig uden for, og som voldte mig megen Sorg. Det er ogsaa mere værd at fortælle end de andre Smaating, jeg oplevede, da det angaaer en udmærket Mand.

Vilhelm Marstrand var, som jeg alt har omtalt, kommen hjem fra sin første femaarige Sydlandsreise. Jeg havde kjendt ham fra min Skoletid; han var min Halvbroders Fætter — hans Moder var en Søster til Broder Caspars Fader — og han blev snart min Ven, skjønt der i Alderen var ti Aars Forskjel paa os. »Jeg mener da, Venskabet behøver ikke at være saa halvt som Fætterskabet,« sagde han. En Ære, jeg skjønnede meget paa.

Vi havde i Kjøbenhavn havt et sluttet Selskab, som en Aften om Ugen kom sammen hos hans Moster, Thea Smith, en gammel venlig Dame, som vi alle kaldte Tante Thea, og som havde sin Bolig i Petersens Jomfrukloster i Vimmelskaftet. Det var hendes Glæde at see Ungdommen omkring sig, hun dækkede et rigeligt Bord, og var stolt

af at kunne see hvor stor en Flok, der tog Sæde om det. Vi kaldte det Fætterklubben, fordi de fleste af hendes Gjæster stod i dette Forhold til hinanden. Der var Brødrene Marstrand, særdeles Vilhelm og den smukke Søofficeer Osvald, der var Brødrene Smith fra Møen, særdeles den poetiske Theolog Troels, der var min Broder, Caspar Smith og min Fætter Adolf Fibiger, og flere Fættere og flere Venner, som Malerne Købke og Constantin Hansen og Architekten Bindesbøll, og yngre Medlemmer holdt sig til, ogsaa Cousiner. Af dem, der beskedent lyttede til den faste Stok var jeg. Stemningen var udmærket, naturlig og hjærtelig, og tumlede sig i overstadig aandrig Lystighed. Det var i mine første Studenteraar, jeg begyndte at komme der, medens Vilhelm var borte, men ogsaa senere, mens han boede i en underlig gammel Leilighed i Børsgaden, hvor han bedækkede de skumle Vægge med en mægtig Samling af sine hjembragte Studier.

Saa saae jeg ham ikke igjen, før han i Vinteren 1841—42 slog ned i Roskilde. Han havde der en stor Flok Cousiner. Hans Moster Rikke, en svær og imponerende Frue, der med sin groteske Lystighed, sin ustyrlige Lunefuldhed og sin uordentlige Paaklædning mest af alt lignede en flot Italienerinde af Middelstanden, var gift med Byens Borgemester og Byfoged, Justitsraad Foss, en snu Bonvivant, der vendte og dreiede med Borgerstanden som han vilde, ved vexelvis at bruge Magten i gammel Stil, og tage dem under Armen i ny.

De havde syv Døttre, alle smukke, men meget uopdragne, Huset var stort, og Stillingen anselig, der kom mange, men alle forbausedes over Familiens underlige Væsen. Altid Skrig og Skraal af Børnene, der sloges i Krogene, Hvisken og Tisken af de unge Piger om deres Kjærlighedshistorier, Forfærdelse over Besøg, naar man ikke var paaklædt, og Moderen foer da altid om i Nattrøie, og forgik af Latter eller rev sig i Haaret af Fortvivlelse. Faderen listede gjennem Stuen med en Vinflaske under

Armen for at faae sig en lun Time i sit Contor med en Gjæst, som skulde vindes i et for Byens Vel vigtigt Øiemed.

Da Vilhelm M. kom hjem, var han 31 Aar, var kjed af sit omvankende Kunstnerliv, havde Lyst til at skabe sig et Hjem, og saae sig om efter en Livsledsagerinde. Det var hans Natur ikke at gjøre mange Omstændigheder, og Cousinerne var dog værd at see paa. Fra deres Side var de spændte af Forventning om det skulde lykkes en af dem at vinde den berømte Fætter; ikke at fortænke dem i, han var dengang en meget smuk Mand, og de var ikke af de Tilbageholdne. Situationen var dog ikke uden Fare, de havde Rivaler. Der var de fire Cousiner paa Møen af et lignende varmt Temperament, dem stod han fra tidligere Tid i nærmere Forhold til. Men hvad dem angik kunde man stole paa sin Overlegenhed i Skjønhed. Farligere var det, at der fandtes endnu to Cousiner i Ringsted, som i den blonde Art vel kunde tage det op med de mørke Roskilde Damer. Det gjaldt at benytte Tiden, Huset straalede i sin bedste Glands, Toiletterne kom virkelig i Orden, Øinene løftedes mod Himlen og saae ængstelig til hinanden, og Fætteren kom.

Det lykkedes virkelig. Der kunde kun være Tale om de ældste, de andre var for unge. »Naa, Vilhelm! hvem skal det saa være? Anna eller Tekla?«, sagde Moderen med sydlandsk Frimodighed. Den ældste var ikke saa lidt af en Kokette, som øvede sine Kunster paa Skoleballerne. Den anden var en god og paa sin Maade forstandig Pige, der opretholdt Dyden mellem en Flok, der idetmindste til Tider fandt den mindre behagelig. Han valgte den sidste, og det varede meget kort, inden de var forlovede.

Vilhelm M. leiede sig et Attelier paa Roskilde Hovedgade, og sad der Sommeren igjennem, og malte smukke Ting. Særdeles en Mindeskive til Byens Skytteselskabs Festsal, hvorpaa han portræterede alle de hæderlige Borgermænd, grupperede om Fnglestangen, med sin kjære til-

kommende Svigerfader mellem den uniformerede Brandmajor, Værten i Prindsen, og en bekjendt Husarritmester, der førte Byens Garnison. I Baggrunden saaes Skibsbroen med Jagternes hængende Seil og festlige Flag paa glødende Aftenhimmel. Ved dette halvsatiriske og halvpatriotiske Billede gjorde han sig mangen Spas.

Jeg tilbragte en Del Formiddagstimer hos ham, medens jeg efter min Hjemkomst fra Eiby var i Roskilde, og han gjorde en god Blyantstegning af mig, som jeg har endnu. At slutte af den saae jeg dog ikke slet saa sygelig ud, som man kunde vente af det jeg havde gjennemgaaet. Ti eller endog tyve Aar efter var mit Udseende betydelig værre; den vedvarende Sygdom udtærede mig først efterhaanden.

Saa let det var gaaet for ham med at blive forlovet, saa besværligt blev det ham at fortsætte Forbindelsen. Da han først havde faaet gjort et kjønt Portræt af sin Thekla, et blomstrende lille Hoved i halv Størrelse, der helt fyldte en oval Ramme, var han allerede nærved for sit Vedkommende at have udtømt hende. Han gjorde sig vistnok redelig Umage, men jeg troer ikke, det lykkedes ham at faae stort mere ud af hende end en smuk Model. Hun gjorde sig ogsaa Umage, hun havde sat hele sit Hjærte til paa ham, og hun var en opoffrende Sjæl, som vilde finde sig i alt, naar det blot kunde lykkes hende at tilfredsstille ham. Men det kunde det ikke. Hun var ret forstandig, men uden synderlig Dannelse; hun beflittede sig samvittighedsfuldt paa at være en ulastelig Pige, og hun var utrættelig i at imødekomme ethvert af hendes Elskedes Ønsker, men hun havde den uheldigste af alle Egenskaber at møde en Mand som ham med, hun var kjedelig. Efterhaanden havde han ogsaa faaet Øinene bedre op for, hvad der efter hans ubundne Liv ikke synderlig havde stødt ham fra først af, hendes Hjems Uhyggelighed og den øvrige Families temmelig raa Væsen.

Mig undrede det ikke, det undrede mig mere, og i Grunden os alle, at han havde taget hende. Han havde gjort et letsindigt Skridt, han havde taget hende uden at elske hende. Det kunde endnu være, ogsaa mindre end Elskov kan gjøre lykkelig, men hvad værre var, han havde umodne Begreber om en saadan Forbindelse. Han havde aldrig kjendt et godt Familieliv. Hans Fader var tidlig gaaet bort, og hans tungsindige Moder førte som Enke et høist uhyggeligt Hus. Om det var dette eller det var et medfødt Sind er ikke let at sige, men vist var det, at baade han og hans Brødre med al deres store Begavelse, ogsaa for Menneskekundskab, ikke forstod sig paa den kvindelige Charakters Rigdom, hverken dens Finhed eller dens Styrke. Vilhelm maatte bøde en Del derfor, og lærte først sent, at det er tungt at tage feil i Livets bedste Forhold.

Dog holdt han længere ud i dette Forhold end man skulde have troet det muligt for et Sind som hans. Det var hans gode Hjærtes Skyld. Han havde Thekla siddende hos sig, mens han malede, han vandrede rundt i Egnen med hende for at nyde Naturen, og han sad trolig om Aftenen i hendes støiende Familie med et Par snavsede og uartige Unger i Favnen. Han tog hende med til Kjøbenhavn, og viste hende alt, hvad han sværmede for, og hun var henrykt, hun var stolt af sin herlige Støtte. Men det hjalp alt sammen ikke, Forholdet blev ham uudholdeligt, og omtrent paa samme Tid, som jeg saae mig nødt til at tye tilbage til Roskilde, i Efteraaret 1842, havde han givet hende Afsked.

Vintren gik, og der maatte tænkes paa mod Foraaret at faae mig Stakkel anbragt i Kjøbenhavn. Jeg kunde dog ikke helt holde mig borte fra Universitetet. Moder tog derfor den Beslutning at forlægge sin Bolig til Frederiksberg, og hun leiede en Kvistetage yderst i Smallegaden i et høit Sted, som staaer endnu. Det havde en vid Udsigt over Frederiksberg Have og saalangt over Sletten mod Vest,

som Øiet kunde naa; vi fik altsaa noget til Vederlag for hvad vi forlode paa den skjønne Roskilde Kirkeplads.

Men førend jeg flytter Skuepladsen, vil jeg anføre en Skildring af mit Hovedæmne, af mig selv, som jeg dengang opfattede denne Gjenstand. Jeg finder den i et Brev til min Ven Lunddahl af 12. Marts 1843:

— — Du beskriver dit Embede og din Forlovelse som Grundpiller for dit Liv. Hvad skal jeg sige, som Skjebnen har henvist til ene at tære paa den simple Bevidsthed om mit eget stillestaaende Jeg? Og jeg maa dog ogsaa have saadanne Fornødenheder. Du kan troe, det overfalder mig undertiden haardt nok, og skaffer mig da gjerne en søvnløs Nat. Men jeg har nu saa ofte nedkjæmpet det, at jeg næsten i Forveien kan sige, hvorlænge en saadan Dyst vil vare. Heller aldrig maa jeg glemme den reelle Gavn, man kan have af en saa alvorlig Prøvelse. Nu, da den har gjort mig til en Carricatur af mig selv, fra et upraktisk Menneske til en Dagdriver, har jeg i Tide faaet et endnu større Skrækkebillede af de behagelige Udørkener og romantiske Flyvelyster, end jeg selv kunde lave mig; og min Hu staaer nu ikke til andet end den forstandige Virksomhed, som Mennesker have drevet før mig, og ville gjøre det efter mig. — — Du seer, jeg vil gjerne gjøre noget ud af mine Smaaerfaringer, og vil gjerne reflectere over mig selv som over al Verden. Men Gud bedre mig for min Filosofie, den er rent borte. Jeg har i Vinter glædet mig ved at læse Historie. Jeg kan forstaae, hvorledes man kan med Lidenskab komme til ganske at hengive sig til den Videnskab. Mig har det været en sand Lise at studere Menneskene, som de have været og som de ere. Historien er det retteste og sikkreste Middel mod alt utidigt Sværmeri . . . Ogsaa i Evangeliet læser jeg hverdag et Kapitel, og sysler bestandig med mine kjære Ideer derom . . . Jeg kan kun sige, at Jesu Skikkelse stedse bliver mig klarere og nærmere, uden at jeg egentlig arbeider derpaa. Det maa komme af, at jeg

ligesom daglig pleier Omgang med ham, idet jeg vandrer med ham. Og kommer man ham nærmere, maa man ogsaa blive hans Discipel. Der behøves vistnok nu som før intet andet end et Lys over hans Person forat meddele den hellige Aand. Jeg troer at hele min Aandsudvikling — skjønt Sligt jo er fast umuligt at blive sig bevidst — er afhængig af hans Charakter, idet jeg ikke søger nogen Sandheds Bekræftelse andre Steder end hos ham. Et Forhold der naturligvis gjør mig baade vel tilmode og meget betænkelig. Thi hvilke uhyre Fordringer til en stakkels Synder indeholder ikke denne Tanke? Jeg gad sige som Luther undertiden slutter sine Breve: »Bed for mig, thi jeg bliver daglig værre.«

Efter en stor Del Fortællig om Familien og vort daglige Liv — thi Brevet er, som jeg dengang havde Vane til, overordentligt langt — tager jeg saa igjen til at filosofere:

»Du taler om Tidernes Tegn, om at Subjectiviteten nu viser sin Magt. Jeg troer ikke, at man derfor kan sige, at den nu har Regimentet. I gamle Dage, da man dog ikke tog det saa overdrevent samvittighedsfuldt med at indgaae Ægteskaber, men tænkte, at om end et Tyranni fra Mandens Side eller Tøffelregimente fra Konens, eller alskens Brydninger fra begge Sider, skulde blive Følgen, saa var derved ingen videre Skade skeet, man kunde vel endog tage Regres paa anden Maade, da var denne egenkjærlige Magt upaatvivlelig snarere den dominerende; den brød sig end ikke om sin Modstander. Naar den nutildags fordrer sin Ret, er det vel snarere, fordi man føler bedre, hvor Grændsen for det Objectives Gyldighed er, og ikke saameget vil fradrage det noget som ordne Forholdet ved at anerkjende den relative Ret paa begge Sider.« — Det var før den Tid, da det Spandetske Forslag om borgerligt Ægteskab havde vækket saamegen Røre, men vi havde talt om, hvormange Mennesker der ogsaa i vor Kreds havde maattet bøde for den Sædernes

Løshed, den overvættes æsthetiske Tid medførte. Ogsaa var S. Kierkegaards Billede af en Æsthetiker et rystende Phænomen.

»Hver Tid har vistnok sine Tegn, men ville de endda holde sig til det private Liv, frygter jeg dem ikke saameget. Det er dog det Terrain, man med Billighed helst maa tilstaae Subjectiviteten som dets eget. I Theologien er der jo rigtignok Fare paafærde, men jeg troer, at der, som paa ethvert videnskabeligt Gebet, kan overmodig Umodenhed kun holde sig meget kort, den vil snart efter en Overgangsperiode ødelægge sig selv. Derimod i Politiken kunde der vel være god Grund til at være bekymret, da Agitatorerne bestandig have frisk Forraad til at nære Flammen med fra den stærkere og stærkere opvaagnende Masse; og det er et Onde, som med Tiden snarere bliver værre end bedre. Du læste vel Artiklen i »Fædrelandet« om den »moderne Absolutisme«. Den sammenfatter i Korthed omtrent alle bestaaende Samfunds former som modne til Ødelæggelse. Men lad os alligevel ikke hænge os i saadanne Phænomener, der dog aldrig kunne have mere Værd, end at de jo ville forsvinde, naar noget bedre viser sig. Den grundige Behandling, alle slige Materier i vore Dage dog virkelig underkastes, og den smukke moralske Intelligens, der anvendes derpaa, vil uagtet alle Dagbladenes Fadaiser og selvbehagelige Skarnstreger ikke forfeile sin Virkning.« —

Paa Frederiksberg var jeg nu vendt tilbage til mine første Studenteraars gamle Veie. Hvad havde jeg ikke gjennemlevet i de fem Aar? Fra en umoden Dreng var jeg bleven til en i Aandens Kampe saa forfaren Mand, at jeg maa troe, jeg siden den Tid ikke er kommen videre. Livet skifter vel, og der kommer andet, men det tidligere glemmes, og man bliver ikke rigere. Det er som med Kundskaber, man lærer mere og mere, men man glemmer igjen ligesaa meget.

Næste Vinter (1843—44) tilbragte jeg igjen paa Regentsen.

Jeg erhvervede mig ogsaa tydske Venner. Aaret før (1842) havde en Ven af Søren Thrige, Vilhelm Nitzch, besøgt os, en kielsk Professorsøn og dengang selv Docent i Kiel, siden Professor i Kønigsberg og gift med Sørens Halvsøster. Med en god Figur var han af Ansigt et af de styggeste Mennesker, jeg har seet, men der boede en høi Aand og en ædel Sjæl i ham, og han aabnede et nyt Rige for mig. Saa vel kjendt jeg var med Tydskland, var det dog kun gjennem Bøger. Nu saae jeg tydsk Dannelse levende; og han besad den i den Grad, at han var en Typus paa den af den fineste Slags. Meget talende er de fleste Tydskere, men han besad en Veltalenhed, som ogsaa hos dem er sjelden, og hos os omtrent ukjendt. Udaf sin store baade lærde og æsthetiske Dannelse vidste han at blande de livligste Skildringer og skjønneste Citater ind i Samtalen, saa den blev mere end en Samtale, som en Nydelse af skjøn Kunst, og dog gik alt let og naturligt som en Spøg. Jeg har altid sukket efter at finde Mennesker, som forstaae at føre en dannet Samtale, og erfaret, at de er meget sjeldne; desværre ogsaa erfaret, at jeg daarlig nok selv forstaaer det. Han henrev mig, og dog var de Uger, jeg nød i hans Selskab, mig yderst byrdefulde. Den Sommer var i det Hele varm og smuk, og det var dens skjønneste Tid. Men jeg havde just en Periode, hvori jeg mindst fjorten Døgn ikke fik Søvn i mine Øine. Jeg vilde ikke lade mig mærke dermed, men vandrede saa munter som muligt hele Dagen omkring i Egnen med vor tydske Ven. Jeg begriber ikke, hvor jeg holdt det ud, men ligefuldt er de Dage bleven staaende i min Erindring som et Pust af et bedre Liv. Nitzsch saae jeg ikke mere, men gjemmer et smukt Brev fra ham. Nu er han forlængst død (1880).

Næste Aar traadte en anden Tydsker op. Vor kjære Veninde Margrete Thrige var Aaret før bleven forlovet

med en holstensk Præst Steffensen, og som nygifte besøgte de nu den sjællandske Familie. Moder havde indbudt dem til at boe hos os under deres Ophold i Kjøbenhavn; hvor hun fik Plads dertil, er ikke let at forstaa. Steffensen var en fin, høitdannet og begavet Mand, og vi fik atter en Prøve paa tydsk Veltalenhed, men mere himmelhoch aufschwebend, mere kirkelig, og jeg satte Pris derpaa. Man lærer først en Nation at kjende, naar man seer den i Kjød og Blod, man forstaaer først dens Tankegang, naar man hører Tonefaldet og seer Minespillet dertil.

Den tredie Tydsker, jeg kom i Venskab med, indfandt sig saa igjen næste Aar i Kjøbenhavn med et Anbefalingsbrev fra Nitzch til mig. Han var Fysiker, hed Dr. Meyn, og vilde studere under Ørsted. Atter det samme fuldtfærdige veltalende Væsen, dannet nok, men ikke med den fine Følelse, som hos de to andre havde gjort, at man ikke mærkede, man havde vort Folks Modstandere overfor sig. Han forklarede mig vidt og bredt Slesvigholstenernes utvivlsomme Ret, beskrev deres høie Dyder, deres urokkelige Mod og Fortrøstning til deres gode Sag, og deres derpaa begrundede Forvisning om Seir. Jeg havde meget lidt beskjæftiget mig med Politik, kjendte vel Sagen af Bladene, men fik dog et nyt Indtryk af den ved at høre den foredrage af en begeistret Mand, der sprang ganske frisk og fersk udaf Partiets Midte. En saadan Figur var dog værd at see i Nærheden, og da jeg havde det tydske Folkeliv ligesom den tydske Litteratur meget kjær, og var vel oplagt til at sætte mig ind i enhver menneskelig Sag, stødte hans Tale mig ikke saa meget, som den vilde have stødt de fleste. Jeg blev vel ved min og alle Danskes Mening, men hørte dog taalmodig paa ham, naar vi i Vintertiden (1844—45) gjorde en Del Fodvandringer sammen.

Min Regenstid var gaaet til Ende i Foraaret 1844, og jeg var glad ved at kunne flytte ud til Moder paa Frederiksberg. Jeg var nu kommen saa vidt, at jeg ganske

godt var istand til om end med nogen Forsigtighed at fortsætte mine Examensstudier.

Dog trængte jeg endnu til en og anden Afbrydelse, hvorved jeg kunde styrkes. Det blev en meget kold Sommer, en af de ubehageligste, jeg mindes. Ved Midsommerstid var det saa koldt, at vi hyppig midt paa Dagen kun havde 5° Varme. I Haab om noget bedre Veir havde dog Moder arrangeret en Reise til Jylland. Jeg fulgtes med min Svoger Søren Thrige.

Det var Himmelbjergsfest det Aar, og i en Tid, da Frihed og Fædreland med høitidelig Forventning saaes at trække op som Tordenskyer der glimrede i Solen, var det en stor Begivenhed. Fra Houlberg Præstegaard, hvor vi var i Besøg, fik Søren og jeg os en Bondevogn, og kjørte en regnfuld Morgen gjennem de tungsindige Frisenborg Skove, over alle de brune vandperlende Lyngbakker, ad de endeløse søvndyssende Sandspor, til vi en skjøn opklarende Aften endelig naaede langs de blanke Søer til Ry Mølle.

Næste Formiddag laa vi paa Ryggen af Himmelbjerget. Om Middagen samledes Selskabet fra alle Jyllands Egne, og fra Øerne med. Deroppe fra saae man Landfolket overalt i smaa brogede Colonner rykke ned over Lyngbakkerne, forsvinde i Dybderne, komme tilsyne over Engene, langsomt skride frem langs Søbrederne, og endelig stige op ad Bjerget fra alle Sider. Der saaes mange politiske Notabiliteter, Grundtvig holdt Hovedtalen, mægtig men paa Grund af hans underlige Stemme ikke synderlig hørlig. Den ene Tale fulgte nu efter den anden paa sædvanlig Vis, som vi nu siger, men den Gang var det ingenlunde sædvanligt. Jyden hørte til med vanlig Ro, og tænkte sit, mest vel endnu ingen Ting. Saa kom den uundgaaelige Regn. Vi kom til Bords i Festteltet, hvor Talerne blev til Raab imellem hverandre, og altsom Tordenbygerne under dundrende Skrald bragte Vandet til at stige op over Fødderne, blev Stemningen mere og mere

henrykt, det vaade Fædreland og den skyllende Frihed levede høiere og høiere, og Dagens Helt Sten Blicher, blev mere og mere drukken.

Det mørknede, man maatte afsted, det gjaldt om at komme i Ly for Natten, men Opgaven var fortvivlet, Kjøretøi var ikke at faae og paa Bjerget var der dengang ingen Bygninger, alt uveisom Natur. Den halve Mil til Kroen maatte vades gjennem et i Mulmet uforstaaeligt Søle, og i Kroen var der ingen Mulighed for at finde Herberge. Da var vi saa ubegribelig heldige efter megen Raab og Skrig at komme op i en Vogn, hvor vi fandt os Ansigt til Ansigt med den farligste af alle Bevægelsesmænd, Balthasar Christensen. Han var paa sit Høieste, og ustandselig talende, satte han med dæmonisk Glæde os unge uskyldige Mennesker ind i Agitationens gruopvækkende Hemmelighed, som han paastod selv at have opfundet.

Saadanne Ting kunde jeg fortræffelig taale. Men ligefuldt ventede mig i Hjemmet mine Plageaander med sædvanlig Ihærdethed. Jeg indsaae, at jeg nu maatte have Examen, hvad det end skulde koste, og jeg sparede ikke mig selv den Vinter. Jeg havde vel mange Kundskaber i forskjellige Retninger, men de var samlede med lange Afbrydelser; i flere Aar havde jeg maattet ligge ledig, og naar jeg kunde studere, maatte jeg vælge, hvad jeg bedst kunde taale. Det meste laa mig derfor allerede fjernere og maatte igjen opfriskes. Der var saa godt som intet gjort af det Arbeide, der er nødvendig for paa en bestemt Dag at kunne aflevere sin Kundskabsmasse.

Jeg var ligefuldt færdig i Forsommeren. Jeg har altid bestræbt mig for, at ikke andre kjære Mennesker for min Skyld skulde blive nødte til at opgive hvad de havde før. Min Søsters Bryllup var blevet feiret i vor daværende lille Bolig i Løngangsstræde ligeoverfor Vartou Kirke, i al Tarvelighed, men med desto større Glæde.

Søren Thrige var bleven ansat som Overlærer ved Slagelse Skole, efter et Aars Tid at have været Adjunkt i Roskilde og sin Bedstefaders Medhjælper. Festen, den 9. Mai 1845, havde været meget rørende i sin hellige Del. Stiftsprovst Tryde havde viet dem i Frue Kirke, og kom hjem til os; Professor Paulsen var tilstede som sin Stedsøns Forlover. Alt gik til Moders Tilfredshed, skjønt og livligt, paa det nær, at da Talen efter Bordet faldt paa slesvigsk Politik, kunde Tryde og Paulsen i høi Grad ikke forliges, da Tryde holdt med Slesvigholstenerne. Næste Dag fortsatte vi Festen i Roskilde.

Moder skulde nu tilbringe Sommeren hos de Nygifte, og glædede sig selvfølgelig usigelig dertil, men hun kunde ikke forlade mig, før jeg havde faaet Examen. Men hvilken Tilstand var jeg ikke i, da jeg en hed Aften i Begyndelsen af Juni Maaned sad i mit lille Kammer, og med skjøn Skrift paa et stort Ark opsatte mit Petitum, som det kaldes, efter den Tids Skik i de fineste latinske Fraser, og efter min egen Skik meget længere end det behøvedes.

Lykkeligvis er det min Natur, at mit Mod stiger med Faren, og naar der er gjort, hvad der kan, naaer det til god Ro. Da Examensdagene kom, var det mig en Morskab ved de skriftlige Arbeider at lade min Pen løbe med alle mine Aandrigheder og Spidsfindigheder; og den Morgen jeg skulde indstille mig til Examination, foer jeg hen over Torvet med lettere Skridt end dem jeg kunde opdrive paa andre Morgenture. Nu var jeg jo færdig, og det faldt mig ikke ind at frygte for Slagets Udfald; skjønt jeg ligesaa let kunde have lidt et Nederlag, da jeg i Virkeligheden ikke var ordentlig forberedt.

Ikke engang Tiden mellem den skriftlige og mundlige Examen, som ellers er saa kostbar for Candidater, havde jeg kunnet benytte. Jeg maatte som sædvanlig ud paa Landet at samle Kræfter.

Heller ikke laa Theologien mig i overvættes Grad paa Sinde. Jeg havde dyrket den for at bemægtige mig, hvad der var Aandsføde for mig efter mit Sind, og for nogenlunde at blive hjemme i en Videnskab, som altid har den Betydning, at Kundskab til den umuligt kan undværes i geistlig Stand. Den linguistiske og historiske Del af den havde jeg ogsaa bragt det temmelig vidt i, og den systematiske Del var der heller ikke just andet i Veien med, end at jeg ingen synderlig Tillid havde til Systemet. Da jeg havde fundet det, jeg kunde bruge, havde det heller ikke stor Interesse for mig længer. Ogsaa er det gaaet mig saaledes, at jeg lige til min Alderdom ikke har turdet kalde mig nogen egentlig Theolog, snarest kun Religonshistoriker, hvad Videnskab angaaer. Dengang var det mig dog ikke ganske klart. Det er først i Aarenes Løb, at jeg har lært, hvor nødvendigt det var mig, ifølge den Førelse Gud havde forundt mig, ganske paa egen Haand ud af min levende Christendom at finde mig tilrette i den ikke synderlig levende Theologie.

SJETTE KAPITEL.

STØRRE VENNEKREDS.

Hvad der mest glædede mig ved at være kommen saavidt, var den Beroligelse, jeg kunde forskaffe den kjære Moder ved at komme hjem som en velmeriteret Candidat. Denne Glæde kom endog til at overstige min Forventning, den blev en mærkelig Scene i hendes lille Stue. At hun selv var i den høieste Henrykkelse, og overøste mig saaledes med Kjærtegn og Ros, at jeg knap turde tage derimod, jeg havde langtfra selv tænkt mig saameget derved,

kunde vel være i sin Orden efter al den Bekymring Moder havde gjennemgaaet for mig, men det morsomme var, at der med udbredte Arme og taarefyldte Øine stod en Veninde ved hendes Side, som saa snart hun kunde komme til, foer løs paa mig med ligesaa overvældende Omfavnelser og Kjærtegn og Kys. Det var svært at komme til Ro. Hvem der har været saa lykkelig at kjende Fru Louise Lunding vil dog ikke undre sig over saa heftige Udbrud.

Det var Torsdag, den Aften Vilhelm Marstrand havde sit ugentlige Selskab, jeg kunde ikke negte mig den Fornøielse at gaae derhen. Han boede dengang i Stueetagen af Prindsens Palais ved Frederiksholms Kanal, og havde indrettet sig en ugentlig Sammenkomst af omtrent de samme Venner som i den ovennævnte Fætterklub, paa de kvindelige nær, og til Gjengjæld nogle flere. Vi samledes i Mørkningen og sad om et tarveligt Aftensbord med Smørrebrød og Øl, og en Themaskine paa et Sidebord.

Da jeg kom, var der allerede nogen af de vanlige Gjæster, men Vilhelm var endnu ikke kommen hjem. Vi sad lidt og samtalede, saa kom han, og Aftenen gik som den pleiede, lystig leende eller alvorlig forhandlende og disputerende. Jeg reiste mig noget tidligere end de andre forat tage Afsked, da jeg var overmaade træt. »Hvad,« raabte Vilhelm, »du vil da ikke hjem og læse nu. Tag en Styrkning, og see til, du snart kommer til Bunden af Videnskabens Krus,« og han skjænkede mig et Glas Øl. »Ja,« svarede jeg, »idag har jeg foreløbig faaet Examen.« »Hvad!« raabte han. »Og det siger han først nu, som det var ingen Ting. Nei, hvor du er affectert!« Høyen var imidlertid kommen til og stod ved Siden af min Stol. Han rakte Armene ganske rørt mod mig, og sagde i sin hjærteligste Tone: »Nei, Marstrand, Fibiger er ikke affectert.«

Det var mit første Møde med denne mærkelige Mand. Ikke at jeg just saae ham første Gang; han havde oftere

besøgt vore Sammenkomster, men da han efter sin Natur altid indtog et aandeligt Præsidium, og med sin overvældende Veltalenhed let kom til ene at føre Ordet, havde jeg som den, der mindst kvalificerede mig til at være andet end en Tilhører i en saadan Kunstnerkreds, sømmelig holdt mig tilbage. Det var første Gang, han saa at sige tog mig med, og selvfølgelig glædede han mig ikke lidt, ved saa venlig at vise, at han forstod min Stemning.

Han gjorde mere. Den Aften indbød han mig til at komme i hans eget Hus, thi ogsaa han havde en ugentlig Aften, hvor han samlede en Kreds af Kunstnere og med dem aandsbeslægtede Folk omkring sig. Dette betragtede jeg som en ikke ringe Ære, da han var temmelig nøieseende med hvem han indbød.

Jeg var ikke seen med at holde mig til. Ikke uden jeg var haardt nødt dertil, forsømte jeg den glædelige Fredag Aften, og har den i Løbet af hele min kjøbenhavnske Tid, baade før og efter min Embedstid i Slesvig at takke for Bekjendtskab med mangen en betydelig Mand, endelig da ogsaa elskværdige Kvinder. Idet jeg mindes denne lange Række af Aar, tager jeg dem alle under Eet.

Af Høyens ældste Venner, J. Fr. Schouw og Hermann Freund, var Freund allerede død i 1840, men hans Enke, den fine Skikkelse som Skovgaard saa smukt har malet, hørte til Selskabet ligesom Sønnen, Kunsthistorikeren Victor Freund, og Brodersønnen, Billedhuggeren Christian Freund. Høyen havde selv ingen Børn, men deres Venners betragtede de altid som deres Pleiebørn. Schouw har jeg ikke seet der i Huset, men hans Datter Georgia var af de kjæreste Gjæster. Saa var der Bissens Svoger Maleren Sonne og hans Broder Kobberstikkeren, og særdeles H. V. Bissen selv, hvis djærve paalidelige Væsen gjorde sig god Plads, som ogsaa hans Anskuelser om Kunst var fuldstændig stemmende med Høyens. Af andre Biledhuggere var der Peters og Herzog. Den mest talende var den morsomme frimodige Bindesboll, og saa Meldahl og L. P. Fenger

var der. Og af Malere, Marstrand, Constantin Hansen, Købke, Eddelien, Roed, Vermehren, Hilcker, Rump, H. Hammer, Exner, Heinrich Hansen og særdeles Skovgaard og Lundby, som ogsaa til andre Tider vare Familiens fortrolige Husvenner. Af ikke Kunstnere saaes hyppigst Monrad, der som en Pleiesøn af Fru Høyens Broder regnedes til Familien, ligesom senere hans Børn. Saa Allen, Louis Ussing, Professor Keyser og Englænderen Stephens; og Karl Ploug med sin livfulde Hustru og til Tider, men sjeldnere Orla Lehmann og hans aandrige Frue, Puggaards Datter. Til og fra kom ogsaa udenlandske Gjæster, den hyppigste var vel Welhaven*).

Da jeg begyndte at komme der i Huset, boede de i et Baghus i Gothersgaden, senere flyttede de til en tredie Sal i Løngangstræde. Begge Steder var Leiligheden tarvelig, og Aftensbordet som i en jævn Familie, thi Høyen havde kun smaa Indtægter. Da det ikke kunde vides, hvormange Gjæster der vilde indfinde sig, havde det sine Vanskeligheder altid at skaffe Plads ved Bordet; men Fru Høyen havde en mærkelig Evne til at faae Stole og Borde og Madvarer til at holde Skridt med Hjærtet og udvide og mangfoldiggjøre sig tilligemed dette. Jeg blev snart hendes Fortrolige og blev i Krogene indviet i hendes husmoderlige Bekymringer, men ogsaa i, hvorledes hendes Glæde over hendes beundrede Mands Venner maatte og skulde overvinde alle Vanskeligheder.

Høyen var overordentlig nøisom med Hensyn til sine personlige Fornødenheder, han havde ogsaa været nødt dertil, da hans Stilling, som af de Styrende blev anseet for temmelig overflødig, var slet lønnet, og hans fuld-

---

*) Desuden mindes jeg en underlig Skikkelse, en bleg, duvnakket Mand, tyndt glat Haar, Øine der ikke lod sig see, sad han og krøb sammen og sagde ikke noget. Det var Sverrigs frugtbareste Digter Almqvist, Filolog, Præst, og tilsidst flygtet som Morder til Amerika. Han blev hæderligt modtagen hos Høyens, og jeg læste i den Anledning hans Tørnrosens bok.

kommen uegenyttige Charakter i Forening med den for ham uundværlige Uafhængighed ikke egnede sig til at forbedre Stillingen. Men saa lidt han havde at give af, gav han dog hellere end han tog, og var i Sandhed en glad Giver.

Da han laa paa Frederiksborg for at ordne den derværende betydelige Malerisamling, hændtes det hyppigt, at Bekjendte af ham kom derud, og det var for dem og ham en ligestor Glæde, naar han personlig viste dem om paa Slottet. Men derved gik den Betjent, som ellers var Omviser, glip af sit Honorar. Dette oversaae Høyen ikke, men gav hvergang Betjenten af sin egen Lomme de ham tilkommende Dalere, hvilket selvfølgelig den Besøgende intet fik at vide om, og uagtet Slotsbestyrelsen ogsaa lod som den ikke forstod, at han selv kunde trænge til et anstændigt Honorar for sit store Arbeide. Saaledes var han i alle Forhold.

Naar Talen kom paa hans lange Ophold i Italien, dvælede han helst ved de elskværdige Træk, han havde fundet hos Landets Almuesfolk, endog hos Droschkekudske og Dragere. Og da han paa en Reise i Slesvig kom til os i Haderslev, kunde han ikke høre op med at tale om, hvilken Glæde han havde havt af sin Kudsk paa den lange Vei fra Lygomkloster, det var dog en almindelig Bondekarl, som for andre saae træven ud. Men Høyen havde det menneskekjærligste og mest demokratiske Hjærte, jeg nogensinde har truffet, han kunde faae ud af Mennesker, hvad ingen anden kunde see.

Han var ogsaa det mest frisindede Menneske, jeg har kjendt, ja en af de yderst faae, der virkelig vide, hvad Frihed er. Han bekjæmpede vistnok enhver efter hans Syn feil Retning, og da han var meget heftig, kunde han bekjæmpe den voldsomt, men naar han saa fik tænkt sig om, kunde han blive formelig fortvivlet ved den Tanke, at han kunde have forsyndet sig mod den Overbevisning, en

anden efter sine Kaar maatte have, og endnu mere over at have saaret en Følelse hos ham, som maatte være ham hellig.

Saa nøieseende var han med at lade enhver have sin Frihed, at han nødigst af alt vilde lede nogen, endog i den Kunst, hvori han var sin Tids største Autoritet. Naar Kustnerne hentede ham hjem til sig, forat faae hans Dom over deres Arbeider, var der ingen Tvivl om, at han ved første Øiekast saae Manglerne i enhver Henseende, men det var langtfra saa let at faae ham til at udtale sig, og de maatte ofte nok finde sig i, ikke at faae noget Raad af ham, næppe engang en Dom. Lad dem selv, lad dem endelig selv! sagde han. Han var bange for at bibringe dem noget, som ikke udsprang af dem selv.

Man beskyldte ham altid for at være partisk. Dette kunde ikke undgaaes, da man offentlig hørte hans overlegne Domme, og de, der følte sig trufne af dem, ømmede sig, og de der ikke hørte til hans Omgangskreds havde en Mistanke om, at der blev talt noget meget slemt i den. Men det havde dog en egen Sammenhæng med hans Partiskhed. Overfor mangelfuldt og feilfuldt Arbeide var han ubøielig, idetmindste med at tie stille med sin Ros. Skovgaard var en af dem, han mest sigtedes for at begunstige, til Mishag for dem, der mente sig at være større Landskabsmalere, for Ex. Gurlitt. Dog var det saa langtfra, at han smigrede denne samvittighedsfulde Kunstner, at først, da han havde malet det stille Dyrehavestykke med den sovende Hjort i Forgrunden, og det var dog langt henne i hans Virksomhed, da han allerede havde faaet flere Præmier, og hans Billeder klædte Nationalgalleriets Vægge, hørte jeg Høyen udbryde: »Nu er Skovgaard bleven en Kunstner! Dette er dog endelig Kunst!«

At han skulde være partisk for nogen særegen Retning, kunde kun siges af Uvidenhed. Med større Sandhed kunde man sige, at fra Kunstens første Daggry til

den Dag han levede, og fra China til Island kunde der intet af Værd fremdrages, som han ikke havde lige kjær.

Paa samme omfangsrige Maade bedømte han den enkelte Kunstner. V. Gertner, dengang den mest roste Portrætmaler, var han en bestemt Modstander af, som heller ikke denne forfængelige Mand sparede ham. En Aften Høyen var hos os, havde min Hustru talt om et Portræt af ham, hun fandt fortræffeligt. Høyen hørte opmærksom paa hende, lænede sig saa tilbage i den gode Lænestol, jeg pleiede at skyde hen for ham, og begyndte: Ja, det er interessant, hvad han tidt formaaer. Og nu holdt han et helt langt Foredrag over Gertners Kunst, hvori han ligefra hans Begyndelse gjennemgik ethvert af hans Arbeider, endog de mindst bekjendte, og fremhævede paa den mest anerkjendende Maade ethvert af hans Fortrin, men rigtignok ogsaa hans Svagheder. Men et Stemningsmenneske var han. Man maatte tage noget varsomt paa ham. Havde nogen paastaaeligt rost denne Kunstner, især paa en andens Bekostning, var han paa det heftigste bleven viist tilbage. Høyen havde maaskee raabt! Det er noget Snavs tilhobe! Dog næppe, hvis det havde været en Dame. Mod dem var han altid meget hensynsfuld, og havde snarest svaret vittigt og leende.

Det er bleven en gjængse Tale hos dem, der ikke have kjendt ham, og er formelig blevet slaaet fast som hans Eftermæle, at han paa en bornert Maade fremelskede en national Kunst, alt skulde være saa nordisk. Ja, da han havde seet, hvor usundt det mer og mer blev for vore Kunstnere at hente alt deres Stof fra Italien, henviste han til det Hjemlige og sagde: See paa det, som Hollænderne have seet paa deres. Han fandt ogsaa, som Samtiden i det Hele fandt det i det nationale Opsvings Tid, at den nordiske Oldtid, der havde affødt saa rig en Poesi, ogsaa kunde med Fordel behandles af Billedkunsten, og han glædede sig over, hvad hans Venner Freund og Bissen frembragte af Mesterværker i den Retning.

Hans Lærdom var overordentlig, og støttet paa hans ligesaa overordentlige Hukommelse var den ham altid nærværende. Naar han vilde skildre en Kunstperiode, begyndte han med Tidens og Landets Historie, og det ikke med abstracte Data, men med en saa levende Skildring af Tidens Eiendommeligheder og Folkets Kaar, at Tilhørerne fik en Fornemmelse af selv at have vandret paa de Steder og levet med de Mennesker. Og tog han enkelte Kunstnere for, fik man deres Liv og Charakter, og deres Beskyttere og Modstandere, Fyrster og Stormænd og Publicum, saaledes fremlagt, at der hørte en Digter af stor Styrke i Charakterskildring til at gjøre ham det efter. Dette opnaaede han ikke saameget ved Udførlighed, som ved det personlige Indtryk han vidste at stemple alt med.

Han var den ypperste Taler, jeg har hørt, men ingenlunde i den Stil, store Talere ellers pleie at berømmes for, ikke det ringeste af det, der har sit Forbillede i Cicero. Han talte hurtig og let, som En der i daglig Tale er ivrig for at faae sagt, hvad han vil. Men alt som hans Stemning steg, som de skjønne og ophøiede Syner begyndte at udfolde sig for hans Øine og henrive hans Hjærte, steg Udtryksmaaden i Værdighed og Glands, og Foredraget blev en mægtig Flugt baaren af flammende Følelse.

Men hans Veltalenhed behagede ikke dem, der havde en anden Forestilling om denne Kunst. Da han i Akademiets Sal holdt sin glimrende Mindetale over Bissen, og Kongefamilien og alt hvad stort var i Staden var tilstede, deriblandt ogsaa Fru Heiberg, gjorde denne kunstforstandige Scenens Dronning den Bemærkning, at der i hans Foredrag var gode Elementer til en Tale, men en Tale var det ikke. Heri gav Biskop Martensen, som har fortalt mig det, hende fuldkommen Ret. Nei, som den akademiske Prædikant talte han vistnok ikke, men han talte saaledes, at selv de, der ikke forstode Bissens Kunst, blev

henrevne af Kjærlighed til en saadan Mand, og blev rystede over hans Bortgang.

Mest henrev mig hans Skildring af den antike Kunst, den havde ogsaa fortrinsvis hans Hjærte. Hellenerne elskede han over alle Folk. I Grunden elskede han alle Folkeslag, det var en af hans Egenskaber, og den var ikke »partisk«. Hos ethvert Folk satte han sig ind i deres Liv og Charakter, fremhævede deres bedste Egenskaber, og kunde have sin Glæde af dem, han besøgte. Men af de nyere følte han sig mest tiltrukken af Hollænderne, og saae i dem et Slægtskab med Hellenerne, som han satte høiest paa denne Jord.

Om saadanne Ting talte jeg helst med ham, om Kunst talte vi mindre. Jeg undgik helst det Æmne, da jeg ikke overfor ham havde Lyst til at yttre mine Meninger derom. Jeg havde nok i andet, thi hans Dom var ligesaa kyndig over Poesie og al Slags Litteratur, kun ikke over Filosofi, den indlod han sig ikke gjerne med. Han mente ikke, at man ved Filosofiens Hjælp faaer Syn paa, hvad der styrer Verden. Hans Syn var grundet paa naturlig Betragtning og følelsesfuld Opfattelse, og gik ud paa optimistisk, næsten barnlig Glæde over Livet.

Religionen var ham en vanskelig Sag, men i intet viste hans Frihedssind i et renere og mere rørende Lys. Det fine Hensyn, han altid tog til enhvers eiendommelige Udvikling, og den Frygt, han havde for at forstyrre nogen i deres Følelser og Tanker om det Høieste, en Eiendommelighed, der som alt omtalt, ogsaa gjorde sig gjældende i hans Behandling af Kunstnere, viste sig ogsaa i det Religiøse derved, at der var intet, som han var mere ængstelig for at gribe forstyrrende ind i end i andres christne Tro.

Han havde arbeidet stærkt og ærligt for at komme ind i det religiøse Liv, og læste altid, hvad han mente, der kunde tjene ham i denne Sjælesag, i Særdeleshed Biblen, som der var faae, der kjendte saa godt som han.

Men han var en overordentlig kritisk Natur, og hans store Kundskab til Oldtidens Aandsbevægelser virkede til, at han maatte ansee dens Forkyndelse af det Overnaturlige for Selvskuffelse, for smuk, men naturlig Dannelse af Legender. Jesus og hans Disciple vare ham de største af alle Mennesker, men Kirkens systematiske Udvikling vendte han sig med Misnøie fra, og sagde, at da Christendommen var bleven Statsreligion, havde den gjort Mennesker grummere end Hedenskabet. »See, hvor nænsomt Athenæerne tog paa Sokrates,« sagde han, »og hvorledes behandlede man siden en Kjætter?«

Det var i det Hele ikke synderlig bekjendt for hans Venner, hvorledes det stod sig med hans Tro. Kunstnere pleie ikke at være videre opmærksomme paa den Sag. Ikke engang Skovgaard, som blandt de yngre stod ham nærmest, og selv var en fast troende Christen, vidste det. Bissen, der selv var en Fritænker og ikke skjulte det, vidste det bedre, og rystede smilende paa Hovedet ad Høyen. Til mig talte han ofte derom, altid i en bekymret Tone, og fortalte mig selv, hvorledes han mente, han maatte komme igjennem for ikke at vække Forargelse: »Jeg vilde ikke for nogen Pris forstyrre Skovgaard med mine Tvivl,« sagde han, »eller Georgia« — Skovgaards Hustru, Datter af J. Fr. Schouw.

Engang jeg gik med ham i Mariekirken i Haderslev, paa hvis Alter der stod et stort smukt Crucifix, blev han staaende foran dette, saae længe paa det, og sagde saa i en dybt bedrøvet Tone: »Det er Døden. Videre kan jeg ikke komme.« »Vi kan dog ikke undvære Opstandelsen,« bemærkede jeg, men dertil svarede han intet. En Gang fandt jeg ham liggende paa sin Sofa, læsende i Platons Phædon. Naar han befandt sig ilde, læste han helst Ting, der kunde lede hans Tanker til Evigheden. Da jeg kom, udbrød han: »O herlige Mennesker, Sokrates og hans Disciple! Men jeg forsikkrer Dem, at engang jeg havde læst den Bog, og efter den kom til at gjennemgaae

Apostlenes Breve, det var i Kundby Præstegaard« — hans Hustrus Hjem — »sagde jeg til mig selv, hvorlangt dybere og langt høiere!« En anden Gang, det var da han var en gammel Mand, ogsaa en trist Dag, da han var syg, fandt jeg ham læsende i Poul Møllers Afhandling om Udødeligheden. Da sagde han: »Jeg har læst den flere Gange, og jeg troede, jeg endnu kunde finde noget i den, men jeg finder desværre intet for mig.« Jeg troer, han kjæmpede lige til sin Død med sin Tvivl.

Vi stod alle i et Discipelforhold til Høyen; jeg troer endogsaa de ældre betydelige Mænd, jeg har nævnet, da de i hans Sfære ikke var meget videre end vi andre. Og da han saa godt som ene virkede ved det mundtlige Ord og sin levende Personlighed, medens hans Skrifter dels ikke dengang var os bekjendte, og kun de af dem, der ogsaa ere levende Ord, nemlig de stenograferede Foredrag, ere ret betegnende for ham, kunde jeg i min Beundring for ham ikke lade være at sammenligne ham med Sokrates. Endog hans Udseende og det at han altid var ung mellem de Unge gav Anledning dertil; ogsaa hans Stilling i det dannede Samfund, idet ogsaa hans Opgave var at vise alle dem, der vidste saa meget, at de i Virkeligheden vidste saa lidt. Han var da endelig ogsaa — at sige efter vore fredelige Forhold — omtrent ligesaa miskjendt og bagtalt som den store Hellener.

Af hans Kreds var P. Chr. Skovgaard den jeg nærmest sluttede mig til. Hans rolige og i høieste Grad paalidelige Væsen, som dækkede en dybttænkende og dybtbevæget Aand, tiltalte mig særdeles; og da han dengang endnu ikke havde nogen større litterær Dannelse, hørte han ogsaa gjerne min Tale. Han tegnede den Vinter (1846—47) hele Selskabets Portræter hver for sig, ogsaa mit. Desværre indtraf det Uheld, at han tabte sin Tegnemappe paa en Reise, hvorved alle disse fortrinlige Billeder gik ud af Tilværelsen. Lundbyes maa dog være bleven reddet, da jeg finder det i Tids-

skriftet Ude og Hjemme mærket med Aarstallet 1845. Han maa have udført det tidligere og ikke have havt det med i Mappen, thi allerede den 3. Juni 1845 havde vi holdt Afskedsfest for Lundbye, da han drog til Italien, som jeg seer af en Sang, Svend Grundtvig havde skrevet til dette lille muntre Gilde.

J. Th. Lundbye havde jeg meget kjær, skjønt jeg ikke veed, om han ganske gjengjældte min Kjærlighed. Dog talte han gjerne med mig om sin Kunst og havde godmodig sine Løier af mine Bemærkninger om den Retning, han var Fader til. Han var en fintdannet Mand med et mildt stilfærdigt Væsen, der i Omgang mere bar Præget af end han udtalte hvad der boede i hans Indre. Hos ham følte man mere end hos Skovgaard med det aldeles fordringsløse Væsen, at man stod overfor en betydelig Mand. Han var stærkt grebet af Tidens Bevægelser, og havde sluttet sig til Grundtvig, hvis Sønner vare hans Venner. Da Krigen kom, var det ham umuligt at blive hjemme. At saa et Vaadeskud skulde ramme hans skjønne uopveielige Hoved, saae vistnok ud som noget af det Rædsomste, Tilfældighedens grulige Lov kan byde, men det var dog muligt, at Tilfældet dog ikke var saa dumt brutalt, som det den Gang forekom os alle. Jeg kunde tænke mig, at om han selv kunde have taget Ordet iblandt os i de Sorgens Dage, vilde han have sagt: Hvad klage I? Er det ikke endnu skjønnere at falde for sit Fædreland uden at have behøvet at vende det blodige Vaaben mod noget Menneske? Og kunde jeg ønske mig noget yndigere Liv end her paa Slesvigs aabne Mark, med de hvislende Græsstraa omkring mig, og en Hare hoppende hen over min Grav? Ganske stille vil jeg ligge, og ikke skræmme hverken den eller Faarene, naar de vil lægge sig tæt op til mig.«

Hans vemodige Grundstemning var vistnok bleven forstærket ved en dyb Smerte, han havde gjennemlevet i sin første Ungdom. Jeg har vel hørt derom, men det er

mig ikke saa bekjendt, at jeg tør tale derom. Han havde knyttet sig meget nær ikke blot til Høyen, men ogsaa til hans Familie. Hans særdeles Veninde var Fru Høyens Søster, Hanne Westergaard, og dette Forhold var meget betegnende for ham. Hun var af Udseende en meget fed og ubehjælpsom Skikkelse, talte langsomt og utydeligt, og gjorde paa Forstandsmennesker Indtrykket af at være temmelig enfoldig, men hun var overstrømmende hjærtensgod og sværmerisk Grundtvigianer. Hun fortalte mig, at engang havde der hjemme i hendes Faders Præstegaard, i Kundby, været En — jeg husker ikke hvem — som havde talt til hende og en Veninde om, at det var taabelig Overtro med denne Djævel. »Det gjorde os saa ondt, saa ondt. Vi laa om Natten og græd i hinandens Arme, for vi skulde miste den kjære Djævel.« Høyen havde for Skik at afbryde hende med et utaalmodigt Raab, naar hun vilde arbeide sig op til at indblande en confus Bemærkning i hans Tale; men han holdt inderlig af hende som en Ungdomsveninde og kjær Husfælle. Ogsaa viste hele hans Kreds hende megen Opmærksomhed, baade for hendes kjærlige Hjærte, og fordi dette var en rig Beholdning for alle deres personlige Forhold. Man kunde heller ikke andet, naar man saae hende rokke med sit store Hoved i Henrykkelse over saadanne elskelige Mennesker.

Lundbye var nu ret hendes Hjærtensbarn. Han betroede hende alle sine Sorger og Glæder, og han henvendte helst sine Breve til hende. Og det var Breve, der i rige Skildringer af hans Kunstnerøies Syner og i aandfuld Udgydelse af sine sværmeriske Følelser ikke stort mindre kunde kaldes Kunstværker end de Tegninger, som han ledsagede dem med, og som nu er Samlingernes Skatte. Det var det Mysterium han havde opdaget, at denne enfoldige Sjæl med sit moderlige Hjærte forstod ham bedre end den kritiske Verden, og det var rørende at see, hvor rig hun, i sit lange ensformige Liv efter hans

Død, følte sig ved at have saadanne Klenodier, for hende ogsaa Hjærtensklenodier, i sine Gjemmer.

Da han drog bort som Soldat, var vi af den Mening, at han havde en dybere Følelse for den Dame, som siden ægtede Skovgaard, Georgia Schouw. Vist var det, at han efterlod sin bedste Tegnebog med den Paaskrift, at hvis han faldt, skulde den overgives til Frøken Schouw, hvis hun vilde være saa god at modtage den. Hun ikke blot modtog den, men viste den aldrig til nogen. Heller ikke gjorde Skovgaard det, da han havde mistet sin fortræffelige Hustru; og efter hans Død fandtes den med hans Paaskrift, hvori han anmodede Fru Høyen om at opbevare den uaabnet for hans Børn.

Bergitte Høyen var et mærkeligt Menneske. Tiltrods for hendes djærve Slagfærdighed, kunde man dog ikke lade være at elske hende for hende trofaste Hjærte. Hoyen talte aldrig om, hvad Miskjendelse og Krænkelse, han havde lidt, men hun havde gjemt dem med alle Biomstændigheder, og naar hun havde En i en Krog, strømmede det ud af hende med stærke Fagter og lysende Øine. Manget smukt Træk af hans Liv har jeg paa den Maade faaet at vide. Hun var en udmærket Husmoder, den skjønneste Renlighed og Orden, og rigelig Gjæstfrihed vidste hun at forene med forstandig Sparsommelighed. En Formiddag, jeg var kommen ind fra Landet og var gaaet op til dem, faldt det hende ind, at jeg kunde trænge til Frokost, og hun ilede ud. Høyen, som stod med mig i Døren ind til hans Værelse, saa efter hende med rørt Mine, og sagde med sin blødeste Stemme: »Du skulde have seet hende hjemme i hendes Faders Præstegaard. Hvor hun var glad og kjærlig i sin Gjæstfrihed. Ja, hvor hun var skjøn.«

De havde været forlovet i 14 Aar. Grunden dertil og deres indbyrdes Forhold er saa smukt beskrevet af L. Ussing, at jeg ikke vil gjentage det. Blot nogle Smaatræk. Deres Ungdomskjærlighed var bestandig den samme,

og kunde i sin fuldkomne Naturlighed vise sig i meget pudsige Skikkelser. Alle hans righoldige Breve fra hans Reiser stilede han til hende; hun skulde have alle Betragtninger saa høit de end gik, og hun forstod at skjønne paa dem. Til det Yderste var hans Sag altid hendes. Bevene er nu trykte, men ikke alle de morsomme Kjælenavne, han deri gav hende; og hun og hendes Søster var ikke mindre stærke i at give ham dem igjen. De talte helst om ham som om et elsket Barn. Det sværeste var, naar de en Tid maatte skilles. I 1835 skulde han reise til England, og ventede sig stort Udbytte af den Reise. »Jeg vaagnede om Natten,« fortalte han mig, »og hørte, at Gitte laa ganske stille og græd. Hun vilde ikke lade mig mærke sin Sorg over at jeg skulde bort, og troede, at jeg sov. Men jeg turde ikke tale til hende, at det ikke skulde overvælde hende, og hun skulde have den Sorg mere at bedrøve mig.«

Han havde aldrig selv Penge, han overgav dem alle til sin Hustru. Men naar han gik ud, talte hun ham omhyggelig Lommepenge til, med den Bemærkning at det ikke sømmede sig for en saadan Mand, ingen Penge at have i sin Lomme. Og man maa sige til den sparsommelige Husmoders Ære, at det var ligesaameget hendes Stolthed, naar han saa rigelig delte dem ud til alle Sider, som naar han i Selskab trak det skinnende hvide Lommetørklæde op, som hun havde sørget for at stoppe i hans Mandarinlomme, og i anden Dragt gik han aldrig, selv i de største Aftenselskaber. I Middagsselskaber kom han i Reglen ikke, han havde ingen sort Kjole. Han havde dog et Par Ordener, men han bar dem ikke. Engang skete det, at da han skulde holde Foredrag for en meget stor og glimrende Forsamling i Alfred Hages Soirée, traadte han ind i Salen i den gamle Mandarin. Den bedste med Lommetørklædet i hang hjemme. Man tænke sig hans Frues Forfærdelse.

Men, jeg er med alt dette kommen mer end 30 Aar for langt ned i Tiden, og maa vende tilbage for at finde min egen Ungdom igjen. Tanken om min mærkelige Ven har holdt mig noget længe hen, men jeg fortryder det ikke. Intet har vistnok bidraget saameget til at uddanne og fæstne mit Syn paa Livet i alle dets Former, som at jeg har været saa lykkelig i en Menneskealder igjennem at leve i fortrolig Omgang med Høyen.

Efter endt Examen reiste jeg paa Landet med min Moder. Maalet var den kjære Søsters nye lille Hjem i Slagelse. Jeg drev der om i Mark og Skov paa min sædvanlige Vis og søgte at vinde mine Kræfter tilbage saa godt som muligt. Drev det ogsaa til, at jeg paa min Fod kunde vandre til Sorø; hvorfra jeg vendte tilbage til Roskilde, hvor jeg havde strenge Ordre til at ankomme i god Tid. Jeg var nød til at adlyde, min Ven Brun Jul Fog er ikke den Mand, der lader sig afvise.

Denne Ven har jeg endnu ikke omtalt. Ikke fordi han nu først indtraadte i min Historie, tvertimod, vi havde været ganske fortrolige Dusbrødre fra min første Studentertid, men fordi jeg har fulgt den ledende Traad i mit Livs indre Bevægelser, og i dem havde han ikke havt den Del, som de allerede nævnte.

Vi var Studenter fra samme Aar, laa sammen paa Regentsen, hvor vi fik indgaaet det fortrolige Venskab, som til min Glæde har varet indtil nu.

Han steg efterhaanden Trin for Trin til vor Kirkes høieste Værdigheder og er nu den ypperste. Han har ogsaa gjort det med en saadan Sikkerhed, at det ved ethvert har syntes, som om der var ingen andre til at indtage Pladsen end han. Jeg har tidt tænkt over, hvorledes dette kan være lykkedes for ham. Han er ingen fremragende Lærd, vel en overmaade veltalende Mand, men andre Talere have været ligesaa beundrede. Og epokegjørende som Mynster var det, er han ikke, fordi han ingen ny Tone

og Tankegang har bragt ind, har meget mere optaget Traaden efter Mynster. Nei, det er hele hans Væsen.

Han har ligefra sin Ungdom havt en egen, jeg kunde sige ubegribelig Evne til altid at være den overlegne. Ikke fordi han i nogen Maade stolt vil gjøre sig Plads, men uden at det mærkes, gjør han sig Plads.

Dog har han havt eiendommelige Vanskeligheder med sit Væsen. Han er et Stemningsmenneske, og kan udaf sin Stemning sige mange underlige Ting, som: »Aa ja, Dogmatik og Trosbekjendelse — jeg har nu min egen Religion.« Han har Hang til Paradoxer, sagde vi dengang. »Og saa kan han ikke engang forsvare dem,« sagde den ivrige Disputator Stiftsprovst Tryde, og lo hjærtelig. Mig synes dog, det ikke er saameget det, som indre Oplevelser af den Slags, som andre, hvis de have bevæget Liv nok til at kjende dem, helst tie stille med, men som han ifølge sit ærlige Sind letter sin Samvittighed for ved frit at bekjende dem. Han er af alle dem, jeg har kjendt, den der mindst gjør en Røverkule af sit Hjærte. Ikke blot hans fortrolige Venner faae at høre forbausende Ting, men hvad han faaer Lyst til at sige, siger han til enhver, siger det ogsaa for det hele Selskab, og kommer i Orde derfor og bliver bagtalt for Yttringer, man ikke finder værdige for en Mand i hans Stilling.

I Roskilde, hvor han dengang var Adjunkt, fandt jeg ham ifærd med at bygge Rede til den Brud, han vilde føre hjem.

Men heller ikke deri undgik han Omtale for at være en forbausende Mand. Hun kunde været hans Moder, sagde man. I Virkeligheden var Aldersforskjellen dog ikke saa synlig, da Fog altid har seet ældre ud end han er; og Petra Guldberg, hvis Træk mindede om hendes Bedstefader, Ministeren, længe vedligeholdt sin faste Skjønhed, den først den lange sørgelige Sygdom, der endte hendes Liv, kunde bringe til at falde sammen.

Min Moder havde altid foreholdt mig, at to Ting skulde man opsætte, til man blev Candidat, at skrive Vers og at forlove sig. Vist er det idetmindste, at den første Idræt havde jeg hidtil holdt tilraade med, og den anden havde jeg ikke havt Tanke om. Men ligesaa vist, at jeg allerede i mit første Candidataar fik begge Dele ganske godt besørgede.

Jeg havde igjen taget til mit Yndlingsstudium, min hebraiske Bibel og var standset ved Jeftas Offer, og fandt, hvad da ogsaa andre have fundet, at det er et mægtigt Æmne for en tragisk Skildring. Jeg havde ingen Erfaring, men jeg havde et stort Mod paa ikke at skye nogen Opgave. Hele den hellige Historie laa for mit Syn, og i Virkeligheden vilde jeg intet mindre end at gribe den helt i dens store Vendepunkter. Dette lille Sagastykke skulde nu for det første være et Forsøg, hvorved jeg kunde prøve mine Kræfter.

Jeg valgte den raa hebraiske Rhytme, som den foreligger i Texten. Med den mente jeg at have den rette Tone til at bringe det gamle Folks voldsomt bevægede Sjæledyb til Orde i. Ubarmhjærtig vilde jeg føre den tragiske Collision igjennem med ubønhørlig Consequens, lade de Ulykkelige mætte sig med al den Jammerklage, hvori Oldtiden er saa stærk, og lade alt endes i den Død, hvorfor den gamle Religion ingen Trøst har.

Saadanne Tanker fyldte mig, medens jeg ihærdig Vintren igjennem arbeidede med at faae mig selv holdt til at være en rigtig Digter i den Mening, jeg havde gjort mig derom. Hvad der ellers skulde blive af mig, glemte jeg ganske derover. I Mai 1846 havde jeg den første Afdeling færdig, da indtraadte en Forhindring, som gjorde, at den anden Del først blev sluttet i December. Sommeren blev vel ikke uden Poesi, men den blev af praktisk Natur.

TREDIE BOG.

FORLOVELSEN.

FØRSTE KAPITEL.

DEN LYKKELIGE BEGIVENHED.

Det var i Efteraaret 1845, at Frøken Amalie Waage havde i sit fromme moderlige Sind fundet, at hendes yngste Søster, Frederikke, der nu var 13 Aar, og den kun

*) I Manuscriptet begynder denne Bog med Familien Waages Historie, fortalt paa 140 Sider. Amalie Fibiger er født d. 6. April 1824 i Vetterslev, hvor Faderen Georg Holger Waage var Præst; snart (1828) forflyttedes han til Fruekirke i Kjøbenhavn og blev i Foraaret 1837 Direktør for Sorø Akademi. I November 1842 døde hans Hustru, og en Maaned efter fulgte den ene Datter. Sigrid, og han selv hende i Graven. Amalie, dengang 18 Aar, var nu Hovedet for Familien, der bestod af to Søstre Edle og Frederike, og to Brødre Olaf, og Vilhelm. Paa Faderens Begravelsesdag fik hun et Brev fra »Tante Caroline«, Fru Theodor Suhr (født Falk, Sødskendebarn til Fru Juliane Waages Moder), som i de kjærligste Udtryk tilbød hende at komme i Huset hos dem som Datter. Men hun kunde ikke beslutte sig til at skille sig fra sine Sødskende; hun havde allerede lagt den Plan at flytte til Kjøbenhavn, leie en lille Leilighed og selv styre Huset for den firsindstyveaarige Bedstemoder og sine Sødskende og saaledes holde Hjemmet sammen. Med nogen Betænkelighed gav ogsaa hendes Formynder, Faderens Ungdomsven Conferentsraad Holm, sit Samtykke og saaledes blev det. Hendes Cousine, Claudine Broager, og deres gamle Lærerinde, Jomfru Fohlman, blev ogsaa Medlemmer af den lille Familie i Fiolstræde.

lidet ældre Hjærtens-Søster Claudine, kunde behøve en Lærer i deres Christendom. Intet Under, den kjære Jomfru Fohlmann var ikke den, der just kunde lægge Aand ind i sin Undervisning.

I den Anledning havde hun henvendt sig til sin faderlige Ven, Stiftsprovst Tryde, og han, som altid har villet mig vel, var saa god at skikke Bud efter mig. Jeg husker saa vel, hvorledes han, gaaende op og ned i sin Præstestue, med den ham egne Blanding af hellig Alvor og hjærteligt Skjelmeri i sit altid straalende Ansigt, med en lille Tale satte mig ind i Forholdene, og standsede foran mig med det Spørgsmaal — ikke just med de Ord men dog den Mening — om jeg havde Mod til at vove mig ind i en saa fortryllende Jomfruborg. Jo, jeg havde i den Retning Mod til hvad det skulde være, og havde i dette Tilfælde desto bedre Mod, fordi jeg allerede kjendte en Del til Faren. Jeg havde ofte seet de elskværdige Søstre i min nærmeste Kreds.

Naar jeg læste med de to Unge, sad den ældste Søster altid i Stuen, ved sit Haandarbeide, paa sin vante Plads ved Vinduet. Hun kunde dog nok have Lyst til at høre, hvad en saadan Lærer havde at foredrage. Paa min Side lagde jeg saa al den Alvor, hvormed jeg selv var greben af Evangeliet, ind i min Undervisning, og gjorde i alle Maader min Gjerning saa godt, som jeg dengang formaaede. Efter min Vane var jeg vistnok overmaade ordrig og vidtsvævende i mit Foredrag, og steg vistnok i mine Betragtninger altfor høit, men dette hørte nu eengang til den Læreform, vi alle vare vante til fra vor fælles Præsts, Trydes Foredrag. Det var for mig hellige Timer, jeg troer ogsaa for Tilhørerinderne alt efter deres forskjellige Alder; og naar der siden kom en anden Frugt ud deraf end den, der ligefrem kan kaldes hellig, saa havde jeg i disse Timer i alt Fald ingen Skyld deri.

Men vi mødtes ogsaa i andre Timer. Søstrene kom jævnlig i min Farbroder Scavenius Fibigers Hus, og jeg

var jo vant nok til at gaae ind og ud der næsten som en Søn. Amalie var efter Nicolines Ophold i Sorø bleven hendes meget kjære Veninde, og denne Cousine var af de unge Piger, jeg færdedes imellem, den Tid ogsaa min nærmeste Veninde.

Et Bal som Tante Christine Møller i Januar Maaned gjorde paa sin Adoptivdatters Fødselsdag bragte mig noget mere i Omtale end jeg dengang fik at vide. Da den lykkelige Begivenhed siden indtraadte, sagde min gamle Tante, der altid saae med Rørelse paa sligt: Ja, ja, jeg saae jo nok, hvor trygt de to dandsede sammen. Det kunde altsaa allerede dengang ikke længer hjælpe mig at gaae med en hvid Pind i Munden. Dog troer jeg ikke, at mit eget Hjærte var kommen til nogen Afgjørelse endnu. Hvad veed man vel i en saadan Sag? Kun er det vist, at da Vaaren kom med Lys og Varme, blændede Lyset mig og Ilden slog ud.

Ligefuldt var det et stort og farligt Foretagende, jeg havde for. Jeg havde Grund til at sande, hvad min Ven Lunddahl, der var et meget aarvaagent Vidne, thi vi saaes ofte i Trydes Hus, bemærkede: »Borgen er høi, der hører mer end almindeligt Mod til at forsøge en Storm.« Den var ogsaa allerede beleiret.

En fin og aandrig Herre, filosofisk æsthetisk Filolog, som havde været Adjunct i Sorø og der en Ven af hendes Faders Hus, offrede sig til hendes Tjeneste, og gjorde hvad jeg aldrig havde vovet udenfor mine Undervisningstimer, besøgte hende i hendes jomfruelige Hjem, og udfoldede der sin pikante Livsbetragtning med en egen klangfuld Veltalenhed. Han yndede fransk Litteratur og havde dannet sig et Ideal af fint reflecteret æsthetisk Luxus. Den Æsthetiker som Søren Kierkegaard havde beskrevet, var dengang i Mode. Han var Fritænker, og Lunddahl, der var ansat ved samme Skole som han, sagde derom: »Naar han kommer med det, faaer jeg inderlig Lyst til at smide ham ud af Vinduet.« Deri var jeg dog

ikke ganske enig. Jeg saae ham i Trydes Selskaber og fandt ham behagelig nok. Naar han som Midtpunktet i en Kreds af skjønne Kvinder ret var i sit Es, lyttede jeg med Beundring til de Cascader, hans Vid, hans Fortællertalent og hans sententiøse Talesæt med behersket Ro, men ustandselig lod risle for vore Øren. Jeg vidste, at jeg var ganske ude af Stand til at gjøre ham det efter, og følte mig som en ringe Størrelse overfor ham.

Ikke blot hans Venner haabede paa denne Forbindelse, men ogsaa i videre Kredse blev der allerede talt derom som en Nyhed. En Dag, Amalie og Edle var gaaede ud paa Christianshavn for at gjøre Fru Heiberg et Besøg, mødte de paa Tilbageveien Heiberg i Overgaden, og han var ikke den Mand, der kunde lade de to unge Piger gaae forbi. »Aa, De har været ude hos min Kone, saa har de bestemt havt noget at fortælle hende. Siig nu ogsaa mig, hvad det var, jeg vil saa umaadelig gjerne vide det.« — Nei, der var da ikke noget særdeles. — »Jo vist, jeg er overbevist om der var noget. Jeg kan see det paa Dem. Noget rigtig glædeligt. Jeg troer næsten, jeg kunde vide, hvad det er.« — Nei, der maatte atter og atter forsikkres, at der ikke var noget. — »De kunde gjøre mig saa lykkelig ved at sige det. Tænk Dem nu, naar jeg kommer hjem til Hanne, saa kommer hun mig imøde og holder Hænderne paa Ryggen, og siger: Kan du gjætte? Ja, her har været nogen som du ikke veed, hvem er, og jeg har faaet noget at vide, som du ikke veed. Gjæt nu bare! Saa staaer jeg da der en net. Men naar de bare vilde sige mig det, hvor var det da morsomt, naar jeg kunde komme hjem og sige: Jeg veed noget, som du ikke veed. Nei, du faaer det ikke at vide. Kan du nu gjætte?« De Løier blev han ved at variere i det uendelige og holdt dem saalænge der paa Fortovet, at de blev ganske fortvivlede. Det var blevet sent, og da de kom til Knippelsbro, var den afspærret; det blev mørkt

inden de kom hjem, og de andre hjemme havde ventet med Middagsmaden. Formodentlig er det gaaet Heiberg ligedan.

Paa den anden Side var mine Venner ængstelige for hans Overlegenhed. Hos Trydes var de lige til det sidste saa uvisse om, hvem der vilde gaae af med Seiren, at da det Budskab endelig lød: Amalie er bleven forlovet! udbrød de alle: Med hvem? Og Lunddahl blev strax udsendt forat studere det farlige Terræn. Det blev en morsom Scene. Han ringede paa hos Amalie med saa bankende Hjærte, som om han selv var Frieren, og forvildede sig, da han ikke vidste, hvorledes han skulde komme til Sagen, i en forvirret Conversation, uden at hun forstod, hvor han vilde hen. Da hun saa med straalende Ansigt udbrød: »Har De seet Johannes?« raabte han: »Gud skee Lov, det lettede!« snurrede sig rundt og foer afsted til sine spændte Damer.

Mig anfegtede alt dette imidlertid ikke, jeg fik heller intet at vide deraf. Amalie ikke heller, skjønt hun dog hørte derom. Jeg var en ubekjendt og fattig Person, men jeg glemte alle Betænkeligheder, naar jeg fik Øie paa hende. Enten jeg dandsede med hende eller sad hos hende, tænkte jeg kun paa at sige hende alt, hvad der fra den høieste Alvor til Vrøvl og Latter pleiede at mylre i mit Hoved, og altid var jeg i den syvende Himmel. Hvad Ængstelse de andre end kunde have for den, de satte saa høit, saa havde jeg ingen.

Dette kan endnu undre mig, naar jeg tænker tilbage derpaa. Vistnok havde jeg den fortræffelige Leilighed til at fremme min Sag i min Farbroders Hus, hvor vi ved enhver Anledning var sammen, thi der var jeg hjemme; men jeg kunde dog ikke vide, hvad der foregik paa andre Steder, hvor jeg var meget langt fra at være hjemme. Dog svigtede mit Haab og mit Mod mig intet Oieblik. Jeg troede paa hende, som om hun allerede var min.

Der var intet, jeg kunde bygge min Tro paa, der var ikke Tanke om, at hendes jomfruelige Hjærte skulde forraade sig ved en Mine eller et Blik, end sige med et Ord. Heller ikke af Veninderne kunde jeg udlokke noget. Nicoline talte gjerne om hende og altid i Henrykkelsens Toner, men om hun har vidst noget om sin Venindes Følelser for mig, hvad ikke er rimeligt, saa var hun trofast mod hende, jeg fik intet at vide. Jeg maatte søge min Forvisning hos mig selv.

Saaledes er jeg hvergang jeg har staaet overfor en afgjørende Vending i mit Liv enten indvortes eller udvortes, hvergang hele Livets Mod skulde samles for at bestaae, har jeg ikke gjort mange Omstændigheder. Jeg har ikke engang sagt til mig selv, nu maa det briste eller bære, men kun: Her maa jeg frem, her bærer det.

Jeg har troet paa Livet, at det vil blomstre, saasandt Vaaren ikke udebliver. Jeg har troet paa Mennesker, at saasandt de er Mennesker, finder jeg Støtte, Næring og Kjærlighedens Glæde hos dem. Jeg har troet paa mig selv, at saasandt mit Hjærte flammer og min Tanke lyser, skal jeg ikke nogen Dag savne Aandens Fest. Og jeg har troet paa Gud, at som han hver Morgen lader sin Sol opgaae, saa skal det Lys, jeg lever af, heller ikke slukkes, om jeg end selv kan have lidt Olie nok i min Lampe.

Jeg har det efter min Fader. Naar man sagde til ham, kom ikke den Bindehund nær, den bider, gik han lige hen til den og kløede den i Nakken; og da den stakkels Hund ikke var istand til at slide sig ud af sin Lænke, var den færdig at slide sig ud af sit gode Skind i sin Kjærligheds Henrykkelse. Og Fader vendte sig leende til os og sagde: Seer I, man skal have Tillid til en Hund. Jeg husker det godt, det var i Gaarden i Kolding, og Hunden var vor Værts, Jødens Hund, som hed Vagtmand, et stort sort Bæst, som vi altid gik langt uden om.

Jeg har det ogsaa efter min Moder. Naar de sagde til hende, du kan ikke faae Raad til at lade de Drenge studere, du kan jo knap give dem Klæder paa Kroppen, saa svarede hun: Jeg faaer at sye mine egne Klæder om, saa maa de studere i dem. Og hun gjorde det, og vi gjorde det, og glemte Klæderne. Endnu da jeg blev Student, havde jeg Benklæder og Vest af det Slags.

Ogsaa endnu i denne Henrykkelsens Vinter maatte jeg see til at glemme sligt. Jeg var endnu fattig og havde kun daarlige Klæder. Mine Støvler var ogsaa saa som saa, og da jeg vilde hjælpe paa dem ved Galosher, traf det sig, at jeg fik et Par meget klumpede Trægalosher, som den Tid var kommet noget i Brug. Nicoline foragtede dem dybt, men de var de billigste. Jeg husker det som idag, at jeg i smukt Foraarsveir mødte min Elskede paa Slotspladsen, og hvor haardt det var, at hun skulde see mig en lang Strækning komme sig imøde med en Fodbedækning, hvori mine meget store Fødder toge sig endnu værre ud. Det er jo paa Støvlerne, at man fortrinsvis kjender den fine Mand.

Vinteren randt. Jeg sad hjemme og beskuede den antike Skjønhed, Jeftas Datter, og gik ud for at beskue den levende, og med Undtagelse af at den ene var død og den anden levende, gik de saa temmelig i eet for mig. Da Vaaren begyndte at udfolde Knupperne og Fuglene at udøse deres Hjærter, havde jeg endt den første Afdeling af mit Digt, og skrev det Datum under, som jeg nu har efterseet paa det gamle Blad og fundet, at det var den 16. Mai. Jeg følte, at jeg trængte til at trække Veiret for at samle mine Tanker til Bedste for begge mine elskede Damer. Jeg skulde nu for Begges Vedkommende til at gaae over til den anden og sværeste Afdeling.

I fire Dage ovede jeg mig i at gaae derhen, og jeg har ingen Tvivl om, at i den Tid blev alle optænkelige Udsigter tilstrækkelig gjennemtænkte, kun ikke den ene og dog saa nærliggende, at jeg kunde komme til at gaae

slukøret hjem igjen. Den fjerde Dags Aften i Skumringen var det, efterat jeg flere Gange var gaaet op og ned i Fiolstrædet, nær kommen til en Afgjørelse, men Modet, som ellers ikke pleiede at svigte, befandtes dog endnu ikke at være modent. Men næste Dag skulde det — ikke briste eller bære — nei, skulde det bære.

Det var Christi Himmelfartsdag, den 21. Mai, det regnede, en deilig mild Foraarsregn. Moder var reist til Slagelse, til min Søster, og jeg var ene i Huset. Jeg sad paa Bordet i min Stue, og gjennemtænkte min Plan. Jeg vilde gaae i Kirke, det var sikkert nok, at der maatte hun være, saa kunde jeg følge hende hjem. Da kom styrtende op til mig min Broder Caspar med sin Ven Carl Berg. Han var sidste Efteraar kommen hjem fra sin lange Reise, og de havde nu noget for angaaende den anden Reise til Berlin og Kønigsberg, som han strax efter tiltraadte. Jeg skulde være behjælpelig med noget, som havde Hast, jeg husker ikke hvad, men fortvivlet var jeg, for jeg ikke kunde komme afsted. Endelig fik jeg dem dog nogenlunde tilfredsstillede, medens jeg under Discussionen klædte mig paa, og jeg ilede afsted til Slotskirken.

Biskoppen var allerede midt i sin Prædiken, den var upaatvivlelig udmærket, men jeg var blandt dem, der ikke blev opbyggede af den, og dem findes der vel altid nogen af i en Kirke. Jeg blev staaende nederst, støttende mig til Freunds Apostel, og da Forsamlingen omsider brød op, saae jeg endelig mine Længslers Maal komme, høinende sig over en hel Stab af Søstre og Veninder. Situationen var vanskelig, men det skulde jo bære. Jeg fulgte dem ud gjennem Forhallen, og ved Udgangen spurgte jeg hende, om hun tillod, at jeg hilste paa hende i hendes Hjem, der var noget, jeg maatte tale med hende om. Jo, saa vilde hun gaae hjem. Hendes Øine løftede sig ikke, men der var noget i hendes Stemme, som syntes mig at kunne forenes med min Tro. Jeg bukkede ærbødig og ilte bort.

Jeg gik en Omvei, gik op og ned og rundt i Smaagaderne, Modet var høit. Da Afgjørelsens Time var kommen, var der Ro i Sjælen. Ikke engang det sygelige Hjærte, hvis Slag ellers ved den ringeste Forventning kunde være utaalelige, gjorde mig Besvær. Midt i en Cyclon siger man der er blikstille. Efter en halv Times Tid fandt jeg det passende at indfinde mig.

Da jeg traadte ind i Stuen, saae jeg den opfyldt af unge Damer, gladelig samlede om Kaffebordet. Alle var de mine Cousiner og nærmeste Veninder, et Selskab, der for mig ikke var synderlig fjernere end en Flok Søstre. At see deres Ansigter, da Fætter Johannes med stram Høitidelighed »ønskede at tale med Frøken Amalie Waage.« Der var ikke mindste Tvivl om, hvad han helst ønskede at tale om, men var det nu? Nogle spærrede Munden op, andre gjemte Ansigtet bag en andens Ryg. Men jeg kunde ikke hjælpe dem, jeg saae dem ikke, jeg tog Sagen, som om Stuen havde været tom. »Frøken Amalie er i det andet Værelse,« meldte den agtbare Lærerinde med tilsvarende Høitidelighed, og aabnede Døren ind til Bedstemoders Stue.

Da jeg havde lukket Døren efter mig og stod der alene, aabnede den næste Dør sig lydløst, mit Hjærtes Dronning gled ind og blev staaende med bøiet Hoved. Jeg gik hen til hende og sagde blot: »Kjære Amalie, jeg er kommen for at sige Dem, at jeg elsker Dem saa høit, at jeg ikke kan leve uden Dem.« — Jeg fik ikke udtalt, før hendes Hoved laa paa min Skulder.

Tidt har jeg maattet høre, at jeg havde havt den Dristighed, saadan uden videre at tiltale hende med hendes Fornavn. Men hvad skulde jeg sige, jeg havde ingen Undskyldning, behøvede da nu heller ingen. Efter et kort ubeskriveligt Øieblik, med hinanden i Favn, men uden at nogen af os kunde faae mere sagt, bad jeg, om jeg maatte forlade hende, kun et Øieblik, og foer useet af de andre

gjennem Soveværelset ned ad Trappen. Lærerinden styrtede ind til hende raabende: »Men har du sagt Nei!«

Hvad min Mening nu var med atter at fare et Kvarterstid om i Gaderne, veed jeg lige saa lidt som det øvrige. Men jeg troer dog, min Elskede har ogsaa skjønnet derpaa, medens hun sad med Hænderne for sine Øren, og ikke svarde den allarmerede Jomfru Fohlmann med stort andet end sine Taarer.

Da jeg kom tilbage, havde jeg ingen anden Følelse, end at jeg var fuldkommen hjemme i den Stue, hvor jeg aldrig var kommen før uden med bankende Hjærte som en høitidelig Lærer i Christendom. Men hvad kan ikke det udrette bestandig at have været der med alle sine fantastiske Tanker og lyksalige Drømme! Jeg kastede mig i Sofaen og fik mig en hjærtelig Latter af den kjære Vendeflok, der som en skræmmet Fuglesværm var faren ud til al Verdens Hjørner forat udraabe Nyheden. Havde jeg før været sikker i min Sag ved overnaturligt Mod, saa var jeg nu saa rolig ved den, som om al Verden maatte finde den lige saa meget i Orden som jeg. Jeg holdt jo den ypperste Kvinde i Verden i min Arm, hvad brød jeg mig saa om Verden! Det var jo mig, ikke den, der havde faaet hende.

Regnen var forlængst stillet af i Rørelsens søde Draabefald, Vaarsolen lyste op til Fest, alle Blade og Blomster bredte sig som de skulde forgaae af sværmerisk Længsel og alle Fugle jublede som de var fra Forstanden af Himmelfartsfryd, og min Elskede slog det lange hvide Sjal om sine Skuldre og bandt sin med Rosenrødt fodrede Straahat under sin Hage, og vi dandsede ned ad Trappen for første Gang at forsøge at træde Kjærlighedsstien sammen. Nei, hvor det lykkedes. De rislende Bølger, som saa os gaae forbi, var af samme Mening, de vilde kysse vore Fødder. De Mennesker, vi mødte, var af samme Mening, de stod stille og vendte sig om, for dog engang at faae et Glimt af det tabte Paradis at see; og

vore egne Ansigter, naar de mødtes, kunde let være af samme Mening, de saas intet andet end Guds Have. Og den Dag idetmindste var den ikke lukket og havde intet tabt af sin Uskyldighed.

Hvor dog et syndigt Menneske kan være lykkeligt, naar Gud vil! Hvor dog alle Taabeligheder kunne forsvinde for den ene store Tanke at leve og døe i glædesdrukken Kjærlighed. Hvem der faaer en saadan Kvinde, slipper hende forvist aldrig, det er ikke at takke ham for.

Aftenen tilbragte vi i min Farbroders Familie, og der var der Fest. De kjære Slægtninge deltoge saa inderlig i min Lykke, og var selv saa henrykt over at faae den beundrede Veninde forvandlet til et Led af Familien, at deres Glæde snart ikke stod tilbage for min. Da jeg silde fulgte min Elskede hjem og ved hendes Dør tog Afsked med hende skete det, at jeg vovede at trykke det første Kys paa hendes Læber. I mange Maader kunde mine Læber være uværdige til et saadant Møde, men i een Henseende kunde de dog kaldes rene: det var med Undtagelse af Moder og Søster første Gang jeg havde kysset en Kvinde.

Man siger, at det at vaagne den næste Morgen efter at have forlovet sig er den sværeste Prøvelse. Da falder den Tanke dæmonisk over den, der vaagner af Rusen: Hvad har du gjort? Jeg undgik Prøvelsen paa en meget naturlig Maade, jeg vaagnede ikke den næste Morgen, saasom jeg vel havde vogtet mig for at afkorte min Fest ved at sove. Kun altfor mange Nætter har jeg maattet kjæmpe mig igjennem sjælelig og legemlig Elendighed, nu fik jeg Opreisning ved eengang at opleve, at al Tanke om Søvn forsvandt for Jubel af Glædens Aander. Det kjøbenhavnske Baghus, hvori jeg laa og hvori jeg var ene, var som en Tryllehave, og da en Spurv ved Daggry begyndte at kvidre under Taget, lød det som dens Sangfugle opstemte deres Frydesang, Jeg væltede mig paa mit Leie som et glædesdrukkent Barn, og at spørge: Hvad har du

dog gjort? vilde forekommet mig ligesaa latterligt, som om Aladdin havde spurgt sig selv: »Hvorfor lod du dog ikke den Lampe ligge?« Det var mig og ingen anden, der havde Lampen, jeg gjemte den paa mit Bryst, og jeg har ikke ladet Nuredddin tage den.

Jeg sprang op for at forkynde Budskabet for mine Kjæreste. Den lange Skrivelse slutter: » — En Ting har jeg glemt, det er de søde Svigerinder. Dem havde jeg ikke tænkt synderligt paa i Forveien, og faaer dem nu oven i Kjøbet. Edle vilde ikke være syg den Dag*), hun løb omkring ligesom de andre, og holdt det endda ikke saa galt ud til Aften. Den lille Frederikke synger og dandser hele Tiden, og fortæller hele vor Kjærligheds-historie, som hun ganske fint har vidst at observere. Claudine er mere stille, forsmaaer dog heller ikke en Dands med Onkels Drenge, og de raabe Hurra for Frederikke og Claudine. Og den gamle Bedstemoder og Jomfru Fohlmann hører da ogsaa til Familien.

Jeg kan ikke skrive mere, lille Moder! Tænk paa din glade Søn Johannes.«

Amalie føiede nu en Side til i de Ord, som hun har sin Styrke i. At Moder øieblikkelig satte Pen til Papiret og med sit Moderhjærte overstrømmende af Henrykkelse over at see sine Længslers Maal opfyldt, lod sin altid hurtige Pen løbe med flommende Væde, og at min Søster gjorde omtrent det samme, behøver næppe at siges. Ogsaa den kjære Tante Christine Møller bør nævnes i Ihukommelse af, at da hun saae os træde ind ad Døren, mindedes hun Göthes Ord:

»Es schien die Thüre zu klein, die hohen Gestalten einzulassen, die nun zusammen betraten die Schwelle!« Og siden med sværmerisk Blik oftere gjentog: »Ja, »die hohen Gestalten«.«

---

*) Hun havde hele Vinteren lidt af en fæl Halsbetændelse.

ANDET KAPITEL.

DEN SOMMER FOR ALLE SOMRE.

Efterat Amalie Morgenen efter Begivenheden havde været hos Suhrs og Charlotte Falck og hos Aagesens for at faae Absolution for sit Forræderi imod Familien, og til Visittid havde fremstillet mig med ny Hat og Handsker, for at hendes Valg om muligt kunde vinde Bifald, hvilket da ogsaa blev hende tilstaaet, saasom man nu eengang var nødt til at finde sig i at skjænke hende Bifald, naar man saae hendes Ansigt, blev vi efter Pintsen indbudt til et fint Middagsselskab paa Sølyst, og vor Skaal udbragt af Onkel Theodor, det vil sige Hr. Agent Suhr med al Værdighed. Jeg haaber, at jeg har svaret anstændig, men husker det rigtignok ikke. Forsommeren randt ubegribelig hurtig, dels med lignende Udflugter, dels med henrivende Aftenvandringer ved Byen, uden dog derfor at forsømme andre Tider paa Dagen. Da Sommerferien kom, havde Suhrs som sædvanlig indbudt Amalie og hendes Søskene til deres Landsted, og dertil været saa venlige at føie en Indbydelse, om at den Uundgaaelige vilde glæde hende med to Gange om Ugen at tilbringe Dagen hos hende.

For bekvemt at kunne efterkomme denne Pligt, satte jeg mig derfor en skjøn Aftenstund i en Omnibus forat indkvartere mig i Torbæk Kro. Naar jeg om Aftenen kom fra Sølyst, havde jeg min store Fornøielse af inde fra min Stue at høre paa Fiskernes støiende Sammenkomster ude i Skjænkestuen. Jeg blev i Studenterhumør derved, og i et Brev til Moder beskrev jeg kaadt nok Livet i Torbæk saaledes:

»Byen er, saavidt jeg mærker, beboet af tre Slags Folk, Mennesker, Kjøbenhavnere og Svin. De første staae

paa det høieste Trin saavel i legemlig som hjærtelig Dannelse. De er store og stærke, hvide Buxer, islandsk Uldtrøie og lange Transtøvler, drikke Brændevin og Øl, Lørdag Aften ogsaa Punsch, leve christeligt og nære sig af Kjøbenhavnere og Fisk. Til Punschen skyde de de blanke Hatte i Nakken, trumfe i Bordet og synge gammeldags Drikkeviser, sværmeriske Kjærlighedssange og moderne skandinaviske ... Paa Sølyst lever man ganske herligt, idetmindste saalænge Fru Heiberg endnu ikke er ankommen. Jeg troer heller ikke, at Amalie og jeg, hvis Protectrice hun ellers er, ville tage os Komedien nær. En yndig Havesal med to Kabinetter er indrettet til dem, med Fortepiano, bløde Sofaer og Lænestole og et meget stort Toiletspeil. Amalie har betroet mig det, men jeg maa ingen sige det til osv.«.

Hermed havde det en egen Sammenhæng, som ikke var glædelig. Gamle Theodor Suhr sværmede stærkt for Fru Heiberg, men tog hendes Mand med, og havde hver Sommer det berømte Kunstnerpar hos sig. Han var en egen Mand. Under sin tørre Skal havde han et brændende Hjærte, det han nu i temmelig høi Grad havde sat til paa den pikante Skuespillerinde. Hun tiltrak ham vistnok ligemeget ved sit fine Væsen og sin Berømmelse. Han kjedede sig med sin Familie og saae i Hjemmet kjedelig ud; desto mere tiltalte det ham at finde en Dame, som foruden det skjønne Indtryk hun gjorde paa enhver, forstod at føre en fortrolig Samtale med ham, gik ind paa hans Interesser og drog hans gode Sider frem.

I Grunden var der vel egentlig ikke noget ondt deri, men den forunderlige Modsætning mellem hans og den skjønne Kunstnerindes Skikkelse kunde dog ikke andet end at give Anledning til en Del Satire. Værre var det, at det heller ikke kunde andet end at gjøre Forholdet mellem ham og hans brave Hustru endnu ringere, end det før havde været. Dog veed jeg, at hun, tiltrods for, hvad der

var kommen dem paatværs, dog altid holdt af ham, og satte ham høit og virkelig var ham en trofast Hustru. Fru Heiberg var ogsaa forstandig nok til at vise hende al den Opmærksomhed, hun kunde; men det var svært, thi mod hende var Fru Suhr stram nok.

Nu var hun til Aars, men var dog endnu en meget statelig Dame, med fornemt Udseende og kraftig Holdning. Man mærkede ikke paa hende, at noget trykkede hende, ikke engang det, at hun var bleven saa tunghør, at det var besværligt at føre en Samtale med hende. I Selskabet repræsenterede hun med stor Værdighed, men hun trængte til noget mere hjærteligt, og da hendes Mands Broderdatter, som hun mest havde om sig, mindre tilfredsstillede hende, udøste hun gjerne sit Hjerte for Amalie.

Saalænge Heibergs var paa Sølyst, dreiede alt sig om dem. Suhr var meget omhyggelig for at gjøre dem Livet i hans Hus saa behageligt som muligt. Til Heibergs astronomiske Studier anskaffede han endogsaa et stort Teleskop med alt Tilbehør, og den lærde Digter syntes at finde god Behag i et saa vel udstyret og mageligt Landliv. Han var i det bedste Humør, opmuntrede Selskabet med sit fine Væsen og muntrede sig selv ved evige Loier med de unge Piger. Fruen havde en anden Smag, hun lod sig helst tilbede af ældre Herrer, og Suhr skaffede hende rigelig Leilighed dertil ved sine jævnlige store Middagsselskaber. Os viste hun megen Velvillie. Et Par Elskende, som ikke havde Øie for andet end hinanden, syntes at være noget, hun kunde have Lyst til at studere. Amalie fandt hendes Væsen naturligt og hjærteligt og holdt af hende; jeg kunde ikke ganske samstemme med hende deri. Mindst behagede det mig, at hun forsogte at give Amalie et lille Cursus i, hvad hun kaldte et smukt Væsen, men som i Virkeligheden var et efter hendes Mening klædeligt Koketteri.

Af de mange fremragende Mænd, jeg saae paa Sølyst, morede os mest de tre meget forskjellige Personligheder: Tscherning, Peder Bang og Kammerherre Scavenius. De var alle tre Suhrs nærmeste Venner. Tscherning, som han omgikkes mest, morede ham med sin friske Veltalenhed og sin uudtømmelige Strøm af nye Ideer og mærkelige Projecter, dem vi andre ogsaa havde godt af, naar de foredroges over Borde. Bang var hans Consulent i Pengesager og tiltalte ham ved sit aldeles ligefremme Forretningsvæsen. For os andre var han kun morsom ved sin fuldstændige Formløshed. Scavenius var af Familien, men lod ogsaa ved sit kluntede Hovmod tilstrækkelig føle, at han ikke behøvede at genere sig. Naar han saae et kostbart Stykke følte han paa det og spurgte, hvad det havde kostet; og Suhr drillede ham da med paa den mest ligegyldige Maade at nævne en overdreven Pris, vel vidende, at det ikke smagte ham, at nogen kunde eie dyrere Ting end han.

I saadant Selskab var jeg selvfølgelig ganske tilovers, holdt mig derfor mest taus og til Væggen, troligt efterkommende den Anvisning, som Moder tidtnok havde fundet det fornødent at give mig i min Barndom, at lade som jeg ikke var til. Desmere brugte jeg mine Øine og Øren og havde Fornøielse deraf. Var derfor glad over, at man i det rige Hus var saa kjærlig mod Amalie, at man altid tog mig fattige Fyr med. Den Aandrighed, som jeg ifølge den Selvfølelse, ingen Alders-, Stands- eller Formuesoverlegenhed kunde betage mig, følte mig i Besiddelse af, forbeholdt jeg min Elskede og gjorde ikke noget Forsøg paa at gjøre den gjældende i Selskabet. Jeg fandt det heldigere for mig at blive anseet for en ubetydelig end for en paatrængende Person; var derfor kun saa venlig og høflig, som jeg formaaede. Dette var mig nu heller ikke saa vanskeligt, da jeg i Virkeligheden var saa optagen af een, at jeg ikke kunde overkomme mere.

Amalie har betegnet mit Væsen med et mindeværdigt Ord. Da jeg kom tilbage som Præst til Kjøbenhavn, var de gamle Suhrs døde, og Amalie fandt ikke, der var Anledning nok til at søge Omgang med Ole Suhrs Hus. I et Selskab spurgte Biskop Martensen hende, hvorfor vi ikke mere kom til Suhrs, vi havde dog staaet i saa nært Forhold til Familien. Hun forklarede, at den yngre Slægt havde hun aldrig stemmet synderligt med, nu var det Selskab, der samledes der, fremmed for hende, og noget Venskab kunde der dog aldrig komme ud deraf. Ja, men der gives dog Grader i Venskab, mente Biskoppen. Jeg har nu altid syntes, vedblev Amalie, at min Mand passede saa lidt i den Kreds, at da han først begyndte at komme der, var det mig ligesom jeg maatte oversætte for dem, hvad han sagde, før de kunde begribe ham. Det kan jeg saa godt forstaae, svarede Martensen med sin grundige Mine.

Som sagt kunde jeg tilbringe to Dage om Ugen paa Sølyst, men de øvrige savnedes der heller sjelden Leilighed til at besøge min Kjære. Vi fordybede os da i Haven og Skoven og talte selvfølgelig idelig om al Naturens Herlighed, som den speilede sig i vore Hjærters Herlighed. Naturen var der heller intet at sige paa. Endog Kjendere, som ikke er Elskere, maatte indrømme, at den viste sin skjønneste Side frem i den Sommer. Men Talen kunde der vel med Grund siges det paa, som Kjendere pleie at lade den høre, at Elskovstale kan vanskelig komme ud af at være rigtig sand.

Min var det idetmindste ikke. Saa henrivende — at sige i min Ledsagerindes Øren — jeg end kunde tale om Luftens Toner, om Havets vexlende Stemninger, om Skyggespillet i Lunden, om Blomst og Blad og hvad Nattergalen sagde, og Aftenklokken i det Fjerne og alt det, som jeg saa siden henne i Krostuen satte paa Vers, saa brød jeg mig i Virkeligheden ikke stort derom, Versene, det kunde være, dem gjentog jeg altid for mig selv, men om ellers

alle de Ting speilede sig i Hjærtet eller ikke fik jeg ikke efterseet, jeg saae mere efter, hvad der var i Dybet, end hvad der speilede sig i Overfladen.

Tiltrods for at jeg gjerne vilde være poetisk, er jeg dog bange for, at jeg kun altfor snart faldt ud af Rollen, og mere underholdt min Elskede med besværlige psychologiske Undersøgelser, der forurolige baade Tanken og Hjærtet, end med skjønne Syner, der lette Sindet. Jeg frygter for, at hun snart begyndte at føle, at det var en vanskelig Mand, hun havde faaet sig, hvori hun ikke havde Uret. Det har været mit Livs Plage, at jeg har en ustyrlig Trang til at sige for meget, og i enhver Sag, stor eller liden, at ville have en anden Mening end andre Mennesker, og ikke at ville lade mig selv eller andre have Fred. Hun skulde nu til at sætte sig ind deri, til »at oversætte min Tale«, og det gik ikke uden from Forsagelse fra hendes Side.

Hvad hører der dog ikke til, at to Mennesker kunne voxe sammen, om de end er nok saa kjærlige Sjæle? Fortvivlet, jo kjærligere de er, desto vanskeligere bliver det. Kjølige Hjærter komme let over det. De gjør ikke store Fordringer, de indrette sig paa at have Terrænet delt imellem sig og hver sin Plads at røre sig paa, saa nikke de af og til til hinanden over Hegnet. Men vil man først intet vide af Hegn, hverken Tjørn eller Rosenhæk, vil man have Hjærte lagt lige paa Hjærte og lytte til, om Slagene stemme, og have alle Tankens Fostre frem i Lyset, at see, om de ogsaa rigtig er Søstre, saa bliver det en mer end menneskelig Opgave. Elskende Sjæle ville Salighed, men den hører kun hjemme i Paradis.

Sølyst var nu just ikke noget Paradis, hvad saa end Fortidens Digtere har villet gjøre det til. Imidlertid havde det skjønne Sted for os to dog saameget af Luftningen fra Guds Have i de Sommerdage, at det idetmindste bragte os til at føle Opgaven. Kjærlighedsbreve er en dyb Hemmelighed, det forstaaer sig. Men da jeg skriver, hvad der

vel ikke bliver læst, før vi alle ere døde, kan jeg vel nok tillade mig selv den Nydelse at afskrive nogle Prover paa, hvordan vi dengang søgte at løse Opgaven.

Endog medens jeg var i Torbæk, skrev vi omtrent daglig. Der skulde jo meddeles, hvad der var oplevet efterat vi — ogsaa daglig — havde forladt hinanden. Hendes endte sædvanlig med den bedste af alle Sætninger: Saa venter jeg min Elskede ved Laagen Kl. — Mine indeholdt mest lyriske Skildringer, som 6. August:

»Du er et godt Menneske imod mig — det bedste Menneske under Solen, maa jeg sige idag: iaftes vilde jeg have sagt; det mest henrivende Menneske under Maanen. Jeg sad oppe ved Concertsalen og hørte en smeltende Ouverture af Mozart, Maanen stod over Stranden, saaledes, at Sølyst Havepynt ragede ud i et glimtende Straalehav. Det var mig ubegribeligt og smerteligt, at jeg ikke længer havde dig i min Arm, og jeg tænkte i mit Sværmeri: see, saaledes lægger min Sjæl sig som et Luehav om hendes, ja, som den straalefyldte Strand favner den yndige Høi, hun pleier at staae paa. Sjelden har noget Billede saa levende speilet sig i min Stemning. Da Musiken taug, og jeg reiste mig for at vandre hjem, var det med den Tanke: Ja, er Kjærligheden ikke evig, saa er den ingen Ting, men er den det, saa er den først en Perle, man giver al sin Eie for, dernæst en uhyre Perle, hvori som i Himmeldybet al Verden indesluttes. I hvad Forbindelse jeg kom til saadanne Tanker, maa du selv udfinde. — —«

Vi havde, som det saa tidt skete, siddet i Skoven, og jeg havde udøst alt mit Hjærte for hende, om min egen Uværdighed, mine skiftende Stemninger, min Frygt for at plage hende med mit Væsen, og hvorledes alt dette maatte forklares. Til disse besværlige Undersøgelser svarer hun mig næste Morgen, 18. August:

»Ja, du min egen Kjære! Jeg troer nok, jeg tør sige, kunde du end i alle andre Henseender have faaet den,

der stod høit over mig, saa troer jeg ikke, du kunde finde nogen, der fuldkomnere kunde hengive sig til dig. Ja, det gaaer saa vidt, at naar der kan være et og andet hos mig, som jeg enten selv kan finde galt, eller som andre bebreide mig, saa sørger jeg ikke saameget derover for min egen Skyld, som for at du skal have En, der har de Feil og Mangler, saa jeg gjerne kan sige, at hele mit Væsen gaaer op i dig, men deri finder jeg den høieste Lykke. Den Følelse var ret saa inderlig hos mig igaar Aftes, da vi sad sammen i Skoven, og jeg ret sad og fordybede mig i dit Væsen. Jeg ønskede kun at kunne hengive mig, leve og opoffre mig for dig, og det kan slet ikke nytte, hvad du siger, jeg troer alligevel, at du føler ligesaadan for mig. Det er vistnok ikke sandt, hvad du sagde iaftes, at du maatte sige Nei, naar jeg spurgte dig, om du ene kunde leve for mig; og det var heller slet ikke sandt, naar jeg svarede, at det forlangte jeg heller ikke. Det var dog med en lidt resigneret og smertelig Følelse, jeg sagde det. Men jeg mener blot det, at om du ogsaa studerer nok saa meget, og hengiver dig til de høie Interesser, der beskjæftiger dig, saa hører dog dit egentlige Liv mig til, og med det lever du dog fuldkommen for mig, ikke sandt? Andet ønsker jeg jo heller ikke. Du kan da nok tænke, at jeg ikke kunde ønske, at du altid skulde gaae og sværme og kun tænke paa mig, det var jo en afskyelig og tillige dum Egoisme og Forfængelighed. Det maa jo netop være min høieste Glæde, at du ret skulde blive til noget. — —«

Stemningerne skiftede stærkt. Der var foruden mit sædvanlige Mellemværende mellem de høiere og lavere Følelser, endnu i den Sommer en ganske naturlig og meget forstandig Tanke, der endelig ogsaa angik os begge, den hvad jeg duede til i Verden, og hvad jeg skulde blive til i den, som nok kunde ængste mig, skjønt jeg rigtignok ikke tog mig synderlig af den. En Adjunktplads i Sorø var bleven ledig, og jeg tænkte paa at søge den, men

saa vidt jeg husker, gjorde jeg ikke noget virkeligt derved; maaskee har jeg indgivet en Ansøgning, men vist ikke fremstillet mig for nogen af de Styrende. Heller ikke Amalie yndede den Plan. Med disse Tanker skrev jeg d. 25. August:

»Du, hvis Psychevinger jeg trænger til forat løfte mig over Jorden, du vil jo nok have Taalmodighed med mig paa de kummerlige Veie, jeg har at gaae paa. Jeg er igjen iaften af de Tanker, du nok kjender hos mig, at jeg føler mig saa uendelig ringe. Ikke just afmægtig, men endnu kun ved Begyndelsen af Evighedens Bane. Andre vilde, om jeg sagde dem det, ikke betænke sig paa at kalde det et affectert Hængehovederi, jeg selv vilde ogsaa kalde det saa, om jeg ikke allerede var vant til, at det saa ideligt vender tiibage, at jeg ikke kan fornegte det. Men dig kan jeg gjerne sige det, du vil ikke spotte mig, du troer mig, naar jeg siger, det er sandt, om du end kan have Grund til at skamme mig ud.

Jeg traf i Eftermiddag paa Universitetet Carl Thomsen, som meget venlig kom hen og hilste paa mig. Jeg fortalte ham min Sorøske Plan; vi gik op i Lunddahls Værelse, som ikke var hjemme, og vi sad længe og talte sammen. Han fortalte mig meget om Sorø, især om Wegener, og i alt, hvad han sagde, var der en saadan Forstand og smuk Tænkemaade, dertil Lærdom og klar Dom, at jeg ganske indtagen i ham tænkte: See der igjen et Menneske, som er mig langt overlegen, skjøndt jeg maaskee af Naturen er ligesaa godt udrustet som han, bestemt til ligesaameget og burde have opnaaet ligesaameget. Og hvormeget mere er det ikke Tilfældet med de Mænd, han talte om? Den Tanke har jeg ikke kunnet slippe den hele Aften, og nu gaaer det som sædvanligt ud over dig, du min tro Ledsagerinde paa min Tankes forvildede Veie.

Hvor det er underligt at boe midt inde i et Kvarter af den travle By. Den silde arbeidende Snedker hovler

og saver, Moderen synger sit Barn i Søvn, de større løbe og lege og skrige i Gaardene; paa den ene Side stiger en Violin til de høieste Toner, paa den anden gjør en Fløite sig forgjæves Flid med at faae en Vals i Takt. Mine pjaltede Gjenboere afvexlende klamres og synge rørende Kjærlighedsviser i stort Chor, og de arme Djævle lade formodentlig Flasken gaae rundt dertil. Kattene miaue Serenader, og altsom det bliver mere stille, hører jeg den evige Pladsken af Springvandet nede i Gaarden, hvortil Bagerens Faarekyllinger svare som Pibe til Tromme. Saa Klangen af Portklokken og Lyden af Vinduer, der hist og her lukkes, naar man gaaer i Seng; og i alt det dog den dybeste Ensomhed og en Slags Stilhed, der meget godt passer til min Stemning, naar jeg staaer i Vinduet og og lader mine Øine søge de evige Stjerner, der gaae deres Baner, som da Kong Pharaos Vismænd udmaalte dem. Det var det med min egen Ringhed — du maa ikke mistænke mig for, at jeg ikke vel nok og hjærteligt nok føler mit Broderskab med mit fattige Naboskab. Gud glæde dig med den grønne uskyldige Susen.«

Jeg boede i Kronprindsessegaden i et Baghus, hvis Ende vendte ud til Adelgadens Baghuse. Dertil svarede min forstandige Brud udaf sit redelige Hjærte:

»Jeg kan saa tydelig sætte mig ind i din hele Stemning og de Følelser, du omtaler, er mig ogsaa kun altfor vel bekjendte fra mig selv. Du har visselig Ret i, at jeg ikke vil spotte dig, tværtimod vil jeg optage enhver af dine Følelser i mit Indre, tænke over dem og forstaae dem, som det var mine egne. Da jeg læste dine Yttringer om dig selv og din egen Ringhed, kom jeg til at tænke paa, hvad Mynster saa smukt siger i en af sine Betragtninger, og som greb mig meget, da jeg læste det. Han omtaler den besynderlige Ustadighed hos Mennesket, at man undertiden kan føle sig hævet, lykkelig og tilfreds med sig selv, ja endogsaa næsten overmodig, og til andre Tider igjen saa ringe, saa ussel og ubetydelig, og begge

Dele, siger han, er lige langt fra den sande Ydmyghed, som sætter al sin Lid til Gud, trofast strider til det Maal, og kun vil være noget ved ham og i ham. Dette udvikler han nu langt smukkere end jeg for Øieblikket kan huske det, men der har altid forekommet mig at være en stor Sandhed deri. Det er vist langt fra altid Beskedenhed, men der blander sig vist tidt en Del Forfængelighed i de Følelser, der bringe os til at føle os saa ringe overfor andre, ligesaa meget maaskee som i dem, der bringer os til at oversee andre. Men jeg veed i Grunden ikke, hvorfor jeg siger dig alt dette, som du dog veed og kan forklare langt bedre end jeg. Du maa da endelig ikke troe, jeg vil belære dig eller bebreide dig noget, men det er Ting, jeg tidt har sagt mig selv, og ved at læse dit Brev, kom de igjen frem for mig. Du veed jo forresten nok, at jeg slet ikke vil tillade dig at rive ned paa en vis Person ved Navn Johannes. For ham holder jeg af, og der er ingen, der bedre end jeg veed, hvor elskværdig og fortræffelig han er, og han staaer slet ikke tilbage for nogen af de andre. Du kan saa sige om dem, hvad du vil, fordi de er ældre og maaskee lidt mere lærde, det er ogsaa alt. Vil du nu bare see, du er artig, ellers skal jeg nok correxe dig, naar jeg faaer fat paa dig, kan du troe, din lille uartige Dreng! - Men du er dog deilig alligevel, og jeg holder uhyre meget af dig.

Det er ellers forunderligt nok, at den Beskrivelse, du gjør over din Ensomhed midt i Byens Støi, netop svarer til de Tanker, der beskjæftigede mig, da jeg iaftes sad paa Bænken udenfor Gaarden paa den Tid i Tusmørket, som jeg holder saameget af, da der endnu er et Skjær af Aftenrøden i Luften, og Stjernerne begynde at komme frem. Jeg saae ud over Kjøbenhavn og tænkte paa, hvor du nu var. Det syntes mig saa underligt, at du sad alene derinde, og jeg ikke var hos dig. Det maa dog have været en egen sympathetisk Følelse, der har sagt mig det i det Øieblik. Troer du ikke det? — —«

Ja, saameget har vi levet sammen, at vi tidtnok har moret os med at opdage, at vi tænke samtidig de samme Tanker. Hendes Alvorsprædiken til mig var da heller ikke andet end mine egne Tanker. Alligevel trænger jeg desværre til den endnu, faaer den ogsaa endnu.

Hun var i September i Hørsholm hos hendes Forældres gamle Venner, Birkedommer Neergaards Familie. De forstode at gjøre det godt for Mennesker, de indrettede en god gammeldags Tur til Dyrehaven, hvor Vilhelm Holm og jeg maatte mødes med dem og tilbringe en lang skjøn Dag i Skoven i det gladeste Selskab, og de fik siden mig ud til Hørsholm, at jeg i to Dage kunde nyde denne Sværmeriets klassiske Egn. Desuden gik Brevene hverdag frem og tilbage, et af dem anslaaer min høieste Tone:

»Min egen inderlig elskede Amalie! Tak for igaar, og mit Hjærtes daglige uudtømmelige Tak for det, du altid nærværende og fraværende er for mig. Du skulde have hørt den Prædiken, Fog holdt igaar, og som vel var saa overstrømmende frisk, fordi han om Morgenen havde holdt den for sin Hustru — saa vilde du forstaae, hvad jeg mener ved det, den ene er for den anden. Han talte om, hvad Christus er for os, men herved er jeg desværre kommen til min sædvanlige Fantasi, at gjøre min Elskede til min Frelser. Dog, du vil tilgive mig, men du maa ikke gjøre det paa den Betingelse, at du anseer mine Ord for Spøg; derfor vil jeg aldrig have Ord om dig ansete, saa maa du hellere lade være at tilgive mig. Maaskee er det dig en forargelig Tale, eller i alt Fald en Hemmelighed, og en underlig Hemmelighed er det ogsaa, men derfor ikke mindre antastelig og hellig, da det er en Guds Hemmelighed. Jeg veed meget vel, at Frelsen er kommen til mig fra den længst Henfarne, der viste sig for fjerne Slægter, og er ikke at finde i et eller andet Menneske, men alligevel kan jeg ikke lade være at gjentage for mig de Ord: Lyksalige de Øien, der saae dig, de Øren, som

hørte dig. For mig er altid det Nærmeste det først ret kraftige. Kan det da undre dig, at jeg søger mig min Frelsers Afbillede i hans mest benaadede Tjenerinde. Jeg kan ikke undvære ham, og priser da Gud, fordi han ikke er død, men opstanden for at leve i os og tage Bolig i dig. O, bliv for hans Skyld ikke vred og ikke kjed af mine underlige Paastande. Jeg vilde ikke sige det, om mit Hjærte ikke idelig strømmede over, og i dette Øieblik er saa fyldt af denne Følelse, at jeg ikke kan holde den tilbage. Og tro mig, jeg har dog stærkt gjort Vold paa mig selv for ikke at sige mere. Du kjære, kjære Pige, hvad var jeg dog bleven til, om jeg ikke havde mødt dig, eller om jeg ikke havde været værdig til din Tro, din Kjærlighed og dit Haab, da jeg mødte dig?«

Hun svarede:

»Min kjære, kjære Johannes! Du skal ikke vente paa Svar, jeg griber strax Pennen. Dit Brev glædede mig som sædvanligt. Du veed ikke, hvad det er for en Salighed for mig at høre dig tale saa varmt, jeg kan gjerne sige glødende, om din Kjærlighed til mig. Jeg føler mig saa ubeskrivelig lykkelig, men tillige saa ydmyg derved. Du maa dog love mig, at du ikke vil tale derom paa den Maade som i dette Brev. Du har Ret i, at det for mig næsten er en Hemmelighed, hvad du mener dermed, og uagtet jeg vil tilstaae, at jeg var svag nok til at ønske, at du havde skrevet alt, hvad du tænkte, da du siger, du har gjort Vold paa dig, for ikke at sige mere, saa føler jeg mig dog saa ængstelig tilmode derved; og jeg maa tænke ved mig selv, hvad er jeg dog, at han taler saaledes til mig? Hvor er det dog muligt, at jeg kan have den Indflydelse paa ham, som staaer saa hoit over mig i enhver Henseende? Ak, jeg føler desværre, hvor meget jeg selv trænger til en Frelser, jeg er langtfra saa god og gudfrygtig, som jeg burde være. Jeg veed ikke selv, hvorledes det er, men jeg synes næsten, at jeg ikke mere saa levende trænger til at udøse mit Hjærte for Gud som før; jeg

føler mig nu altid saa lykkelig, saa fuld af glade, ogsaa gode Tanker, og min Bøn bliver som oftest kun en Bøn for dig. Men det er dog ikke ret, og det maa ogsaa blive anderledes, føler jeg godt. Nu skulde vi hjælpe hinanden, ikke sandt? og gjensidig være hinanden en frelsende Ven. Saaledes synes jeg, det er smukt og godt, og vistnok den gode Gud behageligt, ham til hvem alle vore Tanker og Følelser maa stunde, og uden hvem vi dog intet ere. —«

Sommeren gik til Ende, og som fra een Side dens Begyndelse havde aabnet en ny Periode i mit Liv, gjorde dens Slutning det fra en anden.

Udbyttet af mine Undervisningstimer var for ringe, jeg trængte til en bedre Stilling. Jeg fik og modtog gjerne Tilbud om at blive Hovmester for den umyndige Lensgreve Christian Petersdorff, som, endnu kun 14 Aar, blev opdragen hos Overpræsident Lange i Kjøbenhavn. Første November 1846 begyndte jeg denne Virksomhed og tilbragte nu de fire næste Aar i Langes ligesaa elskværdige som høitdannede Familie. De beboede første Sal i den store Gaard paa Gammeltorv mellem Nygade og Klædeboderne, hvis Frontespice Abildgaard har decoreret, og jeg og min Elev havde to store smukke Værelser i Messaninen.

Lange var ingen almindelig Typus paa en Bureaukrat. En energisk Arbeider med et kjæmpestærkt Legeme havde han tidlig tjent sig op til Deputeret i Cancelliet, og var nu i samme Aar bleven Overpræsident. Han var let at tjene. Aldeles optagen som jeg var baade af min Kjærlighed og mine høitflyvende aandelige Udsigter, kunde jeg mangen Gang være altfor forsømmelig i min Hovmestergjerning. Han kunde da i Forbigaaende give mig en Paamindelse, men han gjorde det altid med en fin Følelse for, at ogsaa den letteste Berøring var mig tung at bære, og et velvilligt Blik for, at det kun daarligt stod i min Magt at forandre mig. I saa Henseende har jeg meget at takke ham for. Hans Døttre var kjærlige og aandfulde Sjæle, der havde en betydelig litterær Dannelse. De to ældste

var allerede gifte, den yngste, der ogsaa var noget ældre end jeg, var hjemme, og gav Huset Glands med sin glimrende Conversation og ligesaa glimrende Fortepianospil. Hun var ikke smuk, men meget behagelig i Omgang, og er ikke bleven gift. Jeg havde alle meget kjær, særdeles den brave Moder, der saa venligt tog sig af mig.

Der var ikke Spor af fornem Fjernhed, vi omgikkes med al den Frimodighed, som godt Venskab, der er tryg til alle Sider, medfører, og da aandfulde Damers Selskab altid har behaget mig meget, kunde de Timer, jeg tilbragte i deres Stue, kun været til Glæde, men de var det ikke altid. Mine Lidenskaber gjorde mig ufornuftig, og om jeg end gjorde mig Umage for at bevare et net Væsen, heller ikke just veed, nogensinde at have ført mig upassende op, var min Stemning dog for min egen Fornemmelse jevnlig ikke til at raade med. Selv saa god Omgang var mig en Lænke, jeg sad mest som paa Naale af Længsel efter to Ting, enten at komme vel nedad Trappen forat kaste mig over Bog og Pen, eller at fare hen til min Elskede.

Min Bog var det gamle Testamente, og min Pen den Pensel, hvormed jeg malede den til Døden viede Jeftas Datter. Aldrig har vel nogen stridt med et mere smerteligt Æmne, og min Opgave var fuldkommen ubarmhjærtig at drive Fortvivlelsen til den yderste Hjælpeløshed — Himlen lukt, og paa Jorden en Offerkniv. Var det da dette, der gjorde min Stemning saa trykket? Mindst af alt. Det tragiske har som Livets Hoihed altid gjort et opløftende Indtryk paa mig, og Opløftelse, selv om det er Korsdød, der løftes til, havde jeg i mit Livs Korsgang vænnet mig til at føle som noget festligt. At falde ud af den løftede Stemning, var min eneste Plage, og Hverdagens Trivialitet min egentlige Fjende.

Saa kræsen var jeg, at ikke engang det kjedsommelige Slid med min tungnemme Elev var mig det sværeste; det kunde jeg komme igjennem som jævnt Arbeide, man

knap behøver at have sine Tanker ved. Men hvad jeg kaldte min pligtmæssige Conversation med Damerne, løb jeg mig fast i. Hvad jeg i Øieblikket havde en virkelig Glæde af, kritiserede jeg i næste Øieblik afveien som dum Tidsspilde, og var i min Forvænthed nærved at ansee som Ulykke.

Sagen var ogsaa, at mit Helbred endnu var meget svagt, jeg led stærkt af min gamle Sygdom, og min Levevis gjorde den ikke bedre. Naar jeg var færdig med Læsetimerne, og det var kun et Par Formiddagstimer, løb jeg mig en Tur, men paa Veien bruste de hoie Fantasier i mit Hoved, og naar jeg ør i Hovedet og med rystende Ben kom hjem, satte jeg mig strax til at forme paa de forfærdelige Scener, jeg havde udkastet. Trængte jeg til Hvile, tændte jeg mig hellere en Pibe Tobak, hvad jeg heller ikke havde godt af.

Det var, saavidt jeg mindes, den første Vinter, jeg var i Langes Hus, at de en Formiddag, da de vilde kalde mig op til Frokost, fandt mig besvimet paa Gulvet, og at jeg, medens Bevidstheden stred for at komme igjen, saae et overordentligt grimt, men yderst velvilligt Ansigt virre frem og tilbage for mine Øine. Det var en hæderlig Tante, Overpræsidentens Søster, der stænkede mig med Vand, men det kan ikke nægtes, at hun ogsaa med Ro beseet, lignede en Del efter en skikkelig Grib. Da jeg kjendte min Svaghed og før havde havt det Tilfælde, trøstede jeg den ængstelige Gruppe omkring mig med at tage Sagen fra den komiske Side, og takkede den gode Tante Lotte, fordi hun dog endelig engang holdt sit Hoved ordentlig paa sine Skuldre. Dette gav Anledning til meget dybsindige phychologiske physiologiske Undersøgelser ved Kaffebordet, uden at vi dog kom nærmere til de rette Bestemmelser om Forholdet mellem Sjæl og Legeme.

Mit tragiske Digt fik jeg færdigt til Jul 1856, og skulde da til at tænke paa at gjøre min Elskede delagtig i min Hemmelighed. Lade det trykke, faldt mig ikke ind. Jeg

skrev det altsaa af saa pænt som muligt, og fik en Bogbinder, som jeg haabede ikke vilde læse det, til at sætte et Bind om det. Men det hjalp ikke stort paa Modet. Ganske vist pleiede jeg at betro Amalie alle mine Tanker, og hun havde rimeligvis allerede, mig selv uafvidende, faaet saamange ogsaa af de vildeste, at hun kunde tænke sig, jeg kunde finde paa det værste; men jeg haabede dog endnu at kunne gjælde for en anstændig theologisk Candidat. Lagde jeg nu dette for hende, kunde hun see mig med eet omskiftet til et vanvittigt Geni, og hvilket Slag vilde det ikke være for hende? Vinteren gik hen, jeg vendte og dreiede min lille Bog mellem Hænderne, og det blev ikke til andet end det, jeg saa tidt har tænkt ved, hvad jeg har skrevet: der behøver jo intet Menneske at see det, hvad er det saa andet end en Fantasi!

Endelig, da det var hendes Fødselsdag den sjette April, fik jeg Mod til at bringe min Elskede mit forste forfærdelige dramatiske Arbeide — »i det gamle Testamentes Stil«. Ak ja, den ulykkelige Stil, hvad har den ikke forvoldt mig! Imidlertid gjorde den mere Lykke, end jeg havde turdet haabe. Hun udfandt ganske rigtigt med sit dybe Sind, hvad jeg for at formilde mine Spøgelser havde sagt i det Tilegnelsesdigt, jeg nødvendigvis maatte lade følge med.:

Forfærdes ei, min gode fromme Pige,
for denne Bog, der lukt med Dødens Spænder,
i Skrig begyndt, med kvalte Klager ender
uden at unde os en Himmelstige.

Det er en Ørk, hvor Skjebnens Aander krige,
og Mænd med Klingen mellem hvide Tænder
vildt Buen spænde med de brune Hænder
og ingen vil fra Hevn og Bytte vige.

Dog var din Aand der, og hvor den er, breder
den Fredens Telt, saa blodbestænkte Heder

maae ogsaa mildt i Aftengløden smile.
Men peger ogsaa kjækt paa Gryets Lue —
Du selv, endnu et Barn, jo maatte skue
al Dødens Gru, og fandt dog Sjælens Hvile.

Hun bar Bogen med sig som sin Skat og nød den i Stilhed, til hun blev saa fortrolig med alle dens vilde Fagter, at hun endog kunde finde dem skjønne, snart mere end jeg selv. Saaledes havde jeg da gjort al den Lykke, jeg dengang eftertragtede. I sit Hjærtes Uskyldighed tog hun den endog med til Sølyst, og læste den — man tænke sig — for Fru Heiberg; fik da ogsaa med Fruens fineste Smil den Bemærkning, man kunde vente: »Han skulde hellere skrive noget i en lettere Stil, saadan for Theatret.«

TREDIE KAPITEL.

MIN FAMILIE.

Min Moder var i samme Efteraar 1847 flyttet til Roskilde. Der havde hun nu begge sine Børn, Christine og Caspar, og havde Grund nok til at være træt af Kjøbenhavn, da hun, siden hun især for min Skyld drog dertil, havde ført et besværligt og uroligt Liv. Hun havde maattet støtte sine knappe Kaar ved at fylde sit Hus med Pensionærer, og hvorvel hun forsaavidt var heldig, som det var Familiens Børn, var det dog en mærkværdig Samling, hun havde at trækkes med.

Der var Johannes Tauber, den nu noksom bekjendte Demokrat og Rigsdagsmand. Han var den Tid theologisk Student, og jeg, som skulde sætte ham ind i de Mysterier, han havde en naturlig Sky for, har ved mit høitstigende

Foredrag af Martensens Dogmatik vist bidraget min Del til at skræmme ham derfra. Han havde ondt ved at holde sit grinevorne Ansigt til Alvor, og naar Theologien tav, skyndte han sig at nyde sine i hans Øine over al Maade komiske Husfæller.

Disse vare de to Søskene Ilia og Otto Fibiger. Filologen Otto var i sin selvlavede Flegma vittig og skarp nok, men naar han i sin temmelig opskruede Pessimisme, som han af lignende Grunde havde tilfælles med sin afdøde Broder Adolf, men hos ham saae helt anderledes ud, gik tilveirs i en barsk Skildring af Livets modbydelige Jammer, var Johannes færdig at revne af Latter. Man kunde da ogsaa fristes dertil, naar man maatte høre en lang vranten Udvikling af, at naar man havde glemt, om man havde kommet Sukker i sin Kaffe, havde man en dobbelt Ulykke over sig, enten maatte man smage paa Kaffe uden Sukker eller paa noget med dobbelt Portion Sukker i, begge Dele nok til at tage Livet af sig. Forøvrigt lignede han Ilia meget, var udmærket begavet, og som hun havde han ganske forskjellige Sider. Trods hans forfløine Meninger var han et elskværdigt Menneske.

Ilia var ikke fri for paa lignende Maade at lave sit Væsen og med Behag at bære dette til Skue. Men det var hendes »uendelige Mangel paa alt det, de kalde praktisk«, hun mest agerede med. »Naar nogen blot vilde lægge i hendes Kakkelovn, skulde hun nok selv besørge det Arbeide at sidde hele Dagen med Hænderne i Skjødet og stirre ind i Ilden. Hvad skulde hun ellers, hun kunde jo ikke læse andet end Dansk, og det havde hun læst altsammen. Naar nogen vilde hjælpe hende med det, de kalde Abc, vilde hun dog prøve paa, om hun kunde finde et Ord i et fransk Lexicon.«

Paa Bunden af det pudsige Væsen, hvormed hun holdt os andre hen, laa der en sorgelig Tragedie. Hun var nedsunken i sit Tungsind, men talte man muntert til hende, dukkede hun let som en Fugl op deraf, og hendes hurtige

Tale kunde da svirre som Lærkevinger med de raske Bemærkninger, hun ikke mente stort med. Kom hun en sjelden Gang i Selskab, som vel kun var hos Familien, viste hun sig som den fine aandfulde Dame, hun i Virkeligheden var og som lyste ud af hendes distingverede Skikkelse. Saaledes saae Amalie hende og beundrede hende.

Efterat det bevægede og i en underlig Knude af religiøst, æsthetisk og lidenskabeligt Væv sammenviklede Liv, som vi havde ført indtil 1841 i hendes Moders Hus, var endt med Elskeren Lunddahls Forlovelse, Skriftefaderen Emil Mynsters Død og min Sygdom og fleraarige Fraværelse, var hendes Moder mer og mer sunket sammen under sine Sorger og tæredes hen. Hendes ældste Søns sørgelige Skjebne, de Fortvivlelsens Aander, der sledes om ham paa hans Sygeleie og tog ham med i Døden, Sammenstyrtningen af alle de glimrende Forhaabninger, der havde fulgt hans raske Spor, kunde Moderen ikke bære, og de pinlige Tanker om Forholdet til den fraskilte Mand, som skulde, men daarligt kunde, underholde hende og Børnene, var vel istand til at gjøre Ende paa stærkere Kræfter end dem, hendes svage Væsen kunde byde over. Ilia var hendes Støtte og var i Sandhed Manden i Huset, de andre Døttre vare ikke til stort, og Sønnerne havde nok i at vare sig selv.

Under disse Forhold kom tilsyne, hvad der boede i min mærkelige Cousine, og enhver maatte indrømme, at det var sandt, hvad hun altid gjorde Fordring paa, at være ene i sit Slags — en ren Undtagelse, som hun selv ikke vidste Reglen for«, kaldte hun det. Hun besad en Styrke, som intet i Verden kunde bøie, heller ikke de Sorger, hendes Liv var saa rigt paa. Medens hun pleiede sin Moder Dag og Nat, og ved enhver Leilighed førte Kampen for hende overfor Faderen, havde hun dog nok af Munterhed til ikke at behøve at vise sig som den nedkuede. Hun havde sig selv saameget i sin Magt, at hun øie-

blikkelig kunde kaste sig ind i enhver Slags Stemning, ogsaa den lattermilde og vittig converserende lige indtil Kaadhed. Kun kunde hun vanskeligst holde Maade og have et Væsen som de andre, dertil var hun for opreven.

Ved Siden af den Kampstilling til Værn for den Ret, hun mente at have, og i alt Fald efter sin Natur ogsaa havde, gjemte hun paa et Dyb af Kjærlighed, selvforglemmende, opoffrende og fuldbevidst om, at det ikke var formeget at sætte Livet til derfor, som gjorde, at man altid maatte beundre hende, helst elske hende. Det var den skjønne Side af hendes Væsen, og blev siden hendes Storhed, Kilden til det Værk, som har sat hende et varigt Minde. Men den Tid flød dette Hjærteliv endnu i Familiekjærlighedens snævrere Kanal, og det er et Spørgsmaal, om det nogensinde i Virkeligheden kom .synderlig udover den.

Det havde ogsaa sin Tragedie. Hun bar paa den altid lige stærke Lidenskab for den Mand, der havde forsmaaet hendes Ungdoms Kjærlighed, hun bar paa den til sit sidste Suk, og jeg troer, at dette Saar smertede hende endnu mere end alle Familiesorgerne. Det var i alt Fald det og ikke Forældrenes Forhold, der som en strid, ofte uhyggelig og altid ligesom af Hjærteblod rødnet Understrøm, gik gjennem den poetiske Production, der i disse Aaringer begyndte at dynge sig op under hendes Hænder. Thi hun sad ikke med Hænderne i Skjødet i de grublende Nætter, og det var en anden Ild end Ovnens, hun stirrede ind i.

Hendes ulykkelige Moder havde endt sine Lidelser i Foraaret 1844, og det staaer endnu tydeligt for mig den Morgen, jeg efter Dødsbudskabet kom til dem. Det var paa Frederiksberg i en lav Stueetage og et skummelt Veir. Saa at see Ilia klædt i rent Hvidt som en Dødens Engel sidde ved Sengen, og paa den udstrakt en Skikkelse mere lig en Benrad end en nylig Hensovet, og sidde uden

Taarer i den vanlige grublende Stilling med Hænderne i Skjødet; og saa fare op med sin hurtig henkastede Tale at optælle alle de praktiske Vanskeligheder, som hun var nødt til at overlade til mig, for hun selv kunde intet, det var saa eiendommeligt, at ogsaa jeg glemte Sorgen for at betragte min mærkelige Veninde.

Hun drog til Randers til sin Broder Axel, der stod ved Dragonregimentet der, men blev der ikke længe; hun kunde i det Hele vanskeligt finde sig i at leve i en Familie. Hun prøvede paa at føre sin egen Husholdning i Kjøbenhavn med sin yngste Søster Mathilde hos sig og søgte at faae en lille Skole i Gang for at hjælpe sig, men heller ikke det gik. Om hun ogsaa gjorde andre Forsøg, husker jeg ikke, men da jeg forlod min Moders Hus i November 1846, flyttede hun hen til hende tilligemed Broderen Otto. Der syntes hun at befinde sig bedre. Jeg troer, det behagede hende, at da Moder var saa forskjellig fra hende, at de ligesom tilhørte to forskjellige Verdensdele, behøvede hun ikke at dele sit indre Liv med hende, og da Moder gjerne vilde opmuntre hende, kunde hun frit vende sin burleske Side frem, og gjemme, hvad der var bagved, hvilket var hendes Lidenskab.

Ogsaa dette varede dog kun et Aar. Broder Caspar var efter sin Hjemkomst fra Kønigsberg, bleven ansat som Adjunct i Roskilde, og hjemførte i Foraaret 1847 sin Brud, en Mecklenburgerinde, som han havde boet hos, da hun som Enke sad i Berlin og leiede nogle Værelser ud.

Til samme Tid var Svoger Søren Thrige fra Slagelse bleven forflyttet til Roskilde, og som Overlærer dragen ind i sine Forældres gamle Hjem, den øverste Etage i Rectorboligen, hvor han boede allerede som Adjunct, da han blev gift med min Søster. Da Moder saaledes havde to Børn i Roskilde, og tillige endelig ogsaa havde mig fra Haanden, kunde hun ikke modstaae Fristelsen til atter at søge til sin gamle By. Efter alt, hvad hun havde arbeidet

og stridt for, fandt hun ogsaa her en rolig Havn i en lille Leilighed, hvor hun levede alene med sin Tjenestepige.

Ilia blev da igjen hjemløs. Hos sin Fader var det hende umuligt at være, hun tog da en Huslærerindeplads paa Morsø, og levede der til Krigen kom.

Hendes Søstre havde dog faaet sig et Hjem, men daarligt nok var det. Efter deres Moders Død mente deres Fader igjen at kunne samle sine Børn om sig, og hans Hjærte trængte upaatvivlelig dertil, da han virkelig var en meget kjærlig Fader. Desværre havde han ogsaa sine daarlige Sider, og de vare blevne værre under Skilsmissen. Kjed som han var af sin aandløse Sessionstjeneste tog han sin Afsked og kom til Kjøbenhavn; og med en Pessimists Syn paa Ægteskabet gav han sig for at forbedre sine fortvivlede Pengesager til at søge sig en anden Hustru, som kunde bringe ham Formue, og med Tillid til, hvad en Verdensmand formaaede, mente han, at dette i en Alder af 52 Aar endnu kunde lade sig gjøre. Han var saa uheldig som muligt. Han giftede sig med en ældre Dame, som eiede mindre end han havde troet, var grim og dum, og hvis ulidelige Luner efterhaanden udartede til Sindssyge, dog kun periodevis. Hun plagede ham i den Grad, at han fik at føle, at Ægtestanden var værre end Skilsmissen. For i det mindste at have Ro om Natten for hendes evindelige Vrøvl og Plagerier, begyndte han at tage Sovedrik af altfor stærke Varer, hvorover hun paa sin Side beklagede sig overfor mig. Maaskee overdrev hun, drikfældig blev han ialtfald ikke, skjønt det syntes mig, at hans Udseende tog af. Naar jeg saae til ham, var han endnu altid den livfulde og aandsoverlegne Mand.

Det var det Hjem, han skaffede sine Pigebørn, Sønnerne var Studenter. Stedmoderen kunde ikke fordrage dem, de da heller ikke hende. I sin Sindssyge drev hun det til at klappe deres Klæder og lagde Ild i deres Kammer, og da det begyndte at brænde og Politiet kom, beskyldte hun dem for at have sat Ild paa Huset. De

maatte da snarest muligt see at komme bort og finde sig en Plads som tjenende Kvinder. Mathilde kom til Lolland i Nærheden af sin Farbroder, hvor hun efter nogle Aar begyndte at lade høre fra sig som Forfatterinde.

Naar jeg siger, Moder havde faaet sine Børn i Havn, var dog Christian tilbage og ham var hun i disse Aaringer meget bekymret for. Som Candidat paa almindeligt Hospital levede han det sædvanlige lystige Liv med sine Kammerader, og dette kan, seet fra Hjemmet, see raat nok ud. Medens han derefter et Aars Tid gjorde Tjeneste ved Bistrup Hospital, blev han under Betragtningen af baade Sindssyges og ikke Sindssyges Extravagancer paa den anden Side tungsindig, og det trykkede ham end mere, at han bar paa en ulykkelig Kjærlighed til Tante Møllers Adoptivdatter, som vi betragtede som vor Cousine.

Han tog imod et Tilbud at reise udenlands som Læge og Bevogter af en sindssyg Mand. Han fik Leilighed til at besøge de berømteste Lægeanstalter i Tydskland og Frankrig, og som han var flittig og fuldt optagen af sin Videnskab, var det store Ting for ham. Men trods alt, hvad der kunde tiltale hans svage Lune eller hans videnskabelige Trang, havde han et yderst besværligt Hverv, og kom temmelig mismodig hjem i Efteraaret 1847. Det er jo som bekjendt ikke saa ganske let at vende tilbage fra de rigere Lande til sin tarvelige Hjemstavn, og for ham gjorde Omstændighederne det endnu tungere. Hans Elskede havde vendt sit Sind andetsteds hen, han var uden Erhverv og i alle Maader fortrykt af en Overgangstid Mørke.

I den Vinter strømmede da Moders Breve over af det sædvanlige Emne, at jeg maatte gjøre noget forat styrke den kjære Broder. Jeg var villig nok, men jeg seilede selv paa høi Sø, og havde idetmindste aandeligt ingen Tid til at see mig om. Jeg gjorde da, hvad der laa mig lige

for, jeg førte ham til min Amalies Hus, og jeg troer, det for det første var ham en ganske god Trøst. Saa kom Krigen, og hans som alt Folkets Skjebne tog en anden Gjænge.

FJERDE KAPITEL.

KRIGSTIDEN.

Saa kom Krigen. Vistnok var den længe nok forberedt; de politiske Forviklinger var kommen saadan i Haardknude, at de tilsidst maatte løses paa Alexanders Maade, men ligefuldt kom den som et Tordenveir, ingen havde seet trække op. Da jeg sidst i Februar en Morgen mødte min Farbroder Adolf i Vimmelskaftet, og jeg standsede ham med de Ord: »Har du hørt, at Louis Philippe er jaget ud af Frankrig?« foer han forfærdet tilbage og vilde ikke tro mig. Han var dog en dreven Politiker og kyndigere i de Forhold end jeg.

Hele Striden med Tydskerne havde ikke gjort et saa stærkt Indtryk paa mig som paa det rette nationale Parti. Jeg bevægede mig jo vel i dets Midte, navnlig i den Høyenske Kreds, men at »al vor Fortræd er tydsk«, troede jeg ikke paa. Det var, som hele den hundredaarige Periode, hvoraf vi havde for en stor Del levet af Tydskland, hvor vore Digtere havde skrevet paa Tydsk, vore Videnskabsmænd været tydske Filosofer, og vore ypperste Statsmænd været tydsktalende var glemt og skulde fornægtes. Det oprørte min Retfærdighedsfølelse.

Det gik mig ligesaa med Frihedsbevægelsen. Jeg var mere betragtende Kritiker end Enthusiast.

Allerede 1839, da Orla Lehmann og Karl Ploug vilde formaae Studenterne til at gaae til Kongen med en Friheds-adresse, stemte jeg imod og holdt mig til det større Parti, der samlede sig om Madvig og Peder Kierkegaard. Ikke fordi jeg savnede Hjærte for Friheden, jeg er meget mere en født Frihedsmand og kan ikke aande i anden Luft. Men da jeg tillige indsaa, at dertil hører, at man gjennemgaaende maa være retfærdige Folk, der ville leve velvilligt og christeligt med hinanden og lade Modstandere deres Frihed, og dette ikke er at opnaae. mente jeg, at praktisk taget, burde man finde sig i Forholdene og holde tilbage med alt revolutionært Skrig. Naar Høyen raabte: »Alle Cancelliherrerne paa Løgtepælene langs ad Slotspladsen,« for paa den Høide kunde han komme, oprørte det mig ikke blot som hjærteløs, men som tom Tale, da han mindst af alt var Manden til at indfrie sit Ord ved Handling. Alt dette smagte saa forskrækkeligt af lært fransk Væsen.

Den 20. Januar døde Christian den ottende, og har nogensinde Kongedømmet viist sig i en lurvet Skikkelse, saa var det, da hans Ligvogn humpede ud af Byen. Det gamle Stillads skumplede saa uhøvisk afsted og Følget tog sig saa daarligt ud og Stemningen var saa uvillig og raa, at man kunde faae ondt af at være Vidne dertil. Jeg stod i Vimmelskaftet og saae det. Det var hos Oberst Stenstrups, som hverken var af de Liberale eller Nationale, men som en militær Familie henviist til at være Royalister, og jeg kan indestaae for Stemningen. Der var ingen der gad tage sin Hat af for den døde Konge, Folket var mere oplagt til at pibe i Fingrene. Og det ikke fordi Kjøbenhavns Borgerskab var særdeles frisindet, det er ikke Laugsfolkets Væsen, men fordi alle havde som en Fornemmelse af, at det var et raadent Lig, der laa i Vognen. Visselig var Dommen baade uretfærdig og hjærteløs, men den var der, selv i Samfundets fineste Lag. Saavidt var det kommet med Enevoldskongen.

Af den mystisk-politiske Treenighed: Gud, Kongen og Fædrelandet, var Kongen foreløbig borte. At Christian den ottende var død og Frederik den syvende levede var foreløbig ingen Trøst, man ventede sig endnu mindre af ham, kun en forvirret Misstemning saae Fremtiden an. Kong Christian fortjente det ikke personlig, han var dog baade en Fædrelandsven og en Kirkemand, og man var ikke uvidende derom, hvad man saa end forøvrigt vidste om hans Synder.

Han havde seet i Naade til Grundtvigianismen, og hjulpet den til at faae Ordet, og den brugte det. Dens Maade at besynge Fædrelandet paa blev den nye Tids Løsen. Alle Talere og Digtere, ligegyldigt om de hørte derhen eller ikke, stemmede i med. Disse Toner: Danmark er Vorherres Øiesten, Dannerfolket er Hjærtefolket, og dets Modstandere er Thurser og Trolde; enten vi forstaae os paa Politik eller ikke, det veed vi, at vort Folks Sag er Guds egen Sag, de stødte i den Grad baade min Smag og min Retsfølelse, at jeg ikke kunde give Kielerne ganske Uret deri, naar de yndede at fremhæve Forfængeligheden som de Danskes Hovedegenskab. At vi fra begge Sider kjæmpede for en og samme Ting, for Frihed og Nationalitet, mens Kampen stod om, hvor den nationale Grændse laa, ved Eideren eller Kongeaaen, var utvivlsomt; og at hver fra sin Side og fra sit Synspunkt forsvarede sit Omraade baade Land og aandelige Eiendele saa godt man formaaede, var mig, politisk taget, en ligefrem Sag, men Skryderiet var mig ogsaa fra begge Sider lige ubehageligt.

At denne Stemning, som under min Virksomhed i Slesvig skulde blive mig endnu tydeligere, allerede dengang var mig bevidst nok, har jeg tilfældigvis endnu et bestemt Vidnesbyrd om.

Jeg behøver ikke at minde om, hvorledes den dristige Reisning af Oprørsfanen virkede som et Stød i Kjøbenhavn og alt Landet. Fulde af Forventning og hoi Stem-

ning strømmede vi alle sammen til de Møder, de politiske Førere gjorde Opraab til, og der var Nyt at høre. Ikke just Politik, den ansaae jeg ikke for særdeles ny, hverken hvad Frihedens eller den slesvigholstenske Sag angaaer, men Krigen, det var virkelig Nyt. Da jeg paa det store Casino-Møde den 20. Marts efter forskjellige andre Taler, hørte Tscherning gaae den Sag, som endnu ingen havde turdet nævne, lige paa Livet, og med mægtig Røst udraabe: »Fordre de Slesvig, saa svare vi med Krig!« negter jeg ikke, at der gik en Gysen igjennem mig. Jeg saae øieblikkelig hele den forfærdelige Udsigt, og jeg er nu eengang ingen Ynder af Krig.

Den følgende Dag saae jeg fra mit Vindue Gammeltorv efterhaanden fyldes saa tæt, at fra den ene Mur til den anden stod Hoved ved Hoved. Jeg foer ned at føie mit af den nye Tids Frihedsaand høit løftede Hoved til de andres. Time efter Time ventede vi rolig og taalmodig. Man sagde os, at inde paa Raadhuset stred Borgerrepræsentanterne med Magistraten, som ikke vilde indlade sig paa at være med til den Beslutning at gaae til Kongen og bede ham om et Systemskifte, som Aftalen havde været paa Mødet Aftenen før. Da hørtes ovre fra en Gruppe nærmest Raadhuset Sang løfte sig — »Danmark deiligst Vang og Vænge,« og hele den vrimlende Folkemængde istemte den gamle høitidsfulde Tone. Som et svulmende roligt rullende Hav, ikke som en Oprørssang, snarere som en Psalme i den fyldte Kirke, gik den henover Hovedstadens minderige Torv. Det var engang at fornemme hvad en Folkesang har at sige, aldrig har det været bedre forstaaet. Det var vel ikke blot mig alene, Taarerne løb ned ad Kinderne paa.

Endelig kom saa Folkets Førere tilsyne under Raadhusets Colonnade, og det overraskende saaes, Overpræsidenten gik virkelig i Spidsen. Han var bleven overmandet af Borgerrepræsentanternes og Casinomødernes Formand L. N. Hvidt, som kort og godt havde sagt ham: Gaaer

De ikke med, saa gaaer vi alene. Ved Synet af min store Præsident med det hvide Ordensbaand over sit brede Bryst som Anfører for hele det liberale Væsen, det han fra Cancelliets Pallads i en Menneskealder havde foragteligt holdt nede, maatte jeg lee ved mig selv, jeg kjendte jo Manden saa vel, og jeg fik endnu mer at more mig over. Saasnart han kom hjem efter den vældige Bedrift, strøg han al den Ære, han havde indhøstet for den, af sig ligesaa rask som han kastede Generalskjolen, og gik lige over til A. S. Ørsted, som boede skraas overfor os, forat undskylde, hvad han havde vovet paa. »Som de beklagelige Forhold nu engang ere, kunde jeg efter min bedste Overbevisning ikke gjøre andet.« — »Ja ja, kjære Ven, jeg forstaaer det,« svarede Ørsted, og klappede ham paa Skuldren. Jeg fik det altsammen frisk ved Middagsbordet, da han forklarede sin bekymrede Familie de beklagelige Forhold og sin vanskelige Stilling, og den blev beroliget ved at høre, at den Minister, han havde været med til at styrte, ikke tog sig det mere nær. Ørsted forstod ham saa godt, og vidste vistnok bedre end han, at den gode Lange ikke var den eneste, der tabte Hovedet. Men har vel ogsaa tænkt, det gjør jeg da idetmindste ikke.

Imidlertid sluttede vi alle til, Arm i Arm, sex Mand høi, i den lange Colonne, som endnu ikke havde tomt Torvet, da Spidsen naaede Slottet: Jeg gik med Hoyen, som nu var saa glad, at han ganske glemte at faae Cancelliherrerne paa Lygtepælene. Vi vare naaede til Hoibroplads, da det med Jubel lød hen over Mængden: Kongen har afskediget Ministeriet! Vi saae som blændede paa hinanden: kan en Statsomvæltning gaae saaledes til? Jo, det kunde den. Ikke saameget som en opplantet Kanon eller en svingende Garderhest. Lad saa hele Europa ryste paa Hovedet og tvivle. Ene hos os kunde den det.

Saa gik vi alle glade hjem og gned os i Hænderne og priste vor Konge. Nu var han Folkets Afgud og levede siden deraf. Man kan ikke undre sig derover.

Lad ham saa i et lystigt Lag have sagt: »En Constitution, de kan faae ti for een, om de vil,« saa kunde han dog i betydningsfulde Øieblikke ogsaa være Konge og var da en høist tiltalende Konge. Det er saadanne Øieblikke, der mindes og blive historiske. Selv har jeg kun eengang været Vidne dertil. Det var da han tog imod et skandinavisk Studentertog paa Fredensborg og beværtede os fint i Haven. Da vi drog gjennem Slottets Kuppelsal, sad han oppe paa Galleriet i daglig Dragt med en Fez paa Hovedet, og holdt en Tale til os saa værdig, hjærtelig og gjæstfri patriarchalsk, at han henrev Broderfolkenes Studenter og Videnskabsmænd. Jeg gik med Welhaven og Munch, de var enige om, at ingen kunde have gjort det bedre.

Det var en Tid, da hver Dag havde historisk Betydning. Næste Dag, 22. Marts, ankom den slesvigske Deputation i den underlige Hensigt at faae Kongens Sanction paa en Stat, som de havde taget fra ham og allerede var ifærd med at forsvare med Vaabenmagt. Stotspladsen og Høibroplads var igjen saa tætpakket med Mennesker som vel muligt, da de kjørte op til Slottet forat stedes for Kongen, og saa forbittret man end var paa dem, insulterede blev de dog ikke. De fik endog en begeistret Hilsen fra en, der stod ved min Side. Det var vor Ven fra det Stenstrupske Hus, Harald Neergaard*). Han pegede med udrakt Arm paa dem og raabte: See paa dem, det er dog engang Mænd! Folk gloede arrigt paa ham, men gjorde ham dog intet. Saa kom Monrad, som nu var Minister, med ilsomme Skridt trængende sig gjennem Mængden for at naae til Slottet og bivaane Tydskernes Audiens. Han havde en temmelig daarlig Overfrakke paa, og havde ikke faaet den børstet, den var fuld af Dun og Haar. Heller ikke han blev hilset. Folket var vel paa Høiden, men havde ingen Øvelse i at give det tilkjende.

Naar de fem slesvigholstenske Herrer ansaae det for

---

*) See S. 136.

en stor Bedrift at vove sig ind mellem det kjøbenhavnske Folk og heller ikke følte sig sikker i Hotellet, saa man maatte føre dem til Alfred Hages Hus, og give dem Vagt af Studentercorpset, laa Faren vistnok for største Delen i deres egen Indbildning. Hvad vildt Folkeopløb vilde sige, maa de have kjendt bedre fra deres eget Hjem end fra vort. Skræmmede vare de i alt Fald; det var alle, der kom fra Revolutionslandet.

Den ypperste af de Fordrevne var Regjeringspræsidenten Scheele. Han var en Ven af min Overpræsident, og søgte til hans Hus, da han kom til Kjøbenhavn. Naar jeg kom ned om Aftenen, sad han hyppig i Dagligstuen. Det havde da sin store Interesse for mig at lytte til hans Fortællinger om Scenerne derovrefra. Hvorledes han havde maattet løbe ud af Byen Slesvig, havde faaet fat i en Vogn udenfor Byen, og havde hele Veien siddet med spændte Pistoler, beredt til at sælge sit Liv saa dyrt som muligt; var i Flensborg kommen i Selskab med en Flok Dragonofficerer, der førte Regimentets Fane med sig, men ikke en Mand af Regimentet; og hvor forsigtig han havde maattet snige sig gjennem de slesvigske Byer, og hvor han priste sig ikke mindre lykkelig, for han ikke var bleven kjendt i de danske, alt med mange charakteristiske Omstændigheder. Naar der saa, mens han fortalte, hørtes nogen Larm paa Gaden, en Hob drog syngende forbi, et Hurra hørtes fra en Kjelder eller sligt, Byen var jo yderst livlig i alle de Aftener, foer han sammen og saae sig vildt om, med et Blik som om han greb til Pistolerne.

Jeg smilte ad det ved det fredelige Thebord, men hos ham var det at undskylde. Han havde seet det rasende Folk, og mens han løb, havde de strakt en anden fin Embedsmand til Jorden med et Hug af en Spade.

Scheele gik ydermere i den Tid aldrig ud uden at bære et tyk Stok, hvis Greb var en skarp Oxe. Han var vist ogsaa Manden for i fornødent Fald at bruge den.

Men som han tog feil i at mene, at det fornødne Fald kunde indtræde i Kjøbenhavn, saa havde han ogsaa ondt med at faae sig sikkret for den Fare at kjendes paa Sproget. Han talte altid meget forsigtig Dansk, daarligt nok, men saa godt han kunde. Men det gik ikke i den Langeske Familie, de svarede ham stadig væk paa det fineste Tydsk, indtil han overvældet af de mange tydske Stemmer endelig som i Distraction selv faldt over i sit Modersmaal. Han var en klog Karl, og blev siden som bekjendt Frederik den syvendes Mand.

Ogsaa Anders Sandøe Ørsted kom i den Tid en Del til Langes, og det var morsomt at høre, hvilke forfærdelige Vittigheder han og hans Ven Kollerup Rosenvinge kunde ryste af sig over det liberale Parti. De Herrer talte om Martsministrene, at sige de demokratiske, ganske i samme Tone som Royalister nu tale om Berg og andre Venstreførere, og lo dertil saa de rystede.

Imidlertid begyndte Krigsbuldret, og alle vi Yngre, en Del Ældre med, samledes hver Morgen paa Rosenborg Plads, for det første for at exercere paa Livet. Det var herlige Dage, man aandede bogstavelig en bedre Luft end man var vant til. Skjønnere Foraar mindes jeg ikke at have seet, det skulde da være 1834, da jeg holdt mit Indtog i Sjælland. Det var som Naturen holdt Glædesfest for den unge Frihedsaand. Det meste af April var det varm og sommerklar Luft, og Træerne strakte deres udfoldede Knupper med Længsel ud efter den. Kommandoordene skraldede, Vaabengrebene raslede, men under alt det kunde jeg ikke lade være at fryde mit Øie med Slottets varme Glød mod den blaa Luft, og de kaglende Alliker og de klare, brede Skygger, som Kastanietræernes Rækker lod falde hen over den bajonetglimtende Vaabenplads.

Jeg var, naar jeg selv skal sige det, rask til Vaabenhaandværket. Jeg var heller ikke ukjendt med det. I mine første Studenteraar havde jeg været et saa frem-

ragende Medlem af Studentercorpset, og min sorte hvidkantede Uniformskjole med det røde Bryst, de hvide Buxer og den colossale Chacot havde klædt mig saa net, at jeg endog var bleven valgt til Underofficier, og havde min store Møie med at slippe fra denne kjedsommelige Værdighed. Vor største Ærgjerrighed var Bajonetfægtningen. Ved den mente vi utvivlsomt at sikkre os Seiren, da Underofficiererne fortalte os, at den Kunst forstod Tydskerne aldeles ikke.

En Morgen kom Vermehren løbende og raabte: Nu skal I høre en splinterny Vise, og han som var en god Sanger og en Virtuos i alskens Udtale, foredrog paa bredt sjællandsk Bondemaal den tappre Landsoldat. Det gjorde nu umaadelig Virkning. Aldrig har den epochegjørende Sang behaget mig saameget som i den Stil, hvori jeg saaledes førstegang hørte den. Hvoraf blev Følgen, at jeg med sædvanligt Paradoxmageri ved Langes Frokostbord opstillede den Sætning, at vor nye Krigssang langt overgik Marseillaisen.

Vaabenøvelserne, der ogsaa udstrakte sig til Marsher til Dyrehaven og fingerede Træfninger, havde Charakteren af ungdommelig Leg, men Meningen var dyb Alvor nok. Fra Dag til Dag kom der Anmodninger til Corpset, om nogen vilde melde sig til frivilligt at afgaae til Hæren, og hver Gang traadte en Flok rask frem, flere end der forlangtes. Vilde da ogsaa jeg møde paa den blodige Valplads? Ja til Tider. Jeg var hoirøstet nok med, da vor 1100 Mand stærke Bataillon omringede vor Chef, Oberst la Cour, og forlangte, at han skulde føre os samlede over til Hæren.

Men virkelig Krig var mig nu eengang en svær Sag. Jeg kunde ikke tænke mig at skulle sætte min Kugle eller min Bajonet i et levende Menneskes Bryst, saameget mere som en Tydsker efter mine Anskuelser ikke i den Grad var en Forbryder som efter andres. Jeg slog derfor mine

Tvivl ned med at lægge Afgjørelsen over paa mit Fædreland. Kaldte det mig, var jeg beredt til at lyde.

Hæren var begyndt at samles, og intet har rørt mig saameget som Synet af den første Udrykning.

Kongen havde om Eftermiddagen den 29. Marts paa Exercerpladsen taget Afsked med de kjøbenhavnske Batailloner. Næste Morgen tidlig, da jeg endnu laa i Sengen hørte jeg klingende Spil og Hurraraab. Jeg foer op og til Vinduet, og saae Torvet tæt fyldt med Mennesker, og som en blinkende Aa af i Takt rokkende Bajonetter med de røde Compagnifaner over dem trække sig gjennem Mængden fra Nørregade skraas over Torvet og forsvinde i Frederiksberggade. Da fik jeg klarlig for Øie, hvad det vil sige: »Min Pige vilde med.« Paa Siden af Geledderne, ja midt inde i dem havde Bønderpiger, røde Liv, grønne Skjorter, guldstykkes Huer, jo i fuld Uniform, faaet hver sin Ven under Armen, og halede ud med lange Skridt for at holde Tridt, og andre trængte sig frem fra Siderne, ogsaa Mødre, og vinkede hver af sin, og tog fat og rakte Smaating, som Karlene stak til sig, alt mens det rungende Hurra lød over Pladsen. Det Syn i den milde Morgensol er ikke til at glemme, og det underligt vemodige at see denne svinde i den mørkskyggede Gade, og at vide, hvor de drog hen. Taarerne løb mig ned over Kinderne, mens jeg klædte mig paa og løb ud til Jærnbanen for endnu at være Vidne til: »Der kan du se, min Ven!« Jo, jeg havde nok Ret, Sangen er mere greben ud, idetmindste af vort Folkeliv, end Marseillaisen.

Hver Dag havde jeg Breve fra Moder, som beskrev de samme Scener i Roskilde. »Her er en uhyre Tummel i Byen i disse Dage. Bestandig strømmer der Tropper til baade med Jærnbanen og til Fods og til Hest. Vi høre ikke andet end Musik, Sange og Hurraraab hele Dagen. Byens Folk trakterer Tropperne ved Jærnbanen, og holder Taler og følger dem med Dannebrogsfaner ud af Byen. I Morgen kommer her ligesaa mange. Casper sværmer for

at faae en Kuglebøsse og lære at skyde, men vi er bange for at han skal falde baglæns, naar den gaaer af.«

Roskilde var dengang Endepunktet for Jærnbanen fra Kjøbenhavn. Og hvad Dannebrogsfanen angaaer kan gjøres den historiske Bemærkning, at fra de Dage skrev sig den Skik, at den kom i privat Brug, hver Mand vilde have sin. Roskilde var ogsaa en i høieste Maade patriotisk By. Der drog en hel Flok af dens Ungersvende med i Krigen som Frivillige. Deriblandt Blochs to Sønner, hvad der da alene var nok til at sætte Familiens Stemning i den stærkeste Bølgegang.

Broder Christian drog ud med de første som Læge ved tiende Bataillon; og jeg havde da som sædvanligt efter Moders Ordre travlt med at faae ham ekviperet. Han var ogsaa en Timestid hos Moder, og hun fulgte ham ud gjennem de lange Gader for først at tage Afsked med ham ude paa Ringstedveien. Gamle Moder var ogsaa en Illustration til: Min Pige vilde med.

En bittrere Sorg ramte de Familier, hvis Medlemmer stode mod hinanden i hver sin Leir. Efter det nære Forhold, hvori de tydske Landsdele havde staaet til de danske var dette temmelig almindeligt og gik i Særdeleshed ud over Kvinderne. Den mest bekjendte af de Familier der maatte friste den Sorg var Danneskjolds. Ogsaa i vor nærmeste Kreds oplevede vi en Del af den Slags. Margrete Thrige var gift med den holstenske Præst Steffensen, og hendes Halvsøster Sofie Paulsen forlovet med min kielske Ven Nitsch, endnu en anden Roskilde Veninde, Elna Hansen med sin tydske Ingenior Nørmchen. Og Amalies to Cousiner Frederikke og Edle Stenstrup havde hver sin hidsige Slesvigholstener, Jes Tygesen og Harald Neergaard. De ulykkelige Elskerinder maatte tie med deres Sorger, men da de paa begge Sider var trofaste Mennesker, lagde det sig efterhaanden tilrette i lykkelige Ægteskaber. Det var i disse Aar mærkeligt at see, hvad en saadan sextenaarig Pige som Edle Stenstrup

kunde vise for en utrolig Styrke og Selvbeherskelse i saadanne Hjærtesager. I et af sine Breve taler Moder rørt om Amtmand Johansen fra Haderslev, som hun saae i Roskilde. Han havde to Sønner mellem Fjenderne, og to Døttre gifte med fordrevne Embedsmænd, men netop derfor havde ingen Medlidenhed med den gamle nedbøiede Mand uden Moder, efter hvem jeg har det.

Som alle andre var ogsaa jeg stærkt beskjæftiget ikke blot med at følge Begivenhedernes Gang, svært nok, da jeg maatte exercere og manøvrere mine 6 Timer om Dagen, til liden Baade for min Elev, det var nu saa Krigens Gang, som alle maatte finde sig i, men ogsaa, hvad der endnu var det sværeste, med at opsamle alle de Efterretninger om de mange Faldne, Saarede og Fangne, som vare at opspore baade i tydske og danske Aviser og bringe dem til de bekymrede Familier baade mundtlig og skriftlig. Det gjaldt især om nøiagtig at gjennemgaae alle Listerne, ogsaa til mine forlovede Veninders Bedste de tydske. Fandtes de Savnede ikke paa dem, var det allerede en Trøst, og for mig selv en Trøst, at der i den Henseende ikke lykkedes saa lidt for mig. Da imidlertid mine Bemærkninger om de Smaating jeg selv oplevede, ikke have megen Interesse og jeg ikke skriver Danmarks Historie, men kun min egen, vender jeg heller tilbage til mine egne Hjærtesager.

Jeg havde levet den lykkeligste Vinter inden Døre med min Elskede. Til Julen havde jeg forsynet hendes Dagligstue med et smukt Bogskab, hvori vi gjemte vore Yndlingsforfattere; ovenover satte jeg det skjønne Dionysos-Hoved, Ariaden kaldet, og paa Kakkelovnen den ungdommelige Herakles Hoved. Saadanne Ting trængte til Forklaring, hvisaarsag der med hver Foræring fulgte et Digt, som vi begge fandt meget fint, og ikke mindre hvad der med eller uden Breve kunde indfinde sig af den Slags.

I Mai var jeg med min Præsidents Familie flyttet til et Landsted, ved Ordrup, hvorfra der er en rig Udsigt over Ordrups Krat og Dyrehaven og de smukke Skovhuse, den puggaardske Familie har opført som Appendix til dens Hovedhjem Skovgaard. I det ene boede min Ven Rudolf Puggaard, i det andet hans Svoger Orla Lehmann. Desuden havde jeg kun en kort Vei til Sølyst og kunde mødes med Amalie paa de vante Steder. Det kunde ogsaa hænde, at Overpræsidenten bragte hende med ud i sin lille Vogn. Paa Ordrupsdal boede H. Chr. Ørsteds Svigersøn Dahlstrøm og paa Ordrupshøi Kollerup Rosenvinge, som begge var Langes daglige Omgang, saa jeg fik nok af reactionær Conversation. Til Amalie klagede jeg, at der ikke faldt anden Politik, end den, hvis Omkvæd var: Danmark har ingen Regjering, og der kan hverdag ventes en Revolution som i Paris.

Sidst i Juni drog Amalie med sine Søstre og Cousiner til Broksø, sex unge Piger i Flok, usigelig lykkelige over igjen at skulle sværme i de Lunde, hvor de havde nydt deres glade Barndomsdage. I Juli fulgte jeg efter, og gjorde nu Bekjendtskab med dette idylliske Sted.

I Slutningen af Juli reiste jeg som sædvanligt med min Elev til Fyen, og kort derefter begav Amalie sig med sine Søskene til Sølyst. Jeg forkjølede mig paa Reisen, og var nogle Dage febersyg, som i det temmelig kolde Veir med daglige Regnskyl gjorde mig nedtrykt og dobbelt lod mig føle Kjedsomheden over den uhyggelige Familie, jeg sad hos paa Kjærup.

Enhver veed, hvorledes Stemningen var i det Aar. Der var ingen Familie, som ikke havde nogen af sine Kjæreste paa Valpladsen, og intet Menneske, der ikke følte at man ikke kunde vide, hvorlænge man beholdt sin fædrene Jord under sig. Man reves om Aviserne, man kom løbende med Skillingsbladene, og var man paa Landet, sendte man ridende Bud til Byen eller anfaldt enhver Vogn. Man græd over vore dog altid besmykkede Neder-

lag og jublede over vore problematiske Seire. Endelig fandt man af Fortvivlelse over Slesvigs Skjebne Vaabenstilstanden værre end Krig, og derom var der hidsige Partikampe, og vilde Rygter om de Reactionæres Intriger. De gode Roskilde Folk var særdeles oprørte, og Moder søgte altid til mig om de paalideligst mulige Efterretninger.

Naar der da i Juli Maaned var megen Tale om »det Suhrske Komplot,« om at Ussing og David delte Penge ud, at Arbeiderhobe trak Sammen, og Kanoner var opkjørte om Slottet, og Lærerne i Roskilde midt under Examens Travlhed foer ind til Kjøbenhavn for at spørge Nyt: beroligede jeg Moder med en Betragtning over, at Krigen rimeligvis nok vilde bryde ud igjen, da Tydskerne fra deres Synspunkt ikke kunde tage mod de Betingelser, der hidtil var budt dem. Men »naar man kommer løbende med Rygter om Uroligheder, pleier jeg at svare: Aa Sludder! Der er to Omstændigheder, der gjør, at Kanonerne forblive rolige i deres Baas paa Tøihuset, den ene at Onkel Scavenius raader for Kanonerne, og han gjør ikke en Kat fortræd, den anden, at der ikke findes nogen Kat at gjøre Fortræd. Hvad Suhr angaaer, kan jeg svare for, at Fru Heiberg betyder mere i det Hus end revolutionslystne Politikere. Og hvad Arbeiderne aangaaer, saa er der vel visse Haandværkslaug, som Snedkere og Vævere, der ere i Nød, og som jævnlig komme til Overpræsidenten og klage sig, men det vedkommer ikke den Sag, det er en gammel Skade, som har sin Grund i Møbelmagaziner og Fabriker, og som de nu, da alle har Medlidenhed med dem der klage sig, benytte Leiligheden til at komme frem med.«

Hvorpaa Moder med sit sædvanlige Humør svarer: Tante Rikke*) havde lovet os, at hendes Mand skulde bringe et Par Hoveder hjem med, men Caspar havde den Vittighed, at der var ingen andre at faae end »Fædre-

---

*) Fru Foss, Borgermesterens Frue.

landets,« som havde tabt sit, og det var ikke fundet endnu.« Hvori jeg var enig med min satiriske Broder.

Den politiske Side af mit Sind var altsaa i tilstrækkelig Virksomhed, men i mine ligesaa talrige som lange Breve til min Elskede er der ikke Spor deraf. En reisende Litterat fører altid Bøger med sig. Da jeg om Sommeren forlod Kjøbenhavn, mens hun ikke var der, havde jeg lagt paa hendes Bord et Bind af Søren Kierkegaard og en Roman, selv førte jeg samme Slags Læsning med mig foruden min bestandige Bibel. S. Kierkegaards Skrifter af opbyggelig Retning udkom i de Aar, og vi var begge lige opfyldte af dem. Amalie stjal Herregaardens Toilettetimer forat fordybe sig i et Bind Taler, og jeg laa i de søvnløse Nætter i min Feber og læste Kjærlighedens Gjerninger.

Saa kom Vinteren, og den blev for mig en betydningsfuld Tid. Mit ihærdige Bibelstudium bar endelig en ordentlig Frugt, løftet af Sommerens Krigsaand, samlede jeg mig til Israels Hovedtragedie, og som jeg levede midt mellem det gamle og nye Parti her hjemme, havde jeg søgt min forbilledlige Heros i Profeten Jeremias. Hans voldsomme Kamp mod det nationale Partis vanvittige Overmod, hans ulykkevarslende Forkyndelse af den Guds Straf, det vilde føre til, og hans rørende Klager over hans Fædrelands Undergang, var Toner ud af mit Hjærte. Jo mere Kanonerne lød i mit Øre, desto mere opildnedes min Fantasi. At Lykken siden blev os bedre end det saae ud Paasketid, gjorde mig intet Afbræk, de Tanker jeg eengang havde grebet, var mig nok til at sætte mig ind i Forholdene hos det gamle Israel. Endog min Kierkegaardske Stilling til Kirken hjalp mig til at være med i Profetens forfærdelige Angreb paa Præsteskabet.

Jeg arbeidede derfor med Held, hvad Handlingen og Forstaaelsen af Personlighederne angaaer, og arbeidede saa hurtigt, at jeg allerede i Februar havde den første og væsentlige Del renskreven og det øvrige lagt tilrette.

Bogen blev ogsaa fuldt færdig, inden vi flyttede paa Landet, og min styrkede Selvfølelse ved at være kommen saa vidt, havde til Følge, at jeg endelig fik Mod til at bringe Jeftas Datter til en Boghandler.

En Digters egen Dom er som bekjendt upaalidelig, men naar der ligger mere end en Menneskealder imellem, og hans Sind er af den Natur, at han er mere tilbøielig til at give Modstanderne end sig selv Ret, faaer den dog noget mere Værd. Jeg har nu saa aldeles glemt Bogens Indhold, at da jeg nylig saae den igjennem, maatte jeg ikke blot see efter i Personlisten forat faae at vide, hvem de talende Personer er, men endog undersøge Titelbladet, forat underrette mig om, naar den er udkommen. Der manglede blot, at jeg ogsaa skulde have glemt Forfatterens Navn. Jeg kan altsaa nu see paa den som paa en andens Arbeide, og min derpaa byggede Dom er da, at det vidtløftige og i sit Indhold saa mægtige Drama er i det Hele godt componeret; Forfatteren har forstaaet, hvad der foregik, han har ogsaa rigtig tegnet de Skikkelser, der er saa fremmede for andre Folk og andre Tider. Men Stilen — alle dens underlige Omsvøb og Formaliteter har for det første gjort hver Scene og hele Bogen altfor lang, og dens fremmedagtige Udtryksmaade har helt igjennem tilsløret Replikernes Følelsesstyrke. Dertil kommer endnu min usalige Hang til at udvikle til det yderste alt hvad jeg kunde udtænke, uden at agte paa, at ene Udførligheden var nok til at bringe Læseren til Fortvivlelse. Inter Under, at det læsende Folk ikke lagde Bogen hen, men sletikke tog den i Haanden. Og den ulykkelige Forlægger — ja, han sagde mig, at en af hans Venner havde leende bemærket: Det bliver nok en ordentlig Jeremiade for dig.

Underligt nok blev det dog ikke en Jeremiade for mig. Jeg havde nydt mine aandelige Glæder, og da jeg dengang ikke videre trængte til Penge, brød jeg mig ikke stort om, hvad Fremgang Bogen fik. Det er maaske min Feil, at det altid har ligget mig altfor lidt paa Hjærte, om

jeg ved mit Arbejde ogsaa udrettede noget for andre. Jeg tager min egen Høst hjem og er dermed tilfreds. Imidlertid havde jeg dog den Glæde, at de faae af mine Nærmeste, som læste Bogen, ydede mig fuld Anerkjendelse.

Min Ven Fog, som jeg havde sendt Haandskriftet, svarede i sin eiendommelige Stil: »Jeg har læst og gjenlæst og atter læst Digtet, og har havt mange smukke Planer om at tilskrive dig ret omstændelig derom. Ja, væmiseris! jeg har sporet min Pegasus og begyndt et langt ræsonnerende Epos, der var beregnet paa dine Øren alene, da jeg netop i dette Øieblik gjorde den Opdagelse, at min Pegasus er et Æsel, hvorfor jeg viselig holdt ham over mit Tællelys for idetmindste paa den Vis at forhjælpe ham til en Flugt til Skyregionen. Saa faaer du da kun den Erklæring: Skynd dig at bringe det Digt til Trykken! Thi det eneste Resultat, jeg er kommen til, er det, at jeg siden jeg begyndte at læse det vaagende og sovende har drømt om Jerusalem, om dens Sønner og Døttre, om springende Profeter og forladte Kvinder i Kongens Haver, om Mænd hvis Hals er som Davids Taarn, der skuer ud mod Damaskus, og om Sønner der forbandes af deres Fædre. Og denne Drøm er af den Natur, at jeg ønsker at mange maatte drømme den med mig. Iøvrigt frabeder jeg mig alle mulige Spydigheder til »min meget udviklede æsthetiske Forstand,« som ikke har en eneste Kategori, hvori den kan indeslutte min Tanke; men hvis du selv eller nogen anden vil spørge mig om min høiere Mening, meget ydmyg tyer til Digterens egne Ord, idet jeg med slet fordulgt Stolthed svarer: »Ja hans Læber er som Palmens Frugt — finde I en saadan, saa see min Ven, thi som andres Venner er han ikke.« Her har du, kjære Johannes, hvad jeg i kort Begreb kan sige om dit Digt og dets Forfatter.« — — —

Videre skrev han i Anledning af den nu udkomne Jeftas Datter: »Tak for din Fantasis Førstefødte, pyntelig

som den kom til mig i Silke og Guld, og for disse Meddelelser om dens gode og glædelige Modtagelse i denne syndige Verden, hvilke have frydet min Sjæl, som om det var dens eget Foster, der var hilset med Kjærlighed og Bifald. At du har glædet dig ved Høyens saa grundige Dom, begriber jeg, og indseer, at naar saadanne Autoriteter have talt, gjør Folk af Grovbrødsdeig som jeg og mine Lige bedst i at stikke Piben ind og tie som en Mur. Tilmed kunde Høyen gjerne forandre sit Bifald til den bittreste Dadel, naar det skulde komme ham for Øre, at en sjællandsk Landsbypræst havde den Dristighed at dele hans Mening. Derfor tager jeg det Parti hellere at tilbageholde min Berømmelse over det Nærværende forat profetere om dit Tilkommende, idet jeg lover og tilsiger Jeremja en endnu hæderligere Modtagelse. Jeftas Datter synes mig at henhøre under det, man kalder Studier, og ved sin rent lyriske Charakter i samme Sindsretnig stundom at kræve for stor Anstrengelse for Læseren, hvorved den friske Nydelse for meget hæmmes.«

Deri havde han upaatvivlelig Ret. Jeg havde selv fra først af tænkt mig min første lille Bog som en Øvelse, hvormed jeg vilde prøve mine Kræfter, og som en Indledning til et betydeligere Arbeide.

Naar jeg nu dertil føier, at Høyen paa sin ekstatiske Vis havde udbrudt: »Ingen af vore Digtere har gjort det for Norden, som her er gjort for det gamle Testamente;« og at Frederik Helveg, som jeg har anseet for den grundigste Kjender af den israelitiske Oldtid, vi her i Landet har, og foruden sin Theologi er en vidt belæst og tænksom Æsthetiker, siden han sagde mig, at han anseer min Jeremias for den bedste Bog, jeg har skrevet, saa kan jeg virkelig ikke klage over, at dette Digt ikke blev forstaaet. Det blev, fordi disse Mænds Fordring til Poesi gik i samme Retning som min daværende, snarere overvurderet. De var alle tre Mænd, jeg saae op til som mig langt overlegne, saa dette kunde sagtens være mig nok.

Bogen udkom næste Aar 1850, saavidt jeg husker i Foraaret. Jeg maa altsaa vende tilbage til 1849.

Den store litterære Begivenhed i Vinteren 1848—49 var Adam Homo, et Bevis paa, at det ingenlunde var hos mig alene, at Folkets store Kamp ikke optog alle andre Interesser. Mine Yttringer derom i et Brev til min Moder (Januar 1849) tilbagekalder mig det første Indtryk af Realismens Indtog i den høiere Poesi:

»Vi arbeide med agtværdig Flid i Adam Homo, thi man kan ikke føre sig som dannet Cavaller i Hovedstaden, naar man ikke kan tale med om den. Det er en sur Suppe at faae ned, men mit Haab staaer til, at vi blive frygtelig kloge paa, hvorledes Verden aller virkeligst er, naar vi faaer den fuldelig indtaget. Fru Heiberg har læst den tre Gange, og siger sukkende: Hvad skal man læse efter saadan en Bog? Ussing mener, at den er ligesvis som Biblen, en Bog for alle Bøger og ufeilbar. Jeg haaber, at I er dannede Mennesker, og kan den udenad.

Krigen brød ud igjen, medens jeg med min Profet sad midt i min egen Krig. Den 21. Marts tog jeg Afsked med det ulykkelige Linieskib, Christian den ottende. Det var en kold, klar Dag jeg med Vilhelm Marstrand gik ud paa Nyholm og ombord i Skibet. Det var saa hurtigt blevet rustet, at Møblementet endnu laa spredt paa Dækket, og den nye Maling ikke var tør, saa jeg ved at gaa ned ad en Trappe fik en Smøre paa min blaa Kappe, den jeg siden, da det skjønne Skib var forsvundet, ikke lod tage af, men beholdt som et historisk Minde. Osvald Marstrand var tredie Officier i Skibet, commanderede underste Batteri og forestod de nautiske Instrumenter. Han havde paa Dækket faaet opsat en ny Construction af et Compas; hvori Nyheden bestod, veed jeg ikke, men den maa ikke have været efter den gode gamle Marines Hoved, for medens Osvald viste os den, gik Næstcommanderende, Capitain Krieger forbi, trak spottende paa Skuldren og sagde: Naa, det skal vel stort hjælpe!

Osvald havde altid været seet noget skjævt til af den gamle Stok, som En der vilde gjøre sig vigtig med unfornøden Lærdom, skjønt intet var fjernere fra hans beskedne Væsen. Alene det, at han var den eneste Søofficier, der gjennemgik den militære Høiskole, blev anseet som Mangel paa god Corpsaand, som om man ikke lærte nok paa Søcadetakademiet og ombord. Nu, det varede ikke mer end fjorten Dage, før han og Krieger viste, at de elskede deres Flag lige høit. De var begge blandt de sidste i Skibet og endte deres Dage med det.

Det var da sidste Gang jeg saae Osvalds skjønne vemodige Skikkelse. Han var ligesom hans Hjærtensven Adolf Fibiger af dem, hvis Ungdomsliv, trykket af Tidens Brydning mellem Frisind og Militærstramhed, mellem Romantik og Hverdagslivets smaa Forhold, fortæredes i Mismod over ikke at kunne finde det, der er værdt at offre sit varme Hjærte. Adolf var vildere i sine Lidenskaber og begik Daarskaber. Osvald var tilsyneladende rolig, og faldt aldrig ud af sin fine ridderlige Holdning, men led ikke mindre, snarere mere af sit vanskelige Hjærte. Han var tilbedt af Damerne, men trak sig med Anstand ud af ethvert Forhold, der truede med at binde, og vænte sig til den bittre Filosofi, at man ligesaa godt kunde tage den ene som den anden. Det var sørgeligt i vore Sammenkomster hos Vilhelm, at høre ham med rolig Veltalenhed stadig vende og dreie dette hjærteløse Thema. Ingen var mere fortvivlet derover end hans Broder, der baade elskede ham saa høit, og bedst vidste, paa hvilke Veie han havde samlet al den Bitterhed. Dette i Følge med det meget Bryderi han havde havt i sin Stand, gjorde, at han sidste Gang gik ombord som en Mand, der helst søgte en Leilighed til at offre sit Liv med Ære. Vi havde en Følelse deraf. Da det var skeet, behøvede vi næppe at nævne det, førend vi forstode hinanden.

Af Vilhelm Marstrand havde jeg iøvrig i det Aar megen Morskab; for han var mærkelig i Retning af Hjærte-

anliggender. I et Brev, fra Juli 1849, fortæller jeg Amalie, som var paa Broksø, derom: »Vilhelm M. havde lovet at komme og følge mig udaf Porten, men han udeblev da, som jeg nok havde ventet, saasom han er utilregnelig paa Grund af visse Sorger. Jeg har siddet længe hos ham i Formiddag, og vi fik som sædvanligt mangfoldige Materier afhandlede. Men alle slap de ud til, at Skjebnen har udseet sig ham til det Offer, hvori den vil fremstille det sørgelige Ideal for alle Pebersvende. Tragedien synes virkelig at nærme sig sit Høidepunkt. Han kan ikke male, han gider ikke at reise, han driver fortvivlet om som en Fugl uden Mage. Først troede jeg, det var den almindelige Sommerkjedsommelighed i Byen, og foreslog ham, at reise over til Armeen, hvor der upaatvivlelig for Tiden maa være godt Selskab for Malerøine. Men da han ved Ordet Armeen slængte Cigaren, og begyndte at lade sit Lune gaae ud over Selskab af lutter Mandfolk, blev jeg virkelig ængstelig for Tilfældet, og forsøgte at studere Patientens Tilstand ved at fremføre for hans Blikke nogle af de mange kvindelige Modeller, jeg har Hovedet fuldt af, idet jeg dog viselig gik udenom Dronningen for dem alle, at han ikke skulde blive mig farligere, end han allerede er. Men ak, jeg fandt, at Sygen er værre end jeg havde troet, den er allerede reflecteret. Han begyndte at filosofere og han inddelte: »See, af dem, der er i en Alder, som passer sig for mig, er de ypperste naturligvis allerede tagne« — jo, min er det, det kan du lide paa, tænkte jeg — »og de, der er tilbage, har let Hensigter« — jeg frydede mig i Stilhed over dem, jeg veed, ingen Hensigter har — »Saa de ganske unge, saadan paa en 17—18 Aar, en af dem kunde man dog ikke forsvare at tage, om man ogsaa kunde faae hende. En Pige maa dog have Tid til at nyde sin Ungdom, og skal ikke lænkebindes til en gammel Mand. Synes du vel?« — Nei, det syntes jeg ikke, og tænkte paa vor søde Frede, mens jeg holdt en kraftig Tale om, at Lykken i det Kapitel er

bedre end Forstanden: Skyd Hjærtet op i Livet, og drag ud blandt Kvindefolket, saa flyer Lykken dig nok den Himmelsendte, som hverken er for gammel eller ung. Han vred sig ærgerlig, og malte i nogen Tid taus løs paa sit Lærred. Saa begyndte han igjen: »Hvor skal jeg finde dem? Hvor er der Kvinder, der henriver En? Jeg kjender ingen.« — Jeg blev bange for at han skulde forlange min Hjælp, og udtalte mig, synes mig, meget net om, at i det Stykke duer Anvisning ikke, skal man tage med sit eget Hjærte, maa man ogsaa see med sine egne Øine. Men altid kom hans sædvanlige Grubleri igjen. Han reiste sig, gik noget omkring, fik saa fat paa et Papir og et Blyant og begyndte at tegne: »Det er netop Ulykken,« forklarede han, »at jeg allerede er kommen til den Alder, da Følelsen ikke har den Friskhed længer. Hvergang jeg seer en Pige, som jeg tænker, kunde blive en god Kone for mig, er Følelsen dog ikke stærkere, end at jeg ligesaa godt kunde lade det Forhold falde igjen, som jeg kunde pleie og frede det, og saa maaskee faae noget ud af det, naar jeg vilde. Og det er utaaleligt, der maa være en Nødvendighed, som binder og tvinger, ellers vil Forstandens Betænkeligheder strax ødelægge mig.« — Meget vel, mente jeg, det skader heller ikke, at Forstanden er en stadig Følgesvend, derfor kan Følelsen dog blive lige stærk og ærlig. Jeg sagde det just ikke, men jeg kjender hans svage Side, et eller andet selvlavet Ideal løber saa let af med ham, og jeg er ikke ganske uden Frygt for, at han en af Dagene kunde komme med noget han ikke er tjent med. Under alt dette sad han og tegnede den ene kostelige Frierscene efter den anden, Ting der, om han gad opbevare dem, gjerne kunde komme til at smykke Samlingerne. Der var ogsaa Tid dertil, for jeg har naturligviis kun angivet Samtalens vigtigste Led, men med al Udførlighed varede den vel et Par Timer, og havde mange morsomme Episoder, som nok kunde fortjene at gjengives.

Saa ringede det, og med det Udraab: »Nei, det er ikke til at udholde at leve alene!«, foer han op og løb mod Døren, med saa vidt udstrakte Arme, som om han vilde fange sig en rigtig Hjærtenskjær. Døren gaaer op, og hvem træder ind? — Onkel Theodor (Suhr) med sin stive Ryg og imponerende Knirkestøvler, men skinnede af Galanteri og Behagelighed — »Om han maatte have den Ære og Glæde at see Hr. Professoren paa Sølyst, hans Vogn stod til hans Raadighed, den skulde hente ham, han vilde træffe Professor Heiberg og Frue osv.« — Overgangen var saa brat, at jeg formelig maatte sunde mig paa, hvem han mente, om Akademiets høithædrede Professor virkelig var den samme som min morsomme Elskovsjæger. Men hvem kan vide, hvad Tegnet betyder? Skulde Sølyst være Stedet? Tag Jer iagt, for min Ven er nok istand til at tage, hvem han vil.

Jeg har havt mange Samtaler af dette Slags med ham baade i hans tidligere Kjærlighedsperiode og senere, men de er gangne mig af Minde; man kommer jo ikke let til at optegne sligt. Men det Brev, hvoraf dette er et Stykke, er skrevet samme Dag. Det kan da nok fortjene at tages med som et frisk og paalideligt Vidnesbyrd om den geniale Mands fast utrolige Oprigtighed og elskværdige Naivitet.

Imidlertid brugte han virkelig baade Øine og Hjærte og Forstanden med, han kunde nok have Ret i, vel ogsaa Erfaring i, at Hensigter var det, han mest maatte være bange for. Saa kunde jeg endelig under 19. Februar 1850, melde min Moder en Begivenhed, som det efter mit Syn paa Sagen ikke var let at tale alvorligt om:

»Kjæreste bedste Moder! Iaften faaer du den glædeligste Nyhed. Vor Ven Malermesteren har fæstet sig en Hjærtenskjær, som skal være en overmaade elskelig, forstandig og kunstfærdig Kvinde, og hedder Grete Weidemann, af Hjemstavn Vesterbro og af en Familie, som ikke er ukjendt i det Verdenshjørne.

Jeg har endnu ikke seet ham, han er ikke til at fange. Jeg forsøgte det Kl. 8 imorges, men ogsaa da var kan allerede ude, jeg kan tænke for strax at leie Værelser og bestille Bryllup. Skade, for han maa være meget fornøielig at betragte. Om Aftenen er han naturligvis endnu mindre at faae at see, for hun spiller og synger saa uforligneligt deiligt, at hans musikalske Øre nødvendigvis maa lytte til det langt ud paa Natten. Imidlertid gjør jeg for ham, hvad jeg kan. Jeg har netop idag maattet forsøge mig i de udførligste Skildringer af denne mærkelige Mester, da man her hos Langes er meget nysgjerrig efter at erfare, hvorledes det Vidunder af en Mand seer ud, som med Storm har kunnet indtage et i deres Øine saa høitstaaende og af alle i deres Kreds saa beundret Væsen, som denne kunstforstandige Dame skal være. — —«

Man maa ingenlunde tage min lystige Tone for Satire. Med tilbørligt Hensyn til min daværende Maade at udtrykke mig paa, maa jeg netop ansee det for det bedste Bevis paa, hvor glad jeg var ved denne »lykkelige Begivenhed.«

---

*) I Manuscriptet følger her en vidtløftig Beskrivelse (120 Sider) af en Norges-Reise, som Fibiger i dette Aar foretog sammen med L. Ussing.

FJERDE BOG.

ÆGTESTAND.

FØRSTE KAPITEL.

BRYLLUP.

De første tredive Aar af mit Liv nærmede sig deres Ende, det var sent nok at begynde paa at tjene sit Folk og skaffe sig en Arne. Men jeg har altid været noget sent paafærde, det var da ogsaa tidlig nok, forat naae det Maal, jeg har naaet.

Da jeg kom tilbage fra Norge, var jeg uden Erhverv, og det var i Sandhed en fattig Kjæreste, min trofaste Brud tog under Armen, da hun den Morgen i al sin Glorie mødte mig i Grønningen. Fattigdommen trykkede mig dog ikke, den var jeg vant nok til; jeg havde jo hende, og hun forlod mig forvist ikke, om jeg saa aldrig blev til noget. Jeg maa dog formodentlig have tænkt paa at blive til noget. Idetmindste tænkte jeg paa at gifte mig.

For det første havde jeg dog nok med at udkramme alt, hvad jeg hjembragte fra det nordiske Land. Vi reiste til Roskilde, men der fandt jeg ikke megen Indgang for min Tale, alt var i feberagtig Bevægelse over Aarets voldsomme Begivenheder, og hvad der skulde komme. Seiren ved Isted havde mere med Skræk end med Svøbe fordrevet

den største Del af den tyske Embedsstand fra Slesvig, og den Stilling, som Søren Thrige havde været udseet til allerede før Krigen, havde igjen aabnet sig for ham. Han var allerede udvalgt til Rector i Haderslev, og Talen var kun om at besætte de øvrige Pladser ved den nye danske Skole. Jeg talte med derom som om enhver anden Sag, men, da han sagde til mig: »Har du Lyst til at være med?« veed jeg med Sikkerhed, at jeg ikke før havde tænkt derpaa. Men jeg pleier heller ikke at bruge Tid til at tænke over en Beslutning og svarede øieblikkelig: »Hvorfor ikke!« Og Sagen var afgjort.

Amalie og jeg kunde da strax gaa over til vor egen Side af Sagen og dens nærmere Omstændigheder. Kanonerne tordnede jo endnu paa Dannevirke, og ingen kunde sige med Sikkerhed, om de tydske eller danske Aviser havde Ret i, hvem der skulde blive Herrer i Slesvig. Det var Galskab ikke at afvente de europæiske Tilstandes Opklarelse. Vinteren maatte idetmindste gaa hen, for vi kunde tænke paa at sætte Bo under kvindeligt Regimente. Holm fandt dertil, at de 700 Rdl., jeg kunde faae i Løn, selv om alt gik godt, ikke var nok til en Families Fornødenheder, og Suhr, for hvem al Livet var Vinter, indsaae ikke, at een Vinter fortjente en Tanke, saameget mere som alle Elskere, undtagen han selv, for ham var nogle Narre.

Disse Betragtninger havde nu aldeles ingen Plads fundet paa vor Fantasis righoldige Blade. Min Brud fandt Embedsgagen stor nok, og det var hende, der forstod den Sag, ikke jeg; den Mad, hun vilde sætte for mig, kunde jeg sagtens spise. Kanonerne var høist tillokkende, det var interessant at faae dem at høre. En ren Umulighed var det at være Vintren over alene, idetmindste for mig.

Enden blev altsaa, at da jeg den 17. September havde faaet at vide, at Madvig, den forestod den tilkommende slesvigske Lærdom saavelsom al anden Lærdom, havde indstillet mig, og han lod mig vide, at jeg kun skulde

holde mig færdig til Afreise, saa tog Fader Holm mig under Armen, og førte mig i Egenskab af snarlig Brudgom til Suhr, hvis Velsignelse efter alt, hvad han havde gjort for Amalie, var nødvendig. Den stive Kjøbmand og Skeptiker i alle Kjærlighsdssager viste sig overvunden, og da han havde ladet os berøre de kolde Ender af sine Fingre, havde han endogsaa i sin anden Haand et Papir, hvorpaa var optegnet under Livsforsikkringsanstaltens Haand og Segl, hvorledes han rigelig vilde forsørge Amalie som Enke. I Sandhed en uhyre Tanke, men det var nu hans Maade at være fornuftig paa, og alt ordentlig betænkt, kunde jeg da heller ikke blive gift uden det. Han fortrak ikke en Mine derved, men jeg har ingen Tvivl om, at hans Hjærte var stærkt i Bevægelse i Retning af den egenvillige Dame.

Med idel Solskinsforhaabninger forlod jeg saa Kjøbenhavn den 23. September efter den Tids Maade om Aftenen. Der var kun Jærnbane til Roskilde, og i Selskab med min Rector reiste jeg Natten igjennem med Deligencen, naaede næste Middag Odense, og fik der Edvard Lembcke ind til os i Vognen, saasom han var den nye Skoles Conrector. Det var den bedste Medgift, det var muligt at faae til det lidet lovende Omgangsliv i en lille By, og til den Skolegjerning, der endnu laa indhyllet i Jævndøgnsveirets Regnskyer. Vi tog øieblikkelig til paa fødte Aandrigheders Maader at behandle alt, hvad der ligger mellem Himmel og Jord. Saaledes er vi da ogsaa omtrent bleven ved alle de Dage og Nætter, jeg har havt den Lykke at kunne skifte Ord med den elskelige Mand. Der var kun en Sag, hvori jeg blev nodt til at gjøre nogen Indskrænkning i vor Fortrolighed. Han hadede Tydskerne af hele sit glødende Hjærte, alle som een lige til Barnet i Vuggen — det vilde han dog ikke spidde, kun tage det og opdrage det paa Dansk, saa det ikke skulde lære en Stavelse af sit Modersmaal. Men i alt andet smeltede

vore Meninger sympathetisk sammen lige fra det Øieblik vi kom paa Siden af hinanden.

Der blev ogsaa Leilighed til at gjøre en grundig Begyndelse. Vi var nødt til at være sammen fra Morgen til Aften i en Uges Tid eller mere, da ingen af os havde Hus og Hjem eller noget at bestille, Skolen kunde ikke begynde endnu. Vi var en mørk Regnveirsaften bleven sat af i en skummel gammel Gjæstgivergaard med klippede Lindetræer udenom, forsaavidt godt nok, det mindede om gamle Kolding. Men jeg har altid været en Hader af Værtshusliv, og min sædvanlige Udvei at forvandle Værtshuset til et Hjem ved at slutte Venskab med Værtens Familie, lod sig for det første ikke udføre, saasom Værten i sin Egenskab af Fører for Byens Hjemmetydskere, maalte os, som om det havde været hans Hverv at arrestere os. Ligefuldt blev dog denne frastødende Vært siden min Ven. Han var Forstander for det Hospital, hvorved jeg strax efter blev Præst, og naar han bragte mig min maanedlige Løn, forsømte jeg ikke at holde ham fast til en Samtale, og han viste sig da som en forstandig og brav Mand. Vi var heller ikke uden familiære Berøringspunkter, det er man da ikke let i vort Land, selv om man tager Hertugdømmerne med. Han var Morbroder til de Søskene Thygesen, som var Amalies Venner, og det behagede i høi Grad min Collega »Agenten« at tale om denne sin lærde og aandrige Familie. Hans Svoger, Bonden, var forresten dansk, og naar den politiske Strid kom paa Tale, yttrede han med et stramt Smil: Ja, der er forskjellige »Ansigter« i vor Familie.

Mit Venskab med ham maatte nu helst blive en Hemmelighed, da han var en af dem, vor strenge Øvrighed helst vilde strax have jaget over Grændsen. Men jeg fik andre Venner med ildesete »Ansigter«. En Snedker, hos hvem jeg efter i Selskab med Lembcke at have afsøgt adskillige borgerlige Huse, endelig fik leiet den fortryllende Ting, som de Nygiftes Rede er, var ogsaa af den hjemme-

tydske Art, og derfor ikke til at tale om, men desto mere til at føle for, saasom han var en »Christen«, det vilde der i Egnen sige en Christiansfelder Ven, en hernhutisk Pietist, i Virkeligheden en høist rørende Sværmer, der med et Suk over Verdens Forfængelighed gjorde mig det fortryllende Sted i Orden, men gjorde det med samvittighedsfuld Forsynlighed og til redelig billig Pris.

Det var Snedker Holgersens gode Tid — efter Verdens Tankegang. Efterat jeg var flyttet fra ham, gik det stærkt tilbage for ham. Han blev mer og mer forfalden til mystiske Grublerier og tabte sin Arbeidskraft. Da jeg lærte ham at kjende, havde han endnu et Møbelmagasin i Salen ovenpaa, men efterhaanden forsvandt det, han leiede hele Forhuset ud og trak sig tilbage til Baghuset. Da jeg sidste Gang besøgte ham i 1859 for at tage Afsked med ham, fandt jeg en udmagret krumbøiet Skikkelse i en stribet Nattrøie i et lille daarligt Værksted siddende over en gammel Postil. Han vendte aandsfraværende glasagtige Øine mod mig, rakte mig saa med Salvelse sin knoklede Haand, og begyndte en underlig Tale om at være eet med Gudfader og i Forløserens Blod at bære Korset for alle hans Skabninger, og ønskede mig Velsignelse til den Gjerning som noget, der skulde gjøres, men som han ikke lod til at tiltroe mig Naadegave nok til. Han sukkede ikke længer, men med et Suk skiltes jeg fra dette levende Billede paa gammel tydsk Haandværkermystik. Dette var mit første Indblik i Borgerstandens aandelige Liv i den slesvigske By, og det viste mig strax, at her var adskilligt andet at gjøre end at drive national Storpolitik.

Jeg leiede altsaa Mystikerens Værelser ovenpaa, paa Salen nær, som han formedelst Verdens Forfængelighed endnu ikke kunde undvære, og nu begyndte et uendeligt Skriveri til den Dame, som havde lovet mig at tage de tre pæne Stuer med Kjokken, Pigekammer og andre udvortes Bekvemmeligheder under sin Varetægt. Rigtignok ikke som i tidligere Dage hver Dage et Breve, for Brevene var den-

gang endnu dyre, men man kunde jo gjøre dem desto længere, og det blev fra begge Sider ikke forsømt.

Brylluppet blev feiret med fuld Glands den 29. November 1850 i Suhrs gamle Gaard paa det kjære Gammeltorv. Skjønt min Familie, som gjæstfrit nok blev tagen med, var aldeles fremmed der, havde vi dog ikke kunnet negte Amalies gamle Venner, i Særdeleshed den trofaste Tante Caroline den Glæde at gjøre en glimrende Fest for os. Tryde holdt sin kjærligste og skjønneste Tale ved Frue Kirkes Alter, Vennerne sang til Peter Heises Toner, Etatsraad Suhr udbragte med Værdighed Brudeparrets Skaal, gamle Tante Møller skinnede blidelig ved hans Side som en Romantikens dalende Sol, jeg takkede det bedste, jeg i min Stil formaaede for alt det Venskab, jeg havde nydt i det rige Hus, og en skjøn Frostaften, vendte vi saa, som Stjernerne begyndte at blinke, de længe nok slidte Gader Ryggen.

ANDET KAPITEL.

SKOLELIV OG PRÆSTESTAND.

Skolen blev aabnet den 7. October. Det laa ganske i Thriges Væsen, hurtig og uden mange Ord som han er, heller ingen høitidelige Ord at spilde paa denne store nationale Sag. En Regnveirs Mandagmorgen gik vi hen i den sorte skumle Bygning, som ligger paa Kirkepladsen, og efterat en Svamp havde fuldbragt Nationalitetsforvandlingen ved at afviske, hvad der med store Kridtbogstaver stod paa Kathedertavlen: Tod allen Dänen! tog vi uden Indledning 24 danske Drenge under Behandling, for det første fordelte i fire Rum.

Min Bestilling blev det først og fremmest at lære dem Christendom, og altsom vi fik en øverste Klasse, hvilket vi det første Aar ikke havde, som Kronen paa Værket at foredrage Kirkens Historie; saa og at danne mulige Theologer ved at læse Evangeliet paa Græsk og første Mose Bog paa Hebraisk. Dernæst at lære dem at skrive ordentlig Dansk og give dem Begreb om dansk Litteratur. Men da dermed endnu ikke Timernes Antal var fyldte, og ingen anden Lærer fandtes, blev jeg ogsaa Tegnelærer, endog en Tid Skrivelærer. Tegningen beholdt jeg altid, dels af Lyst og dels fordi det var mig en Hvile efter de andre noget anstrengende Fag.

Hvorvidt jeg nu kan have vakt noget dybere religiøst Liv hos mine Disciple, har jeg ingen bestemte Beviser paa. Jeg søgte ikke at fremavle christeligt Væsen, det har jeg aldrig ønsket. Det var dengang som nu min Mening, at skal Troen have Magt med Mennesker, maa den være inderlig forenet med hele deres Livsbetragtning, og hos litterært dannede Folk med deres videnskabeligr Overbevisning. Jeg bredte derfor mine hellige Tanker udover den øvrige Lærdom, og fremhævede navnlig i Litteraturhistorien Psalmedigtningen langt stærkere end vore Litterater pleie at gjøre.

En Skole er en behagelig Republik, naar den tages med Velvillie, og det gjorde vi alle under vor yderst forekommende Rectors Anførsel. Der var ikke Tale om nogen anden Stemning, heller ikke mellem Lærerne indbyrdes. Vi var ikke ganske efter Nutidens Tugt, vi var kun paa Overgangen. Vi vilde noget ordentligt og intet Sløseri, men vi vilde det dog efter gammel gemytlig Skik.

At blive Præst havde jeg, da jeg drog til Slesvig, ikke gjort mig andre Tanker om, end at det maatte gaae, som Gud vilde. Det kom ogsaa som en Guds Gave, uden at jeg søgte det. Et Hospital for halvhundrede gamle Kvinder havde sin egen lille Kirke, og Tjenesten ved den havde været forbunden med Diakonatet ved Byens Hovedkirke.

Men Frederik Helweg, som var Diakonus, havde ikke Lyst til dette Annex, saameget mere som dermed ogsaa var forbunden Sjælesorg og Prædiken i Byens Arbeids- og Sygehus. Han foreslog derfor mig at overtage disse Bestillinger, og jeg pleier ikke at gjøre mig Betænkeligheder ved Arbeide, der bydes mig, skjønt Gud veed, der kunde være Betænkeligheder nok ved at faae to Kirker foruden Skolearbeidet, jeg fik det da ogsaa at føle.

Der var ingen Formaliteter, som der i det Hele ikke var i Slesvig i de Dage. Jeg begyndte min Kirketjeneste midt i December, og lod Øvrigheden sørge for saadanne Ting som Kaldelse, Ordination og høitidsfuld Indsættelse. Det blev ogsaa besørget derefter. Jeg var allerede bleven en kjær Præst og Ven for mine alderstegne Søstre, da jeg først den 26. Januar 1851 blev ordineret, derefter kaldet til Præst den 31. Januar, og endelig, efter tre Maaneder den 16. Marts indsat af Provsten.

Min Ordination var en mærkelig Høitidelighed. Superintendent i Nord-Slesvig var, førend Bispedømmet for hele Slesvig blev oprettet, en gammel Landsbypræst i Jordkjær ved Aabenraa, hed Jens Hansen, en stor svær Mand med et knoldet Hoved. Da han den Vintermorgen, jeg var ankommen til Præstegaarden, viste sig i sin Dagligstuedør med de gule Uldstrømper op over Buxerne, de store Lædertøfler og hvid Nathue, saae han mindst ud som en Biskop, mest som Landsbyens Møller. Han satte sig strax ved sin Morgenpibe til at underholde mig med, hvad der vel er den fornemmeste Kunst. Det er Regnekunsten, men den rigtige Regnekunst er ikke saadanne Barnagtigheder, som de har for henne i Skolen, nei, det er ordentlige Knuder, som ikke kan løses efter Regnebogen, men som der skal et grov stærkt Hoved til, og dem knækker man lige med eet — han slog begeistret ud med Haanden — ved en Indskydelse! »Kan De for Ex. sige mig, naar man siger: I tyve Gjæs! Og de svarer: Vi er ikke tyve, men var vi en hel Gange saa mange og en halv Gang saa mange,

og en hel Gaas og en halv Gaas og en Gase, saa var vi tyve. Hvormange var der da? Kan De see, De kan ikke!« Nei, jeg kunde ikke, jeg stirrede forbauset paa hans knudrede Hovedknub, hvor Nathuen var skubbet tilbage over de strittende Haar. »Saadanne Nødder skal der Geni til at knække«, — og han opgav mig Nød paa Nød. Men jeg befandtes aldeles intet Geni at være, jeg følte mig lille, da han reiste sig i sin imponerende Høide og sjokkede ind at stoppe sig en ny Pibe.

Den mindre fornemme Kunst, hans Theologi, viste sig dog ikke at være nær saa farlig. Hans Bispeexamen bestod i, at han flyede mig et Par Opgaver, som jeg om Eftermiddagen skrev adskilligt om i Gjæstekamret, mens jeg inde i Storstuen hørte ham med en underlig syngende Gravrøst, der forekom mig at vare ligesaa længe som jeg skrev, vie et Par Folk. Mine Papirer lagde han i sin Skuffe med den Bemærkning, at dem vilde han læse en anden Gang, for næste Morgen skulde vi holde Ordination. Og hvad mundtlig Examen angaaer, saa fik den at være: »De Herrer Kjøbenhavnere kommer altid med noget nyt, det kan vi ikke indlade os paa.«

Ordinationen forekom mig, Gud forlade mig det, som en Slags Spøgelsesscene. Det var en kold mørk Vintermorgen, og medens jeg stōd i den lille skumle Kirkes Chor første Gang iført min nye Præstekjole, saae jeg lydløst skride op ad Gangen en tre fire underlige Bjørneskikkelser. Det var Nabopræster, som over deres Samar*), som de kaldte Præstekjolen, havde svære Pelse og Sivsko paa Fødderne. I Stolestaderne sad der et Par Rækker Bonderfolk, der udaf Pontoppidans gamle Psalmebog sang med saa kraftig Røst, at hvergang der kom et R lød det, som rullede en Vogn gjennem Kirkens Mure. Har nogen hørt den rette Udtale af Affenr-r-rô (Aabenraa), vil han forstaae

*) Jeg gad vidst, om denne underlige Benævnelse skriver sig fra Spansk, hvor Zamarro betyder en Faarepels.

det. Ordinationstalen var ikke ilde; thi Superintendenten var en alvorlig Christen, men jeg kunde ikke faae mig selv fra at sammenblande den med den mystiske Brudevielse fra Aftenen før, ligesom jeg havde sammenblandet denne med mine theologiske Reminiscenser. Og da jeg holdt min Prædiken, var det mig fast, som jeg havde en Flok Gjengangere fra forrige Aarhundrede for mig.

Da jeg allerede i et Par Maaneder forinden havde gjort præstelig Gjerning, og ikke engang blev rigtig Præst derefter, forsaavidt det endnu varede sex Uger, inden jeg blev indsat, er det ikke at undres over, at min Ordination ikke fik nogen afgjørende Betydning for mig.

Det første, jeg havde at gjøre, eller rettere allerede fra først af havde gjort, var da at gaae ned til Hospitalet — man gaaer ned ad en temmelig høi Bakke i Byens Søndergade og over Broen, saa ligger det strax sønden for Aaen — og fra Stue til Stue underholde mig med min fattige alderstegne Menighed, saa broderligt som muligt om alle deres Skrøbeligheder.

Der var en, hed Hedevig, hun var saa elendig af Vattersot, at alle hendes Lemmer var som en oppustet Blære, og dertil led hun Nat og Dag den ulideligste Pine i sit Ansigt, især sin Næse, og kunde ikke ligge i sin Seng, men fik alle de lange Nætter kun Nattesøvn i sin Stol. Aa, mi Neis, mi Neis! kunde jeg høre hende stønne, allerede naar jeg kom i Forstuegangen.

Da jeg nu ikke kunde blive Natten over, saa var der En, der kunde det. Det var hende med det firkantede og rynkede Ansigt, den skarptskaarne Opnæse, og de smaa vandfulde Øine. Ved Nat og ved Dag kunde Marie Winfeld det, i Jesu Navn, som en af de tjenende Aander, udsendte til Hjælp for dem, der skulde arve Saliggjørelsen; ingen Engel som dem, der sidde paa Skyerne, nei, en forsvarlig jordisk en, i godt hjemmegjort Hvergarn, pæn altid skinnende hvid Hue og tærnet Lærreds Forklæde helt om paa den brede kantede Ryg. Hun kunde lægge Puderne

til Rette i Sædet, og brede Vattet behændigt udover alle stakkels Hedevigs Lemmer, og hun kunde synge og bede paa godt Sønderjydsk og slaae de yndigste Psalmer op i den gamle Spændebog og fremfor alt see den Syge ind i Ansigtet med en Kjærlighed som en Guds Aabenbaring. Altid sukkede Staklen: Du maa ikke forlade mig! Men naar Marie med Glædestærer sagde: Forlade dig! Nei, vi to Søstre skal være sammen i Paradis, i Jesu velsignede Navn! saa hjalp der ingen Modstand, man var nødt til al see Paradiset staae vidtaabent der i den fattige Stue med de fire mørke Alkovesenge. Og vist var det, at saaledes blev Korset baaret i de ni Aar, jeg saae det. Korset, sagde Marie, skal vi ikke ogsaa takke Gud for det? Vor Herre bærer den tykke Ende. Har han baaret saa meget for os, skal vi saa ikke ogsaa bære noget for ham? Og hendes Ansigt straalede som de Kvinders, der saae Herren i hans jordiske Dage. Jeg troer heller ikke, de har seet synderlig anderledes ud, hvad saa end Kunstnerne gjøre dem til. I alt Fald var min Maries Lægedomsflaske ligesaa fyldt med Kjærligheds Parfume som den evangeliske Maries Alabasterkrukke.

Desværre var der i en anden Seng En, som brugte en anden Slags Flaske, en tre Pægles Flaske, som hun i Mørkningen fik snildelig gjemt i Sengen, naar Marie ikke mærkede det, og om Morgenen var ikke en Draabe af Høkerens Fuselfri gaaet til Spilde, desmere af Lisbets Forstand. Det var Maries største Sorg, og det varede længe, inden jeg fik det at vide, jeg maatte selv opdage Lisbeths Tilstand, for »man skal skjule Syndernes Mangfoldighed«; paa den anden Side dog ogsaa tage en Søster i Enrum inden man henter to eller tre af Menigheden. Aar og Dag stod hun paa sin Vare som Habakuk og prædikede som han, endelig fik Præsten det at vide. Men hvad skulde man sige, »i Mørket driver den Onde sit Spil, og en anden kan ogsaa være en Synder« — og Marie vendte sig om

mod Vinduet og tørte sine Øine med Fligen af sit Forklæde.

I den tredie Seng var der ogsaa En, som gjorde Marie Sorg. Den med Flasken bekjendte altid grædende sin Synd, men denne var forhærdet, hun kunde ikke med Bekjendelsen. »Der var nok dem, der kunde vide noget med sig selv, men hun vidste ingen Ting, nei, Gud skee Lov!« Og hun skjævede til Hedevig.

Sagen var, at stakkels Hedevig, som altid blev holdt til at takke Gud for de Dage, der var gaaede, vel vidste, at de ikke altid var gaaede, som de skulde. I bedre Dage var hun engang falden i Vandet, og var bleven trukken halvdød op. Man var enig om, at dette var Grunden til hendes Vattersot. Om dog Vandet fra Haderslev Dam saaledes kan blive siddende under Huden ved Guds Tilskikkelse, maa jeg overlade Videnskaben at afgjøre. Værre var det, at der ogsaa var dem, der som Hjobs Venner ansaae det for en Guds Straf. Marie vidste ingen Ting, og »hvad man it veed, skal man it sej«. Men der var mange, der vidste, at Hedevig havde drevet det temmelig vidt med og havt en lille Næringsvei med at signe og spaae.

Der var fjorten Stuer, og alle havde de deres Mysterier, men det maa være nok med denne ene, første Stue til venstre i den øverste Bygning, velsignet Ihukommelse! Nu er de alle døde, de kjære Sjæle, og Hedevig er sikkert nok i Paradis. Marie har ikke sluppet hendes Haand, og St. Peter maatte ingen Christen være, om han ikke var vegen for hendes Grunde.

Denne gamle Gaard, stiftet og af nyt opbygget og med Fundats forsynet af gamle Hertug Hans Aar 1569, maa jeg vel takke Gud for, det er den, der har lært mig at være Præst. Det hos de Fattige, man skal lære det, de have Lægen mest behov, og hos de Gamle og Skrøbelige, der er Korset tungest, og Opstandelsen nærmest. Der var vistnok hverken Daab, Confirmation eller Brudevielser, saa jeg havde ikke meget med Kirkebøger at gjøre, men des-

mere med Begravelser. En efter anden bleve mine Søstre i Gud baarne ind i Kirken og der med fuld Pomp omflyttede i Evigheden. Det var Høitid og bidrog meget til at gjøre dem til mine Venner. Jeg gjorde det mest mulige ud af Ligtaler, opdrev al den Ros for den Døde og al den Formaning for de Levende, som jeg kunde, og har, hvad end strengere Præster ville sige, aldrig fortrudt, at saa begyndte jeg og saaledes er jeg vedbleven. Det var Kjærlighedens Evangelium, jeg forkyndte, og ved Afskeden skal det høres, at vi have elsket hinanden.

Der kom mange udenfra, især i Begyndelsen. En ny og ung Præst bliver sædvanlig søgt, og om det end siden blev ringere med Besøget, da Folk havde faaet hørt, hvad jeg havde at sige, og der var bedre Prædikanter i Byen end jeg, havde jeg dog altid den Tilfredsstillelse at have min Kreds. Den bestod mest af de Stille i Menigheden, de gammeldags Pietister, der havde en Fornemmelse af, at jeg hørte til de Opvakte.

Min største Glæde havde jeg af Sjælesorgen, den gik af sig selv. Jeg kom strax i et fortroligt Forhold til dem, jeg saae ind til, og jeg havde nok af det fromme Livs Erfaringer til at støtte den til. Troen blev der ikke gjort meget Væsen af, det var en given Sag, at vi alle vare troende, det kom kun an paa, at vi kunde have Frelsens Glæde af den i et flammende Hjærte og et saligt Haab. Uden Kjærlighed ingen Tro og heller intet Haab. Derom kom jeg vanskelig til Rette med mine Foresatte. Jeg blev kaldt en Schleiermachersk Følelsestheolog, eller blev endog befunden at have i det Stykke et Stænk af Katholicismen. Dog var jeg saalangt som muligt fra et Par af mine Venner, der virkelig blev Katholiker.

TREDIE KAPITEL.

OMGANGSKREDS OG STUDIER.

Da vi er ved det kirkelige, begynder jeg med disse to eiendommelige kirkelige Skikkelser.

Den ene var Jørgen Laurits Hansen, Præst i Fjelstrup ved Haderslev. Han var en afgjort Grundtvigianer, en Svoger til J. Chr. Lindberg, og havde ligesom Lindberg mest Sind til med juridisk Skarpsindighed at forsvare en stærk Autoritetstro. Han polemiserede stadig mod Protestantismen, lod os høre dens Holdningsløshed og at vi ikke tilstrækkelig kjendte den gamle Kirke, saa vi i Spøg kaldte ham Papisten. Han havde nemlig været Kateket i Fredericia og der levet i Omgang med den katholske Præst, der havde indviet ham i sin Kirkes Mysterier og lært ham, hvad han ofte kom tilbage til som en mærkelig Ting, den Kunst at læse en virkelig Messe. Dette grublede han bestandig over, studerede Kirkefædrene og fandt, at de var Katholiker og ikke Protestanter, hvori han forsaavidt havde Ret. Endelig fik den Trang, der paa saa mange Maader har Magt over trofaste Sjæle, at faae fuld Sikkerhed i sin Salighedssag, Overhaand, og han kunde ikke længer udholde sin Stilling i vor Kirke. Vi havde ikke tiltroet ham saamegen Kraft, da han vel var en brav og ærlig Sjæl, men ikke nogen betydelig Mand, og syntes dengang nok at sætte Pris paa et godt Embede og de Velstands Nydelser, det medfører. Men med Eet opgav han det, drog til Kjøbenhavn, blev tilligemed sin Familie Katholik og Medarbeider ved den katholske Tidende, hvormed han næppe har tjent sig mere end til det tarveligste Underhold. Det skete først, efter at jeg selv var flyttet til Kjøbenhavn, og der saae jeg ham stadig paa min Morgenvandring, naar han med lange Skridt ilede ned ad Bredgaden til sin Messe. Engang jeg med ham og Kofoed-Hansen gik paa Volden,

tog han nidkjær til at prædike for mig saa vedholdende, at jeg endelig maatte standse ham med det Udbrud: Men, kjære Hansen, De kan da nok vide, at De ikke kan gjøre mig til Katholik. Det blev det sidste Ord, jeg kom til at skifte med ham.

Kofoed Hansen, som stod hos, sagde intet, men han har muligvis taget sig den Prædiken til Indtægt, thi han var den anden, der skulde gaae den Vei. Dog tog det meget lang Tid, inden han blev modnet dertil. Han var og er en høist eiendommelig Mand og hørte i al min slesvigske Tid til mine nærmeste Venner.

Fra den æsthetiske Side var han sværmerisk Romantiker og levede deri i nøieste Forstaaelse med Lembcke. Fra den religiøse var han Kierkegaards trofaste Fælle, og opgav sin Embedsstilling, da Kierkegaard havde eftervist, at den var en Forbrydelse, men tog den atter tilbage efter et halvt Aars Betænkningstid, da Regjeringen ikke vilde opgive en saadan Mand. Men han var besværlig at omgaaes, da hans Meninger stred imod alle almindelige Begreber, dog fandt vi os villige og i Grunden beundrende deri. Han var saa reactionær, at han ligesom Pave Pius vilde have Dagblade, Jærnbaner, Telegrafer og alle Nutidens stolte Opfindelser afskaffede, og alle Rigsdage jagede fra hinanden med Stokkeprygl. Dog var han en mild, elskværdig Mand, som vi alle holdt meget af, og som det gjorde os inderlig ondt for, naar han ikke kunde komme igjennem med sine Grublerier. Som Prædikant var han vidtløftig og uklar paa Grund af altfor mange Omsvøb, men han gjorde et eget dybt Indtryk ved en Alvor i det Usigelige, der lod ane mer end der var.

Der var kun een Mening om, at han var os andre langt overlegen. Det er nu Provster altid, men det var ikke derfor. Nei, hans Gjerning ansaaes altid for saa betydningsfuld, at der ikke kunde overkommes meget af den. Vi andre kunde ogsaa studere og til sine Tider komme igjennem mange og svære Bøger, men naar det hed, nu

læser Provsten Tertullian, følte vi det som noget overordentligt. At det gik ligedan med hans Forretninger, blev et Kors for mig. En Prædiken som hans kunde ikke holdes hver Søndag, og alle de Begravelser kunde han ikke finde sig i. Han forlangte derfor ofte min Hjælp, og jeg følte mig æret ved at blive benyttet som Capellan. Men meget besværligt blev det mig dog, medens han det omtalte Halvaar forsvandt i Ørken, det vil sige en sjællandsk Herregaard, og jeg maatte hjemme besørge al hans Præstegjerning. Hans Sjælesorg maatte jeg nu altid paatage mig i hans Sogn, Gammel Haderslev, hvor jeg blev Smaafolks Husven. Endelig ogsaa i det Aar, Søren Kierkegaard førte sit afgjørende Stormløb mod Kirken, optage den Kamp, der egentlig tilkom ham. Hvorledes jeg med megen Anstrengelse udførte det, kommer jeg siden til.

Han gjorde i Grunden en Del af mig, men egentlig Tak fik jeg ikke, da han ikke lod det komme til Orde. Min Hustru var fornærmet paa mine Vegne. En Gang kom jeg endog galt fra det. Da jeg vilde gjøre en Feriereise, bad jeg ham en Gang at prædike for mig, da jeg saa mange Gange havde gjort det for ham. Men han svarede temmelig vrantent, at hans Prædiken passede ikke for min Kreds, Almueskredsen. Da følte jeg mig meget lille.

Jeg vilde gjerne have støttet mig til ham, da mit Sind ogsaa gik i Kierkegaards Retning, men det lod sig ikke gjøre. Han vilde være ene paa sin aandelige Høide, og han blev alene, der var ingen der vidste, hvad han vilde. Han havde ogsaa i en sørgelig Grad ondt ved at komme igjennem. Han var luxuriøs i sin Levevis og yndede at give sin Præstegaard noget af Herregaardens Glands. Derved kom han ikke blot til at leve over Evne og blev forgjældet, men maatte ogsaa lide af Samvittighedspine, fordi hans Christenpligt paabød ham Askesen. Naturen elskede han og tilbragte megen Tid i den, især med Planteverdenen, som han særlig studerede. Jeg flakkede meget om

med ham i den smukke Baad, han holdt paa Søen, og der blev talt om, at Naturen oplod Mysterier for ham, som ingen kunde fatte, hvori han kunde have Ret, da Naturens Aand er det ufatteligste af alt. Det var altid kun faa Ord, man fik at høre af ham, men jeg satte sammen og gjemte derpaa, havde ogsaa, naar han ikke talte, mine Mærker paa hans Væsen. Jeg var i alle Maader som den mystiske Doctors Famulus.

Med mine øvrige geistlige Brødre stod jeg mig ligesaagodt som med denne min Foresatte. Jeg kom meget ud paa Landet og havde Fornemmelsen af, at hvor jeg kom, var det hos gode Venner. Ogsaa i Byen havde vi fortræffelig Omgang. Vi indrettede os ugentlige Sammenkomster, vexelvis hos Thriges, hos Lembckes, hos Kofoed Hansen hos Helwegs og hos Apothekeren Aggersborgs, hvor der var et fint Hus, overdaadig Beværtning, og høist hjærtelige Mennesker. Fru Pauline Aggersborg, var og er en mærkelig Dame, skjøn, aandrig og sværmerisk, høit patriotisk, var hun af de ægteste »slesvigske Piger«, som hun ogsaa var opdragen paa en Gaard der i Egnen og havde, længe før hun blev gift med sin kjøbenhavnske Mand, spillet en fremragende Rolle ved Skamlingsbankens Fester. Hun var ogsaa betydelig nok til at have sin bedste Glæde af at samle det lærde Selskab i sit Hus. Ogsaa hendes gode redelige og meget dannede Mand sluttede sig nær til os, saameget mere som han var en Fætter til Maleren Skovgaard og var kjendt med vor kjøbenhavnske Kreds. Endelig søgte ogsaa ugifte Adjuncter og andre Løsgjængere til, og Præster kom ind fra Landet, især min kjære Ven, C. D. Møller i Vonsbæk.

Det var et høist tiltalende Selskab, vore Hustruer var udmærkede Husmødre, saa vi levede godt i det Kjødelige, og det Aandelige bragte vi selv med baade ved Vinterens Lampeskin og Sommerens Solskin, i de skjønne Haver, paa Baadene i Søen og paa de skovklædte Bredder.

Som jeg var den yngste, var vort Hus fra først af det mindste, men dog ogsaa istand til at rumme Selskabet. Aaret efter flyttede vi hen i en smuk Kjøbmandsgaard paa »store Pappegøie«, hvis Have gik ned til Søen, hvor ogsaa jeg holdt en Jolle til at roe ud med Sommeraftener. Søen var »Haderslev Dam«, som strækker sig en Mils Vei ind i Landet, og især i sin Vestende er omgivet af smukke Skove, som give venlige og maleriske Udsigter. Om Vinteren løb jeg paa Skøiter der. Vi kom nu bedre med, vi havde nogle af de anseligste Stuer i Byen, og mine Indtægter bleve efterhaanden gode. Jeg blev Collaborator og fik en Overlærers Løn, og Præsteembedets Indtægt og nogle Pensionærer hjalp efter. Det var en lykkelig Tid, vi havde Fornemmelsen af at høre til den bedste Kreds i Byen som i Egnen, Egnen er skjøn, og vi forstod at nyde den.

Slesvig var et interessant Land, en ny Opdagelse for alle Danske. I den skjønne Aarstid skulde Erobringen besees, Reisende og deriblandt mangen god Ven hjemmefra kom og gik. Vi selv skulde ogsaa besee det, og langs de yndige Kyster fra Kolding til Aabenraa laa jo Præstegaardene ikke længer borte end Dagsreiser, og overalt venlige Ansigter. Saa kom Ferierne, som Skolelivet, saa strengt det end kan være til daglig, dog har forud for andre Bestillinger, da førtes Reiserne længere ud, til Flensborg, Slesvig og Rendsborg, hvor vi havde kjære Slægtninge og Ungdomsvenner, mine og Amalies Cousiner med deres Mænd. Heller ikke var der let noget Aar, hvor en Sjællands- eller Jyllandsreise blev forsømt.

Det var skjønne Dage, den lykkeligste Periode i mit Liv. Men i andre Maader ogsaa den strengeste. Aldrig har jeg faaet mere og sværere Arbeide gjort. Det var den Tid, da jeg foruden mit Skolearbeide først og fremmest skulde uddanne mig til Præst. Ikke saameget for min Menigheds Skyld, den kunde have hjulpet sig med mindre, som for min egen, udarbeidede jeg mine Prædikener paa det omhyggeligste og kunde bruge flere Dage om Ugen

dertil. Det gjaldt jo om at faae hele den hellige Lære omsat i den Form, som er brugelig i Livet, at faae Færdighed i at tale om enhver Trossætning med Lethed og Kraft i et Sprog, som kan gaae til Hjærtet, og at kunne behandle ethvert Livstilfælde, stort eller dagligdags, med den Inderlighed, som kan hjælpe til Frelse, det gjaldt om hele en begyndende Præsts Udvikling. Min Prædiken maatte jeg saa om Søndagen holde to Gange, og derefter gaae omkring i Hospitalets og Sygehusets Stuer, og alt som jeg fik flere christelige Venner i Byen, endnu dertil udstrække min Sjælesorg saavidt, at jeg ikke godt nogen Dag kunde gaae fra Skolen, uden at jeg maatte om i de smaae Gader, for at see til dem, der syge og sorrigfulde ere. Foruden alt dette havde jeg saa ydermere mine private Aandsfornødenheder at tilfredsstille.

Jeg har aldrig kunnet være uden et større videnskabeligt Arbeide, helst et saa omfattende, at det gaaer fra Aar til Aar, og jeg bliver saa optaget deraf, at jeg længes efter at opspare enhver ledig Time dertil. Det laa mig derfor, nu jeg var kommen til Ro efter mine Hjærteanliggender, paa Sinde, at kun altfor lang Tid var gaaet hen for mig, uden at jeg var trængt ind i det, der syntes mig at maatte ligge nærmest for mig.

For at forstaae Christendommens Væsen og Stilling i Aandhistorien, maa de andre Religioner kjendes, og til at lære en Religion at kjende, er det ikke nok at læse en Beretning om den, man maa leve med den. I min kjøbenhavnske Tid baade som Student og Candidat havde jeg læst meget til Religionshistorien henhørende, og havde deri fundet meget, der kunde gaae mig til Hjærte som Folkeslagenes virkelige religiøse Liv; men det var dog kun Oversigtsskrifter, jeg havde holdt mig til, og denne anden Haands Kundskab var langtfra nok til at tilfredsstille mig.

Jeg var fra min Bibels gamle Pagt vant til at gaa lige til Kilden, og havde Erfaring nok i, at de Lærdes Gjengivelser, hvad Oplysninger der end kan faaes af dem, dog

ingenlunde gjør samme Indtryk som det gamle Folks egen Tale. Det var den oprindelige Duft af Oldtidens Livstræer, jeg vilde indaande og ikke kunde undvære, fordi Oldtiden nu eengang er min Elskede, Nutidens Skjønheder ufortalte.

Og medens jeg sad Aar efter Aar og med Lexikon og Grammatik stred med enhver Stavelse i det uopdyrkede Zendsprogs forskjellige Dialekter, til jeg fik ethvert Textord til Livs, og ligesaa mange Aar vendte og dreiede paa Hieroglyfernes vanskelige Figurer og endnu vanskeligere Constructioner, blev der Tid nok til at forsøge paa at leve med de gamle Folk, at følge deres Aands og Hjærtes Flugt ligesaa nøie som deres Bogstavers Sving, og i Fantasien at kunne gaae ind og ud med dem i deres Templer og Palladser og fattige Huse, og med Lovbogen i Hænde og Hovedet fuldt af Legendernes Vrimmel og Begivenhedernes Fortælling at sætte sig ind i deres Føreres Forestillinger og Følelsesliv. Der skal Tid til det, men man skal ikke fortryde det. Det er værdt at faae sit eget Indre saa stærkt udvidet, som nødvendigt er for at kunne være med i saa overordentlig fjerne Forhold, og Mennesker er altid værd at kjende. De være, som de vil, saa ender det dog med, at man faaer dem kjære, og det er for mig den egentlige Sag. Jeg har tilsidst ogsaa føiet Talmud til, og jeg siger om den som om det Øvrige. Man læse Folianterne paa Hebraisk og de almindelige Anmærkninger med, og oversætte dem Ord for Ord paa godt Dansk, og spørge alle Synederiets kloge Herrer til Raads, man vil ikke blot komme til at forstaae sit Evangelium bedre end før, men — det er idetmindste gaaet mig saaledes — endog tiltrods for deres rædsomme Lovtrækkeri, faae Hjærte for Jesu Fjender. Man faaer altid Hjærte for Mennesker, naar man forstaaer dem.

Jeg begyndte med vor nordiske Oldtid, naturligvis, fordi Fædrelandet altid ligger nærmest, men det havde ogsaa en ydre Foranledning. Medens der i Haderslev blev

samlet til et dansk Skolebibliothek, fik vi som det nødvendigste, som den rigtige nationale Helligdom, en fuldstændig Samling af den oldnordiske Litteratur i gode Arnemagnæanske Udgaver. De lokkede mig, det var jo endogsaa min Pligt at tage dem til Indtægt, jeg var jo Lærer i dansk, og hvad var vel dansk? nei i nordisk Litteratur.

Fra først af gik jeg til Studiet af det Oldnordiske blot i litterær Hensigt, med den Bitanke derfra at fremme min Poesi. Jeg skrev ogsaa største Delen af en Knud den hellige, og det tegnede til at blive en forsvarlig Tragedie. Jeg tænkte endvidere som Hovedsagen paa en Brynhild — nu har min Pleiesøn gjort det. Men altsom jeg trængte dybere ind i de gamle Skatte, greb Helligdommen mig. Det opgik for mig, at hvad der er gjort for den af Mænd som Finn Magnussen og N. M. Petersen, af Grundtvig og Øhlenschlæger er kun Poesi og mythisk Naturallegori hver efter sin Opfattelse; hvad der staaer tilbage, er at vise, hvad vore Forfædres virkelige Religion har været. Deri saae jeg mit Hverv.

Jeg havde i Kjøbenhavn kun læst meget lidt Islandsk; det var, mens jeg hørte Petersens Forelæsninger. Nu gjennemgranskede jeg Eddaerne og alt, hvad vi havde af Sagaer, samlede alt, hvad der oplyste min Gjenstand ligetil det mindste Vink, og oversatte alle Versene ligetil det mest sammenknudrede Skaldemaal. Ogsaa Saxo og alt, hvad der hos ham kan findes af Levninger af den gamle Tro tog jeg med. Skrev saa Aar efter Aar et Værk, som blev meget udførligt, da jeg deri indførte alle mine Texter, baade Vers og ubunden Stil, og behandlede dem med største Omhu, idet jeg skildrede Aandeskikkelsernes Charakter, deres moralske og dogmatiske Værd, og hvad Indflydelse de kunde have havt paa deres Folks Tænkemaade og Liv. Jeg fulgte min egen Vei og brød mig ikke om, hvad filosofiske og poetiske Syner, der har været uddraget deraf, jeg vilde kun have den historiske Virkelighed frem.

Jeg fik vel ikke deraf ud, hvad mit senere Studium har forvisset mig om, at Asatroen er en ufuldkommen overleveret og uudviklet raa Forgrening af den ariske (indisk-persiske) Stamme, hvilket navnlig viser sig i moralsk Henseende. Men jeg fik dog klart frem, at den ligesom den helleniske, er en heroisk Religion, en Trosform, der lægger Hovedvægten paa Skikkelsernes menneskelige Charakterer, deres forskjellige Evner i Visdom og Styrke som ogsaa i Mangler og Udyder.

Der er ikke som i Zend-Avesta, hvor den samme Kamp skildres, gjort Regnskab for, om Guderne eller deres Fjender have Ret; meget mere have ingen af dem Ret; de maa alle falde, Tiderne maa skifte og Nyt maa komme, som i Prometheus' Haab.

Det vil sees, hvor forfærdeligt jeg med saadanne Tanker maatte forsynde mig mod den herskende Stemning, den, det var en ren Trossag for, snart fastere end Christendommen, at Asatroen er det allerypperste under Solen, saa ypperlig, at den ene er nok til at slaa alle Tydskere.

Et enkelt Kapitel af dette større Arbeide, Fjølsvinsmaal eller Sangen om Svigdag og Menglød fik jeg frem i det Program, hvormed vi 1854 indviede den nye Skolebygning. Det blev det eneste, som jeg fik bekjendtgjort af mine lange og besværlige Studier i den Retning, og det er da ikke gaaet bedre med de senere, dem jeg i et andet Afsnit af mit Liv kommer tilbage til.

FJERDE KAPITEL.

ILIA OG MATHILDE.

Det var det Pestens Aar 1853. Den der fik det største Navn i Kampen mod den blodløse Fjende, var

min Veninde Ilia. Hun blev hele Landets Beundring men var ligefuldt det underlige Menneske, hun var.

Hun havde sidst boet hos sin Broder Otto i Flensborg, hvor han samtidig med mig var bleven Collaborator. Da han vilde gifte sig i Forsommeren det Aar, maatte hun forlade ham, men sendte mig forinden Frugten af sine rolige Timer. Jeg havde ikke før vidst, hvormed hun fyldte sit ensomme og tilsyneladende uvirksomme Liv. Hun havde saa lidt talt derom, at medens hun boede hos min Moder, pleiede hun at sige noget saadant som: »Hvorfor skal man foretage sig noget Naar Kakkelovnen brænder og Spurvene synge under Taget, saa har de jo overtaget Arbeidet. Der er saamange, der har travlt, jeg er en, der er tilovers.«

Nu aabnede jeg en tyk Pakke og ud kom en hel Bunke Tragedier, saavidt jeg husker 15, og alle meget lange. Jeg blev opfordret ikke til at sige min Dom, nei, kun til at opfatte dem. Men det oversteg mine Kræfter. Jeg prøvede med et Par, men hvad jeg saa skrev derom, viste kun, at jeg var kommen aldeles galt fra det. Jeg blev underrettet om, at »der er to Maader at forstaae paa, enten ved uendelig Overlegenhed eller ved Kjærlighed.« Jeg kunde bruge hvilken Methode jeg vilde, naar jeg kun kunde »magte den, saa jeg skabende kunde sammenfatte og saa opfatte. Fik jeg ved første Blik det rette Syn paa Sagen, var det uendelig Overlegenhed. Men ikke at slaae sig til Ro i den Tanke at have forstaaet, saalænge der er mindste Uklarhed tilbage, er Charakterens Redelighed.« Jeg gjorde mig rigelig Flid, men jeg maa indrømme, at jeg bukkede under for Fristelsen til at slaae mig til Ro ligeoverfor, hvad der i mine Øine saae ud som et helt Bjerg af Uklarhed. Jeg manglede da vistnok »den uendelige Overlegenhed«, og jeg førsøgte det med den Ingrediens, jeg ikke troede at mangle, med Kjærlighed.

Saa mildt og imødekommende som muligt gjorde jeg opmærksom paa, at det ikke kunde ventes, at Læsere vilde

føle det saa stort og inderligt, som Forfatterinden upaatvivlelig havde følt det, dertil var Stilen hverken klar eller stærk nok, heller ikke den dramatiske Bygning virkningsfuld nok.

Derved begik jeg for det første den Feil at sige »Forfatterinden«. Det gik mig dermed, som det siden er gaaet mig med hendes Søster Mathilde, der tog det Ord som en Fornærmelse. Det gjorde Ilia dog ikke, hun tog al Ting fromt og dybsindig forklarende. — »Det Ord maa du endelig aldrig bruge mere, thi er jeg overhovedet noget, saa er jeg det i sin oprindelige Skikkelse uden nogen unaturlig kvindelig Bøining. Hvad jeg har gaaet igjennem, er det at være en Undtagelse. Hvad dette vil sige, kan du, som staaer paa din naturlige Plads, næppe gjøre dig nogen Idee om. At være Kvinde, at vide, at jeg som Kvinde staaer over al offentlig Anerkjendelse, at det, der ellers er Lønnen, for mig snarere er en Nedværdigelse — thi den simpleste naturlige Kvinde, der har Hus og Hjem og passer det, er mere end jeg, der i bedste Tilfælde kun bliver en Undtagelse — at være Kvinde og dog skrive! Efter hele sin Natur, efter sit Hjærtes inderlige Attraa bestemt til at være, og saa nøies med — at frembringe, at digte!« — Deri maa hun have storlig Ret.

Om hendes Digterkald i det Hele vedbliver hun saa: »Hvorledes du vilde svare mig, var mig af større Vigtighed i Henseende til mit Forhold til dig« — hun havde takket mig, fordi jeg havde svaret hende venligt — »end til Sagen selv, thi den har jeg nu engang paa Naade og Unaade overgivet i Skjebnens Haand. Selv Dagen før jeg begyndte — skjønt færdig med Verden, som jeg da var, var den Udvei aldrig falden mig ind. Aar i Forveien — jeg vaagnede op af en forunderlig Drøm og tænkte: Skulde man ikke sværge paa, naar man hørte det fortælle, at den, der drømte saaledes, var født til Digter? Men aldrig kom det i mine Tanker at betragte det anderledes end som en aparte Tilfældighed. Og heri seer jeg min

Retfærdiggjørelse. Hvad jeg er eller ikke er, jeg har ikke selv valgt. Jeg føler mig ikke beskæmmet, ligesaa lidt som jeg føler mig stolt, thi jeg troer kun at have gjort, hvad der blev mig budet. Hvorledes jeg har gjort det, er min Sag. Hvad det er værdt, hvad Plads der anvises det i Verden, angaaer ikke mig. I verdslig Henseende veed jeg kun, at jeg er ganske retsløs. Det har jeg lært, det har jeg følt, og jeg nøies villig dermed. Thi megen Løn har jeg faaet forud. Arbeidet selv er Løn, og den Fred og den Klarhed, der følger med slig stille Beskjæftigelse. Noget Maal har det aldrig været mig; det vigtigste i Verden har det aldrig været mig, thi under Arbeidet var alt andet glemt, og altsaa al Sammenligning borte; efter Arbeidet var der altid noget, som laa mig nærmere paa Hjærtet.«

Visselig en skjøn Bekjendelse, og sand for en saadan Charakter. Ogsaa for mig er den som talt ud af mit Hjærte. Men tilbage er der dog den Hovedsag: »Om den, der drømte saaledes, var født til Digter.« Derom siger hun videre:

»Det eneste, der ikke foruroliger mig, er Tvivl om Arbeidets Værd. Jeg har følt dem — dog tænkte jeg selv dengang ikke videre end: naa ja, Herregud! Skjønt det vistnok var gaaet mig til Hjærte, om jeg havde faaet dem bekræftede, og saa havde kunnet modtage Bekræftelsen. Men nu er jeg rolig. Jeg veed vel, der er Feil og meget betydelige Mangler, men jeg veed ogsaa, at der ikke med et eneste falsk Ord, en eneste forloren Talemaade er bødet paa Manglerne. Jeg har gjort, hvad jeg kunde og ikke forlangt at gjøre mere. Det gjælder kun om jeg overhovedet har havt Ret til at skrive eller ikke, men i den Henseende føler jeg mig sikker i mig selv. Det er en Sag mellem mig og en høiere Magt, ikke mellem mig og de Læsere, som aldrig er komne i mine Tanker, før Alt var færdigt, og knap da. Seer du, derfor spørger jeg ikke om nogen Dom, thi det er jo ikke mig der

dømmes. Man kunde ligesaa godt skjænde paa Postbudet, naar man fik onde Breve.«

Alt sammen smukt og godt, naar man er født til Digter. Men om de Feil og Mangler, som hun siger, hun veed der er, og som der ikke maa bødes paa med forlorne Talemaader, har jeg mine Tvivl. Den Selverkjendelse naaede ikke længer end til at en Synder som jeg vovede at sætte Fingren paa dem.

Jeg maa have talt noget om, at det ikke er ganske nok selv at have følt det; Poesi er en Kunst, og Kunst er den Ting at give egne Følelser det Udtryk, at de kan staae som et Værk for sig. Hvorved jeg formodentlig har henvist til en Udtalelse af Poul Møller om objectiv Poesi. Derpaa svarer hun, og det er endog efter den svære Krise paa Cholerahospitalet, da jeg endelig havde maattet melde hende, at jeg ikke havde kunnet finde nogen Forlægger til hendes Arbeider:

»Gud velsigne Poul Møller, den ærlige Mand, som selv siger, at han ikke veed nogen Besked. Han veed det virkelig ikke heller, naar han bliver staaende ved den almindelige Benævnelse at kalde Dramaet den objective Poesi. Subjectivitetens voldsomme Overstrømmen, der gestalter sig som objectiv Poesi i den opløste og dog som Stykkets almindelige Sjæl samlede Digter, voxer frem i nye Subjectiviteter. Denne Gjensidighed, denne paa eengang til det yderste drevne Væren og Ikkeværen, det er Sagen. Den objective Poesi fordrer den subjectiveste Digter. O Øhlenschlæger! O du herlige Unschuld! Men hans Geni var overordentligt, det beviser det bedst i sin Forvildelse.

»Men det var ved min Tro, jeg slap. Jeg troer, at det jeg har skrevet, har Værdi, at det har det Fortrin, at have saa at sige suget det dramatisk Væsentlige ud og fremstillet det paa det mindre Væsentliges Bekostning. Og navnlig i den dramatiske Poesi er i en vidunderlig Grad det mindre Væsentlige groet frem i en Yppighed, saa det

for almindelige Øine ganske dække det Væsentlige — nei, det Væsentliges Savn. — Altsaa, jeg troer det, jeg troer, om Stykkerne selv, og jeg troer, at de engang vil komme ud, naar Tiden kommer. Jeg troer, at de baade have Betydning og ville indtage deres Plads, troer, at det vil gaae mig her som allevegne, at jeg vil faae langt mere Ære end mig tilkommer.«

Saadanne Udtalelser — og de komme bestandig igjen vendte paa mange Maader — røre mig nu mere end de, saavidt jeg mindes, gjorde dengang. Jeg føler mig beslægtet med hendes Sind, og har havt Leilighed nok til at øve mig i de samme Betragtninger. Jeg har jo ogsaa hele Hyller fulde af Skrifter, hvis Tid til at see Lyset aldrig kommer, og som jeg maa sige om, at jeg er taknemlig nok blot for den Glæde, jeg har havt af Arbeidet, og dog kan tænke med Sorg paa, at de skal tilintetgjøres, thi de har min Kjærlighed.

Om hendes Poesis Værd vil jeg nødig tale. Dengang syntes jeg meget lidt om den, men det er muligt, at jeg var for optaget af mit eget til at kunne vurdere andres, og nu staaer det kun dunkelt for mig. Det er ikke hendes Poesi, det er hendes Charakter, der har været tiltrækkende for mig, skjønt den Egenhed, at hun altid paa det fineste selv undersøgte den, var mig vanskelig at finde mig i.

»Om mig selv vilde jeg tale, om mig selv, som langtfra at kunne stille Fordringer, bestandig, naar jeg tænker paa det, hvori jeg er forskjellig fra andre, er tilmode, som om jeg ikke noksom kunde undskylde mig, og undskyldende forklare, hvordan det dog gik til, at jeg blev en saadan. Dog mere og mere fatter jeg det Urigtige deri. See, jeg veed det, at jeg har ingen Ret i Verden, men netop derved taber Verden sin Ret overfor mig. For den der kunde forstaae mig, vilde jeg have som en Slags Ret. Men den, der ikke kan forstaae mig som jeg er, hvorfor undskylde og forklare sig for dem? Dog har jeg gjort det. Jo mere jeg selv følte det forunderlige i mit Stand-

punkt, des nødigere vilde jeg ansees for et andet Væsen end jeg er, thi kun i mig selv og min medskabte Natur har jeg min Undskyldning. Saa prøvede jeg da paa at forklare mig. Men det var vanskeligt, thi for hvem forklarede jeg mig? Siig mig, for hvem? For den som ikke kunde forstaae? Ja, det er noget misligt, thi see! det tager Ligevægten bort. Skulde jeg tænke mig at være den Overlegne — min Illusion er næsten altid bevidst, jeg vælger den, saadan eller saadan. Det er en fattig Bekjendelse, men jeg vedgaaer min Fattigdom. Skulde jeg som den Overlegne — Ligemand kunde jeg ikke være uden at troe derpaa — saa i Spøg narre det, jeg vil sige, i dem, og indbilde dem, at jeg ansaae Spillet for saa ganske lige — skulde jeg vende tilbage til det Gamle: at gavne (mig) og fornøie (dem)? Jeg haaber, at jeg aldrig vilde havt Evne dertil, jeg veed, at jeg aldrig har prøvet derpaa. — Skulde jeg være den Underlegne? Skulde jeg gribe den Illusion? — der jo gjerne i sig selv kan være Sandhed, men af mig dog kun antaget som Illusion — at jeg intet forstod af det, jeg har givet mig af med, at jeg i god Tro havde gjort mit Arbeide, og nu i god Tro viste det frem for den Indsigtsfulde, ventende hans Dom. O, I lidet Troende! Enten gjælder det Hele kun mig, kun mig personlig, er den Vei, hvorved jeg skal føres til Erkjendelse — eller — Seer I da ikke den Dom, der overgaaer Poesien ved at den engang gives i en Kvindes Haand?

Det har gjort mig forunderlig ondt, saaledes bestandig at blive skjævt opfattet, jeg selv personlig. Du skriver, at jeg har sagt, at jeg »føler mig rolig ved en fortiende og underforstaaende Natur i Modsætning til at give Ordet, hvad Følelsens er.« — Ja dette er vistnok en meget hovmodig Yttring, en Sammenstilling af mig selv i Modsætning til andre. Men bær over med mig, Johannes? Jeg vil betroe dig, hvad jeg vilde sagt. Jeg har eengang følt mig meget trykket, meget, ved, skræmmet af de Skrift-

steder du anfører, og kan skee flere andre, at troe det en Pligt, en Betingelse at skulle udtale sig i Sligt. Seer du, i den seneste Tid har jeg stødt paa en Forfatter, som gjør opmærksom paa den Forskjel, der var paa den mundlige Bekjendelse, da den var livsfarlig, og saa nu, da den er ligesom ved at hæve sig selv frem over andre. Det slog mig saa forunderligt, maaskee fordi det stemmer med min Natur. Jeg blev lykkeligere end den lyssky Fugl, der finder et dunkelt Skjul, uden derfor at dømme om dem, der finde sig vel i det fuldeste Solskin. Jeg søgte at udtrykke mig som jeg kunde, og jeg troede, jeg havde sagt, ikke at jeg følte mig rolig ved, men at jeg nu rolig fulgte min fortiende og underforstaaende Natur. Jeg troede, jeg havde sat det i Modsætning, ikke til andre, ikke til overhovedet at give »Ordet, hvad Følelsens er,« men til min egen Tilstand i den Tid, jeg selv troede at maatte gjøre dette. Kjære Johannes! Tro ikke andet, end at jeg selv dybt føler den Naturforskjel, der er mellem disse to Yttringer.«

»Naar jeg betænker dette, og veed, hvor sikker jeg var paa at have brugt omtrent de af mig anførte Ord, som vistnok kun maadelig udtrykte, hvad jeg vilde sige, men som dog intet indeholdt af det Arrogante, ja som udgik fra en ganske modsat Følelse — naar jeg betænker dette, og tillige hvor utallige Gange det kan være gaaet mig paa samme Maade, kan jeg længes efter den Tid, da jeg skal ansees som sindssvag og utilregnelig. Thi dertil maa det komme, skal Sagen udvikle sig consequent i den eengang tagne Retning. Du troer maaskee jeg siger dette med Bedrøvelse. O nei, jeg føler mig formelig hyggelig ved Tanken. Mener du det er Spøg? Ja, forsaavidt Spøg og Alvor er ganske eet og det samme. Naar jeg, som nu, har skrevet meget, og har skrevet mig lidt træt og ganske rolig — underligt nok, man begynder rolig og ender rolig, og dog er der en stor Forskjel paa Begyndelsens og Endens Ro — men den endelige Ro er denne: enten er

jeg en sindssvag Stakkel eller den ualmindelig Begavede, da kommer det i Grunden ikke mig ved. Ja, idetmindste i dette Øieblik kan jeg med fuld Oprigtighed sige, at jeg vil begge Dele lige gjerne.

Jeg er saa glad nu, og Veiret er saa yndigt. Her er altid saadan en underlig stille Fuglekvidder udenfor mine Vinduer. Af alt, hvad jeg skal reise fra i Flensborg, vil jeg vist savne den mest. — —

Farvel, kjæreste Johannes! og vær saa rimelig eller rettere saa ædelmodig som du kan mod din hengivne

Ilia.«

Det rører mig inderligt at gjennemgaa disse Udtalelser igjen. De er saa søsterlig fortrolige, at jeg for min Del ikke kan beklage mig over, at hun i nogen særdeles Grad har taget mig med blandt dem, der ikke kunde forstaae, og som der derfor intet er at forklare for. Jeg vilde ønske, at jeg havde havt mine Svar, jeg gad seet, om jeg har været saa ædelmodig, som hun bad om. Jeg er bange for, at jeg ikke har været det, for jeg var, saavidt jeg husker, meget misfornøiet med denne urokkelige Tro paa sin Ret overfor alt, hvad der ellers ansees for fornuftigt og rigtigt. Men naar jeg tænker paa hendes vemodige Skikkelse, taber jeg Lysten til at forsvare min eller nogen andens Ret. Hun var virkelig »en Undtagelse,« og maatte friste den Skjebne, der ligger for dem, der maa leve for det, der ikke kan udrettes i Forstaaelse med denne Verden.

Da hendes Broder samme Aar var død i Neapel, skriver hun: »Det er mig næsten en Beroligelse, siden vi har faaet den sidste Tidende om Vilhelm. Jeg staaer nu paa en god Fod med Døden. Det er for mig som en fast Ansættelse, han har faaet, saa man kan være tryg for hans Fremtid. Saaledes lader man dem reise — ak, det er alt meget, naar der er Een i Verden, man af al Magt

vilde holde tilbage eller klynge sig til, og følge til det fremmede Land.«

Der var to Typer i hende: en Ophelia, der med rørende Ro kunde sige: »Jeg var ude at plukke Blomster, og I troer, jeg var ene — nei, med mine Arme om min Elskedes Hals, dér hviler jeg i al Evighed.« Og en Jeanne d'Arc, der naar Hæren er splittet, griber Fanen og raaber: »Mig følger I, jeg er den eneste i al Verden, der kan føre Kongen til Rheims.«

Nu greb hun Fanen.

Da hun i Kjøbenhavn havde indrettet sig i Professorgaarden i Kannikestræde hos gamle Werlauffs, hvor hendes Venner, Louis Ussings Familie boede, udbrød Cholera, og og tog snart det Omfang, at Mennesker laa og døde i Hobevis uden at kunne finde Pleie. I Hospitalerne flygtede det kvindelige Personale, eller maatte skrabes sammen af det upaalideligste Udskud, og Lægerne var hjælpeløse. Da gik hun i al Stilhed ind paa almindeligt Hospital, den værste af alle Stadens Pesthuler, og meldte sig i Porten som den, der vilde være Gangkone. Den tilkaldte Læge saae forbauset paa hendes fine Skikkelse, hvis Præg af en Dame mindst af alt passede til den Tjeneste, og raadede hende paa det indstændigste derfra. Men hun blev ved sit, og fik Lov til at prøve derpaa.

Hun gjorde sin Tjeneste som den »der stod paa en god Fod med Døden,« og, som hun siden fortalte, Døden med dens værste Gruligheder, og det afskrækkende ved at være over og ved Nat og Dag at betjene Offrene for denne ogsaa for Sandserne saa rystende Pest, var for hende endnu ikke det værste. Nei, disse Fruentimmer, hun maatte færdes imellem, med Haanden paa al deres Gjerning, og stadig Vidne til deres Opførsel, og uden at kunne lukke Ørerne for deres Snak, det var som at være bleven Medlem af en Forbryderbande, som at være kommen til Huse i et Pøbel-Bordel. Hun maatte stikke Hovedet ud af Vinduet for ikke at høre deres værste Talemaader, og

da nogle af dem blev jagne bort, fordi de ingen Ting bestilte, beskyldte de hende til Afsked for at have stjaalet deres Sager.

Forinden hun gik til denne Post, havde hun opgjort sit Bo. Det var i Juli Maaned, at hun skrev:

»Kjæreste gode Johannes! Jeg skulde i Seng, men jeg synes, jeg maa skrive et Par Ord til dig først. Du regner mig det jo ikke til det Onde, at jeg har tøvet saa længe med at besvare dit sidste Brev. Du maa troe, det er ikke nogen Mangel af Paaskjønnelse. Jeg takker dig af Hjærtet derfor, og for al din Venlighed fra Moders Tid og indtil nu. Du maa ikke lee, men jeg har i Aften beskjæftiget mig med at bringe mine Sager i Orden. Jeg har ikke mindste Smule Dødsanelse, men vi er jo alle Mennesker, især i Choleratiden. Imorgen vil jeg see at lægge mine Papirer tilrette, som det i en Hast lader sig gjøre, og, ikke sandt! skulde jeg gaae bort, saa tager du dig jo nok af Sagen, som om det var din egen, men med det samme Hensyn til hvorledes jeg i Enkelthederne ønsker det, som om det var mig selv, der endnu var derved. Jeg skal lægge en Optegnelse paa hvad der for mig er vigtigt at see iagttaget ved de øvrige Papirer. Desværre er der noget ufuldendt og noget kun paabegyndt, som jeg saa inderlig gjerne vilde havt færdigt. Men jeg har aldrig været Herre over at gjøre og ikke gjøre, jeg maa lade det staae hen, som det kan falde sig. Lee kun af mig, kjære Johannes, men jeg har nu saadan en Idee. Jeg har altid tænkt mig som en Slags Sandsynlighed — nei, som det, jeg egentlig troede, vilde skee, at medens jeg levede, vilde det saadan trække hen, og intet af mit videre blive agtet, fordi jeg dog ikke rigtig kunde taale nogen Slags Udmærkelse, men efter min Død vilde det blive anderledes. Du seer, at jeg forstaaer at indrette det godt for mig selv. Jeg har endogsaa tænkt, at det vilde indbringe en Del Penge, og efterhaanden blive en lille Arv for mine Søstre. Og i Aften forekommer dette mig sandsynligere,

end nogensinde. Ogsaa i denne Henseende har jeg mine egne Ønsker, som du jo nok vil sørge for, bliver fulgte. Dog vil jeg ikke nærmere omtale det her, men lægge det ved mine øvrige Papirer i mit Messingskrin. Dersom jeg skulde døe, vil det blive sendt til dig. Indholdet tager du jo nok i Forvaring eller besørger det efter Adressen, og Skrinet beder jeg dig beholde som en Erindring.

Saa veed jeg virkelig ikke mere, uden at jeg beder dig at hilse Amalie og Edle saa meget, og bede dig selv bære lidt over med mig. Du skal have al din mulige Frihed til at gjøre dig lystig over mig, dersom jeg ikke døer, al den fuldkomneste Ret til med stille Stemme at tale om sære Forudanelser, dersom jeg virkelig gaaer bort — Skade, du ikke er Mystiker. Men Sagen er, at Du i begge Tilfælde vilde irre lidt i din Opfatning eller Fremstilling, thi jeg er hverken latterlig, det jeg veed, eller høitidelig, men et reelt fornuftigt Menneske, som gjerne vil have Redelighed paa sine Sager. Gamle Anes Logerende, som er Naalemagersvend, har gjort det samme angaaende sit Værktøi. Idag var det protocolleret, og om sex Uger skal det thinglæses. Seer du det, slet saamange Ophævelser gjør jeg ikke.

Lev nu ret vel, kjæreste Johannes! Dersom jeg doer, da tænk undertiden paa gamle Dage, da jeg erhvervede meget af hvad jeg siden gjorde Brug af, og hils Andreas Lunddahl paa det hjærteligste.

Din hengivne Veninde Ilia Fibiger.«

Hun siger intet om hvad hun havde for, men ad anden Vei erfoer vi det snart.

Da Pesten havde udraset, og hendes Hjælp ikke længer var fornøden, forlod hun Hospitalet og vendte tilbage igjen til sine Venner i Kannikestræde. Men som »en lyssky Fugl« — som hun iovrigt ikke var uden i Indbildningen — befandt hun sig ikke vel i det daglige Liv. Hun trængte til en Valplads, hvor hun kunde sætte Livet

paa at blive tro mod det Høieste. I November (1853) skriver hun:

»Jeg er saa lidt, saa lidt skikket til at have noget med denne Verden at gjøre anderledes end ganske stille inden lukkede Døre. Al Ting skræmmer mig. Bare Fru Fog (hendes Broder Axels Svigermoder) idag begyndte en Tale om, at jeg havde sagt, at der var fugtigt hos Mathilde — jeg forsikkrer dig, det var som min sidste Time var slaaet. Et Hav af Snak, nei af veltalende Ord væltede sig frem for mig, det var som jeg ufeilbarlig maatte gaae til Bunds og finde min Død i de brusende Bølger. Jeg var fortabt, jeg gav strax complet tabt med den Undskyldning, at jeg havde forvexlet Fugtighed og Kakkelovnsos, at der var meget deiligt, og at de endelig maatte lade mig være. Saaledes ogsaa hos Minona (Fru Ussing). Hun overfusede mig aldrig med Ord og Taler, men jeg kunde dog gaae i den forunderligste Angst for at gjøre noget galt eller ikke tilpas. Ja, jeg slog da ogsaa en Flaske Vin itu og en lille Lyseplade — nei, saa troer jeg dog ikke, der var mere.«

Dette var nu en Særhed eller, om man vil, en Svaghed hos hende, at hun renommerede en Del med sin Udygtighed til huslig Gjerning, og unegtelig var den saaledes, at man kunde frygte for at give hende noget i Hænderne, det gik galt. Hun behagede sig noget deri som Genialitet. Naar hun dog ligefuldt paatog sig Ting, hvortil der hørte den høieste Grad af praktisk Forstand og og husmoderlig Dygtighed, antager jeg, at hun forligede det med sin sædvanlige Sætning, at den Overlegne, den Dygtigste og den Enfoldige, den Udygtige havde ligemeget hendes Agtelse. Er man den Udygtige, gjør man i dybeste Ydmyghed, hvad der skal gjøres. Ganske vist sandt, naar man er nødt til at gjøre det, men at paatage sig det for at udrette et Storværk, er dog noget andet. Denne Dristighed i Ydmyghed fik desværre meget tragisk Betydning

for hendes Liv, den gjorde hendes sidste Anstrengelser frugtesløse og hendes Livs Afslutning sørgelig.

Nu blev hun altsaa Vaagekone, som hun kalder det, det vil sige, at da hun havde ønsket at fortsætte sin Hospitalstjeneste, og man fandt, der vel kunde være Brug for en dannet og samvittighedsfuld Kvinde til at have Opsigt med den hidtil ukontrollerede Nattetjeneste, havde man oprettet en saadan Post for hende. Hun fik en god Bolig paa Frederiks Hospital og indrettede sig hyggelig nok, vidste ogsaa at skaffe sig Tid til sine med vanlig Iver drevne aandelige Sysler, kun Skade, at hun nødvendigvis skulde gaae til denne i sig selv fornuftige og hæderlige Virksomhed med sin sædvanlige Egenskab, den »ikke at vide, om hun var sindssvag.« Derom skriver hun:

»Jeg har faaet min Instrux for Hospitalet, og det eneste jeg kan sige, er at de kanskee kunde lede hele Landet rundt og ikke finde En, der passede mindre til den Post end jeg — blandt skikkelige Folk da. Jeg skal see efter alle mulige Ting lige indtil Vaagekonernes Strømper, paasee »at de omgaaes forsigtig med Ild og Lys, handle sparsommelig med Tørv og Trækul, at Kjedler og andet behandles med Skaansomhed, at Patienternes The og Sukker ikke formindskes,« og Gud veed, hvad andet. Alt dette var dog muligt — det vil sige, ikke for mig. Men den sidste Passus er næsten uudgrundelig. Jeg skal nemlig udtrykkelig være der »hele Natten« fra halvti til Morgen, og desforuden »komme der« flere Gange ogsaa om Natten. Jeg forsikkrer dig, da jeg læste det, havde jeg en Følelse, som om jeg hellere vilde være en af de Sindssvage, jeg skal passe paa, at Vaagekonen ikke »slaaer eller paa anden Maade molesterer,« end jeg vil være saadan en Politibetjent af Overvaagekone. Med Medicinen skal jeg ogsaa paasee alt det, som jeg slet ikke kan vide og ikke forstaaer. Regn nu dertil, at Mathilde baade aandelig og legemlig er næsten ødelagt af Hede, at jeg er overlæsset af Arbeide, og saa uskikket til at ordne mine

egne Sager at jeg næsten ikke veed anden Udvei end at sætte mig paa min Skammel med Hænderne i Skjødet og lade fem være lige, til Fremmede forbarme sig over mig — eller til Flyttekarlene kommer og læsse mit Tøi og mig selv hulter til bulter paa Børen og bære os hen paa Hospitalet — regn det sammen, om du ellers kan regne i den Slags benævnte Tal, saa kan du tænke, at jeg er just ikke saameget lystig. Ja, hver har sit, den ene Sorg og den anden Bedrøvelse. Men et Par hundrede Aars Søvn kan gjøre godt for begge Dele.»

Imidlertid gik det altsammen, hun holdt ret godt tilfreds ud i denne ganske vist besværlige Stilling i hele sex Aar, og hendes Virksomhed har upaatvivlelig været til Velsignelse. Naar hun med sine lydløse Skridt og i sin Yndlingsdragt, hvid Kjole og et fint Kniplingsklæde over Hovedet svævede gjennem Sygestuerne i stille Nattetimer, og snart sætte sig hos en, snart hos en anden Patient, og lagde sin Haand paa den Febersyges Pande og talte kjærlige Ord til den, der laa i Pine, har jeg hørt yttre af Folk, der selv havde nydt godt deraf, at det var dem, som om Gud havde sendt dem sin Trøstens Engel i de lange Nætter. Hun gjorde i Almindelighed to eller tre Runder hver Nat, og naar hun de samme lange Nætter igjennem sad i sin enlige Stue, mættede hun sin Sjæl med Kierkegaards klosterlige Visdom, og lod sin Pen løbe i Tragediens selvfølgelig uendelig subjective Repliker. Saa sov hun til om Eftermiddagen, og gik saa undertiden ud i Byen, naar Dagen hældede.

Saaledes maa jeg nu lade hende gaae til den næste Periode i hendes Liv, den endnu besværligere, der begyndte efterat jeg var forflyttet til Kjøbenhavn. Men siden jeg er ved Familien, vil jeg fortsætte med mine Tanker om hendes yngste Søster Mathilde.

Ikke saa smuk hverken af Ansigt eller Bygning som Ilia, heller ikke saa betydelig en Personlighed havde hun dog den Lighed med hende, at hun vaklende mellem Ube-

hjælpsomhed i Livet og uimodstaaelig Trang til aandeligt Storværk, gav Stød til mere end hun selv magtede, og kunde ligesom Søsteren, naar den geniale Virksomhed slog hende feil, finde sig i et fattigt Liv og jævn Syssel. Men iøvrigt var der stor Forskjel paa dem. For Ilia var det Hovedsagen at være noget, som har evig Betydning for Gud og Mennesker. Poesiens Væsen var for hende ærlig Følelse, Kunstens Fordringer kom først i anden Række. Hos Mathilde var Formen Hovedsagen; hvad hun opnaaede skyldtes hendes glimrende Stil. Deri havde hun en mærkværdig Styrke, ethvert lille Brev var at læse som et Kunstværk ikke blot for Sprogets Skyld, men for det Væld af skjønne Følelser hun kunde udøse deri. Men større Indhold var der ikke just i hende, hverken af Ideer eller af Sands for Livets Begivenheder og raadende Personligheder. Da hun havde afleveret sine nærmeste Omgivelser og sine kritiske ikke meget omfangsrige Tanker, var hun i Virkeligheden færdig.

Mod havde hun nok af, og den dristige Optræden af en saa ung Pige er aabenbart det, der mest har moret Heiberg, da han blev hendes Impressario. Ogsaa havde hun et ganske godt Greb paa at ledsage sine spillende, dristige og, om det behøvedes, naivt tilslørede Repliker med Øiekast, der indeholdt, eller i alt Fald kunde tydes som de indeholdt en noget mere personlig Ild end den litterære Begeistrings. Og som æsthetisk Autoritet savnede Heiberg ingenlunde Smag for den Slags Kunstnydelse. Da saa hendes første Bog blev baaren frem af hans Fortale og af den overlegne Virkning Dommen i hans Kreds endnu havde, naaede hun strax, som min Ven Vilhelm Holm skrev: »en aldeles herostratisk Berømmelse, alle Mennesker tale om hende.. Ministerkriser, Executionstropper, Regjeringscommisærer formaae intet mod hende. Du skulde høre Conversationen i en Kreds af kjøbenhavnske Damer — stakkels Pige, og dog vil hun hæve dem til Ideen og et

ideelt platonisk Ægteskab. Hun er alt udsolgt og udkommer i andet Oplag.« Det var i Vintren 1850 til 51.

Alle de Breve jeg fik var fulde af hende. Fru Roed, som ogsaa var et æsthetisk Centrum, skrev: »Vi drøfte to modsatte Vidundre: Sibberns venlige Bog (anden Del af Gabrieles Breve), og den berømte Amazone Clara Raphael, som har erobret den høie Fortjeneste at aabne Slusen for den Strøm, der suser os om Ørerne, Kvindernes Opdragelse.«

Larmen forøgedes ved at den traf sammen med den over Spandets Forslag om borgerlig Vielse, en Sag, der i den Grad opbragte alle gode Christne, at de mindre gode, som maa opfinde det Slagord, der altid hører til en Hovedstad, tog sig for at sige Spandet gale mig istedetfor Fanden gale mig.

En af dem, der stemte haardest mod Slusernes Aabning, var min altid conservative Ven B. J. Fog. Han udøste bestandig sit Hjærte for mig i lange Breve, og om min nysudsprungne Cousine finder jeg den for ham eiendommelige Udtalelse:

»Hun mangler ikke Familiens begavede Aand, men jeg troer ikke, hun er i Familie med dit Hjærte. Stakkels Clara Raphael! Det maa være forskrækkeligt at være forelsket i Ideen. Ja, i vor Ungdom talte man meget om de Ting, og jeg veed ogsaa af Erfaring, hvad det er for en ulykkelig Kjærlighed. Det er en ny Tantalus, Vandet staaer klart og læskende og kvægende op til Læberne, Frugterne hænger smilende og søde foran Øinene, og Vandet er til at drikke, Frugterne til at spise, de trække sig ikke tilbage, men Tantalus's Læber ere for stolte til at bøie sig mod Vandspeilet, Haanden for fornem til at række efter Frugterne, fordi man eengang har faaet det Indfald, at der først er Vand paa Bunden af Vandet, og Frugter der, hvor Livstræets Frugter høre op. Ak, jeg maa laane af mine Hedninger: Quod petis, hic est. Stakkels Pige! Det er en grusom Skjæbne, jeg kan have

Medlidenhed med hende, jeg der forlængst har tilgivet vor Herre, ikke blot at han har skabt Ænderne i Gadekjæret, men endog, at han har skabt Mennesker i Verden.« — Dette er forsaavidt ganske sandt, men det gaaer dermed som med mange af Fogs Betragtninger, at det kan bruges om alt hvad Nyt, Mennesker vil have frem i Verden. Man kan blive ved det Gamle og beundre og elske det, men man maa ikke fortænke Mennesker i, at det undertiden kan falde dem ind, at der kan gjøres et Skridt fremad.

Endelig ogsaa en Udtalelse fra »den af Publicum mindre fine Portion.« Den tager Sagen hverken æsthetisk eller filosofisk, men ømmer sig under de Hug, den faaer, og det er menneskeligt. Vor Farbroder Christian, Forpagteren paa Lolland skriver.

»Mathilde tilbragte et Aar eller lidt længere en halv Mil herfra os hos en meget agtværdig Skovriderfamilie. Hun blev optaget med al mulig Godhed og Velvillie i enhver Familie hvor Leilighed tilbød hende Adgang. At det samme var Tilfældet her i Huset, behøver jeg ikke at sige dig. Kort efter hendes Afreise her fra udkom Clara Raphael, hvori ikke alene vi, men de fleste, i hvis Hus hun havde været, faaer sit Testimonium paa graat Papir. Vi der kjendte Forholdene, kunde strax gjenkjende de Historier, hvoraf de fleste ere fortalte eller givne forud til Bedste her i Huset. Hun vil næppe blive vel modtaget her i Egnen mere.«

Ogsaa han havde Ret. Ganske vist maa man lade unge Forfattere have Lov til og det kan da hænde ældre med, at tage deres Modeller fra deres nærmeste Omgivelser. Karl Gjellerup beskrev ogsaa vor Præstegaard i sin første Novelle og det morede mig at finde mig selv kommende ind i Dagligstuen, naar Lysene blev tændte, med en buddistisk Foliant under Armen, og sætte min Pibe i Krogen, for først at ryge den, naar Damerne var

gaaede i Seng. Men det kommer an paa, med hvad Hjærtelag Modellerne sees. Forpagtergaarden paa Lolland havde været Mathildes og hendes Sødskendes andet Hjem fra deres Barndom, og deres Farbroder og Moster der havde gjort nok saa meget for dem som deres egne Forældre. Der hører da mere end almindelig Hensynsløshed til at offre dem paa sin skarpe Satires Alter. Men det var nu disse Søskenes Egenhed, at det var dem i Kjødet baaret at see dybt ned paa deres landlige Slægtninge. Og saa var det den heibergske Periodes Program, at alle, hvem det ikke var lykkedes at bestige Aandrighedens høie Hest, hørte kun hen under Dyrehavsbakkens Publikum. Men Perioden var allerede saa temmelig vunden til Ende, derfor lod Recensenterne hende ogsaa haardt nok vide, at siden hun raabte saa høit paa Ideen, burde hun ikke seet feil ad, at en dygtig Landmand, som dertil er en kjærlig og from Sjæl, lever ogsaa for Ideen.

Ilia havde ogsaa sine Storhedstanker, men hun var ikke paa den Maade forfængelig. Jeg troer, det var ærligt ment, naar hun skrev om sin Æventyrbog: »Denne lille Bog sender jeg dig i sin simple Hverdagskjole, da den kun er til at gjemme hen. Jeg beder dig at tage venlig imod den, og see den med lidt bedre Øine end jeg, som virkelig ikke ret kan taale at see den trykt. Det er underligt, det gaaer mig i eet og alt stik modsat Mathilde, som altid har Clara Raphael liggende paa Bordet.«

Efter at hun havde forladt almindelig Hospital flyttede hun sammen med sin Søster. »Jeg er lidt bekvemt derved, skriver hun, men det gaaer vel nok. Mathilde er til daglig Brug det nøisomste Menneske af Verden.« Det var hun ogsaa, men begge Søstre havde den Egenskab, at de ikke kunde udholde at boe sammen med andre. Det skulde da heller ikke holde ud mere end den Vinter.

Mathildes andre Bøger skal jeg ikke have nogen Mening om, da jeg ikke erindrer at have læst dem. »Et Besøg« var Ussing ret tilfreds med, men »Minona« kaldte

han noget ynkeligt Vrøvl. Hun havde ingen Glæde mere af Forfatterskabet. Ved sin første Bog havde hun kunnet bære, hvad Satire der faldt af, da den gjorde saa stor Opsigt. Men da Heiberg, som ingen Sands havde for Kvindens Emancipation, havde opgivet hende, og hun under Corsarkritikens Behandling var bleven en parodisk Figur, som med vanlig Grovhed maatte paa Bræderne i Studenterkomedien, sank hendes Mod sammen, hvad Poesien angaaer. Som hun dog virkelig har givet det første og stærkeste Stød til hvad der nu kaldes Kvindesagen, samlede alle begeistrede Kvinder sig om hende, og foruden hendes virkelig glimrende Brevvexling*), har hun af og til siden ladet »Ideen« komme til Orde i deres Blade.

Siden har hun havt en tung Skjebne. Hun maatte tage til sin første Gjerning for at underholde sig, og var flere Steder Lærerinde. Men det var vanskeligt, hun var bleven en altfor offentlig og pikant Person. Hvor hun kom frem, blev hun farlig for Mændene og ubehagelig for Husmødrene, hvad hun selv ikke havde noget imod, det gav Livet mere Indhold. Da der af den Grund var opstaaet noget Misforhold i jydske Præstefamilier, leiede hun sig en Bondestue i en øde Egn, og da hun ikke kunde holde længer ud der, drog hun til Kjøbenhavn forat uddanne sig til en lærdere Lærerinde. Der faldt hun i 1857 i en ondartet Feber, og medens hun gjennemgik denne paa Frederiks Hospital under sin Søsters Pleie, fattede hun en sværmerisk Kjærlighed til Overlægen, siden Ministeren Fenger, som ogsaa var Ilias Ven. Han viste hende en særdeles Godhed og var siden altid hendes Patron. Trængte hun til noget, bragte han hende det, en Paraply, et Uhr eller ogsaa blot Smaating til behagelig Erindring. Det morede da os andre at see hende altid bære disse Gjenstande hos sig, kysse dem og med et Suk: Det er

*) Nu udgiven af hendes Broderdatter Margrete.

Fengers! vendte Øinene mod Himlen. Hun havde allerede nu en gammel Jomfrus Manerer.

Samtidig med hendes Sygdom laa ogsaa Amalie dødssyg til ud paa Vinteren. Hun kjendte endnu ikke Mathilde personlig, men i sin lidende Tilstand tænkte hun meget paa, hvor hjemløs hun var, havde endog en drømmeagtig Indskydelse om, at hun skulde gjøre noget for hende. Hun bad hende derfor om, at komme over til os. Saa tilbragte hun Sommeren (1858) i Haderslev, kom sig godt, og syntes at befinde sig vel hos os, men forlod os dog i Efteraaret, nedsatte sig igjen i Kjøbenhavn og nærede sig meget smaat af noget Oversætterarbeide. Saa blev hun efter Fengers Raad og ved hans Hjælp Telegrafist, og var den første Kvinde, der fik en saadan Embedsstilling (1863). Hun var ansat ved flere Stationer, Haderslev, Nysted, Helsingør og tilsidst Aarhus, hvor hun i Juni 1872 døde af en Brystbetændelse, 42 Aar gammel. Heller ikke der havde hun dog kunnet undgaa at komme i sværmerisk Forhold til en Telegrafist af Amalies Fætterskab, vistnok et ganske uskyldigt Forhold, men hun var nu eengang af romantisk Tilbøielighed, og Jakob Stenstrups Hjærte var som hans Søskenes af noget vulkansk Natur. Han døde og hun lod sig lukke ind i Gravkapellet, hvor man fandt hende knælende ved hans Kiste. Jeg har derom to meget lidenskabelige Breve fra hende. Men naar hun udbryder: »Jeg kan ikke udholde det længere, naar min Vei skal gaae over Lig!« bliver man dog ikke klogere paa Forholdet mellem dem. Aaret efter fulgte hun ham i Døden.

Ualmindelig var hun som hele Slægten, og blev en Stridens Gjenstand, men der var ikke Ondt i hende, meget mere baade alvorlig Sandhed og dybt Hjærtelag. Af sin inderste Sjæl stræbte hun altid mod Ideen, som hun kaldte det, hvorved hun vel nærmest forstod et betydningsfuldt Liv, ophøiede Tanker og sværmeriske Følelser, men tog dog ogsaa Alvor og Redelighed i ethvert Forhold med. Derfor var hun ogsaa meget samvittighedsfuld i

sin tarvelige praktiske Syssel, og tjente agtværdig sit Brød, da hun ikke længer kunde straale som Geni. Mig og min Hustru var hun en trofast Veninde, og tog meget smukt og selvfornegtende imod det, naar Amalie gav hende en Mindelse om ikke at lade sine smaa erotiske Anliggender gaae for vidt.

FEMTE KAPITEL.

KIRKELIGT.

Paa et Præstemøde i Aabenraa, St. Hansdag 1855, hvor vor Psalmebog med al ønskelig Nidkjærhed blev forhandlet*), havde Leth anmodet mig om at prædike ved Gudstjenesten. Da jeg den Tid ikke godt kunde gjøre noget uden at strække mig adskilligt videre, end der behøvedes, skrev jeg tillige en Psalme, som jeg lod omdele i Kirken, for at hædre Festens Herre.

Saa prædikede jeg om Døberen. Dog ikke om Daaben som Indgangen til Guds Rige, men om Forsagelsen som Betingelsen for at være derinde, som den omtalte Psalme sluttede:

Nei, ned i Tvætningsvandet,
der Satans Væsen doer,
Forsagelse, ei Andet,
er Rigets snevre Dor.

Jeg fremstillede Profeten som det levende Billede af denne tunge Betingelse, som den der vel er mindre end

*) I den udeladte Begyndelse af dette Kapitel, fortaltes om de nordslesvigske Præsters forgjæves Forsøg paa at faa et Tillæg til Psalmebogen indført.

den mindste i Guds Rige, men ligefuldt er den Cherub, der vogter Indgangen; Forsagelsen staaer først i vor Bekjendelse, den kommer vi ikke udenom. Mig syntes, det var god kirkelig Orden, men det gik ikke.

Øverst i Kirken sad Grundtvigianernes Førere, og efter dem den Skare af Præster, som var vante til med Bæven see mod Grudtvigs Opdagelse. Nu at byde denne Kreds, at Loven skal et christent Menneske igjennem, dens Bud skal holdes, Loven, den man havde saa lidt Brug for, at Grundtvig sagde, Budene skulde ud af Katechismen, dette var jo ligefrem Oprør, og jeg fik visselig ingen Tak for den Dags Tjeneste.

Men for mig havde den desto mere Betydning. Det var første Gang, jeg fik Ordet om denne hellige Skikkelse og hans store Sag, den, der i det Aar mest af alt laa mig paa Hjærte. Jeg var begyndt paa min Johannes den Døber, og fik inden Aarets Udgang skrevet de tre første Handlinger. Dermed havde det endnu en anden Sammenhæng. Det var ikke fra Grundtvigs Leir, men ganske andetsteds fra, at den Aand kom, som for mig igjen løftede paa de Kunstens Vinger, der havde været saa yderlig modfalden siden mit Nederlag med min Jeremias.

Jeg havde i al den Tid, Søren Kierkegaard skrev, søgt min Aands bedste og frommeste Føde hos ham, uden at lade mig anfegte af hans underlig beregnende Fremgangsmaade. Nu var det det Aar, da hans sidste voldsomme Angreb paa alt Kirkevæsen faldt i den Grad forskrækkende over Landet, og først og fremmest over Præstestanden, at Fr. Boisen vel kunde have Ret, naar han kaldte ham den store Præstepiner. Bevægelsen i Haderslev blev saa stærk, at det kunde kaldes en aandelig Revolutionstid. Byens Redaktør forkyndte stadig i sit Blad, at Kirkens sidste Tider var komne; vor Provst pakkede ind for at gaae ud af Kirken, og en ung Skolelærer samlede hveranden Aften en vrimlende Mængde i et meget stort Lokale, og udmyntede for Almuen med profetisk Tale-

strøm Kierkegaards groveste Varer. De Troende saae forfærdede paa hinanden, de havde dog ment, at de var Christne, og de Vantroe gik i Klubben og gjorde Vittigheder om de Præster, hvis Præk man nu skulde nyde fuld Frihed for, al den Stund det var en Forbrydelse at gaae i Kirke, en Forbrydelse, man iøvrigt vidste sig godt nok fri for.

Redaktøren var Peder Christian Koch, en eiendommelig Datidens Figur; en falleret Kjøbmand, men en Mand med mange Slags Talenter. Han malede, han opfandt et nyt musikalsk System, og fremfor alt redigerede han som politisk Koryfæ og en af Stammerne for den nationale Bevægelse sit Blad Dannevirke saa aandrigt som ingen anden i den ganske Verden, seende ned paa Kjøbenhavnerne, som ikke forstode, hvad Land vi var komne til, nu ogsaa os Præster, som endnu mindre forstode den hellige Sag, som han tilligemed sine øvrige Fortrin, fremfor alle sad inde med. Han var Manden for den ægte gamle Christendom — den sønderjydske Pietisme, som i mange Maader faldt sammen med det Kierkegaardske Oprør — han havde levet med dens folkelige Profeter, og vidste, hvad Kamp mod den officielle Kirke var.

Da han nu en Dag i April 1855 var gaaet noget videre end sædvanligt i sine Angreb, idet han i sit Blad havde sagt, at Præsterne hverken kunde eller vilde røgte den Tjeneste, Herren har sat dem til, fandt jeg, at en Mand, der intet andet gjorde end at bruge store Ord, ikke burde gjøre det uimodsagt. Og da jeg just næste Dag prædikede i Provstens Kirke, og saae Koch sidde lige for mig, sluttede jeg min Tale med en ganske kraftig Udtalelse om at et Dagblad ikke burde belære Folket om, hvad det ingen Forstand har paa, og hvad der kunde skade Folket at faae at løbe med. Der var dog de Præster, der baade gjorde, hvad de kunde, og gjerne vilde gjøre mere, om Gud gav dem Naade dertil.

Jeg kunde see paa ham, at det gik ham nær, og gik derfor til ham om Eftermiddagen, og fandt ham ganske rigtig yderst opbragt. Bleg af Harme foer han op og ned ad Gulvet og raabte paa det uforsvarlige i at byde ham Sligt paa et Sted, hvor han ikke kunde svare. Jeg forklarede ham ret sagtmodig, at i den Henseende var han dog ikke forfordelt, at han i sit Blad havde et langt kraftigere Vaaben end jeg i min Prædikestol. Men forøvrigt var jeg kommen for i al Venlighed at bede ham ikke at gjøre det. Det gjorde mig inderlig Ondt, at han var vred paa mig, hans Fjende vilde jeg for ingen Pris være.

Han var imidlertid ikke let at stille tilfreds, en hidsig og stolt Mand, som han var. Han blev ved sit, at det var skammeligt at angribe ham paa et Sted, hvor han ikke kunde svare. »Nu, saa kan De jo lade mig sige min Mening i Bladet,« sagde jeg, »der har De god Leilighed til at svare.« Da han havde sundet sig noget derpaa, klarede det op for ham. Det var ikke blot det bekvemmeste, men det var ham altid det vigtigste at gjøre sit Blad saa betydningsfuldt som muligt. At faae et saadant Ordskifte ind i det, var altid noget, han havde ogsaa allerede aabnet sine Spalter for Indsigelser fra Grundtvigiansk Side. Boisen og Hagen havde ført deres Sag i hans Blad, og flere den Kierkegaardske.

At føre en Strid med ham, som der intet var kommet ud af, var derimod ikke min Mening. Da fik jeg en Tanke, som jeg har været taknemlig for som en Aandens Indskydelse, Gud gav mig. »Vi er mere enige, end De troer! sagde jeg, »De seer i mig en af de Præster, der skal føle Svøben, ganske vist kan jeg ogsaa godt behøve den. Men forresten har jeg altid været af dem, der med Bæven sidde ved Kierkegaards Fod.« — Han begyndte at ville omfavne mig. — »Lad mig nu faae Lov til at lægge Folket denne vældige Kjæmpes Sag paa Hjærtet, saaledes som jeg forstaaer den, uden at De slaaer mig ned eller

stopper Munden paa mig. Jeg kan jo fra Tid til anden skrive et Stykke og søge at lægge disse svære Dommedags Slag tilrette, saaledes at christne Mennesker kunne faae besindige Tanker om hvad det er, der skeer med os, at det dog ikke skal forstyrre dem saaledes, at de faae fortvivlede Tanker om sig selv og onde om deres Medmennesker.« Nu omfavnede han mig virkelig, og paa denne Grundvold enedes vi strax i denne Samtale om, at jeg, saavidt muligt skulde hver Uge sende ham et Stykke, der kunde læses som Indgang til Helligdagen.

Imidlertid var det heller ikke min Hensigt at indlade mig paa en saa mislig og af selve den vrede Profet saa forbudt Sag som at være hans Vaabendrager og Udlægger. Jeg har aldrig hverken havt Lyst til eller gjort mig Uleilighed for at efterspore hans mange hemmelighedsfulde Veie og kløgtig anlagte Løbegrave; dette hans Væsen ansaae jeg for at høre til hans verdslige, ikke til hans hellige Menneske. Heller ikke lagde jeg Vægt paa hans Trang til i Stormløb at omstyrte Kirken, og at tage enhver stakkels Sjæl ind i det Kammer, hvor Døren skulde holdes saa vel lukt, at ingen skulde kunne opdage, hvad man der har for med sin Gud. De Ting havde jeg saa tidt udfegtet med Ilia, at jeg vidste, man ingen Vei kommer med denne Slags Finheder. Hvad jeg vilde, var intet andet, end nu, da Sjælene var i Angst, med fornyet Alvor, men ganske ligefrem at fremlægge den gamle Sag, hvad der hører og hvad der ikke hører til et Menneskes Frelse. Om Kirken skulde staa eller falde, indlod jeg mig ikke paa, bestandig forvisset om, at den kan bygges paa mange Maader, men bliver dog ligefuldt aldrig andet end den, der nok staaer, om end Taarnene falde.

Jeg gik derfor udenom de forskjellige Partiers Sikkerhedsbreve paa deres Salighed, og fastholdt i Lighed med Kierkegaard, at der ingen Sikkerhed gives uden den inderste Menings Alvor med at gaae indad den Port, der er snever for Kjød og Blod, men aaben og let for den,

der har Guds Aand at glæde sig over. Og kom saaledes igjennem uden anden Modstand end strax efter min første Artikel en hidsig Irettesættelse for at bruge for stærke Ord fra en Præst af den gamle Skole — Johan Buntsen Koch — som jeg i Fred lod være det, det var, og adskillig Larm, som P. Chr. Zahle af og til i forresten meget veltalende Artikler gjorde, om at alt Præsteskab skulde absolut »feies ud som Spindelvæv.« Grundtvigianerne talte dertil uden Hensyn til mig deres egen Sag om deres Daabspagt, og en nidkjær Lægmand, som kom Statskirken for nær, havde Ubehagelighed med Øvrigheden.

Jeg var begyndt med dette Arbeide den 11. April (1855) og fortsatte det til Advent. Mit første Stykke, det jeg blev saa haardt angreben for af en Embedsbroder, lød saaledes:

»Det er nutildags ved adskillige Herrens Tilskikkelser »bleven en Anfegtelsens Tid for christne Folk. Det skal »nu prøves, om vi ere sikkre paa vor Tro. Jeg for min »Del haaber vistnok paa, at vi gjennem Prøvelserne skulle »renses til nye Mennesker, men ligesaa vist anseer jeg det »dog for, at vi ikke blive det, om vi ikke gjøre dobbelt »Alvor af at bekjende vor Tro for hverandre. Jeg har »derfor tænkt under ovenstaaende Titel*) hver Uge at »byde Dannevirkes Læsere et Par christelige Ord som Ind»gang til Helligdagen.

»Vor Tro »er en fast Overbevisning om det, som »ikke sees;« det Usynlige, som er evigt, skulde have »meget mere Magt over os end det Synlige, som er »timeligt. Men enhver af os veed ret vel, at vi agte »langt mere paa vore daglige Forretninger og Fornøielser »end paa vor Synd og Frelse, og det bliver til vor For»dærvelse. Var blot Straffen for vore Synder en borgerlig »Straf, skulde vi nok ræddes for den.

*) Løverdags Læsning.

»Tænke vi os for Ex., at en af os var greben paa »fersk Gjerning, og blev nu hentet af Retstjeneren og ført »langs ad Gaden, ligbleg af Angst og skjælvende som et »Espeløv baade af Angst og Skam, dertil hulkende som »et Barn, fordi vi ikke engang havde den Opreisning, at »vi led uskyldig; og Gangen nu gik til Raadstuen, hvor »Vand og Brød, Pidsk eller andet deslige ventede os, »medens vor Ære, og med den vor borgerlige Næring »eller Embedsstilling for bestandig gik i Løbet. — Ja, det »er et meget stygt Billede, men ikke styggere, langt fra »saa stygt, som naar en Sjæl i den evige Verden bliver »slæbt bort af onde Aander. Dog vil ogsaa dette skee, »som Herren siger det i Matth. 5, 25—26 og 18, 34—35. »Tænke vi os altsaa, at dette skete, og skete med rette »for det onde og bedrageriske Sind, der er i vore Tanker, »og alle de onde og løgnagtige Ord, der er i vor Mund, »og alt det Syndeskarn, enhver af os daglig vælter sig i, »og vi nu bleve førte langs ad Gaden, medens Vinduerne »vare fyldte af medlidende eller spottende Ansigter, da »skulde vi vel ræddes for vor Synd og for hvad den fører »til, mener jeg. Men tænke vi os dernæst, at en med»lidende Sjæl traadte frem, og sagde: Nei, stands! tag »mig istedetfor dette stakkels Menneske. Han har vistnok »fortjent den Straf, men jeg kan ikke udholde at see det, »jeg vil lide for ham. Og nu tog Rettens Tjenere denne »opoffrende Mand istedetfor mig, og nu blev han slæbt af»sted til samme Straf, og fik næppe Tid til at raabe til»bage til mig: Glem mig dog ikke, elsk mig blot lidt for »hvad jeg gjør for dig! Da vilde dog vel mit stridige »Hjærte blive rørt for Alvor engang, mener jeg. Men »dette er jo dog ganske det samme, som vor Frelser har »gjort for os, nøiagtig det samme; blot paa det nær, at »han endnu har gjort langt mere, som han selv siger i »Matt, 20, 28.

»Dette er vor Tro; men nu vore Gjerninger? Kunne »vi, fordi vi ere frelste af Troen, tage os det let med

»dem? Vi behøve blot at tænke os, at om vi ved den »opoffrende Mands Hjælp vare blevne frigivne paa Veien »til Raadstuen, gik hen og begik den samme Forbrydelse »igjen. Var dette da hans Mening? Var det derfor, han »havde skaffet os løsgivne? Derom taler han for Ex. i »Matth. 18, 32 fl.

»Maaskee nu En og Anden kunde finde, at dette er »en haard Tale, der ikke stemmer med Evangeliets kjærlige »Aand. Jeg mener dog, at det netop er Evangeliets lige»fremme Mening. Derfor gjør vi bedst i at tage det al»vorligt med vor Synd og Frelse.«

Jeg har anført dette Stykke som en Prøve paa, i hvad Stil jeg mente helst at kunne virke i den Retning, jeg havde foresat mig. Da nu S. Kierkegaard døde den 11. November 1855, fandt jeg det var nok, og sluttede med en Oversigt og Forklaring af hvad jeg havde ment, og med et Fred over den døde Profet. (24. November).

Det er nu saa, at Evangeliets dybestgaaende Ord er det ikke let at tage imod selv for de frommeste Christne, selvfølgelig ogsaa for mig selv. Mine hellige Venner af jævne Lægfolk vare i det Hele bedst tilfredse med mig, skjønt ogsaa de kunde yttre deres Misfornøielse over, at jeg ikke talte i deres Tone. Men de stærke Ord var dem dog til Behag. I det Hele lod man mig med Fred gjøre min lille Gjerning. De der var forfærdede over Kierkegaard, læste sig til bedre Klarhed, og det var jo dem, jeg nærmest skrev for; og de der lige til Kirkens Omvæltning fulgte ham, lod mig være den lille Mand, der ikke mægtede mere end han gjorde. Jeg fik mange af de mest modsatte Yttringer om Stemningen, baade mundtlige og skriftlige — en af dem sluttede med: »Luk De Deres Kirkedør og skriv udenpaa: Her vrøvles ikke mere af J. Fibiger, Sjælemyrder.« — men jeg havde foresat mig intet Hensyn at tage dertil. Embedsbrødrene af den gamle Skole vare vistnok meget misfornøiede, da de ikke kunde see det anderledes end en Fordømmelse af deres Færd.

Endogsaa en af mine kjæreste Venner, Præsten i Moltrup, Hertel, den fromme redelige og kjærlige Sjæl, varm Fædrelandsven og slesvigsk Fører, gik saa vidt, at han sagde, hvad jeg skrev, var ikke af Gud, men af Djævelen og gjorde Mennesker fortvivlede. Men det var heldigvis til Redactøren, han havde sagt det, ikke til mig, saa jeg behøvede ikke at høre det.

Hvad der derimod var mig det sværeste, var hvorledes det vilde blive optaget af dem, jeg mindst af alle vilde fjernes fra, de Elskede derhjemme. Min tro Hustru behøvede jeg nu ikke at frygte for. Med sin rige Aand og sit store Hjærte har hun altid fulgt mig, naar det kunde lykkes mig at gjøre noget, der duer. Er hun ikke med, maa jeg sande, at det ikke duer. Saaledes ogsaa med dette. Ogsaa Søster Edle var altid hjemme i alt, hvad christeligt er; og de andre gjemte helst paa deres Følelser. Men der var endnu een, hende det allermest kom mig an paa, min Moder. Hun vilde altid det inderligste og høieste med mig, men nu fik hun en svær Strid i sin Sjæl. Hun tilhørte en anden Tid, og havde havt sit Livs Støtte i andre christelige Toner, dem hun da endelig ogsaa kunde finde i Evangeliet, det er rigt nok dertil. Nu skete det, hvad hun tidtnok havde frygtet, at jeg fjernede mig fra hende, dette kunde hun ikke udholde.

»Ak, Johannes! skriver hun: Du har kastet et Bjerg imellem os, men vi maa see at nærme os hinanden. Vore Veie maa ikke være adskilte. Kjærlighedens Gud vil bære over med os begge, hvor vi ere faret vild.«

Det var iøvrig, som Moder sagde, at de rigtige Hellige var ikke meget at stole paa, de var og blev aandløse. De kunde ikke paa nogen Maade finde sig i, at jeg ikke fordømte Dands, Skuespil osv, og ikke mere indskjærpede Sabbathen. Og jeg kunde ikke finde mig i den usande Lovtjeneste. Jeg vidste saa klart som noget, at jeg tilhørte den modsatte Leir. Det vilde være ligesaa

dumt for mig at forsøge paa at blive Pietist, som det nu vilde være at give mig til at være Venstre-Bonde. —

Ogsaa med Kirkens synlige Smykke havde jeg i disse Aaringer en Del at skaffe. Det var den Side af mit Væsen, som efter mine hellige Venners Mening var af den syndige Verden, og efter Kierkegaards Mening hørte til Forbrydelserne, mit æsthetiske Selv, som skaffede mig den Ære og det Besvær at blive benyttet dertil.

Paa Kunstvenners Anmodning havde jeg allerede ved den altid over al Maade velvillige Conferentsraad Holms Hjælp skaffet Byen en smuk Udstilling af en vigtig Samling Gibsafstøbninger fra Thorvaldsens Musæum i fuld Størrelse og ellers meget vanskelige at faae.

Min anden Deltagelse i disse Sager var at skaffe Alterbilleder til de nye Kirker. Det blev en lang Historie. Jeg havde imidlertid i min Ven Roed baade en paalidelig Kunstner, en praktisk og en kirkelig Mand at henvende mig til, hvorfor Sagen mærkværdig nok virkelig kom til en god Ende, idet jeg allerede 1855 fik Lov til at bestille tre store Alterbilleder hos Roed til god anstændig Pris, som han endog paa sin sindige Maade efterhaanden fik betydelig forhøiet. Kunstneren var tilfreds, han fik lang Tids Arbeide, og jeg havde den Glæde i den Anledning at see den kjære Ven flere Gange hos os, naar han skulde tage Pladsen til sine Billeder i Øiesyn. Saaledes blev efterhaanden Øddis, Thyrstrup og Stenderup Kirker forsynede med virkelig betydelige Kunstværker, og da det af dem, der gjorde mest Lykke, Ecce homo, blev malet to Gange, tillige Sommersted Kirke.

For mig var det skjønne Aar, jeg fik saa meget udrettet. Men ogsaa overordentlig svære. Foruden mit Skolearbeide og mine stærke Anstrengelser til Bedste for min Døber, som jeg ikke gjerne forsømte nogen Dag, havde jeg et mangengang overvældende Besvær med Sjælesorg. Jeg var saa anstrengt, at jeg virkelig var meget nær ved at segne under Byrden. Mit Helbred var yderst

svækket, ofte ligesaa meget som før jeg blev gift; og ingen maatte vide det. Det klæder en Præst ilde at tale om selv at være syg, det er jo de andre, der er det. Jeg fik da heller ikke Lov til at være det. Engang jeg meldte mig syg ved et Convent, fik jeg mange Skjænd, og man vedtog i den Anledning, at den der udeblev blev mulkteret.

Mine Embedsbrødre forlangte bestandig min Hjælp i deres Kirker, og det var mig en christelig Æressag aldrig at sige Nei. I Vintren til 1855 maatte jeg under Vacancen i Gammel Haderslev besørge Confirmandundervisningen med tilhørende Confirmation. En Del af Sommeren 1856 og hele 1858 maatte jeg alene bestyre dette Embede, medens Kofoed-Hansen sad i Sjælland og betænkte sig paa, om han under sine Kierkegaardske Anfegtelser turde vende tilbage til sit Præstedømme. Saa var der Forfald paa Landet. Tre Præster, Ludvig Møller i Starup, og efter hans Død hans Efterfølger Tolderlund og Egede Glahn i Sommersted havde efter hinanden længere Sygdomme, og hvem skulde gjøre deres Arbeide uden jeg? Eller der var intet Forfald, blot de ønskede en Fridag eller en Høitidsdag, jeg var ogsaa deres Skriftefader.

Ogsaa i Byen var der kun altfor meget at gjøre. Den Sommerske*) Bevægelse vilde ikke lette sig, og alle de stakkels Almuesfolk, som han havde skræmmet fra Kirken, men dog ikke kunde undvære den, søgte til mig. I langsommelige Samtaler maatte jeg Dag ud og Dag ind gjennemgaa deres sværmeriske og dybt rystede Tanker med dem, og jeg behøvede i Sandhed al den Sagtmodighed og Besindighed, jeg kunde opdrive, for ikke at skaie ud hverken af Utaalmodighed eller Fortvivlelse over den

*) En antikirkelig hellig Bevægelse (Karikatur af den Kierkegaardske) reist af den føromtalte Skolelærer Mogens Sommer, hvis Personlighed Manuscriptet helliger en halv Snes Sider, som desværre maatte gaa ud. U. Anm.

daarlige Hjælp vore kolde Kirker i Virkeligheden bød dem, hvorover jeg da selv var mismodig nok. Man kunde let nok sige: hold en rigtig bevæget Gudstjeneste! Men naar der ingen kom i Kirke?

Da der saaledes var rigelig Anledning til at erfare, at det oversteg mine Kræfter paa eengang at være Præst og Overlærer i den høie Lærdom, henrykt Digter og flittig Videnskabsmand, aandrig Selskabsmand og kjærlig Ægtemand, og at det navnlig truede stærkt med at gaae ud over det sidste, som dog var den første Pligt, gav jeg efter for Hustrus og Families Raad, og søgte af og til Præsteembeder baade i Slesvig og Kongeriget. Men jeg var kommen frem i en Tid, da der var stort Overflod paa geistlige Ansøgere, og da mine Indtægter allerede var ganske gode, henved 2000 Rdl., var en rigeligere Stilling endnu ikke at opnaae, og en ringere vilde jeg ikke have, ihukommende, hvad Kierkegaard saa smukt havde indskjærpet, da han kaldte Præsterne de jævnt avancerende. Hvilket jeg udlagde derhen, at en Præst skylder sin Hustru og sin Familie at have et smukt og gjæstfrit Hjem, og naar han tillige er benaadet med at være Æsthetiker, skal han ikke kaste Skylden paa sin Hustru; han skylder, efter selve Kierkegaards Exempel, ogsaa sig selv det. Alt naturligvis efter at »Indrømmelsen« er gjort. Eller om man vil have en bedre christelig Grund: jeg har en ganske god Erfaring i, hvor kvalfuldt det er, ikke at have noget at tage til, naar Næsten trænger. Jeg selv har været fattig nok i mine Dage, men jeg duer ikke til at forlange det af andre. Jeg seer af Breve, at jeg i den Tid maatte forstrække Broder Caspar med 600 Rdl. — Vi blev altsaa endnu nogle Aar, hvor vi var, indtil jeg blev sat ind i en Stilling, jeg mindst duede til, en Guds Prøvelse, som jeg ikke bestod.

ELLEVTE KAPITEL.

SLUTNING AF LIVET I HADERSLEV.

Under alle disse aandelige Brydninger glædede jeg mig dobbelt over at have Freden inden Døre. Som jeg havde vidst fra den første Dag jeg kom ind i deres Kreds, havde jeg foruden min mærkelige Hustru faaet en rig Medgift i hendes Søskene. Søstrene var nu hos os, og udfyldte saa skjønt som dette kan gjøres den Tomhed, et barnløst Hjem ellers maa friste. De gjorde det som gode Engle efter det kjærlige og trofaste Sind, som er dem eget. Aldrig mindes jeg at have hørt et haardt Ord af dem, aldrig seet saameget som en uvenlig Mine, saa meget end mit ustyrlige Væsen kunde opfordre dertil. Jeg begriber ikke, hvorledes det er muligt at forene en saa uafbrudt Venlighed med en saa fuldkommen Troskab mod Sandheden. Af Brødrene har Vilhelm samme fredelige Væsen, men Olaf ligner mere Amalie.

Edle havde sin indre Historie. Men hvor stærk en Lidenskab hun end havde at brydes med, naar hun sad taus, og hvor bittre Taarer hun end kan have fældet, naar hun var ene, har jeg dog aldrig seet den Styrke svigte hende, hvormed hun i Stilhed bar sin egen Byrde, og i det aabenbare bar andres; og det aabenbare var den Fred, som Kjærlighed i Gud breder over et Ansigt.

Frederikke var under Lykkens Blomsterregn. Var hun i Kjøbenhavn, blev hun forkjælet af sin Svigerfader (Conferentsraad Holm). Var hun hjemme, hvilket mest kun var om Sommeren, var der sorget for, at Elskeren saameget som muligt kunde være tilstede, og ved sit friske, veltalende og aandfulde Væsen var han Glandsen i vor Kreds.

Kun 1856 var en Fastetid. Ensomhed i Hjemmet, Edvard Holm var paa sin store Udenlandsfærd, og Brevene

udsatte for Skjæbnens Luner, hvad punktlig Ankomsttid angaaer. Det var ogsaa en kold og mørk Sommer, hvor Hjærtevarmen nok kunde behøves. Høyen besøgte os i Juni Maaned, og da vi vilde vise ham den skjønne Egn ved Thorning Mølle, sneede det. I den Sommer giftede min Broder Christian sig. Han havde efter Krigen flakket om i forskjellige militære Stillinger, medens hans Hjærte altid var bundet til vor Tante Møllers Adoptivdatter, en livlig blond jydsk Pige, vi var voxede op med som vor Cousine. Det var et haardt Slag for ham, da hun forsmaaede hans redelige Hjærte og tog den cavallermæssige Officier. Ogsaa den kjære Tante bedrøvede det, da hun i ham mindedes sin Ungdoms Elsker, vor Fader. Sorgen blev endnu større, da hendes Datter døde Aaret efter i Barselseng. Christian var dengang i Aarhus som Læge ved Dragonregimentet, og kjed af Mangel paa hjemligt Tilhold, søgte han sig noget hidsig en Brud. Den han fandt, var den nu som Forfatterinde bekjendte Fru Elfride.

Vi drog da til Aarhus for at feire hans Bryllup, og forefandt hos Elfrides Forældre, Justitsraad Møller, et lidet hyggeligt Hus, men blev ellers modtagne venligt og festligt nok. Jeg viede dem i Domkirken, og Gildet stod med behørig Pomp, forhøiet ved, at jeg fik min gamle Ven og i høi Grad samstemmende Aandsfælle, Troels Smith, ved min Side.

Vi fulgte de Nygifte til Silkeborg, hvor Christian var bleven Districtslæge. Veiret var hundsk, saa Naturnydelse var der ikke stort af. Jeg fornyede Bekjendtskabet med Hostrup, vi var jo Studenter fra samme Aar, og havde ligget paa Regentsen sammen. Men han var tilbageholdende og ordknap. Jeg syntes dog, jeg var aaben og hjærtelig nok. Chr. Richardt, som jeg forefandt hos ham, var ligedan. Jeg maa ikke have været efter deres Smag, og det er da deres Maade intet at sige, hvad vel ogsaa kan være det rigtigste, men morsomt er det ikke. Jeg synes dog, jeg forstaaer mig paa alle Retninger, men jeg

har maattet gjøre den Erfaring, at andre Retninger ikke synes om mig.

Det var et byrdefuldt Aar ogsaa i det huslige. Vor smukke Bolig i Gammel Haderslev med Have ned til Søen var bleven os opsagt, og da den nye, jeg havde leiet ved Siden af Skolen, endnu ikke var færdig, maatte vi for Vinterhalvaaret foreløbig flytte til et iøvrigt ogsaa kjønt Hus paa Naffet. Det var dobbelt Flytning, Vintren blev som de to foregaaende meget streng, jeg var vexelvis ophidset af Hede og knuget af Kulde, og Legemet havde ondt ved at holde ud. Dog foer jeg afsted i en tynd Mandarin, og jeg husker, hvor glad jeg saae mig om, da alt var stillet tilrette i den nye Bolig.

Langt værre var det, at Amalies Helbred ogsaa var meget svagt, og medførte til Tider Tungsind, det var svært for os begge at arbeide os igjennem. Jeg finder fra det Aar adskilligt i mine Optegnelser, som levende minder mig om vort dybeste Samliv. Saaledes:

»Netop som jeg havde skrevet den sidste Linie af fjerde Handling i min Døber, kom Amalie ind, og som hun desværre oftere gjør, udtalte hun sin dybe Melankoli over som barnløs intet at have at leve for, og som en aandsfraværende Mands Hustru heller ikke meget at støtte sig til. Da hun ikke følte Lindring ved min sædvanlige Trøst, blev jeg desværre heftig og skjærpede den til en Tale om afgjort at leve for Evigheden. Hun svarede mig, som Hiob kunde svare, med at afdække Sorgens umaadelige Dyb og at gaae i Rette med Gud, som var saa streng mod hende. Jeg maatte betvinge mit utidige Døber-Mod, og med Kjærlighed drage hende til det christelige Haab. Og saa velsignet en gudhengiven Kjærlighed hun har, at jeg aldrig har havt større Glæde end af den Inderlighed, hvormed hun tolkede sin Bedrovelse over sig selv, og sin Længsel efter Frelsen. Vor Aftenbon fik meget at betyde.«

Det sidste angaaer den Skik, jeg fra vort Ægteskabs Begyndelse havde indført, at hver Aften, naar vi var komne i Seng, bad jeg med hende foruden Fadervor en Bøn for os selv, vore Kjæreste, Menighed, Fædreland og Hus og Hjem. Ogsaa ved Middagsbordet havde jeg indført Bøn.

Det var atter et Dødsens Aar, dette 1857, Pest og Elendighed, og for os mærket ved, at vi begge kom i Livsfare. Med mig dog for intet at regne, kun en Smule Forskrækkelse*), men Amalie maatte lide blandt Aarets Offre.

Den stærke og tørre Hede havde gjort sin Gjerning. Blodgangssoten var udbrudt med en Styrke, som endnu overgik Jammeren i 1853. Jeg fik i Sandhed baade Hjærte og Hænder fulde af bedrøvelig Gjerning, alle de samme Scener foregik som i det tidligere Aar, og det var forsaavidt sværere som Folks Mod var meget sunket. Sygdommen var i hvert Hus, ogsaa i vort, underneden hos Værtens, og min Søsters Børn i Skolebygningen ved Siden af kom meget nær til Døden. Men jeg selv holdt mig ligesaa godt som forrige Gang, mit eget Besvær var for intet at regne. Nei, det Forfærdelige, som hang mig over Hovedet, var at Amalie, som allerede havde lidt af Overanstrængelse paa Reisen, blev svagere og svagere, og maatte sidst i October gaae til Sengs, dog ikke af Blodgangen, men af den endnu værre Tyfus, som fulgte i dens Spor.

Vor Bolig laa paa Solsiden med høie Vinduer, men snævre Stuer. Der var hedt og trangt, og eftersom Syg-

---

*) En Snestorm paa Storebelt, paa Reise til København. Skibet var lige ved at forlise. Udg. Anm.

dommen skred frem og blev farlig, blev det os tungt at skaffe den rette Pleie. Jeg havde kun Frederikke til Hjælp, Edle var i Kjøbenhavn. Vi delte Arbeidet, saagodt vi kunde, jeg vaagede den halve Nat, og hun den halve, men ingen af os var rigtig kyndige i Sygepleie. Der var svære Tanker at bære, naar jeg i Nattens Ensomhed sad i den anden Stue bag den aabne Dør og lyttede til den Syges Aandedræt. Som jeg altid er forud med mine Tanker, udmalede jeg mig til den mindste Omstændighed, hvad der vilde blive af mig, om jeg mistede min Elskede, og den Fremtid, jeg saae ind i, blev saa elendig som muligt. En skrækkelig Nat staaer uforglemmelig for mig. Det var meget varmt, og overtræt havde jeg lagt mig paa min Seng i Sygestuen, men uden at sove. Hun begyndte at stønne stærkere og raabte: »Jeg vil op! Lad mig komme ud!« Det kolde Omslag om hendes Hoved var gledet bort, og Heden var stegen. Jeg foer ned i Gaarden efter frisk koldt Vand, men da jeg kom med Spanden, sad hun henne i en Krog paa Gulvet, sammenkrøben og forvildet. Aldrig har jeg fundet mig saa hjælpeløs. Dog hjalp det kjølende noget, og jeg fik hende til lidt Ro igjen.

Jeg finder optegnet fra 10. November:

»Daglig at være omgiven af Lidende, Døende og Døde kan tilsidst forvandle den hele Jord for Ens Oine til et Lig, der fortæres. Paa mig har det dog ikke gjort den Virkning. Det bæres med hoit Mod i Gud, han maa have Æren. Nei, med mig er det ingen Ting, men min Hustru, min Elskede! Hun har nu ligget i fjorten Dage, ingen Hvile Nat eller Dag, lige forpint i Hoved som i Lemmer, og frister kun Livet ved koldt Vand og Medicin. Dog bærer hun det fromt og stille, og styrker sig indenfra ved hoie Syner. Naar jeg sidder over hende Natten igjennem, har jeg for at holde mig vaagen ved en let Beskjæftigelse taget Kuglers Arkitektur-Værk frem. Det er

ikke noget betydeligt, hvad deri findes, men naar jeg drømmer mig ind i alle disse Underværker af Kirkebygninger, bliver Verden lys for mig som saadant et himmelstræbende Chor. Hun veed det ikke, men har dog lignende Syner. Forleden blev hun ført gjennem lysskinnende Hvælvinger og ledet op til Altret ved Præstens Haand. En anden Gang steg Englen med Døbefonten fra Fruekirke i Kjøbenhavn frem ved Siden af hendes Seng, og det tyktes hende, at der var slet intet andet at tænke derved end: »Alle skulle de toes i Lammets Blod.« Idag bad hun mig dog at love hende snart at søge Forflyttelse herfra, hun kunde ikke trives i denne pestbefængte By. Det har ganske oprevet hende at være Vidne til disse Scener.«

Saaledes gik det hen indtil Jul, altid mellem Angst og Haab. Imidlertid var Edle, som var bleven opholdt hos sin Bedstemoder, der den Vinter laa paa det sidste Leie, endelig kommen, og det var os en væsentlig Støtte.

Endelig Juleaften, da vi i al Tarvelighed havde pyntet et lille Julebord, og jeg havde telegraferet efter det glædeligste af alle Mennesker, Broder Olaf, havde jeg den usigelige Trøst at kunne tage min Elskede som et Barn paa mine Arme, og bære hende ind paa Sofaen i Dagligstuen. Vemodigt nok, hun var saa let. Saaledes gik det endnu en Maanedstid, hver Dag maatte jeg lægge mine Arme ind under hende, løfte hende varsomt, og bære hende ind og lægge hende forsigtig paa Sofaen, for atter paa samme Maade at bringe hende tilbage, naar hun begyndte at blive træt. Dog saa underligt kjært at have hende paa mine Arme, og at mærke, at hun efterhaanden blev tungere. Mod Foraaret begyndte det endelig at blive ordentlig bedre. Hun kunde nu gaae, og i Sommerens Løb kom vi saa vidt, at vi igjen turde vove os paa Reise; skjøndt hendes Ben vedbleve at være svage, og som det gjerne gaaer efter saadan svær Sygdom, aldrig gjenvandt Ungdommens Lethed.

Imidlertid havde jeg fuldført mit store Værk, Johannes den Døber, og havde under Amalies Sygdom faaet det trykt. Forhandlingerne derom, Arbeidet derved, endelig endog den for mig saa afgjørende Begivenhed, at det nu traadte frem til al Verdens Bedømmelse, hvad jeg saa længe havde taust baaret hos mig selv, berørte mig langt fra saa stærkt, som naturligt var, at det maatte gjøre. Jeg vilde ikke engang kunne erindre noget af de Ting, hvis jeg ikke endnu havde de skriftlige Mindesmærker derom.

Hvad Virkning eller ikke Virkning, Bogen har gjort, har jeg, ligesom ved mine andre Bøger, ikke faaet synderligt at vide om. Hvad der har været skrevet derom, fik jeg kun flygtigt læst noget af og har forlængst glemt. Om hvorledes det gaaer mig dermed har jeg allerede talt ved Jeremias (3. B. S. 233). Jeg kan da kun afskrive, hvad jeg forefinder i mine Gjemmer fra den Tid.

Bladet »Fædrelandet« var dengang den øverste Autoritet, idetmindste for den Kreds, hvortil jeg hørte. Deri stod der en længere Recension, jeg troer af den Tids Storliterat, Clemens Petersen, som siden forsvandt og gik til Udlandet. Den var ganske anerkjendende, men forøvrigt dog saa overfladisk, at han ikke havde lagt Mærke til det tragiske Moment i Slutningen, Profetens Kamp med Døden.

Med den theologiske Verden var jeg ikke saa heldig. I evangelisk Ugeskrift stod der en ganske kort Anmeldelse, som forraadte, at Anmelderen kun havde læst Begyndelsen af Bogen. Han forkastede den aldeles, navnlig fordi Profeten var opfattet som en reflecteret, ikke som en umiddelbar Charakter. Det var nu Tidens Kunstudtryk, hvad man mente dermed var ikke tydeligt.

Theologerne toge i det Hele intet Hensyn til min Skildring, eller om de læste den, fandt de den urigtig opfattet eller anstødelig med Hensyn til Helligdommen. Det

sidste blev især gjort gjældende af stærke Christne, for hvem det altid er en Brøde at gjøre en Helligdom forstaaelig. Min kjære Cousine Ilia var den, det laa nærmest at føre deres Sag, og hun lagde ikke Fingrene imellem. Jeg har maaske allerede anført formeget af hendes Breve, men dette er saa eiendommeligt, at jeg dog finder det værdt at tilføie.

»St. Anna Hospital 21. November 1857.

Kjæreste Johannes! Skjønt jeg maa skamme mig ved at skrive dig til, saa søvnig som jeg er, vil jeg dog hellere lade staae til og gjøre det, mens jeg har Lyst. Desuden er jeg en saa daarlig Raisonneur, at jeg vist ligesaa godt kan udtrykke mig sovende som vaagende — ja, hvem veed? kanskee bedre. Lykken er Daarens Formynder, og min Skjebne har jo i visse Maader været at komme sovende til alt. Og i værste Tilfælde har jeg da noget at skyde Skylden paa. Men du maa ikke tage det for nøie med store og smaae Bogstaver og andre slige Bagateller, thi det gaar altsammen paa Slump, naar jeg er som iaften*).

Først takker jeg dig saameget for din Bog og dine venlige Breve. Bogen har jeg læst ud i Aften. Hvad jeg synes om den, veed ingen bedre end jeg, jeg veed det med den yderste Vished af Verden. Hvad jeg veed, det veed jeg, hvad jeg synes, det synes jeg, og hvad jeg gjør, det gjør jeg, og det — jeg tør nok sige det, med en Sikkerhed som faa. Men har kun to Grunde, som ret beset er een: fordi det er saadan, fordi det skal være saadan. Derfor synes jeg det, derfor gjør jeg det, det Æsthetiske. I den virkelige Verden er jeg saa stor en Stakkel som nogen. Jeg veed nok, det har forarget dig

*) Den Indgang har omtrent ethvert af hendes Breve.

før og vil sagtens ogsaa forarge dig nu. Men hvad jeg gjør i den Retning, gjør jeg i Kraft af en guddommelig Magtfuldkommenhed. En guddommelig Magtfuldkommenhed i Løierpoesien, ikke andet. Og deri har du min Hovedindvending mod din Bog. Du har taget feil, du vil tage Poesien for mere. Du feiler — Jeg, Ilia Fibiger, en af disse Løiers større Profeter, siger dig, du feiler. Poesiens Løier — deri bestaaer dens Uskyldighed. Den har ikke det mindste med Christendommen at bestille. Den er Hedenskab, skyldig eller uskyldig, alt efter som den giver sig for hvad den er, eller for hvad den skaffer af Veien. Jeg kan tale derom. Jeg har selv engang skrevet noget religiøst, ogsaa en Tragedie »ikke bestemt til Opførelse.« Netop, det var Hemmeligheden. Ikke bestemt til Opførelse, derfor skriver man det. O Søren! Søren! Søren! Du har sagt det. Det Christelige skal gjøres, det poetiske ɔ: hedensk skjønne — skrives. O, Søren! Søren! Søren! Du har sagt det. Forskjellen paa Helten og Digteren er den, at Helten er Bedriftens lykkelige Elsker, Digteren den ulykkelige. Lad gaae med Elskov, Storhed, Verdens Lykke! Hvor let fanger man ikke den som ulykkelig Elsker? Hvor gjerne var man nu ikke den lykkelige? — Men i det Religiøse har man Valget — og at vælge at være ulykkelig Elsker — o Johannes! Dog gjorde jeg det ikke dengang. Ikke af Eftertanke, men af Instinct. Det var mit Middel, det ufeilbarste af alle Midler til at skyde mig det paatrængende Christelige fra Livet. Det var 1852. Derfor er jeg heller aldrig bleven mere end jeg er. Men at jeg er dette med en vis Uskyldighed, skylder jeg det, at jeg saa fuldkommen forstaaer det selv. Jeg veed, jeg er Digter, jeg veed, jeg er kun Digter. Jeg veed, at den ringeste Vaagekone, der sover om Natten, fordi hun om Dagen ikke har havt Ro for sin husvilde Nabokone med Børn, dem hun har givet Ly af Barmhjærtighed, er mere end jeg.

Seer du, Johannes! Det er min Indvending mod din Bog, Min bestemte absolute Indvending, der rammer saa vel mit syvende som dit tredie Stykke. Mit dog mindre, forsaavidt det ikke har — tilgiv, kjæreste Johannes! — forgrebet sig paa nogen hellig Skikkelse eller noget helligt Navn. Efter min Samvittighed er dette ikke tilladt. — Dog, jeg feilede: mit Stykke rammer*) haardere, netop af denne Grund. Det ligger det almindelige, det personlige nærmest; thi det der har frembragt det, var en langt stærkere og inderligere Opfordring til mig. En Profet er en Profet, ikke directe mig eller dig.

Og veed du vel saa, at i den Grad er det æsthetisk-kritiske Element overveiende i min Natur, at hvad mit eget angaaer, da ligger det mig nærmest paa Hjærte, ikke at det er, christeligt, Synd, men at det er, æsthetisk, galt: uskjønt. Det er kun psykologisk rigtigt. Men ak, jo rigtigere, desto uskjønnere. Og Skjønheden er den ikke den skyldige Digtekunsts høieste Lov?

Jeg er kun et Fruentimmer, jeg er kun en Digter. Endnu aldrig, sagde den gamle Kritiker (Heiberg) aldrig siden Verdens Skabelse havde et Fruentimmer formaaet at være Digter i den Retning. Og han læste videre og tilføiede: Jeg maa tage mine Ord tilbage. Hvorfor er nu denne Magt mig given? Er det kun fordi jeg fuldkommen, fuldkommen fattede, at den var given; at jeg selv er intet? Nei, fordi jeg tillige fattede, at den var intet — en broget Sæbeboble, som seiler glædeligt hen gjennem Luften. Mænd! Hvor ere I Børn! Skal en Kvinde lære Eder?. Ja, det skal hun. Selv uden at sige et Ord, skal hun det. Derved at denne Magt lagdes i Kvindens Haand, fremstilledes det tydeligt, hvordan den er kun Løier. See, det forstod jeg fra først af, og kun saaledes forstod jeg det som Mulighed, at jeg kunde gjøre det, de andre havde stræbt efter, det jeg aldrig havde tænkt paa.

---

*) *Sic.* Skrivefeil for rammes? Udg. Anm.

Og saaledes haaber jeg Tilgivelse for at jeg gik den lette og grønnende Vei, ikke den trange og besværlige Sti. I Sandhed, den har været ensom og vildsom nok, hverken himmelsk eller jordisk, næsten lige langt fra Engle og Mennesker.

Gute Nacht! Gute Nacht! Schlafe wohl!

Du maa aldrig tiere skrive til mig, som om jeg var aparte christelig. I Livet og i Gjerningen har jeg ikke mere end til yderste Nødsbehov.

Din trofaste Veninde Ilia.«

Skade, at dette ikke blev bekjendtgjort til Bedste for Kvindesagen. Jeg tvivler ikke paa, at alle de, der skrive Noveller, ville flokkes om min Veninde, jublende over »den Magt, der lagdes i Kvindens Haand.«

Men atter Skade, at vistnok ogsaa de allerfleste Mænd ville give hende Ret. Jeg burde derfor helst intet have svaret, men smukt have taget mig denne Prædiken til Hjærte, og baaret min Skam i Taushed. Men da jeg er af en meddelsom Natur, kunde jeg det ikke. Jeg svarede da med den sædvanlige Undskyldning, at større Digtere end jeg havde valgt sig christne Emner, og at jeg ikke havde ment andet dermed end saa godt jeg kunde at forherlige vor Helligdom. - Men denne Tale indbragte kun mig og de større Digtere yderligere Irettesættelser.

Da jeg saaledes var paa det nærmeste sat ud baade af den synlige og usynlige Synagoge, maatte jeg søge min Trøst i hvad jeg af Behageligheder kunde høre fra mindre kirkelige Venner. Vilh. Marstrand skriver i Julen:

»Kjære Johannes! Jeg vil haabe, at dette Brev med min Lykønskning til det nye Aar maa træffe dig i en god Stund, hvori Sindet er roligt og gladt, saa at du gider slaa en lille Passiar af med os herovre, thi jeg veed jo, at din kjære Kone har været og maaskee endnu er meget syg, hvad der jo har bedrøvet os meget. Eders By har i det Hele været vel betænkt med slige Gjenvordigheder.

Men saa udstraaler der jo ogsaa af dens Mørke saa funklende Glædesblus, at man maa undre sig — ja, din Bog har interesseret mig meget, den har grebet mig med sin mægtige Alvor og dybe Poesi. For os Lægfolk har den oplyst os om den mærkelige historiske Tid, hvori Forjættelsen skulde opfyldes. Hvilken uhyre Opgave at fremstille den, og saa Johannes, som man almindelig kun tænker paa som døbende Christus, stiller du op for os som den mest storartede tragiske Heros, og som dog tilsidst selv fortvivler og tvivler om Christus er den rette. — Jeg kunde nok lide den Anmeldelse, der stod i Fædrelandet, og kan slet ikke samstemme med dem, der mene, at man ikke skal bruge Biblen til poetisk Stof; thi det veed du nok, er en yndet Sætning. Men hvordan skulde det saa gaae med alt det fortræffelige, der er malet af Bibelen. Jeg har taget fat paa din Jeremias, og læser den med megen Interesse efter at jeg har læst Johannes — og før havde jeg dog ikke Øie for den, saa at jeg aldrig havde læst ud. Prof. Høyen har talt med megen Roes om din Døber, og har forelæst en Del af den i hans Fredagsmøder, men jeg var ikke tilstede.«

Derefter taler han om Dagens Kunst; jeg tager det med, da dette Brev ikke er kommen med i Raffenbergs Samling:

»Jeg maler forskjellige Sager, hellige og profane, nordiske og italienske, ligesom Lunet byder det. Jeg har flere Holbergiana for, især et større, 5 Act af det lykkelige Skibbrud, hvor Philemon er stævnet for Reten af Magisteren, og alle Vidnerne træde op. Det er et godt Emne, da alle Holbergs Hovedfigurer der paa eengang samvirke. Caspar var her nylig og fortalte, at han ogsaa sysler med Holberg, og hans Bog skal tillige indeholde hans Levnet. Jeg har tænkt paa at tegne ham et lille Vignet til Titelbladet. Det skal forestille hvor Holberg i Rom laver sin Mad, hvad han selv morsomt fortæller. Nu er jeg tillige ifærd med at male et Portræt af Tryde

til Frue Kirke, og Fru Heiberg skal ogsaa paa Tapetet. Roed er snart færdig med sin Ecce homo, og der er meget smukt i. En Kjærlighed i Gjennemførelsen, som bøder meget paa hans sædvanlige Mangel paa Livlighed i Opfatningen. Men han maler sig altid fattig paa sine Billeder. Det er ellers magert nok, hvad dette Nordens Athen producerer af Kunst — du skulde see et Musernes Tempel, der reiser sig paa Kongens Nytorv, det er en Skandale. Og saa har den gode Cultusminister saa lidt Agtelse for Kunsten, at han gjør en Mand til Overhoved, der ikke har Anelse om Kunst. Jeg venter en skjøn Dag, at han ogsaa sættes over os. Men den værste Brøst er dog mellem Kunstens egne Dyrkere. Det maa vel ogsaa engang komme til en Krise iblandt dem, hvor alt det raadne kunde blive skaaret bort — dog, et forgjæves Ønske, thi Bunden, hvori Træet voxet, er sur.«

Efter adskillig Tale om Familien, byder han mig saa en god Tegning til Tak: »Den er af min Phantasikreds, der er af en lavere Natur, men du stiger ogsaa gjerne ned til den, ikke sandt?«

Fra Roed fik jeg et lignende Brev, tilligemed Efterretninger om de omtalte Malerier. Saadanne Udtalelser sætter jeg Pris paa. Kunstnere give sig ikke ud for at være særdeles Kjendere hverken i Poesi eller Religion eller Oldtid, men som jeg altid har fundet, at de i Virkeligheden fatte Oldtidens Digtere nok saa godt som Filologerne, og gaae til det Religiøse med en ren Følelse uhildet af Theologiens Betænkeligheder og Fordringer, saa takker jeg dem for at have gjort det samme ved min Bog.

Broder Caspar tog Sagen med sin vante Ro og sit Holbergske Humør. Da han sendte mig sin Holbergs Levned, udkommen i Foraaret 1858, skrev han en lille komisk Dialog mellem Poeten i Haderslev og Skolemesteren i Roskilde om nogle Sprogunøiagtigheder, men henholdt sig iøvrigt til en Recension i Dansk Maanedsskrift, som var tilstrækkelig anerkjendende. Tillige fik jeg

fra ham at vide, hvad jeg aldeles ikke havde tænkt paa, at blandt Kjøbenhavns Geistlighed blev min Bog opfattet som et Angreb paa Statskirken i Kierkegaardsk Aand. Fog var navnlig ilde berørt deraf, og havde vel derfor ikke takket mig for Bogen, jeg havde sendt ham. Mundtlig udtalte han sig siden derom. Nu, selvfølgelig kan Døberens Prædiken altid opfattes som et Angreb paa enhver Statskirke, ligesom vor Herre Jesu egen. Dog kan ingen Christen afvise dem. Ogsaa kan det, som jeg selv har forklaret min daværende Synsmaade, meget godt siges, at den kierkegaardske Strid havde havt nogen Indflydelse paa min Fremstilling af Profeten, og at jeg ogsaa i mit stille Sind har leet af den Tanke, at i saa Fald maatte Gamaliel være Biskop Mynster, skjønt jeg aldrig har tilladt mig at yttre det. Men ligefuldt behøvedes der hele Fogs urokkelige Tro paa det Bistaaendes Eneret til at være, forat see Digtet i det Lys. Planen til det var ældre end denne Periode, og de faae Yttringer, der haves af Profeten kunne dog ikke godt udlægges paa anden Maade end jeg — kun altfor vidtløftigt — har gjort det. Det gaaer altid saa, at om end en Tidsstemning kan give Stød til Farten, faaer dog Æmnets Mægtighed under Udførelsen en saadan Myndighed over en Forfatter, at han vel kan have Grund til at blive ærgerlig over, at et smaaligt Partistandpunkt skal gjøres gjældende mod hans Syn paa den store Sag.

Jeg havde altsaa været ret heldig med dette betydelige Foretagende. Jeg forlangte ikke bedre, og hvad Mangler der kunde være, tilskrev jeg mig selv. Det faldt mig ikke ind, at jeg skulde have overvundet alle Vanskeheder, der er dog det i Bogen, der er godt, og dette var i Grunden ogsaa indrømmet fra alle Sider. Dette gav mig Mod til strax at sætte det næste Værk paa Stabelen. Jeg vilde nu frem i en anden Retning.

Jeg længtes efter den hjemlige Romantik, og da jeg, saa at sige paa Embeds Vegne, var godt hjemme baade i

vore Kjæmpeviser og i hele Middelalderens kirkelige og sædelige Splid, valgte jeg mig et dertil svarende Æmne, og skrev i Løbet af næste Sommer (1858) min »Kors og Kjærlighed«. Skjønt jeg kun havde et Par Timer til min Raadighed de fem Dage om Ugen, var jeg dog færdig til September. Og saa godt var jeg fornøiet med mit Værk, at jeg uden videre Omstændigheder, uden engang at lade det gjennemgaae den sædvanlige Censur hos Lembcke, lod det trykke.

Jeg havde ment, at nu var jeg kommen saa vidt, at jeg vel turde være Forfatter paa egen Haand. Men jeg fik andet at vide. De offentlige Bedømmelser, forsaavidt der fremkom nogen, vare saa mistrøstige som muligt. I »Dagbladet«, som nu var blevet det dominerende Organ, og som var antichristeligt og præstehadende i en lignende Form som nu »Politiken«, forkyndte en Recensent under mange aandrige Vendinger, at han ikke havde forstaaet et eneste Ord af det Hele, hvilket vel var det sandeste af det, han sagde. Og i Byens Avis »Dannevirke«, som efterat min christelige Kampfælle, P. Chr. Koch havde solgt den, var bleven en Aflægger af Dagbladet, blev det samme gjentaget og forøget med, at jeg tituleredes »Jephta Fibiger« og »Sognepave«.

Med mine Nærmeste gik det mig ikke bedre. At Ilia vilde føle sig ligesaa mimosa-agtig krænket ved Berøringen af hendes elskede gamle Viser, hendes Monopol, som hun før havde gjort paa sin elskede »Sørens« Vegne, kunde jeg vide i Forveien. Mere undrede det mig, at Broder Caspar var ligesaa misfornøiet — »Middelalderen er jævn og simpel, dens poetiske Efterladenskaber er ganske uromantisk osv.« — Forunderligt, hvad Mennesker kunne finde paa. Men gamle Danmarks egne Kjæmpeviser har nu eengang enhver sat sig fast i og troer alene at forstaae. Jeg maatte da høre, at jeg nu havde forgrebet mig paa denne nationale Helligdom ligesom før paa Bibelen. At de i Virkeligheden ikke synderlig er Danmarks

egne men mest indførte Varer, og at Middelalderen er det den er, hvad saa end disse Viser sige, vilde man ikke høre, og havde dengang endnu temmelig lidt hørt.

Ussing talte i en anden Tone: »Din Kors og Kjærlighed« har glædet mig overordentlig, ikke blot ved den deilige Udmaling især af de kristelige Personer, men ogsaa ved det rige Billede, den giver af hele Tiden og dens Aand. For mig er den en Berigelse, en Opfattelse af det skjulte, jeg kan ikke see, at der er kommet det mindste Fremmede ind i din Behandling. Fra den historiske Side forekommer den mig mesterlig. Men — gid alle dog vilde være saa ærlige som Fog, og sige, det er din Form, der piner dem. De ville ikke have Besvær med at læse et Digterværk, de ville ikke knække Skallen paa Nødden, derfor faae de ikke Kjærnen at smage. Du veed, at jeg ogsaa selv har lidt af den Mening, og jeg vilde give meget til, at din Form ikke var saa haard, for at alle kunde føle den Fylde af Poesi og see de rige Billeder af Fortidens Historie, dine Digte gjemme.« — Dette er nu den Charakter, jeg har maattet beholde.

Jeg havde tilegnet Høyen Bogen, og deri tog jeg ikke feil. Foruden Lembcke, der til min Overraskelse virkelig denne Gang var helt tilfreds med mig, og min tro Ven Vilh. Marstrand, var Høyen den eneste, der ordentlig gik ind paa Sagen. Han takkede mig med de to smukke Breve, som er trykte i Ussings Bog om hans Levned. Hvad jeg dengang svarede ham, veed jeg ikke, men hvad jeg nu vilde svare, er dette: Naar han siger: »Den forfærdelige Kamp mellem det Kirkelige og Verdslige, den urolige Gjæring i Aanden og i Kjødet, dette Naboskab mellem Himmel og Helvede, dette Liv som en Drøm, hvori de besynderligste Syner aabenbare sig, vexle og smelte over i hinanden, alt dette var for mig nyt, endnu har ingen af vore Digtere følt saaledes, anet saaledes« — saa var det netop dette, jeg havde haabet at frembringe. Men naar han tilføier: »Den usædvanlige Rigdom af

Lyrik, der vælder ud af Deres Pen som en krystalklar Kilde gjennemsigtig, ren kvægende, ja undertiden næsten berusende, skulde den ikke af og til ligesom overvælde og rive Skikkelserne med sig, der dog skulde vandre sikkert langs dens skjønne Bredder.« — Forunderligt, lige det modsatte af de andres Tale om min strenge Form og haarde Vers og han oplyser dette ved at Hovedfiguren, Skjalm, som har et aabent Øie for al Usandheden i Kirkens saavel som i Kongens Færd, er bleven mere blød og drømmende end man maatte vente, at man føler formeget, at »Gammen har udhugget hans høire Øie, og drukket Hælvten af hans Hjærteblod« — saa vilde jeg for det første sige, at det netop er dette, man ogsaa i ham, den ypperste, skulde føle. Men dernæst vilde jeg til min Undskyldning bemærke, at ogsaa de store Digtere, som er vore Forbilleder, have havt en Tilbøielighed til at forme deres Hovedfigur, den, hvori de mest selv taler, af et blødere Stof.

Nu, de Store tilgiver man alt, men en Smaamand som jeg kunde ikke faae Lyd. Nei, jeg kunde ikke faae Lyd. En og anden havde sagt mig noget godt i Stilhed, men ingen vilde sige det offentlig, og naar jeg opgjorde alle Papirerne, blev dog Udfaldet, at jeg var sat udenfor. Jeg blev, som det kaldes, tiet ihjel.

Da jeg havde sundet mig noget paa dette, fandt jeg, at jeg ogsaa helst burde blive udenfor, idetmindste for det første: Jeg holdt derfor Møde med min Muse for at takke hende for hendes hidtige Omfavnelser, men at frabede mig videre Besøg af hende. Hvorledes hun saa igjen fik fat i mig, hører til næste Periode af mit Liv. Ogsaa var baade min Forlægger kjed af mig, og jeg havde i andre Retninger rigeligt nok at tage Vare paa, kun altfor meget. Jeg havde da endelig ogsaa nu skrevet fire Bøger, alle meget indholdsrige, og i hver af dem udtømmende nok, synes mig, behandlet en hoist betydningsfuld Vending af Menneskelivet; og til at brede mig mere

i Efterslæt havde jeg ingen Drivt. Endnu havde jeg Hellas og det gamle Norden og Reformationen ikke at tale om Nutiden tilbage, men der skulde Tid til. Den Tugt, jeg havde faaet, maatte sætte sig og gjøre sin Virkning.

Jeg havde imidlertid søgt adskillige Embeder paa Landet, men det var ikke saa bestemt, at jeg endnu skulde være Landsbypræst. I Foraaret 1859 blev Kapellaniet ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn ledigt. Det var Familiens Ønske at faae mig til Kjøbenhavn, og jeg gav efter og søgte Embedet, men uden Haab om at faae det. Monrad vilde have enten Brandt ved Vartov Kirke eller Fenger, begge ældre og mere anselige end jeg, men Kongen vilde ikke høre noget om disse Grundtvigianere; han holdt stivt paa en Præst i Kjøge, der var Frimurer. Saa blev der omsider sluttet Compromis, man søgte længere ned i Rækken og traf paa mig, uværdig, idetmindste i den Henseende, at jeg i ingen Maade havde holdt mig til.

Jeg vidste ikke om det var et Ønske, jeg havde faaet opfyldt, eller om det var en Besværlighed, jeg gik imøde efter høiere Ordre eller efter Guds Tilskikkelse. Jeg vidste i det Hele ikke andet end at det var svært at flytte.

Grædende tog jeg Afsked med mine fattige Venner i Byen, og ikke mindre tungt var det sidste Gang at gaae Stuerne igjennem i mit Hospital. Fra hver Seng stønnede de: saadan en Præst faae vi aldrig mere. Og jeg kunde med Sandhed svare: Saadan en Menighed faaer jeg heller aldrig mere. Ikke fordi nogen af os havde særlig Fortjeneste, men fordi vi passede saa velsignet til hinanden. Min enfoldige Christendom havde slaaet an hos disse enfoldige Mennesker, medens den af større Aander altid har været befundet utilstrækkelig.

Mine Medlærere tog den bedst mulige Afsked med mig. Ved et smukt Gilde holdt Lembcke Festtalen til mig, saa smigrende, at jeg kunde begynde mit Svar med

den Bemærkning, at jeg var tilmode derved, som om han havde staaet og prædiket over en Afdød, dem roser man jo altid. Disciplene bragte mig en Foræring, som jeg siden har havt megen Glæde af, Statuetter af Bissens Apolle og Athene, som endnu staae paa mine Reoler. Men Usikkerhed var der over det Hele. Ingen, heller ikke jeg selv, vidste, om Forandringen var til mit Bedste.

Kun fra en Side var det en Lettelse for mig at vende Slesvig Ryggen. Jeg havde altid været misfornøiet med de politiske og administrative Tilstande der, og den hele dertil hørende Tænke- og Udtryksmaade; nu blev jeg befriet idetmindste for at være et nærværende Vidne dertil. Jeg havde ogsaa længe været bekymret for, hvorledes dette skulde ende, og det var ikke at kalde nogen stor Lettelse ikke selv at være med i den forfærdelige Krise, dog var det altid en Bekvemlighed, hvad Hus og Hjem angaaer. Der kan heller ikke tænkes nogen sørgeligere Tilfredsstillelse end den at jeg saa snart fik Ret i min bekymrede Forudfølelse.

Vor sønderjydske Tid var til Ende, vi havde kun at sætte vort Gods i en Jagt for siden selv at følge efter i en Diligence. Forinden dog sidste Gang at gaae henover de skjønne Skovbakker langs den kjære Sø, Skuepladsen for saamange Glæder i vort Livs lykkeligste Aar. Aar, hvori vi vel havde været prøvede haardt nok, men ogsaa havde lært, hvad der skulde være den faste Grundvold, som kunde bære, hvad der siden ydermere skulde gives den at bære — bære, maatte jeg dog ikke sige Ruinerne af et Liv, som nu begyndte at gaae ned ad Bakke. Livet begynder tidlig nok derpaa, i alt Fald paa ikke at have den Fremgang, som man eengang havde et saa lyst Haab om. Det gaaer dermed som med Verdensperioderne, man veed ikke, at man er i Nedgang,

før man er saa langt henne, at man ikke mere er til at hjælpe op. Ligefuldt har man jo frit Lov til at mene eller haabe, at man bestandig er i Opgang, og kan fra en anden Side seet ogsaa have Ret deri. Alt dette med Livets Frugt og Udbytte maa nu henstilles til Guds Naade.

FJERDE BOG.

ALDERDOM.

FØRSTE KAPITEL.

I KJØBENHAVN.

Vi kom til Kjøbenhavn i den mørke Novembertid. Vort Gods var endnu paa Havet, og vi maatte indkvartere os hos Edvard og Frederikke, i en lille tredie Sals Leilighed i St. Pederstræde. Edvard var dengang Adjunct ved Metropolitanskolen. Der sad jeg i et Kvistværelse og skrev min Tiltrædelsesprædiken uden stort Mod. Jeg havde en Anelse om, at jeg gik lignende Novemberstorme imøde som dem, min Ven Skipper Bonde havde kjæmpet med den Jagt, som førte vort Huses ubevidste Indhold rundt om Fyen og Sjælland.

Næste Søndag gik jeg hen i min Kirke — eller rettere i min Menighed, da den paa Grund af Garnisonskirkens Restauration sad i Slotskirken — og stod og lyttede til Blædels Prædiken. Kirken var stormende fuld, og fuld af det bedste, rørte Aasyn og taarefyldte Øien, et skjønt Syn, men trykkende for mig. Hvor skulde min Røst kunne gjøre sig gjældende ved Siden af den beundrede Sogneherres? Jeg gik ud til Fader Holm, hvor Familien var samlet til Middag, og efter den Stemning jeg var i, udlod jeg mig med, at den Salighedernes Prædiken,

jeg kom fra — det var Allehelgensdag — var den skjønneste, jeg nogensinde havde hørt. Pauline*), som sværmede for Blædel, sendte mig et ømt Taksigelsens Blik, men de andre trak paa Skuldrene.

Næste Søndag, den 13. November, indsatte Provst Balthasar Münter mig. Han havde været min Svigerfader Waages Ven, og min Hustru til Hjælp i hendes Sorgens Dage, for hendes Skyld modtog han mig med faderlig Venlighed.

I det store Øieblik manglede jeg som sædvanligt ikke Mod. Jeg holdt min Prædiken om Troen — den kongelige Mand i Kapernaum — med fuld Kraft, og jeg tilfredsstillede min Familie og mine Venner, i Særdeleshed den jeg helst vilde, min Hustru. Jeg har ikke siden tænkt paa den Prædiken, men nu tog jeg den frem og læste den, og jeg kan ikke negte, at efter de 33 Aar finder jeg den endnu saa god, at jeg, efter mine Evner og min Maade at tage Helligdommen paa, ikke kan tænke mig den bedre. Men ak! min Maade er ikke andres Maade.

Jeg holdt endnu to lignende Prædikener til Aftensang, om det gamle og nye Menneske (1. Advent) og om de hellige Skrifter (2. Advent); da kom Blædel en Eftermiddag til mig, og fortalte mig i en lang Tale, at han havde været saa dybt bekymret for mig, at han for min Skyld havde tilbragt vaagne Nætter. Det Ord, han havde hørt af mig, var ikke det, der i Jusu Christi Navn skulde forkyndes. Jeg hørte saa rolig som muligt paa ham, og forstod kun altfor vel, at jeg, som talte ud af mit eget Indre efter hvad Gud havde givet mig, ikke kunde blive den Kirkens Mand som han. Men det var for vidtløftig en Sag til paa Stedet at forklare; jeg følte mig ogsaa mere beskjæmmet end jeg havde Lyst til at forsvare mig, og han var mere kommen for selv at tale end at høre paa

*) Datter af Conferentsraad Holm, gift med Pastor Scharling.

mig. Jeg fik ham derfor ikke svaret stort andet, end at jeg følte, vi var saa forskjellige, at vi vistnok kom til at følge hver sin Aandsretning. Det var i al Venskabelighed, men det foruroligede mig dog, at jeg siden hørte, at han ikke blot havde omtalt dette vort Mellemværende for andre, men ogsaa omsat mine Yttringer i den Form, at jeg skulde have frabedt mig enhver Kritik fra hans Side.

Han Ideal var i fuldkommen Rettroenhed og i alle sine Handeler at staae paa Kirkens Grund, hvordan det saa end gik i Livet, og han mistænkte mig for at være af for frie Tanker og et for æsthetisk Sving. I det Hele var han ilde berørt ved at skulle have mig ved sin Side, og hans Ord havde meget at sige i Menigheden, jeg hørte snart, at der blev advaret imod mig.

Vi havde kjendt hinanden fra Studentertiden, og jeg havde ikke forsømt ham; jeg havde besøgt ham, naar jeg kom til Kjøbenhavn, med al Agtelse for den allerede udmærkede Præst, og med Tak for den Prædiken, jeg hørte af ham. Ligefuldt modtog han mig temmelig stramt, da jeg kom. Først bebreidede han mig, at det havde varet saa længe efter min Ansættelse, inden jeg havde skrevet til ham, forklarede mig saa tørt, hvorledes Kirkens Forretningssager var ordnede, og udviklede endelig med den ham egne Overlegenhed og veltalende Form, hvad Opgaven i den hellige Tjeneste er, i det han sammenfattede sin Maade i det følelsesfulde Udtryk: Jeg elsker vor Herre Jesu Christi Kirke høiest af Alt.« Hvorved jeg tænkte, men sagde det dog ikke, at man dog gjerne kunde elske Herren selv endnu mere end hans Kirke.

Jeg kan dog ikke troe, at Grunden til hans stive Modtagelse blot var det, at jeg beskjæftiget med at opsætte velstilede Skrivelser til Biskop og Provst var kommen sidst til ham. Snarere det, at han havde ønsket og haabet, at jeg greben af hvad han allerede havde udrettet, skulde have ilet til ham glad over at have faaet en saadan aandelig Broder og kirkelig Fører. Han var jo Forkjæmperen

for den Retning, der nu kaldes den indre Mission, og Frimodt sluttede sig næste Aar til ham. Vi tilhørte grundforskjellige Aandsretninger, og satte begge vort Liv paa vort eget. Og vort eget mener jeg i sin Kjerne bedst kan betegnes ved den Sætning, der kom frem i vor første Samtale, den om hvad vi hver for sig elskede høiest.

Til Tjenestebrug og Selskabsbrug var der imidlertid altid et godt Forhold mellem os. Jeg forstod strax min Stilling, han var Sogneherren, jeg den Underordnede, han var Manden med den store ham inderlig hengivne Menighed, jeg fandt kun liden Indgang, han var den fuldfærdige Dogmatiker og Kirkens rettroende Støtte, jeg maatte hjælpe mig med hvad Gud havde forundt mig, og det naaede ikke længer end til Enfoldighed i Theologien og hjærtelig Tro paa hvad jeg havde følt og oplevet. Jeg troer ogsaa han efterhaanden blev ret tilfreds med denne min Maade at tage Forholdet paa.

Jeg vandt kun liden Indgang, det var det aabenbare. Der kom ikke mange til min Gudstjeneste. Hvorfor jeg ikke opnaaede mere, er ikke bleven mig klart. Man kjender saa lidt sig selv. Mine Prædikener blev dog altid til under from Bevægelse og Aandens Flamme, og Talent til Fremstilling tør jeg heller ikke just frakjende mig selv. Men der maa være noget ved min Person, som ikke tiltaler Mængden.

Jeg klagede min Nød for min kjære Biskop, og han svarede mig paa sin Maade ved strax med et Slagord at bestemme Sagen: »Det skal De ikke tage Dem nær, sagde han. Den store Mængde er ikke det samme som en stor Menighed. De mange er kun mange Muligheder, ikke mange Virkeligheder.« Det kunde han sagtens sige, han som havde begge Dele. Men jeg gik skamfuld og sukkende fra min Kirke og tænkte, at naar jeg ikke engang havde Mulighederne, kunde jeg endnu mindre haabe paa Virkelighederne.

I Sognet laa Fattigvæsenets store Drengeskole. Den afgav en 30—40 Confirmander hvert Halvaar, et Arbeide, som ikke kunde overkommes eller forlanges af Sognepræsten. Det var ulønnet, og havde desuden den Besværlighed, at en Del af Flokken var saa frisk indfanget fra Gaden, at de ikke engang kunde læse. Heller ikke kunde de rummes i min Stue, jeg maatte gaae hen i deres Skole og yde dem mine Formaninger i særskilte Timer, mens mine andre Confirmander skulde have deres hjemme. Imidlertid var dog det meget Besvær lønnende for Hjærtet. Disse Fyre, der lige let gik paa Hænderne som paa Benene, var forvildede nok, men i det Hele dog troskyldige og godmodige. Havde jeg Penge at uddele til dem, og det ikke var muligt at udfinde, hvem der mest trængte, da de alle syntes lige fattige, kunde jeg trøstig spørge dem selv. De var strax ivrige til at forklare i hvis Hjem det saa værst ud med Sygdom og Næringsløshed, og halede med rørte Miner de værste Stakler frem. Alt som jeg saa besøgte deres Familier rundt om i de skumle Gyder og oppe paa Tagkamrene, blev jeg de Fattiges Præst. Det var jeg da godt nok vant til fra Haderslev.

Fra de Fattige med Tilbehør af »Halte, Blinde og Krøblinger,« kom jeg til dem »der ligge ved Veie og Gjærder.« Til vor Kirke hørte efter god gammel militær Skik Stokhuset, hvor man skyldigst bar Kongens Bolt og Jærn, men forresten nød en rundelig Frihed. Nogle sløsede af med Arbeide paa Fæstningsværkerne og i Haverne, andre arbeidede for sig selv i Værkstederne, men alle sonede de i Anstaltens Marketenderi, for Fyraften var der ikke knapt med. Røverreden var dengang sin Oplosning nær, da det til April skulde have Ende med det Væsen, og Fangerne allerede for en Del havde udtjent eller var blevne benaadede. En 80 Stykker var der dog endnu tilbage, en Elite, som havde gjort sig fortjent til at holdes paa Livstid, og nu skulde afgaae til Tugthusene. Jeg gik

der ud hver anden Søndag, blev sluppen ind i den skumle Gaard mellem Skildvagter og opplantede Kanoner, hvoraf dog ingen vilde gjøre Mennesker noget ondt, og steg op under Taget, hvor et Loft var indrettet til en Slags Kirke. Der prædikede jeg — efter en kort og lempelig Indgang om Straffens Nødvendighed og Retfærdighedens Velsignelse — med god Fred Naadens og Kjærlighedens Evangelium, medens mine 80 andægtige Tilhørere saae uhyre tungsindige ud.

Mod Foraaret tog jeg dem til Alters, og baade derved og da jeg sidste Søndag i Marts holdt en Afskedsprædiken for dem, forsømte jeg ikke, ihukommende vor fælles Frelser, at give enhver af dem Haanden, hvilket øiensynligt var det, jeg mest opbyggede dem med. En høi sorthaaret ret smuk Karl med et grulig sorgfuldt Udtryk takkede mig underlig tilbageholdende med den Bemærkning, at han aldrig havde troet, at Præsten kunde give saadan En sin Haand. Han havde været med, da der blev skaaret Halsen over paa nogle Uskyldige. En anden, en svær firkantet Mand, med en ferm Forretningsmine, blev tilbage for at tale i Enrum med mig. Han forklarede mig med stor Selvsikkerhed, at det var en Feiltagelse, at han ikke var bleven benaadet, men naar jeg nu vilde anbefale ham, vilde han sikkert nok blive det. Han saae ud, saa jeg nødig vilde have mødt ham paa en Vei. Og da jeg forespurgte mig om ham hos Husets Commandant, fik jeg at vide, at han havde været Anfører for en Røverbande i Vendsyssel, og var den værste af dem alle. Saaledes gaae de to Røvere paa Korset igjen til enhver Tid.

Vor Kirke blev endelig færdig efter Restauration, og indviet i Efteraaret 1860. Som sædvanlig havde der været megen Snak og Strid om hvad der var foretaget, og Menigheden, det vil sige Blædels, var misfornøiet. Kirkevægen, Hofvinhandler Lorenz Petersen, var temmelig egenraadig. Som en rig Handelsmand var han i Forretninger vant til at byde, mente ogsaa at forstaae at bygge, men

var ikke nogen kirkelig Mand, og hørte ikke til »Menigheden.« For Indtægtens Skyld holdt han paa, at enhver Siddeplads skulde betales, havde derfor forbeholdt Sidedøre og Sidegange for dem, der havde kjøbt Nøgler, og holdt kun Porten aaben for de Staaende. Derover var Blædel dybt krænket paa Menighedens Vegne, og som Herre i Kirken bød han Betjentene at lukke op, Dørene fra først af, og Stolene ved Begyndelsen af Gudstjenesten. Saa mødte Kirkeværgen ved Døren, og med løftet Stok, blev der sagt, befalede han Betjentene at holde sig til hans Ordre.

Det kom til hidsige Scener, thi Blædel var ingenlunde sagtmodig, naar han mødte Modstand. Han forlangte af os andre Kirkens Præster, at vi i Samling skulde gaae med ham til Kirkens Patron, Stadens Commandant, for i Menighedens Navn at fordre Frihed i Guds Hus. De to Katecheter var villige, men at fire Præster skulde træde an foran Generalen forat forlange noget, han ikke forstod sig paa, syntes mig dog en altfor snurrig Demonstration. Jeg sagde derfor Nei, og mente, at vilde Sognepræsten have sit Forlangende sat igjennem, kunde han mere passende bede General Schepelern, der vel var en Formens, men ogsaa en imødekommende Mand, at holde et Møde af de stridige Parter for at forliges om et anstændigt Forhold. Generalen fandtes villig dertil, og vi kom alle til at sidde om et stort Bord i hans Sal under hans Præsidium.

Blædel førte sin Sag paa sin veltalende Maade, men ogsaa, hvad han altid havde Vane til, i overdrevne Udtryk. Hofvinhandleren blev mere og mere rød i Kammen, og da det kom til Scenen med Stokken, protesterede han heftig og fremstillede dette Optrin helt anderledes. Da reiste Blædel sig i hele sin Værdighed og sagde høit og skarpt: Hvad Hr. Petersen der siger, er Løgn! Generalen kaldte til Orden for et saa uparlamentarisk Udtryk, men Kirkeværgen var allerede faren op som en rasende, kunde ikke faae et Ord frem, og syntes med voldsomme

Fagter at ville gaae løs paa Blædel, men betænkte sig dog saameget, at han styrtede hen i en Vinduesfordybning, og stod med bortvendt Ansigt og hulkede. Generalen var meget ilde stedt. Han var mindst af alt vant til den Slags Optræden, og det var tydeligt, at det gjorde ham ondt baade for den ene og den anden Part. Han betænkte sig lidt, da han ikke ret vidste, hvorledes han skulde tage det Væsen, hans Myndighed i denne Kreds var ham heller ikke klar. Saa formanede han i en lille Tale Kirkens Folk til Forsonlighed, og lod os gaae, anbefalede os nærmere at betænke os, og forøvrigt henvisende til Ministeriet.

Saa skete der intet videre. Vinhandleren vilde intet mere have med Kirken at skaffe, og vi fik til Kirkeværge en Oberst, som var af Menigheden, og Blædel kunde siden gjøre, hvad han vilde. Jeg var lige saa ilde berørt af denne Scene som Schepelern, og vi afhandlede den jævnlig, naar jeg gjorde ham min Opvartning eller han gjengjældte mit Besøg. Jeg gik ogsaa til Petersen, og sagde ham, at hvorvel jeg nok kunde ønske noget mere Frihed i Kirken, fandt jeg dog, at han istedetfor Anerkjendelse af den Uleilighed, han havde havt, var bleven uforsvarlig behandlet; thi han havde virkelig med Opoffrelse af Tid og Kræfter gjort sig sin bedste Flid med Bygningsarbeidet. Han tog høflig mod mig, men vilde dog helst ikke see os mere.

Vor egen Biskop stod jeg i al min sjællandske Tid i det bedste Forhold til. Han betragtede mig, noget mere end jeg fortjente, som sin Discipel, og behandlede mig saa venligt, at naar jeg kom til ham, holdt han paa mig, saa vi kunde sidde flere Timer i fornøielig Samtale.

Han var ganske ligefrem og kunstløs i sit Væsen, og gjorde sig selv ingen Uleilighed med at finde paa noget at tale om. Men naar man bragte ham ind i noget, der interesserede ham, holdt han af at udtømme Æmnet og ikke som en Verdensmand at gaae fra det ene til det

andet. Han kunde da blive saa livfuld og fordringsløs, at man kunde disputere med ham som en Student.

Han var ingen primitiv Filosof, han begyndte ikke med Tankens Tvivl om alt og Naturens Atomstrømning fra Evighed til Evighed, men med Tro paa Sandheden af Menneskenes almindelige Syner, paa en guddommelig Mening med al Skabningen. At Verden er skabt i Tiden og til ved Tidernes Fuldendelse gjennem Synd, Frelse og Opstandelse at komme til evig og salig Fred var ham en afgjort Sag, som der ikke skal spildes Ord paa at bevise. Hans Opgave var at forme Troen for Tanken, og deri var han en Mester. Med overlegen Klarsyn havde han strax sit System færdigt, og fremlagde det med blændende Veltalenhed; men han tog ikke altfor meget med af Livets Mangfoldighed. Hverken historisk eller psychologisk trængte han dybt ind i Begivenhedernes Forviklinger eller Menneskelivets Dybder. I det Store havde han tænkt over alle Livets Former og satte dem med største Sikkerhed ind hver paa sin Plads, hvor de hørte hen; men det var, som han ikke ret havde naaet til at anskueliggjøre sig deres virkelige Udseende.

Engang jeg sad hos ham, og jeg, da Talen var falden paa Missionsvæsnet, havde, som jeg pleier, fremhævet den katholske Missions Fortjenester fremfor Protestantismens kummerlige Resultater, fortalte jeg ham en lille Historie, som jeg havde læst i en ung fransk Naturforskers Reise. Denne Mand var selv en saa god Sjæl, at han paa sin Vandring gjennem aldrig af Europæere besøgte Egne, var bleven de Vilde saa kjær, at da han døde i Urskoven, begravede de ham smukt, og bragte trofast hans Eiendele tilbage til den franske Consul i Siam. Inde mellem Bagindiens Bjerge havde han gjæstet en Missionsstation, hvor en Biskop sad med et Par yngre Medhjælpere. En Forfølgelse var udbrudt, Hedningerne myrdede de Christne, og en af de yngre Præster havde de ikke blot pidsket halvt til

Døde, men lovet ham, at han næste Dag skulde gjennemgaae samme Lidelse. Om Aftenen, da han laa og vaandede sig i sin Smerte, og hans Biskop sad over ham, stønnede han mest over, hvad der ventede ham næste Dag. »Trøst dig, min Søn,« sagde Biskoppen, »jeg skal i Jesu Navn tage den Pine for dig.« Næste Morgen gik Biskoppen Hedningerne imøde, de greb ham og udførte den grulige Straf paa ham, men dermed havde Forfølgelsen Ende, og Christendommen gik end mere seirende frem. Den katholske Biskop havde fortalt det, som noget der faldt af sig selv, siges der.

Saaledes er de Folks Mission, og det den Dag idag, bemærkede jeg. »Hvor var det muligt?« sagde Martensen, og faldt i Tanker, uden at udtale sig videre. Paa samme Maade gik det en anden Gang, da jeg efter Talmud og Josefs jødiske Historie fortalte ham Træk af hvad Farisæerne var istand til at offre og lide for deres Lovsætninger. Intet Under, at disse Folk maatte udrydde Jesus. Han og de kunde ikke være i Landet sammen, sagde jeg. Men det var, som om Biskoppen ikke før havde havt Leilighed til at tænke paa saadanne Ting. Han var heller ikke tilfreds med at jeg ved mine religionshistoriske Studier gik tilbage til Kildeskrifterne, man kom derved ikke til noget Resultat, mente han. Det var nu den filosofiske Tids Orm, at først og fremmest skulde Systemet udformes; om det var bygget paa mer eller mindre grundige Studier, kom det ikke saameget an paa, man kunde jo siden eftergaae det.

Ligefuldt var han mindst af alt den der vilde byde Skin for Virkelighed. Han troede paa sit System, og havde ogsaa god Grund dertil, da der intet overraskende eller urimeligt er deri. Han lærer hverken ny Christendom eller ny Verdensfilosofi, men, som en Cicerone i alle vore aandelige Skattes Musæum, gaaer han omkring i den store Samling og holder sit Lys for enhver Ting, at det maa

sees, at ret forstaaet, er den rige Arv fra Fortiden god Sandhed*). Hans Hovedegenskaber var Fasthed i sin Overbevisning og fuldstændig Oprigtighed, endog vidtdreven Aabenhjærtethed i sine Udtalelser.

Ministrene laa han alle i Strid med, vel med Undtagelse af Ørsted; og den fuldkommen afhængige Stilling, som Biskoppen efter vor Forfatning maa indtage overfor Ministeriet, kunde ikke andet end give Anledning til Krænkelser for en aandeligt saa høitstaaende Mand. Men han tog det med al Overlegenhed. »Disse Mennesker,« sagde han til mig, »de kommer og de gaaer, og man kan sige om dem som om Vinden, at man veed ikke, hvorfra de kommer eller hvor de farer hen. Kun i eet ligne de hinanden, at de alle er lige uvidende i de Sager, de skulle lede,« og saa lo han hjærteligt.

Han var en from Mand, og altid inderlig opfyldt af den hellige Sag han førte. Det var smukt at see ham, naar han ved Talen derom lagde Haanden paa sit græske nye Testamente, som altid laa opslaaet paa hans Bord og var saa opslidt, at det næppe kunde hænge sammen, hvorfor ogsaa hans Hustru, da hun syntes, det blev for galt, listede det fra ham, og lagde et nyt af samme Udgave istedet. Skarp Modstand tog han ganske fromt. Om Kierkegaard talte han mere med Bedrøvelse end med Vrede. »Han kjender mig dog saa godt,« sagde han, »vi har jo været Omgangsvenner, og nu at skulle høre al den Haan, det har jeg dog ikke fortjent af ham.« Da Ploug angreb ham saa fælt, som sædvanligt knaldende løs med alle sine Vittigheder og Ukvemsord, sagde han bekymret: »Jeg er virkelig bange for, at Ploug er et ondt Menneske.« »Nei, det maa De ikke troe, svarede jeg, han er meget

*) Den nu herskende orthodoxe Retning med dens Sky for enhver dybere og aandfuld Forklaring af Helligdommene, yndede han ikke. »Vi leve i en realistisk Tid,« sagde han. »Dette er den kirkelige Realisme. Nei det kommer an paa at sætte Ideerne i Bevægelse.«

mere i private Forhold en rigtig brav Mand og en trofast opoffrende Ven.« — »Ja, jeg vilde gjerne troe det, sagde Biskoppen, men hvad skal man sige, naar man har saadanne Artikler liggende for sig? Er det en Maade at føre Sagen paa, selv om man er overbevist, om at den er god? Saadanne Udtryk, høre de til Sagen?« — »Nei, ganske vist ikke, svarede jeg, men det er jo tidt saa med disse kampfærdige Litterater, at de kan være meget rimelige, naar man taler med dem, men faaer de en Pen i Haanden, farer der strax en Djævel i dem.« Deraf lo han.

Grundtvig, som Mynster havde behandlet saa haanlig, havde Martensen meget Hjærte for. Men som han selv var Ordenens Mand og havde saavel sine aandelige Skatte som sin Stilling i Livet klart opgjorte, kunde han ikke finde sig i Grundtvigs Uregelmæssigheder og Vaklen. »Han er ikke nær saa modig, som han lader,« sagde han. »Naar det kommer til Stykket, er han feig.« Og han fortalte, hvorledes Grundtvig ved forskjellige Leiligheder var gaaet af Veien. Deri troede jeg ham ikke ganske. Jeg mente, at han forvexlede Grundtvigs Eftergivenhed med hans gode gammeldags Tro paa, at man saavidt muligt, endog noget længer, maa bøie sig for sin af Gud beskikkede Biskop, saalænge denne er en Christen.

Med alt dette var Martensen dog sin Tids største geistlige Mand, jeg sætter ham over Mynster. Efter Balthasar Mynster blev Fog vor Provst i Stadens militære Del, og han er jo min Ven, saa jeg kan visselig ikke klage paa min Øvrighed for den Tid, jeg var i Kjøbenhavn. Ogsaa min kjære Biskop beholdt jeg, saalænge jeg var i Sjællands Stift.

ANDET KAPITEL.

FAMILIELIV.

Hovedstadsfolk pleie at have deres By meget kjær, saa kjær at de mene, der intet Steds i den hele Verden er til at boe uden der. De ægte Kjøbenhavnere have samme Følelse. Som Hellenerne havde Jordens Navle i deres Delfi, og Israeliterne i deres Tempelbjerg, findes den Helligdom ogsaa paa Hjørnet af Østergade og Kjøbmagergade, hvor man stiller sit Uhr. Jeg har intet imod denne fixe Idee, jeg har selv delt den, men den har dog sine Vanskeligheder. Jo større en By bliver, desto vanskeligere er det i det store Hjem at finde sig en Bolig, man kan føle sig saa vel i, at man fornemmer, man har selv et lille Hjem. Man flytter bestandig og finder det ikke, saa gik det ogsaa os.

Bedst havde vi det, mens vi boede i Kronprindsessegade, hvor vi fra en tredie Sal saae ud over Slotshaven, men der var kun fire Stuer, og da Edle skulde have den ene, blev der ingen Spisestue. Selskabet var omtrent det samme som i tidligere Tider, den ene Dag var vi hos Familie og Venner, den anden havde vi dem hos os. Vort Hjem var forsaavidt lykkeligt, og vort Samliv blev i dette Tidsrum ikke forknyttet af nogen dybere Sorg; kun eet Savn var der nu som før i vort Hus, der var ingen Børn.

Saa skete det en mørk Vinterdag, det var vor Bryllupsdag, den 29. November 1860, at min Cousine Amalie kom ind ad Døren med en lille tre Aars Dreng ved sin Haand. Hans Moder, hendes Søster Anna*), havde i det Aar mistet sin Mand, Præsten i Landet og Ryde paa Lolland C. A. Gjellerup, og var i det Efteraar kommen til

---

*) Søster til Ilia og Mathilde Fibiger, se S. 85. Udg. Anm.

Kjøbenhavn med sine Børn, men svag som hun var og efter Flyttebesværlighederne sengeliggende, skikkede hun nu sin Dreng hen til os med Bøn om at beholde ham saalænge, til hun kunde komme til Kræfter igjen.

Smaafyren blev bænket ved Kaffebordet, og fik efter at have knaset sine Sukkerstykker og Smaakager nok at tage Vare paa med Billeder og andet improviseret Legetøi, men endnu mere med at udbrede sig om sine Livserfaringer. Hans Øine spillede, hans Kinder blussede, og han slog tappert ud med sine buttede Hænder, som altid fuldkommen sikker paa at have Publikum paa sin Side*). Saaledes sad han, midt i Sofaen med sit lille lyse Hoved lidt over Bordet og alle sine Sager bredte ud til begge Sider, da min Broder Caspar kom ind. »Det var da en deilig Dreng,« udbrød han, »hvad hedder du?« — »Jeg hedder Karl Adolf Gjellerup, og jeg er født i Roholte den 2. Juni 1857, for det er min egen anden Juni,« lød Svaret øieblikkeligt med klar Røst og fuldstændig udviklet Udtale, ikke at tale om rhetorisk Gesticulation. »Hvor er du kommen fra?« — »Fra Landet By, der er et høit Kirketaarn, Moder har tegnet det, og jeg har sat Kulører paa med min egen Farvelade, som jeg fik af Tante Amalie til min Fødselsdag, og der er to Heste, og de er store, og der er Hans, han tager mig op at ride. Jeg har ogsaa selv en Hest, den har Hans gjort og den gaaer i Gallop. Den slog mig af, men Hans sagde, at jeg fik godt Styr paa den igjen. Moder har den hjemme i Stalden.«

Indtrykket af det ustandselige Foredrag var uimodstaaeligt, og endnu samme Aften blev vi enige om, at man ikke burde udsætte den tappre lille Fyr for, at han ikke skulde have nogen til at hjælpe ham op igjen, naar hans Kjephest slog ham af. Hans Moder fældte en Del Taarer, men efterat det var blevet aabenbart, at vi ikke turde slippe, hvad der af Enkers Værge og Faderløses

---

*) En Egenskab, han ikke just har bevaret. Udg. Anm.

Formynder var os tiltænkt og efterat det i Familieraad var besluttet, at staae fast paa den vistnok ingenlunde rigtige, men almindelig antagne Sætning, at en Dreng trænger til en Faders Varetægt, blev hans lille Seng — den 6. Dcbr. — sat ind i Hjørnet af vort Sovekammer, og siden den Tid sov vi roligere og vaagnede gladere. Det var aftalt at han skulde tilbringe hveranden Søndag hos sin Moder, og forøvrigt see hende og sine Søstre, naar de kom til os; og vi kom heller ikke til at fortryde det. Han fandt sig vel hos os, og vendte søvnig, men tilfreds tilbage; havde gjerne sine Arme om Amalies Hals, kaldte hende sin Moder, og talte om Moder paa Nørrebro som en Eiendel mere.

Moder Amalie gav ham en mønsterværdig Opdragelse og Moder Anna forkjælede ham. Fader var der kun een af, destomere blev han seet paa som et Vidunder, men havde den Feil, at han fordærvede Drengen ved at lee, naar Moder krævede Alvor. Altsammen ganske naturligt og til Glæde for alle Parter, ikke mindst for den lille, han hang ved os som det kjærligste Barn, og har altid paa god barlig Maade bevaret dette Forhold. Han gjennemgik hurtig en Drengs sædvanlige Stadier, først at være Hest, saa Kudsk, saa Konge og Keiser Napoleon med alle Stolene efter sig som sin Stab, og endelig at kunne læse saa høit og saa rigtigt, at Fader maatte ind at høre det. Saa fik han Mæslinger, det var en svær Tid. Naar han lod de Billeder falde, som jeg bragte ham, og ikke kunde fortælle mig, hvad de forestilte, blev jeg meget forknyt, men det varede, Gud skee Lov, dog ikke længe.

Jeg pleiede at tage ham med paa mine Morgenvandringer, og skjønt han under sin uafladelige Tale ikke kunde faae seet til sine Ben, men hvert Øieblik faldt over dem og blev hængende i min Haand, var han dog ufortrøden. Om vi ogsaa gik over Isen og han blev rød og blaa af Kulde, gav han dog aldrig tabt, og saa træt han kunde være efter en lang Vandring, skulde Moder dog

have alle vore Æventyr, naar vi kom hjem. Han var kun fire Aar, da vi paa en Søreise til Haderslev havde en fæl Storm, og han blev saa søsyg, at jeg havde meget ondt af ham. Men da vi naaede Fjorden og jeg bar ham op paa Dækket indhyllet i et Sjal, begyndte han strax med straalende Ansigt og udstrakte Arme paa sine veltalende Foredrag over alt hvad han saae, og holdt ved lige til Byen.

Da han blev syv Aar, satte jeg ham i Efterslægtskolen og anbefalede ham paa det bedste til min Ven Brix. Men jeg var forfærdelig ængstelig for, hvorledes han uskadt skulde naae til Østergade, og fulgte ham derfor derhen hver Morgen, men kunde ikke længe blive ved at hente ham om Middagen for ikke at forringe ham formeget i de andre Drenges Øine.

Da Tiden kom, at han skulde begynde paa det latinske, satte jeg ham i den saakaldte Haderslev Læreres Skole, fordi den var min Svogers og Lærerne mine Venner.

Han var 17 Aar, da han blev Student, og da vi Aaret efter*), i 1876, holdt vort Sølvbryllup i Næsby Præstegaard hos Olaf Waage, reiste han sig efter at Høitidstalen var holdt, og henvendte under Taarer en Tale til sine Pleieforældre, takkende os for alt, hvad vi havde været for ham, og dertil havde gjort ham delagtig i saa mange kjære og betydelige Menneskers Omgang. Dermed kan jeg ogsaa omtrent sige, at hans Opdragelse og vor Indvirkning paa ham var afsluttet, nu begyndte han at gaae sine selvstændige Veie. Der kom andre Sorger, usigelig tunge, ligefuldt er han dog intet Øieblik bleven os mindre kjær, og er den Dag idag vor egen elskede Dreng.

Alt som de voxte til, blev ogsaa hans Søstre, Margrete og Elisabeth os kjære, og siden vi ere komne paa Landet, har de altid tilligemed deres Moder tilbragt en Sommermaaned i vor Præstegaard.

---

*) *Sic.* K. Gj. blev Student 74. Udg. Anm.

Medens vor Familiekreds saaledes blev udvidet, var det mindre Tilfældet med vort Forhold til dens ældre Led, Ilia og Mathilde. At vi var flyttede til Kjøbenhavn, bragte os dem ikke nærmere. Mathilde var fraværende ved sine Telegrafstationer, og Ilia gik afsluttet i sig selv sine egne Veie.

Ilia havde samtidig med at vi forlod Haderslev, opgivet sin Stilling som Overvaagekone ved Frederiks Hospital, og dannet sig en ny Virkekreds. Hun vilde efter sit lidenskabelige Hjærtes inderste Trang have Børn, som hun kunde kalde sine egne, tog derfor Hittebørn til sig. Mente dog ikke dermed at danne et ordentligt Børnehjem, men indrettede sig efter sit verdensforsagende Sind som en fattig Kone, der maa slide for Brødet til sig og sine faderløse Børn. Hun leiede sig en af Smaaleilighederne i Østerfælleds Arbeiderboliger, og sad der med sine Smaa uden Tjenestepige eller anden Hjælp uden hvad hun kunde skaffe sig hos en Nabokone, skjønt hun efterhaanden sankede sig ikke mindre end sex spæde Stakler af den usleste Slags, fundne efter Aviser eller hos Fattigvæsenet og i Pleiestiftelser. Da saae man hende med et mørkt Sjal over Hovedet og en Kurv paa Armen, gaae til Byen for at hente sine Fornødenheder, og hjemme at feie, vaske og koge Mad og sidde og flaske de mindste.

Et af dem kaldte hun sit eget Barn frem for de andre, som nok ogsaa var hendes, men dog mere fra Hjærtets Side; og efter sit mystiske Sværmeri talte hun saaledes derom, at man kunde fristes til at troe, at hun mente det bogstaveligt, eller i alt Fald havde drømt sig saaledes ind i den Forestilling, at hun ikke kunde undvære at leve i den. Det var et Pigebarn med et bredt Ansigt med sorte tjavsede Haar, som var fundet nogent indsvøbt i Avispapir paa en Trappe, og var blevet afleveret til Politiet. Efter Bekjendtgjørelsen derom ilede hun strax til Fattigvæsenets Contor og fik det udleveret til sig. Da det var hendes eget, skulde det ogsaa bære baade hendes

og Drømmebarnets Faders Navn, og da jeg skulde døbe det, kunde jeg ikke undgaae at kalde det Osvalde Fibiger. Med de andre, hvoraf dog nogle havde bekjendte Forældre, havde hun adskillige Bryderier, da Forældrene vilde gjøre sig ublu Fordel af Forretningen, men ved sin store Ihærdighed lykkedes det hende dog ikke blot at faae fuldstændig Ret over dem, men endogsaa at faa dem adopterede.

Hendes Foretagende vakte al den Opsigt og Medfølelse, som hendes rørende Opoffrelse fortjente, saa jeg kan ikke troe, at hun havde behøvet at sukke i Fattigdom, dersom hun havde sat en lignende Kraft paa at samle Penge, som den hun satte paa at samle dem, de skulde forbruges til. I det mindste savnedes der ikke endog en større Sum, naar der var Tale om at kjøbe Barnet. At der ogsaa strømmede rigelig ind med gode Raad, følger af sig selv, men dem tog hun ikke imod, hun vilde kun hvad hun vilde, og desværre kun det, der hørte hjemme i Alfernes Rige. Hendes Mening var, ikke blot at hjælpe Børnene ud af Fattigforsørgelsens Uselhed, men ogsaa ved sin Opdragelse at hæve dem til Kaar, hvori alle Aandens Goder kunde blive deres Rigdom. Dette vilde vist nok ogsaa være gjørligt, hvis hun havde skaffet dem den første Betingelse for en bedre Opdragelse, et godt og hyggeligt Hjem. Men da nu eengang hun alene var Børnenes Moder, og ingen i den hele Verden maatte komme imellem dem og hende, kom der intet andet ud deraf end sørgelig Hjælpeløshed. Hun anstrengte sig til det Yderste, hun sled sig op, men, i hvad man hos Arbeidsfolk kalder 2 Værelser med Kjøkken alene med sex smaa Børn, og uden Kræfter til engang at holde Orden og Renlighed, og Børnene alene hjemme, mens hun gik sine lange Veie forat hente sine Fornødenheder og at besøge de formaaende Veninder, som støttede hende, det maatte nødvendig føre til, at Børnene, trods alt det Vidunderlige hun saae i dem, blev uvorne og snavsede Unger og Huset en sædvanlig Fattigbolig, hvis betegnende Lugt og mistænke-

lige Stole og Gulv jeg saa vel kjendte. Og saa dertil, at hun som altid, ved Nattetid var, ikke Forfatterinde, men den Digter, hvis Kald det var at lære Verden, hvad Poesi er.

Et forfærdeligt Syn fra den Tid kan jeg aldrig faae ud af Øiet. En af hendes Smaa var død, og jeg maatte besørge Begravelsen paa vor Kirkegaard. Det var en skummel Vinterdag med Snepletter paa den opblødte Jord. Da vi var færdige med den lille Forretning hun og jeg alene, og jeg, mens en snavset Karl kastede Graven til, havde taget Afsked for at unde hende den Ensomhed, hun ikke kunde undvære, saae jeg mig et Stykke derfra om efter hende. Stille sammenbøiet sad hun paa et Gravhegn, Sneflokker faldt paa hendes sorte Kyse, og den tynde Skikkelse saae ud som en forkommen Fugl paa sin Pind. Det var i de Fattiges Gravrække, samme Sted, hvor hun selv kom til hvile.

Ak ja, usigelig rørende saae hun altid ud, men ogsaa usigelig bedrøvelig. Det var, som man bestandig saae skrevet over hende: Dette kan ikke gaae. Jeg tænkte saa tidt derpaa, naar jeg saae hende med sin Torvekurv paa Armen og Lorgnetten diglende uden paa det tarvelige Sjal med matte Skridt komme vandrende gjennem Kronprindsessegade, hvor vi dengang boede. Mager og sygelig, kun holdt oppe af den mægtige Aand, og dog ikke holdt saameget oppe, at det var til at komme frem. Saaledes gik hun i syv Aar, da blev hun i Foraaret 1867 heftig angreben af en Brystbetændelse, laa længe, og led meget. Det kunde lidet hjælpe, at Veninder og Venner flokkedes om hende. At Stuen var fuld af Mennesker gjorde den ikke mindre uhyggelig, og en sørgelig ensom Fugl var hun dog i Virkeligheden. Ingen forstod hende.

Ikke før end i den sidste Samtale, jeg kavde med hende, fik hun Mod til at tale til mig om hvad der dog altid havde været vitterligt imellem os, den dybeste Smerte i hendes Liv. Hun nævnte Osvald Marstrand, og sagde med faa Ord, hvad det havde været for en Lidelse, men

ogsaa en Støtte for hendes Hjærte alt Livet igjennem at leve i denne ene trofaste Kjærlighed. Mere fik hun ikke sagt, og jeg havde intet at sige dertil, kun at tænke, hvad dog Menneskesjælen er for et ubegribeligt Væsen. Denne Mand havde hun ikke siden hun var 16 Aar seet synderlig til, havde kun i Forbigaaende talt med ham, og upaatvivlelig aldrig om hvad der havde noget Sammenhæng med det dybe Hjærtesaar, og havde i al den Tid vidst, at han ikke brød sig om hende, og dog havde denne Hemmelighed hele Livet igjennem, jeg vil ikke sige fyldt hendes Sjæl, der var overmaade meget andet i den, som vistnok ligefuldt var kommet til Frembrud, men dog, da den nu eengang var der, været den lønlige Drivfjeder til hendes mærkelige Gjerninger. Den Maade, hvorpaa hun selv forklarede disse, havde vel tillige en anden Grund, hendes inderlige Sympathi med Kierkegaards Aand, men at hun blev saa greben af den, kan jeg dog heller ikke andet end henføre til, at hun i sin hemmelige Lidenskab følte sig, ligesom han, som en ensom Fugl, som »en Undtagelse.«

Da jeg kom igjen, havde hun allerede Natten igjennem ligget i urolig Dødskamp, levende endnu, men død for Verden, og ikke længe efter at jeg var gaaet, drog hun sit sidste Suk, den 10. Juni 1867, anden Pinsedag, i sit 49. Aar.

Begravelsen var en vanskelig Sag. Hun havde levet og var død som S. Kierkegaards aller trofasteste, maaskee eneste Discipel, og havde, medens han laa paa sit sidste Leie, søgt til ham, men var ikke bleven modtaget. Hun havde efter hans Bud holdt sig aldeles borte fra Kirken, og havde kun modstræbende og af udenoms Grunde besluttet sig til at benytte dens Hjælp ved Børnenes Daab eller Begravelse; det var da ogsaa kun mig, hvis Tjeneste hun vilde tage imod. Saa gik det da hende ligesom det var gaaet hendes Mester, at tiltrods for hendes Indsigelse derimod i Live kom hun dog efter sin Død til at lide

den Tort at komme anstændig i Jorden. Hendes Søskende indrettede Begravelsen i Nørrebros Kirke, og jeg fandt mig ikke beføiet til i hendes Navn at gjøre Indsigelse, hvad jo ogsaa vilde have været ubegribeligt, da hun af alle blev anseet for en ualmindelig from Christen. Det var hun ogsaa paa kierkegaardsk Vis, men hvad det vil sige, vilde det have været spildt Umage at forsøge paa at forklare Folk.

Saa holdt jeg for en overmaade stor især kvindelig Forsamling min Tale, hvori jeg skildrede hendes ligesaa betydningsfulde som rørende Korsgang, og fortav, hvad baade hun og jeg pleiede at fortie. Men underligt nok, af hendes Nærmeste fik jeg ingen stor Tak. Hendes Søstre vilde intet høre om Korsgangen, de saae den som en lykkelig og festlig Gang gjennem Livet, baaren af Glædens og Skjønhedens Engle. Og Mathilde skildrede dette i et smukt lille Skrift, som hun tillige med en Samling af hendes Digte udgav til hele Kvindekredsens Beundring og Opbyggelse. Til den Ende havde hun samlet den Afdødes Papirer, som var testamenterede til mig, og hvoraf især Dagbogen vidnede for min og ikke hendes Opfattelse. Hun beholdt dem, og jeg veed ikke, hvor hun har gjort af dem, jeg saae dem aldrig mere. Imidlertid kunde hun forsaavidt have Ret, som Ilia altid havde havt Styrke nok til for sine Nærmeste at holde det høie og glade Sind oppe, og dybere gjorde de sig ingen Uleilighed med at forstaa hende.

En mere besværlig Arv efter hende fik jeg i hendes Børn. Dem havde hun med al Høitidelighed overdraget til mig, og der stod jeg med sex meget lidt lovende og daarligt nok udseende Pigebørn, hvoraf den ældste var ni Aar. Imidlertid var Gud baade Daarens og de Umyndiges Formynder. Efter en Del Forhandlinger blev de alle anbragte i gode Familier, dels hos velhavende Folk, der tog dem af Godhed, dels for Penge, der af samme

Godhed indkom. Saaledes blev dog min mærkværdige Venindes store og fromme Haab ikke just til Skamme, men rigtignok, efter mit Syn, mere ved andres end hendes egen Hjælp.

TREDIE KAPITEL.

LITTERÆRT.

Man pleier at klage over at Kjøbenhavns Præster ere saa overbebyrdede, at det er umuligt for dem at besørge deres Gjerning forsvarligt. Imidlertid, naar jeg daglig anvendte et Par Timer til christelige Besøg, beholdt jeg fordetmeste Eftermiddagen og idetmindste Aftenerne til mit eget Brug, og dertil endnu nogle Formiddagstimer de fire Dage, jeg ikke havde Confirmandundervisning. Naar jeg sammenligner dette med det Arbeide, jeg havde i Haderslev, hvor jeg foruden min daglige Skolegang havde to Gudstjenester hver Søndag og ikke stort mindre af Sjælesorg, fordi jeg forholdsmæssig var langt mere søgt, havde min Forflyttelse snarere medført en Lettelse end yderligere Bebyrdelse.

Hovedsagelig kommer det altid an paa, hvad man vil bruge sin Tid til. Tid er, om ikke just Penge, saa dog for den der forstaaer at bruge den, det Mammon, som ingen kan stjæle fra mig. Jeg har derfor altid samlet stærkt paa Tid, og saasom jeg er meget gjerrig, havt alle Timer tæt besatte, alt for tæt, til min Hustrus Kjedsommelighed. Poesien var jeg bleven noget kjed af, siden der var kommet meget Kors og saa lidt Kjærlighed ud af min Kors og Kjærlighed, eller rettere, jeg var bleven saa usaattes med dens Muse, at jeg helst vilde lade være at

lukke op, naar det var hende der ringede. Jeg tog derfor fat paa mit Studium af de gamle Religioner.

Jeg har tidliger udtalt mig om, hvorledes jeg i vor Asa-Tro og dens Nabo, den finske, havde fundet Anledning nok til at søge den rette Sammenhæng i Asien, jeg vendte mig derfor til Østerland. Ifølge de gjængse Forestillinger maatte Veda først og fremmest lokke som det rette Grundlag. Den skulde dog ikke blive det for mig.

Derimod fandt jeg hvad jeg søgte, i Zend-Avesta. Her er en Tro, som i Sandhed har kunnet gjøre et Oldtidsfolk godt, fordi den i Virkeligheden er den Hængsel, hvorom al Religion, der har noget Værd, maa dreie sig, det Renes Seier over det Urene. Det var et Udgangspunkt, der var værd at begynde med, og et Spor, der var værd at træde. Jeg tog da Texten for mig, og den er idetmindste bragt i Orden, takket være Westergaard. Jeg gjennemgik den Ord for Ord, og helmede ikke, for jeg havde hver Stavelse tydet.

Det havde været det naturligste, om jeg fra først af havde henvendt mig til Westergaard. Det havde jeg ogsaa forsøgt, men fandt ham dengang ikke meget oplagt til at staae mig bi. Han havde dengang allerede lagt dette Studium paa Hyllen, og holdt ingen Forelæsninger over disse Sprog; havde vel heller ingen Tillid til en Theolog, der vilde forsøge sig deri. Men da L. Ussing en Gang onskede nogen Oplysning fra den Side, kom jeg til at sende ham det. Han undrede sig over, at jeg havde faaet saa meget gjort, og fandt, som rimeligt var, at Westergaard var den rette Dommer over sligt; bad ham derfor om at læse det.

Nu viste den lærde Mand sig fra en anden Side for mig. Han gjennemgik samtlige fire tykke Bind saa nøiagtig, at ethvert Sted, hvor han fandt noget at udsætte eller tilføie, noterede han det i Randen med Blyant. Hvad han fandt Anledning til at bemærke, var dog kun Smaa-

ting, som ingen Indflydelse har paa Indholdet. I dets Helhed var han godt fornøiet med mit Arbeide, det havde aabenbart interesseret ham. Han indrømmede endog, at hvad der endnu stod tilbage i fuld nøiagtig Oversættelse — noget der da ikke var min Feil, men Videnskabens — i Virkeligheden havde meget lidt at sige med Hensyn til den religionshistoriske Behandling.

De Frugter, som mit Liv med de persiske Lysdyrkere siden har baaret, ere ikke komne andre tilgode end mig selv. En Afhandling, jeg paa Søren Thriges Opfordring havde skrevet til hans historiske Aarbog, syntes mig selv en smuk og klar Udsigt over det jeg udførligt havde behandlet i mit store Værk, dog blev kun Halvdelen af den trykt, det øvrige vilde Forlæggeren ikke have. Og mit Digt Panthea, hvori jeg i hele 16 lange Sange i forskjelligartede Vers skildrede Kyros' Kamp mod Babylon, er blevet staaende roligt paa min Hylle mellem alt det øvrige. For mig selv er disse Studier blevne et stille Liv i det fjerne Østen, og en Beskjæftigelse, som har været mig Hvile for Sjælen i mange tunge Tider. Jeg tilbragte al min kjøbenhavnske Tid dermed, og endnu en Del Aar paa Landet, saa jeg med Goethe kan sige:

Zwanzig Jahre liess ich gehn,
und genoss was mir beschieden,
eine Reihe völlig schön
wie die Zeit der Barmakiden.

Selvfølgelig maatte dette vidtløftige Studium føre meget mere med sig. Det nærmest Fornødne var samtidigt at sætte mig dybest muligt ind i den hinduiske Litteratur, da denne baade i Aanden er saa beslægtet med den persiske, som to Broderfolk kunne være det med hinanden, og dog er, hvad det hovedsagelig kom mig an paa at eftervise, Zoroasters Religion et Brud med det oprindelig Ariske, foretaget for paa en ny Maade at frem-

hæve Forskjellen paa det Gode, Velsignelsesrige, og det Onde, det Ødelæggende, paa Livets og Dødens Rige saavel i kosmisk som ethisk Henseende. Zoraster er den, der har opdaget denne dybeste Kløft i den menneskelige Bevidsthed, den, der har indført Djævelen og hans Rige i Aandens Historie.

Da jeg, som sagt, ikke kunde overkomme indiske Sprog, maatte jeg herved holde mig til Oversættelser. Jeg gjennemgik Veda, Brahmanam, Purana, Manus Lovbog og hvad jeg ellers i vore Bibliotheker kunde forskaffe mig, mest i engelske eller tydske Oversættelser, Ramagana i Gorresio's 5 italienske Bind, og Mahabharata i Fouchés 9 franske, og sammensøgte alle de Afhandlinger i Tidsskrifterne, som jeg fandt tjenlige til at oplyse det store Virvar af religiøse Forgreninger. Jeg kom derfra til Buddhismens, baade i de indiske og chinesiske Lande; og føiede dertil nogen Kundskab til de chinesiske Oldskrifter efter Jesuiternes latinske Oversættelser, tillige med hvad jeg kunde opdrive af nyere chinesisk Litteratur.

Af alt dette gjorde jeg mig Uddrag og systematiske Registre, og vedblev at skride fra den ene Religion til den anden. Jeg gik over til Amerika og levede med Inkaer, Azteker, Rødhuder og Eskimoer, og jeg behandlede efter Schoolcrafts Anvisning Indianerne og efter Rinks Grønlænderne ligesaa grundigt som Asiaterne.

Min Plan antog efterhaanden overvættes Omfang. Min Mening var intet mindre end at danne et omfattende System af alle Hedenskabets, eller »den naturlige Religions« Former; at undersøge fra Grunden Religionens Væsen og Ophav, at forklare alle dens Forestillingers og dens Billedverdens naturlige Fremkomst og give en Udsigt over Forgreningernes eller de enkelte Religioners Eiendommeligheder hver i sin Retning, og stille dem overfor den sande Religion som den, der i Guds egen Aand har ladet alle menneskelige Ideer komme til deres Ret og endelige Forklaring.

Jeg fortsatte dette Studium lige til min Alderdom, men jeg har derved fordybet mig i Kildeskrifter, som ene er nok til et Livs Arbeide. Jeg har i mine Landsbypræste-Aar baade i Sjælland og her arbeidet i Hieroglyferne, og kom virkelig deri saavidt, at jeg ikke blot fortolkede alle de Texter, der ere at faae her i Landet, men ogsaa for at tage det samvittighedsfuldt med Sproget, forfattede mig et Lexikon saa udførligt, at der i alle de Texter, der ere komne mig i Hænde ikke findes noget Ord, der ikke deri er forklaret i alle sine Betydninger. Denne ægyptiske Lærdom har jeg benyttet til et System af Nillandets Religion, som jeg efter min Maade har udført i 3 svære Bind. Den eneste, jeg har meddelt det, er M. Goldschmidt, som ønskede at benytte det til sin Religion. Men han fik ikke gjort synderlig Brug af det, da han ikke var istand til at læse Hieroglyferne. Da han havde forsømt Sproget, kom Nemesis over ham. Hun tillod ham end ikke at tolke hendes Navne.

Derefter gik jeg tilbage til mine gamle Venner Israeliterne, og arbeidede mig igjennem deres Talmud. Jeg har oversat Mishnahs sex Dele og kortelig fortolket dem efter Gemarah-Glosserne.

Den helleniske Litteratur havde jeg altid for Haanden. Platon og Digterne seer jeg af mine Papirer, at jeg i de Aaringer har taget det saa grundigt med, at jeg har skrevet fuldstændige Gjengivelser af Gangen i Platons Dialoger, og udførlige Bedømmelser af hvert enkelt Drama saavel Tragikernes som Aristofanes, og har endog taget de latinske Tragedier med, som gaae under Senecas Navn. Ogsaa Historikerne gjennemgik jeg, især Herodot og Plutarch, idet det kom mig an paa at eftervise, hvor paalidelige deres Efterretninger om Asien og Ægypten ere.

Allermest tiltrak mig Pausanias' Reisebog. Jeg føiede Strabons Efterretninger til, og skaffede mig derved i Forening med Nutidens Haandbøger en ret grundig Kundskab

til hellenisk Cultur og Folketro. Det var igjen et stort Studium, som tillige førte mig videre.

Den stadige Paavirkning af mærkelige Sagn og klassisk Kunst, æggede saa stærkt til at forsøge mine egne Kræfter, at jeg ikke længere kunde holde den forstyrrende Muse fra Døre. Pennen havde jeg altid i Haanden forat ophobe mine Samlinger, og hvad var der at gjøre, naar den snart af sig selv skrev Vers istedetfor tøre Notitser? Der opstod Sagn efter Sagn. Det bedste er vel det Stykke om Sokrates og Aristides' Datterdatter, Myrto, som er trykt i »Ude og Hjemme«.

Alt dette ligger nu hen mellem glemte Sager, men adskilligt har dog seet Lyset. I 1865 fik jeg udgivet et lille Bind af syv saadanne Stykker, som jeg kaldte »Nogle Sagn.« Bogen blev saa lidt paaagtet, at jeg ikke hørte andet om den, end at en Recensent, efter i Hast at have affærdiget en Række Smaabøger, sluttede med, at »endelig havde ogsaa Forfatterinden Ilia Fibiger udgivet nogle Sagn.«

Saalidt Lykke end Familienavnet har gjort, har det dog havt den Egenskab, at der bagved det laa saa store Forestillinger om sit eget Værd, at det ikke har kunnet bringes til Taushed. Endnu førend jeg var færdig med Sagnene, havde jeg i 1863 skrevet et længere Digt i Hexametre, kaldet Sisyfos. Det har en religionshistorisk Mening, jeg vilde vise den helleniske Aands Storhed og Skjønhed, men ogsaa hvorledes den ikke kan faae Stenen over Bjerget, men stolt af sin verdslige Herlighed maa i al Evighed fortsætte sin titaniske Kamp. Jeg turde derfor ikke vise Høyen det, jeg var bange for, han skulde udstøde mig af Synagogen, og tiltrods for min Opsætsighed havde jeg dog Synagogen saa kjær, at jeg ikke kunde undvære den. Derimod viste jeg Broder Caspar det, men han dømte, at det i sig selv kunde være godt nok, kun var Verscæsuren ikke altid rigtig holdt efter klassisk Regel, og udgives kunde det ikke, da Publikum umuligt vilde

kunne finde Smag deri. Saa rettede jeg Cæsuren og lod Digtet ligge.

I 1866 føiede jeg et andet Epos til af lignende Omfang, ogsaa 12 Sange. Det var det nordiske Sagn om Høgne og Hedin. Jeg vilde nu vise, at den nordiske Aand med alt sit vilde Vaabenbrag, ikke kom videre end den helleniske med sin Culturkamp, den aad sig selv op. Men det gik ikke. Hellenerne kunde man sagtens slaa sig til Ridder paa, de var jo nu eengang gaaede ud af Sagaen, men det frie, det mægtige Norden, Forjættelsens Land, der fører til Seier Folkenes Sag, det er Helligbrøde. Man tænke sig Freja afklædt de sentimentale Dyder, Dannekvindens Hjærte tilgav det ikke.

Endelig skrev jeg næste Aar (1867) en Tragedie i Trimetre med Chorsange efter Sagnet om Helenas Død hos Pausanias. Naar undtages de Erinyesange, der medens Udaaden fuldføres paa den ulykkelige Skjønne, trække sig for længe ud, og efter deres Indhold er ubehagelige at følge, synes jeg meget godt om dette Stykke. Handlingen er stærk og spændende, og saavel ordnet og sammensluttet som i en fransk Tragedie fra den klassiske Tid; Indholdet er sværmerisk Erotik, og Versene have et frit let Sving, med velklingende og dog maadeholden Billedrigdom; lige til sidste Linie har jeg, klog af Skade, lagt den største Vægt paa den fine Smag. Men galt gik det mig ligefuldt. Fjenden kom dennegang fra min egen Leir, nu var det igjen ikke strengt nok i Stilen. Jeg havde ment saa overmaade fint psychologisk at forene de forskjellige Sagn, om at Helena til sin Skam havde været i Troia, og til sin Ære dog ikke været der, men Høyen — for denne Gang havde jeg været saa uheldig at vise ham det — fældede den Høiesteretsdom, at jeg paa egen Haand havde lavet en ny og falsk Helena. Desaarsag blev stakkels Helena ikke vel seet i det fine Selskab. Det har nu altid været hendes Skjebne. Jeg har jo selv beskrevet,

hvorledes hun af den Grund blev skjændeligt aflivet; men ligefuldt dog ikke kan aflives, hun gaaer igjen.

Af disse tre Stykker havde jeg tænkt at danne et Bind, som jeg kaldte »den evige Strid«. Men Tanken er eet, Handling er noget andet. Mine skjønne Vers blev hjemme i 13 Aar, og jeg var alt bleven en gammel verdensforsagende Landsbypræst. Saa traf det sig, at jeg engang (i 1878) kom til at rode op i en temmelig stor Dynge af begravede Aandsbørn, og standsede ved dette Stridens Barn. Det klyngede sig atter til mit Hjærte, jeg kunde ikke slippe det, og jeg pakkede det ind og sendte det til Edvard Lembcke, i det Haab at da Høiesteretsdommen ikke var proklameret, kunde den maaskee endnu underkjendes. Det blev den, han svarede kort og godt, at Bogen fandtes værdig til at udgives*). Meget behageligt, men hvorledes skulde jeg faae den udgivet? Jeg var for fattig til at betale Trykningen, og mit Navn var forlængst blevet saa ilde medhandlet, at en Forlægger vilde byde sin Dreng at lukke Skodderne. Jeg vidste derfor ikke bedre Raad end først at forklæde Navnet, og kalde det Diodoros, som skulde være en Oversættelse af mit Fornavns hebraiske Form, og dernæst ydmygeligst at bede min høit ansete Ven at tale min Sag for en ligesaa høit anseet Forlægger. Det var det snildeste, jeg nogensinde har udtænkt, hans Anbefaling virkede det utrolige. »Hegel sagde ingen Ting, men var glad og fornøiet,« skrev han, og Bogen kom ud. Endnu mere, under sin Forklædning gjorde den saamegen Lykke, at jeg i et stort Blad fik at læse en lang og grundig og overmaade rosende Anmeldelse, og den var til min Forbauselse af — Erik Bøgh. Dog blev Bogen ikke bedre solgt, end at da jeg siden kom igjen, tog Hegel trævent imod mig, tog vel

*) L. svarede dog ikke saa tørt, som man efter dette Udtryk maatte antage. Han skrev: »Jeg vilde anse det for et Tab for den danske Litteratur, der dog i vor Tid (1878) ikke har Raad til ret mange Tab, om Digte med en saadan Skjønhed og Fylde af Tanker ikke skulde komme ud.« Udg. Anm.

imod Bogen, men Lykken blev derefter. Forsaavidt fik Caspar Ret.

Det jeg kom igjen med (i 1880) var en virkelig god Bog, efter mit Sind da. Jeg havde kaldt den Graabroderen efter Hovedfiguren, der paa det nærmeste er mig selv. Ved en anden, en sværmerisk og halvt forrykt Klosterjomfru har jeg benyttet Ilia som Model, men har dog i høi Grad overdrevet hendes Eiendommeligheder.

I den Tid, det var det sidste Aar, jeg var i Vallensved, var jeg en flittig Digter, og lod desaarsag Hieroglyferne saa temmelig hvile i et Par Aar. Foruden mit allerede omtalte Digt Panthea, som ikke er udgivet, men blev færdig paa Sjællands Grund, kunde jeg til Falster medbringe en hel Roman i fuld Nutidsstil, mit første Arbeide paa det Omraade. Da jeg korrigerede det i min nuværende Stue, medens jeg var til Huse hos min Formands Enke, morede det mig at mærke, hvor hendes Døttre var pinte af Nysgjerrighed forat faae at vide, hvad der var i de Ark, Posten bragte mig. Den nye Præst var i mange Maader ubegribelig, men dette var endnu det mærkeligste. Bogen er kaldet mine Søstre, og hel Fantasi, som den er, indeholder den intet andet end et Par unge Pigers Hjærtens Oplevelser i deres Moders, en tarvelig Enkes Hjem, i en lille By i Løbet af et Aarstid. Det er saa lidt som muligt, dog løb den op til 400 Sider, og skaffede mig den Glæde ret af Hjærtet at fortælle om mit Ungdomshjem, Roskilde.

Siden har jeg, foruden tre Nutids Komedier, som ikke er kommen længer end til min Hylle, ikke skrevet, eller rettere samlet, for skrevet var det til meget forskjellige Tider, andet end et lille Bind Smaadigte, 100 i Tallet (1884). Jeg kaldte dem Sorgens Genier, thi de indeholde de mørke og pinlige Betragtninger, som have fulgt mig Livet igjennem.

Saamegen Lyst jeg end jævnlig har havt til at slippe ogsaa de glade Fugle løs, lige fra mine første Sværmerier

for min Brud til den gamle Mands Frydesang over sin hjemlige Lykke, saa er alt dette saa eget for mit indre Liv, det er saadanne Hjærtens Hemmeligheder og saa underlige Stemninger, at det vel endog ikke engang vilde kunde forstaaes selv af mine Venner, end mindre af det læsende Folk, med mindre jeg havde været en Mand af den Betydning, at man blot for at lære ham at kjende, havde villet lytte til hans Ord. Men en saadan Mand er jeg jo ikke.

FJERDE KAPITEL.

EN PRÆSTEHISTORIE.

Præstehistorier er der nok af i Verden, og jeg kunde gjerne fortælle omtrent saalænge som det skulde være. Jeg vil imidlertid kun berette en, som hørte til det offentlige Liv, og som fik adskillig Indflydelse paa min Skjebne.

Jeg har aldrig beskjæftiget mig med Politik paa anden Maade end at jeg som Tilskuer har fulgt Begivenhedernes Gang. Desuagtet blev jeg i 1872 indviklet i en Slags politisk Sag, som vakte en Del Opsigt. Ved Rigsdagens Aabning paaligger det som bekjendt Kjøbenhavns Præster

*) I Manuscriptet følger her et Kapitel (paa 125 Sider) om den italienske Reise, som mine Pleieforældre foretog i 1863, derefter et mindre Kapitel »Krigen«. Dette maatte overspringes, da det gaar udenfor den biografiske Ramme. Men det indeholder en Række Yttringer om de slesvigske Forhold, der baade ere saa charakteristiske for Forfatteren og tillige have saa megen Interesse, da de bero paa personlige Iagttagelser og Indtryk, at de paa ingen Maade kunde udelades. Man finder dem i en Note ved Værkets Slutning. Udg. Anm.

paa Omgang at prædike ved Høitideligheden i Slotskirken. Den Præst, hvis Tur det var, Harald Ipsen i Citadellet, var en saa afgjort Modstander af al Folkefrihed, af Grundlov, Rigsdag og alt hvad dertil hører, at han ikke paa nogen Maade vilde forrette den Tjeneste. Han kom til mig i en vildt ophidset Stemning, og sagde mig, at han vilde ikke, han kunde ikke tale de hellige Ord til disse Mennesker, han vilde ikke kaste Perler for Svin eller det Hellige for Hunde, han var mere tilsinds at jage alt det Pak fra hinanden med en Kjep. Jeg maatte prædike for ham. Det var nu ingen ringe Ting at forlange, da denne Høitidelighed falder den første Mandag i October, altsaa i Reglen Morgenen efter Confirmationsdagen, og jeg havde at confirmere henved 100 Confirmander og vidste, hvor træt jeg efter min daværende Helbredstilstand vilde være. Jeg sagde derfor Nei, men Ipsen var ikke til at stille tilfreds. »De kan afsætte mig, men jeg gjør det ikke!« Han foer til Stiftsprovsten og opførte samme Scene, men havde der bedre Lykke. Jeg modtog skriftlig Tilhold om, at da jeg var den næste paa Listen, maatte jeg i Ipsens Forfald overtage Tjenesten. Nu, Øvrighedens Bud maa lydes, tænkte jeg, og satte mig i en temmelig daarlig Stemning Søndag Aften til at forfatte denne vanskelige Prædiken.

Jeg havde valgt en Text, som gjerne kunde kaldes dristig, men jeg anseer nu aldrig Guds Ord for at være for dristige: »Jeg beder til Gud, at I intet Ondt maa gjøre. Ikke at vi skulle synes dygtige, men at I skulle gjøre det Gode, om end vi skulde være som udygtige. Thi vi formaae intet mod Sandhed men for Sandhed.« 2. Kor. 13, 7. Jeg havde taget dette Ord, fordi der det Aar var en almindelig Frygt for, at Venstrepartiet, der første Gang var kommen i Flertal i Folkethinget, vilde bruge sin Magt til at tvinge sit Program igjennem og helst styrte Ministeriet. Min Mening var ikke just at kalde dette ligefrem ondt, jeg vilde i det Hele ikke gjøre nogen egen Mening gjældende, men kun minde om, uden

at sige det, at det selv i en god Mening muligvis kunde blive Folk til Skade, man kunde komme til at fortryde det.

Lige foran den lave Prædikestol sad Partiets Førere med den dengang almægtige J. A. Hansen i Spidsen, og jeg havde let ved at see, at allerede Texten, som jeg læste med Eftertryk, begyndte at vække Uro. Anføreren fixerede mig med sine skarpe Øine, og hele Talen igjennem kunde jeg see hans Ansigt blive mere og mere ophidset. Min Tale var dog ikke til det. Tiltrods for min Ærgrelse over at være bleven paabyrdet denne ubehagelige Forretning var den holdt i min sædvanlige Stil. Vel med nogen kraftig Skildring af hvad alt Partivæsen fører til, men uden at paabyrde noget af Partierne det mere end dets Modstandere. Hovedindholdet var Opfordring til Fordrageligheds og Fred i den christne Kjærligheds Navn. Men det hjalp ikke.

J. A. Hansen sendte strax Ministeren en skarp Klage over Prædikanten, forlangte mig tilrettevist, og da dette ikke lykkedes, formulerede han siden sit Forlangende derhen, at det i Fremtiden ikke maatte tillades Prædikanten selv at vælge sin Text. Det var vel ogsaa den, der blev anseet for det egentlig fornærmelige, ligesom i Haderslev Hospital, hvor den fornærmede klagede over ikke just hvad de andre havde sagt, men at de »havde slaaet de skrappeste Psalmer op imod hende.« Holt vor Cultusminister, og han holdt ikke af stærke Rivninger. Han vilde helst stille de mægtige Modstandere noget tilfreds og havde intet imod, om jeg fik en liden Rivaf for min Vigtighed. Ogsaa de øvrige Regjeringsherrer var ilde ved Sagen, man holder allermindst af at foruleiliges af Præsterne. Venstre var rasende og raabte paa, at jeg med mine Ord om det menige Folk havde angrebet Grundloven. Forsaavidt sandt, jeg havde ikke anseet *vox populi* for *vox Dei*.

Ogsaa Kirkens fine Mænd var betænkelige. Fog tog den Prædiken frem, han selv havde holdt for Rigsdagen,

og læste den for mig som en Anvisning om, hvorledes sligt skulde gjøres. Den handlede om Alverden og dens Historie og om Fædrelandskjærlighed i Særdeleshed. Paa den Maade kan man unegtelig komme passende, og naar man er en stor Taler, meget smukt fra enhver Ting. De mere ængstelige gik videre. Stiftsprovst Rothe kom med sin vanlige Hast farende op til mig, og fortalte, hvad der var hændet ham. Han havde selv været i Løvens Hule, uforvarende havde han forvildet sig derind. Han havde confirmeret en Dreng, som Kirkebogen viste, var Jens Andersen Hansens Søn, men der var ved dette Navn ikke faldet ham noget mistænkeligt ind, før han paa sin Visitrunde stod udenfor en Dør ude paa Vesterbro, hvorpaa var at læse: J. A. Hansen, Rigsdagsmand. Da løb det ham koldt ned ad Ryggen, men i Guds Navn, en Christen maa frem, om Foden end skal brænde. Det var en haard Dyst, Uhyret var farligt, det forkyndte ham snerrende, at det ikke lod sig afspise med mindre, end at Ministeren ufortøvet gjorde sin Pligt og Synderen fik sin Tugt. Det var nu den gode Provsts Ærinde til mig, at jeg dog endelig maatte ydmygeligst gjøre den farlige Afbigt, vi gik mørke Tider imøde.

Det fandt jeg nu ingen Grund til, men, føielig som jeg er, skrev jeg dog et Brev til Fjenden, om at der var ingen Grund til at tage saadan paa Veie, det havde ikke været min Mening at fornærme nogen, hvad der var sagt om Folket og dets Førere, var sagt for alle Tider og alle Sager, ligemeget til Høire som til Venstre, hvorfor jeg paa min Maade forklarede ham ganske venligt og christeligt, at han fik at tage sig til Hjærte, at vi alle ere Syndere, end ogsaa han. Men dermed kom jeg ikke videre. Som jeg ikke gjerne sender noget Brev bort uden at have forelagt det for min kjære Hustru, saa søgte jeg ogsaa hendes Bifald for dette. Men hun sagde: Nei, det maa du ikke; det vil dog blive opfattet, som du er bleven bange og gjør Afbigt. Heller ikke er det helt sandt, du har dog

tænkt paa Venstre ved hvad du sagde, og dette er en Udflugt bag efter. Den ærlige Kvinde havde Ret, og Brevet kom ikke videre. Da saa Prædikenen skulde trykkes, vilde jeg igjen i et ganske kort Forord gjøre opmærksom paa, at min Tale lige saavel kunde gjælde Høire som Venstre, men heller ikke dette tillod min Censor, og reddede saaledes den Ære, som jeg selv sætter for lidt Pris paa.

Dette kom mig i saa høi Grad tilgode, at det forskaffede mig den eneste Ære, der nogensinde er bleven gjort af mig. Da Prædikenen udkom, jublede Høirepressen for de Skrub, Venstre formentlig havde faaet. Poeten og Godsforvalteren F. L. Mynster skrev endog et helt Skrift om den Sag, hædrede mig som en Kjæmpe for den gode Sag, lignede mig ved Mester Ole Vind, og hvad veed jeg? og lod Piecen colportere over hele Landet til Agitation. Og der sad jeg, som ikke havde ment noget med det.

Det morsomste var, at heller ikke min ærede Modstander havde ment noget med det. Aaret efter holdt Johannes Kok den Prædiken, som Ipsen havde været for rasende til at holde, og jeg ikke havde forstaaet at gjøre skrap nok. Han forstod det bedre. Han gik ligefrem løs paa Venstres Synder, og inddelte sin Tale efter de forskjellige Sager, de vilde sætte igjennem, belæggende enhver af Delene med de behørige Grovheder, smukt ordnede. Det var engang en Forargelse, men der blev intet talt derom. Det Hele havde været en Komedie, der skulde ærgre Ministeriet, og da den nu engang var opført, var der ingen Grund til at give den igjen.

Min Sag havde imidlertid faaet det Endeligt, at den var bleven sendt Biskoppen til Erklæring, og det var ret noget for Martensen. Den brave Hyrde tog fast om Værget, naar Kirkens Ret skulde hævdes, og hans lange Udtalelse træffer nøiagtig min egen Mening ved hvad jeg

havde sagt, uden at jeg i nogen Maade havde gjort ham opmærksom derpaa.

Biskoppen skrev saaledes:

Efter at Pastor Fibiger har talet om dem, der paa Thinge eller i Folkemøder føre deres egen eller deres Meningsfællers Sag, siger han: »Selv den der kløgtigst og kunstigst beregner sine Midler, slaaer dog som Grundfarven ind i sin kløgtige Væv den Tro, at hans Sag dog tilsidst er Sandhedens Sag; det er kun Midlerne, der kunne falde noget kunstige; og det menige Folk, som kun lidet er istand til at see, hvad Vaaben der bruges, kun at de føre til Seir, troer ligefrem paa, at Sagen der strides for, er intet andet end Sandhed og Ret.« Og paa et andet Sted siger han: »Hvad ere Mennesker, naar Gud fanger de Kloge i deres egen Kløgt, og de maa selv see, at det var Blendværk; naar han lader det menige Folk fare hen paa meningsløse Veie, og de maa selv erfare, det var Daaskab?« Af disse Steder har Hr. J. A. Hansen taget en Forargelse, der er blottet for enhver objectiv og almengyldig Grund, og kun kan betragtes som en Følelsessag for ham selv.

Thi ingenlunde har Pastor Fibiger, som det forekommer Hr. J. A. Hansen, udtalt noget politisk Partistandpunkt. Han har udelukkende holdt sig til religiøse og moralske Synspunkter, har helt igjennem talt om det sandhedskjærlige Sindelag og den moralske Selvstændighed, der er Betingelsen for den politiske Virksomhed, naar denne skal blive til Gavn, uden at indlade sig paa selve det politiske Stof som saadant, eller paa nogen Maade at ville give politiske Raad, hvad der ikke hører til det kirkelige Embede, der bør begrændse sig til det Religiøse og Ethiske som Grundlag for det Politiske. Det vil ikke være muligt for nogen af denne Tale at kunne kjende, til hvilket politisk Parti Pastor Fibiger selv hører, eller om han overhovedet hører til noget politisk Parti.

FEMTE KAPITEL.

AFSKED MED DEN GAMLE KREDS*).

Jeg havde levet den længste Tid af mit Liv i Kjøbenhavn, 13 Aar som Student og Candidat, og 15 Aar som Præst, og Staden var bleven mit egentlige Hjem. Udenfra seet var der intet Hus, der var mig fremmedt, og især i den nordlige Del, hvor jeg mest havde min præstelige Virksomhed, kunde jeg ogsaa ved de fleste af Husene tænke paa, hvilke kjære Mennesker der boede bag Vinduerne. Alle de, hvis Sorger og Ulykker jeg havde delt, og hvis Festdage jeg havde været med til, vare mig kjære. Jeg gik i Gaderne som i en Selskabssal, hvor jeg vel ikke kjendte alle, men jeg kunde dog ikke komme gjennem nogen Gade uden at møde Venner, og de pjaltede kunde ligesaa vel opholde mig med en Samtale som de fine. Dog som det gaaer i en god Omgangskreds, at i Aarenes Løb, falder snart den ene, snart den anden fra, og før man faaer seet sig om, bliver der tomt i Rækkerne. Præsten føler det mest, han maa begrave dem, han maa ligesom offre det ene Liv efter det andet, og gaae ene hjem. Saaledes gik det ogsaa i vor nærmeste Kreds. Hvert Aar maatte jeg ved Graven udgyde mit Hjærtes Klage over de kjære Slægtninge og Venner, og var der end altid nok af Bekjendte, var dog de Gamle, de egentlige borte.

Den første, vi mistede, mens vi boede i Kjøbenhavn, var ogsaa den bedste, Familiens Sol, Farbroder Scavenius. Han var med sine 70 Aar endnu ganske vel tilpas, ved vanligt Humør og saae sund og rødmusset ud. Faa Dage

*) I den udladte første Del af dette Kapitel fortælles om Broderen Christians Død og om Besøget i Kolding ved hans Begravelse (1873).

før havde han besøgt os, og gjort Løier med, at han kunde stjæle, hvad vi havde, for vore Døre stode aabne, da han kom. Men en Morgen, da han vilde staae op, blev han pludselig ramt af et saa forfærdeligt Slag, at han ikke mere kunde give noget Livstegn fra sig. Kun naar hans Hustru lagde sin Haand i hans, rørte han svagt sin for at kjærtegne hende, som den gamle Elsker, han var. Saaledes laa han ubevægelig og med lukkede Øine en Uges Tid, da sov han stille hen, den 11. October 1861.

Ved Begravelsen gjorde jeg min første Erfaring i at stede en Hærens Øverste tiljorde, en Tjeneste jeg fik Øvelse nok i under den kommende Krig. Hele Krigsstanden var samlet, Garnisonspladen fyldt med Soldater og Kanonerne opkjørte, Kongen tilstede, i alle Maader fuld Generalshonnør. Han havde jo ogsaa været Minister, og Kongen havde ham kjær fra den Tid, han havde været hans Discipel. Men i min Tale fandt jeg mig ikke forpligtet til at tage særdeles Hensyn til den glimrende Forsamling. Jeg skildrede ham i jævn Stil, som han var imellem os og jeg bedst kjendte ham, fortalte om hans Liv i Hjemmet, tog endog de pudsige Træk med, og lod saa de høie Herrer om det, de vidste bedre end jeg.

Det var yndigt at se den søde Tante i hendes Sorg. Hun græd bitterlig, og der var intet Haab om, at hendes Savn kunde lindres i denne Verden. Det var jo hendes Livs eneste og altid lige inderlig Elskede, der var borte; og i sin Kjærlighed var den gamle Moder med de mange Børn ganske som en nygift. Men overvældes af Sorgen kunde hun dog ikke, dertil var hun for gudhengiven. Hun sad syv Aar Enke med sine ugifte Døttre, de to Tvillinger, og kunde endnu gjøre Sommerreiser til sine Børn i Fyen og paa Langeland, saa overvældede en Hjærtesygdom hende, og hun sov hen den 28. Januar 1868. Det var streng Vinter og jeg laa i min Seng af Feber. Jeg var fortvivlet, men jeg sagde til Lægen: Jeg bryder mig ikke om hvad de siger, jeg skal og vil i

Kirken. Jeg stod op, naaede derhen, og det gik, som jeg oftere har erfaret, at naar jeg først er indenfor Kirkens Døre, er Sygdommen udenfor. Jeg fik af mit fulde Hjærte og under mange Taarer talt over den, der i Sandhed har været mig en anden Moder.

Endnu en tredie Moder havde jeg, for de kjære Kvinder har altid været mig gode. Det var gamle Tante Christine Møller. Hun havde nu siddet Enke i 26 Aar, men ført det samme gjæstfrie Hus, altid med sine ældre og yngre Venner omkring sig, og altid den samme statelige Dame, som ønskede at gjøre et godt Indtryk. Ogsaa lykkedes det hende ganske godt at bevare sin Aands og sit Hærtes Evner til sine 87 Aar, den sværmeriske Følelse, den romantiske Tankegang forenet med blid rolig Holdning. Ligesom Moder saae hun mig ogsaa gjerne som sin Sjælesørger. Hendes Religion var en naturlig ren Kjærlighed, hun troede paa Evigheden, men hun vilde gjerne leve, hun fandt endnu dette Liv skjønt. Den sidste Dag, da jeg sad hos hende og talte mildt christeligt, mens hun laa afmægtig hen, slog hun sine Øine op imod mig og sagde sukkende: Ja, det er sandt, men du kan troe, det er tungt at døe. En Times Tid efter, sov hun hen, den 12. Februar 1867. Saaledes var der nu af den ældre Slægt ingen andre end Moder alene tilbage.

Hun var nu over 80 Aar og sad med Fred hos min Søster i Thriges Skolebygning. Hendes Helbred var som i alle de sidste tyve Aar hun levede, meget svagt, men hun holdt sin Aandsfriskhed oppe. Mine Prædikener, som hun i mine første Præsteaar havde havt noget vanskeligt ved at finde sig i, havde hun dog, da jeg forlod Haderslev, i den Grad savnet, at jeg regelmæssigt maatte sende hende dem, og hun fik dem saa kjære, at hun med egen Haand afskrev hele Bunker af dem, inden hun sendte mig dem tilbage.

Da jeg i 1874 blev Landsbypræst, var hun 85 Aar, og jeg kunde ikke længer tjene hende med mine Prædikener,

da jeg ingen længer skrev. Men jeg sørgede dog for, at min Søster hver Søndag Morgen kunde lægge et godt langt Brev foran hende paa hendes Seng; og saa læse det for hende hver Dag, til det næste kom.

I Januar 1879 fyldte hun sit 90. Aar, men spandt dog endnu den Vinter paa sin Rok. Det duer rigtignok ikke til noget, hvad Moder spinder, sagde min Søster, men hun har dog alle de gode Tanker derved, som hun altid har rost Rokken for at sætte i Gang. Vintren gik hen som sædvanligt, men efter Paaske var hendes Kræfter udtømte, hun vilde mod hendes Sædvane i de sidste Dage i Paaskeugen ikke op af sin Seng. Søster Christine der vidste, at jeg skulde holde Confirmation om Søndagen, vilde ikke sende Bud efter mig. Saaledes skete det, at jeg ikke var tilstede, da Moder Søndag Morgen umærkeligt ikke mere aabnede sine Øine. Gud være takket for rolig Hengang hun fik. Hun havde i Sorg og Smerte lukket saamange af sine Elskedes Øine, nu blev det hende forundt ikke selv at føle Dødens Smerte.

Hendes Forældre saavelsom hele hendes Slægt hviler paa Roskilde gamle Graabrødre Kirkegaard. Derhen førte vi hendes Legem og samledes til Sørgefest i Kapellet. Jeg talte som jeg efter mit Hjerte maatte tale over min Moder, men jeg maa ikke have været heldig med at udtrykke min Stemning. Caspar bebreidede mig temmelig stærkt, at det var for ringe, hvad jeg havde sagt. Du har dog kunnet tale over andre sagde han, skulde du da ikke kunne vise os et bedre Billede af en saadan Moder, som vi har havt? — Ja, det er netop Sagen. Andre kan man løfte saa høit som Kjærligheden og Beundringen er til, men jeg idet mindste kan det ikke ved hvad der i den Grad er mit eget.

Caspar kom selv ikke længe til at savne den Moder, han satte høiest af alt. Hans forskjellige Svageligheder samlede sig efterhaanden til Sukkersyge, og hans før saa bevægelige Skikkelse blev stiv og bøiet. Han arbeidede

med sin vanlige Flid, følte vel, det gik mod Enden, men haabede dog, han skulde naae det Maal, han havde sat sig, at faae sit sidste Arbeide, den russiske Litteraturs Historie færdig. Det lykkedes ogsaa saa vidt, at en afsluttet temmelig stor Del af den, til Begyndelsen af dette Aarhundrede, kunde udgives efter hans Død. Men da kunde han ikke mere. Hans Læge skikkede ham til Carlsbad, men denne Kur viste sig saa forfeilet, at den tog hans sidste Kræfter fra ham. Dog skaffede den ham den Glæde, at han fik Leilighed til at gjensee sit kjære Prag, og hvorledes han der blev modtaget, har jeg allerede fortalt*). Efter sin Hjemkomst forsøgte han at ligge paa Landet i Torbæk, men blev bragt døende hjem og sov hen med Fred den 4. September 1881.

Saa maatte jeg nu ogsaa begrave ham, og nu sparede jeg i Sandhed ikke paa den Ros, som han havde fundet, jeg havde holdt igjen paa ved Moders Jordefærd. Jeg gjennemgik grundigt alt hans Væsen, og skildrede udførligt det samme som hans bøhmiske Ven, Kheil har sammenfattet i Slutningen af sit allerede omtalte Mindeskrift over ham.

Amalies Familie har jeg altid regnet for min egen, men jeg kan dog ikke negte, nu da jeg er ved at overveie den Sag, at Blodets Baand dog gjør en betydelig Forskjel. Naturgrunden er en anden. I Kjøbenhavn findes den nu i Huset Holm, som dengang endnu sad i sit smukke Hjem, Vesterbro 125. Men deri foregik ogsaa en Forandring. Den gamle Frue døde i Januar 1865, og da Edvard boede i Husets Kvistetage, maatte Frederikke overtage Husholdningen for begge Familier.

Conferentsraad Holm havde i sin lange Virksomhed tiltrods for sin Beskedenhed efterhaanden erhvervet sig en stor Anseelse. Som en alvorlig, from og mild Christen var han høit agtet i kirkelige Kredse, og Medlem af Kirke-

*) Pag. 135.

commissionen. Og som Mæsenas i Kunstens Verden var han Stifter af Musikforeningen og dens bestandige Direktør, og i Kunstakademiet var han Æresmedlem og sad i Commissionen for dets Reform; da nogle Kunstnere stiftede en Radereforening, toge de ham til Formand og fandt sig vel derved, og, som jeg alt har fortalt, naar vi vilde have Kunstsager til Provindsen, havde vi kun at henvende os til ham. Han selv havde en smuk Samling i sit Hus, og havde han faaet noget nyt, var det hans Glæde at samle de Kyndige med Høyen i Spidsen for at nyde det med dem. Musikere havde han regelmæssig hos sig i gode Aftenselskaber, og de maatte yde deres Bedste. Weyse og Hartmann vare hans Venner, Gade strøg sin Violin ved Kvartetten, Heyse var Familiens Troubadur, ved Indvielsen af Villaen paa Vesterbro satte han en henrivende Musik til den skjønne fantastiske Cantate, Molbech havde skrevet.

Fader Holm blev gammel og var meget lykkelig i sin Familie. Han døde samme Foraar som min Moder i en Alder af 85 Aar. Det var haardt for hans Børn, men da han var hensovet den 28. Mai 1879, samledes vi til en meget opbyggelig Sørgefest. Olaf Waage holdt en fortræffelig Tale.

Høyen var tidligere gaaet bort (April 1870) og havde efterladt et smerteligt Skaar i vor Kreds. Hans Endeligt er saa smukt og sandt beskrevet af L. Ussing, at jeg intet har at tilføie. Hans Enke talte fortrolig med mig, om hvorledes Begravelsen kunde ordnes, og det havde sine Vanskeligheder. Han selv havde udtalt det Ønske, at der ingen offentlig Ære skulde vises ham, ingen Tale holdes over ham, som det hed. Jeg forestillede hende, at det ikke lod sig gjøre. Det kunde ikke hindres, at en betydelig Forsamling af Byens bedste Folk vilde indfinde sig, og jeg vidste af Erfaring, hvilket fattigt ja pinligt Indtryk det gjør, at lade et saadant Møde hengaae i Taushed, man fortryder det, hvilket jeg navnlig fik Bekræftelse paa

ved Tschernings Begravelse, som jeg i 1874 fik den Ære at forrette Tjeneste ved. Jeg omstemte hende og hun besluttede sig til Begravelse fra Frue Kirke i sædvanlig Form.

Høyen havde ingen Familie. Men baade han og hans Hustru vare saaledes, at deres Venners Børn var som deres egne. Jeg har allerede fortalt Exempler derpaa i den Skildring, jeg har givet af ham i 2. Bog. H. E. Freund, død 1840, havde vel været hans nærmeste og kjæreste Ven, og han værnede trolig om hans Familie, den stille fromme Frue og hendes Børn, Victor og Olympia, hele Vennekredsen dyrkede dem. Det var yderst svagelige Mennesker, men af en høi Aand og høist elskværdige. Moderen og Datteren døde 1869, medens jeg var deres Sjælesørger. Victor saae ud som en Kjæmpe og tog Mad til sig derefter, men han var saa skrøbelig, at han ikke kunde komme en Gade til Ende, og ikke tale uden hvert Øieblik at puste for at faa Veiret. Han kom jævnlig til os, og jeg fik ham meget kjær for hans Liv og Munterhed og store Lærdom navnlig i Kunsthistorie, hvorom hans udmærkede Bog om hans Fader vidner. Efter hans Bortreise fik jeg jævnlig lange Breve fra ham, fulde af de skjønneste Betragtninger i en egen rhetorisk Stil. Han døde i Sabinerbjergene i September 1881. Hans Fætter, den brave og dygtige Billedhugger, Christian Freund, var derimod kjernesund og er det endnu. En glad Sjæl og god Ægtemand, jeg har selv viet ham.

Den mærkelige Bolig, som Freund havde faaet malet af Hilker i den fineste pompeianske Stil og som i sig selv var en meget anselig Leilighed, gik over til H. V. Bissen. Han var jævnaldrende med Høyen og saae ud til at være en meget kraftig Mand, men under det stærkt formede og skjæggede Hoved var der en spinkel nervesvag Krop. Han brugte altid Koldvandskur, og gik uden Hat og Halstørklæde, helst i Bluse, og levede strengt tarveligt. Naar han beskrev, hvilke Mirakler det gjorde, naar han

skjældte paa Theevandsfolk og uldne Klæder og slog kraftig ud dertil, fornam man en Sundhedsaande udgaae fra ham, men det var kun Blendværk. Da han modellerede mig i 1863, kunde han kun arbeide en Timestid ad Gangen, hans Arme var for matte til at løftes længere Tid. Aaben og hjærtelig som han var, uegenyttig og uden Forfængelighed var det en Glæde at omgaaes ham. Han var et af de fortræffelige Mennesker, der har Hjærte for alt hvad der duer, og alt hvad der fører et naturligt Liv saa smaat det end kan være. Han havde sine Værksteder fulde af Træer og Dyr, Katte, Kaniner, Skildpadder og Firben, Slanger i Træernes Grene og Fugle i Toppen og han kjælede for dem alle. Og fik hans Barnebarn fat i ham, kunde han gaae timevis med det paa Armen og lade det nappe ham i Skjægget. Man sagde, han forkjælede og fordærvede Barnet, det gjorde han dog ikke, hans egne Børn blev særdeles dygtige Mennesker. Den ældste, Vilhelm er nu ligesom Faderen.

Kun Christendom kunde han ikke med. Udviklet i en vantro Tid og paa Kant med den Tids smægtende Romantik, havde han faaet et skarpt Syn paa Religionen. Han levede og døde uden Kirke eller Præst, hvorfor skal da en saadan Mand begraves fra Kirken, hvor kun Præsten kan tale til hans Ære, og hvor det ikke er sømmeligt at tale uden paa christelig Viis? Men deri er nu vi Danske uforbederlige. Tankeløs Skik er det eneste, vi kunne tænke os, og at dybere Spørgsmaal reises, have vi Skræk for. Jeg holdt altsaa min Tale over ham i Frue Kirke (17. Marts 1868) og mit Sind staaer mindst af alt til at udelukke nogen af Synagogen. Der var jo nok at sige til den store Mands Ære, og det Christelige havde jeg frit Lov til at forbeholde mine tause Betragtninger. Om Høyens Tale over ham ved Festen paa Akademiet har jeg allerede talt paa sit Sted.

En anden Sag var det med Vilh. Marstrand, som Aaret i Forveien havde mistet sin Hustru (26. Januar 1867).

Han var ikke den, der med Forstands-Ræsonnement og bar Naturtilbedelse vilde sætte Christendommen Stolen for Døren, han havde intet høiere Ønske, end at faae Guds Rige klart udfoldet for Øine og Hjærte. Kunde han det ikke, anklagede han ingen anden sig selv, sin flygtige Natur og sin Syndeskyld. Ogsaa i hans Kunst fordybede han sig med Alvor i de hellige Emner, og naar han fremstillede dem, havde han dybe Tanker derved og vidste at afvinde de noksom behandlede bibelske Scener ny Interesse. Den gribende Fremstilling af Thomas, som han vilde have skjænket til Nørrebros Kirke, for, som han sagde: Jeg maa dog ogsaa give mit Bidrag til Kirken, fik han desværre ikke malet, men den legemstore Carton, som er bleven ødelagt, synes mig det skjønneste, han nogensinde har gjort. Derved gjorde han sig mange Betragtninger over, hvorfor Thomas maatte sees staaende, ikke knælende foran Jesus. Han er jo gaaet hen for at røre ved ham, og nu tør han ikke, sagde han. Naar vi talte om saadanne Ting, og jeg baade villig gik ind paa hans Tanker og søgte at føre dem videre, havde han sin Glæde deraf. Ogsaa Bloch har jeg talt med om hans hellige Billeder, men ham kunde jeg mindre stemme med. Han tog det ogsaa fromt christeligt, men han havde ikke Marstrands sunde Sands for det naturlige, og dermed bibelske. At Djævelen for Ex. svæver om Bjerget, og ikke tør komme derop, er ikke bibelsk.

Endnu mere kom dette frem ved hans Hovedværk, den store Nadvere, som han arbeidede længe paa, og ikke forgjæves. Det er vel omtrent det ypperste, der er malet her i Landet. Endelig hans sidste Arbeide, de betroede Pengesummer, som var bestemt til Bankbygningen, men til hans store Bedrøvelse blev afbrudt ved hans Sygdom, heldigvis dog ikke førend han havde faaet malet flere forskjellige Billeder af Scenen. I Anledning af dette Emne, som han selv havde valgt, havde han en Strid med Bankbestyrelsen. Han holdt stivt paa sit, og gjorde Paastand

paa, at hvad man end vilde lægge deri, saa skulde Pengemændene finde sig i at ogsaa deres Institut paa sin Hovedvæg fik en staaende Paamindelse om at tone christeligt Flag.

Ja, han var vistnok ingen skoleret Christen, det er i det Hele ikke let nogen selvstændig Lægmand, men han var en alvorlig og tænksom Bibellæser, og saae op til Helligdommen som det Høieste. Nu døde hans gode Hustru, det var et forfærdeligt Slag for ham. Det kom ham uforberedt, hun havde et kraftigt Helbred, men en pludselig tyføs Feber rev hende bort. Og som han altid havde været plaget af Tvivl om sit Livs og sin Kunsts Værd, var Ægteskabet blevet ham en Støtte. Hjemmet var blevet hans Livs Lysside, og al dets Befolkning en altid glædelig Gjenstand for hans Kunst.

Da jeg saa Morgenen efter hendes Død fandt ham siddende i hans Malerstue sammenkrympet, rystet og grædende, blev jeg virkelig forfærdet, jeg havde ikke ventet det. Men det gaaer jo i Almindelighed gode Mennesker saaledes, at naar man maa skilles, hører det med til Smerten, at man ikke har været nok for hinanden. Hvorledes skulde vel ogsaa et saa kjæmpende, grublende og af Naturen omskifteligt Menneske kunne dele alt med sin Hustru. Ogsaa hun var heller ikke meget meddelsom. Men dyb Trang havde han dog dertil som til alt godt.

Alt dette betroede han mig med sin sædvanlige Oprigtighed, men som alle oprigtig Sørgende trykkede ham Tanken om at skulle udholde alt hvad der følger med en høitidelig Jordefærd. Jeg troede derimod, at det vilde gjøre ham godt og sagde ham det. Det viste sig ogsaa, at jeg ikke tog feil deri. Vi havde i vor Kirke et Chor af gode klare Drengestemmer, og den uskyldige Maade hvorpaa de foredrog Psalmen rørte ham dybt. Og da efter den Skik, som ellers for de Sørgende er den sværeste, hele Forsamlingen gik forbi ham for at trykke hans Haand,

rørte de ham saa stærkt, at han gjentagne Gange udtalte sig om, hvor det havde været ham kjært at trykke alle de deltagende Venners Hænder, og Kirken var dog overfyldt. Han var som forvandlet, han henfaldt i længere Tid i et formeligt Sværmeri for alle de gode Mennesker, han var omgiven af, og han skjulte det saa lidt, at mange undrede sig over hans stærke Stemning. For mig var det en Glæde at være Vidne dertil. Det blev et virkeligt og blivende Fremskridt i hans Charakter, og siden den Tid var det en dobbelt Hjærtens Nydelse at see ham i hans Familiekreds, naar han sad med sine Børn og Søskenebørn i sine Arme, og hvor de elskede ham. Det er ogsaa tydeligt nok at see i hans Breve fra disse Aar*).

Der gik fire Aar, og hans Helbred blev efterhaanden svagere, medens hans Aand dog endnu holdt sig i sin Styrke. Det er de Aar, hvorfra Mesterværkerne, den store Nadvere og det store Billede i Universitetets Festsal stamme.

Han havde oftere lidt af Svækkelse i Ryg eller Underliv, men hans muskelstærke Legeme havde kunnet bære det. Han var saa stærk, at naar han, for at prøve den Kur, gik hen i et Gymnastiklokale, sagde han leende: Det kan kun lidt hjælpe der at trækkes med en Karl. Naar jeg tager fat, trækker jeg ham strax overende. Nu skete det for ham ligesom for hans Fætter, min Broder Caspar, at hans Svækkelse viste sig at være Sukkersyge, og hans Kræfter tog stærkt af. Han holdt sig endnu til Efteraaret 1871, skjønt han gik svagt; da sank han pludselig uden Smerte ned af sin Malerstol, og hans venstre Side var lammet. Da jeg kom til ham, laa han i sin Seng, og beskrev mig Tilfældet, men haabede endnu at kunne reise sig. Det saae mig dog betænkeligt ud, da det var at vente, at Slaget vilde komme igjen.

---

*) Trykt i Raffenbergs Samling.

Jeg talte da til ham om Døden paa samme Maade, som vi tidt nok havde talt derom. Men han kunde ikke forsone sig med Døden. Jeg er saa rastløs, sagde han, jeg higer altid efter de store Opgaver, der foreligge. For at mildne Tanken havde jeg ogsaa oftere udtalt den Tanke, at i Evigheden vilde der vistnok blive endnu mere Skjønhed for en Kunstnersjæl at nyde end her; men derom vilde han intet høre, kun Sjæleangst og uopnaaelig Hellighed brød ind paa ham. Ogsaa havde han, som de fleste da have, sine lønlige Tvivl om det evige Livs Virkelighed.

Saa var det den 15. Marts 1873, at vi stod om hans Seng og stirrede paa de kjære afsjælede Træk. Et Lig er en ubegribelig Ting. Man see kun noget paa det, saa synes man at Aasynet bevæger sig, og man ryster desmere, for man atter seer, det er Blendværk, kun en minderig Bygning, men Beboeren er borte. Hvor ofte har jeg ikke seet det? Det er baade til at gaae fra Forstanden af, og at miste sin Tro ved.

Sørgefesten var glimrende, men ikke kirkelig Det var i Akademiets Festsal, omringet af alle de stille antike Kjæmper, at jeg kom til at holde min Tale over ham, og en egen Sag for mig der at staae paa Høyens Plads. Dog er det endnu en Trøst, at det lykkedes mig at faae sagt saameget, at jeg ikke har mere at tilføie. Om hans Kunst fandt jeg mig ikke beføiet til at tale, kun om det Sind, hvoraf den fremkom, i det jeg skildrede hans Charakter og Væsen paa samme Maade som jeg har gjort det i denne Bog*).

Ednu efter 20 Aar er det mig en stadig Sorg, at han er borte. Naar jeg sidder her i min Ensomhed og tænker paa, hvordan de nu alle er borte, er der ingen, jeg mere ønsker, vilde træde ind igjen, end den kjære Vilhelm. Ja, naar jeg i mystiske Timer drømmer om, hvad jeg kunde

---

*) Talen findes i den omtalte Bog af Raffenberg.

faae at vide, om en af de elskede Afdøde kom til mig, er der ingen, jeg hellere gad udspørge om Evighedens Hemmelighed end ham. Dog skal man ikke vente at faa Livets og Dødens Gaader løste paa den Maade. Man maa betænke, at om man kom til Tale med de Afdøde, vilde man erfare, at heller ikke de ere i Besiddelse af den Visdom, vi drømme om. De have ikke seet mere og forstaaet mere end de er istand til at fatte, og enhver fatter kun, hvad Gud giver. Enhver fatter sit, og jeg mit.

SJETTE KAPITEL.

LANDSBYLIV.

Jeg havde længe følt, at jeg som Præst i Kjøbenhavn ikke var paa min rette Hylle, og ikke udrettede, hvad jeg burde; dog blev jeg holdt fast der af saa mange Baand. Nu brast det ene efter det andet, og i disse Dødens Aar tænkte jeg flittigt nok paa at forlade Byen. Men Tiderne vare vanskelige. Theologiens Glorie fra min Ungdom hvilede endnu som en Nemesis over den geistlige Verden i Skikkelse af en saadan Frodighed af Ansøgere, at da jeg efter adskillige Skuffelser, søgte Vallensved ved Næstved, havde jeg 73 Medbeilere at overvinde, og dog var dette Kald ikke større, end at Ministeren, min Regensven Worsaae, selv raadede mig fra at tage imod det.

Det var i November 1874, at jeg drog ind i min Præstegaard, forat tilbringe Vintren hos Enken, Madame Buchholtz. Der saae tarveligt ud, Stuehuset var godt og grundmuret, opført af min Formand, men de øvrige Længer kun altfor maleriske, og jeg saa uerfaren, at jeg fandt, det skjønneste ved dem var de grønne Tage.

Det blev en haard Vinter, og jeg kom forfrossen til Kjøbenhavn, naar jeg vilde see til det skjønne Hjem i Frederiksgaden, mens jeg dog allerede var saa vant til Kulden, at jeg ikke kunde udholde Heden i de kjøbenhavnske Stuer. Men da Vaaren kom, og Amalie med Søstrene, paa hendes Fødselsdag den 6. April, rullede ind i Gaarden i den nye Landauer, som min kjøbenhavnske Menighed havde skjænket mig, havde vi da aldrig seet saa deiligt et Foraarsveir.

Nu faldt der ny Glands over Gaarden, de tarvelige Stuer kom ved Hjælp af vore Kunstskatte til at see ud efter noget, og den lille begroede Have blev taget under kunstmæssig Behandling af en Gartner, der om han end ikke vidste andet af sin Kunst, dog vidste, hvad æsthetisk Fantasi er. Jeg tog et nyt Stykke Jord ind, jeg tegnede lange flotte Sving paa Gangene og stampede dem af med mine Vinterstøvler, jeg tegnede Lysthuse og Bænke i klassisk Stil til Beundring for min nye Ven Tømmermanden, og Figen og Vinstok paa Solsiden, og Klematis og vild Vin paa Skyggesiden, og nyplantede Frugttræer og Jordbærland trivedes deiligt i den nye Jord under Himlens Velsignelse. Naar vi saa i en rød Aftenstund sad paa vor Havetrappe, beviste jeg klarlig for mine Tilhørerinder, at de beboede den skjønneste Plet paa Jorden, og da Sommergjæsterne kom, sandede de, at Beviserne var uomstødelige.

Men jeg havde havt en streng Vinter at stride mig igjennem. Jorden frøs og Sneen føg, mens Slaget stod mellem mig og min nye Menighed. Min ulykkelige Rigsdagsprædiken havde forfulgt mig ud paa Landet. Hvermand vidste, at denne Præst var det Uhyre af en Høiremand, der ligefor den glorværdige Rigsdags Øine havde angrebet Kong Frederiks Kongegave paa Livet. Man skrev mig bekymret til fra Kjøbenhavn om, hvorledes det gik mig, Bønderne havde jo svoret sig sammen om

ikke at taale mig. Jeg vidste intet derom, og forandrede heller intet i min Slagplan.

Jeg gik først til Sognefogden, det var at tage Tyren ved Hornene. Skulde jeg smides ud, var det ham, der skulde besørge Forretningen. Store Jens Pedersen — for der var endnu to Jens Pedersener — var Egnens Fører, og vidste al Politiken udenad, han behøvede ikke at læse sig til den, hvad han ogsaa daarligt nok kunde, han tog den store J. A. Hansen under Armen paa ethvert Møde. Jeg traf ham ikke hjemme, men hans forstandige og fromme Kone tog imod mig med Glæde over at see den nye Præst. Næste Morgen, som jeg stod i min Dør, seer jeg den høie knoklede Sognefoged med lange Skridt, Hatten i Nakken og svingende sin Stok komme ind ad Porten. — »Naa, det var kjønt, at De kommer, jeg traf Dem ikke igaar. Kom nu ind til en fornuftig Pibe Tobak og en varm Kop Kaffe, for det er koldt.« Og det kan hænde, det blev en ordentlig Samtale, for stortalende var han, men heldigvis, og det skal siges til hans Ros, ogsaa meget varmhjærtet: Da han fik at vide, at Præsten var en Frihedsmand, hvis høitflyvende Ideer om nyt Folkeliv og alt det andet, han ikke engang selv kunde over, og Præsten desuden var saa rask i Vendingen, at der ingen Tid blev til at komme til Frihedens praktiske Paragrafer, glødede hans Ansigt af Glæde, saa han formelig omfavnede mig, inden han kom afsted, og det uagtet der ingen Brændevin blev hældt i Kaffen.

Det var en god Begyndelse, jeg maatte nu sørge for en god Fortsættelse. Jeg gik hver Dag ud at afsøge Sognet, og det var ikke større, end at jeg paa min Fod kunde naae til dets Grændse. Jeg gik ind i hvert Hus, spurgte hvem der boede, opskrev Navnene i min Lommebog, og satte mig saa til i fornøielig Samtale at undersøge Navnenes Betydning i Skikkelse af Levnedsbeskrivelse af dem alle, store og smaa.

Og idetmindste en Gang om Aaret, maatte hele Registret gjennemgaaes, for at eftersee, om alle disse Bogstaver af Kjød og Blod var i Orden. Denne Fremgangsmaade anbefaler jeg begyndende Landsbypræster. Man maa være sit Folks Ven, før man kan blive dets Præst.

I Sognet er der ingen Skov, men tæt om dets nordre Side breder sig herlige Skove. De tilhører Herremanden paa Gunderslev Holm, og han elsker sine Træer og lader dem staae, til de blive til brede Kjæmper. De nærmeste Skove gik vi ud i, naar Dagen hældede, og satte os og hørte paa alle de smaa Fugle som tale. De fjernere forbeholdtes Søndagen. Da kjørte vi en Mils Vei eller to ud, forrest Landaueren, derefter Fjælevognen, fra den lød der stadig Latter og Sang.

Man kommer til en Skovplet, hvor Solen faaer Plads til at falde ned paa en Stensætning vel de 100 Alen lang, og er man behændig, kan man klattre op paa Overliggeren i Midten og føle sig saa stolt i Sædet, som den Konge der ligger derunder. Skyggerne glide sagtelig hen over alle de mossede Stene, og man bliver længe siddende. Endelig vandrer man Arm i Arm hen langs Bavelse Sø, gjennem den Dyrehave, hvor alle Træerne ere af dem, der skal staae, og man kommer til et Herberge, som Herremanden har ladet bygge paa Bakken. Søen er bleven blank, og de røde Skyer graane, men man vil nødig hjemad, før Maanen stiger. Saa kommer man endelig igjen i Vognene, de vugge gjennem Skovene, og man ager atter forbi den store tæt indesluttede Eng, hvor Taagen har lagt over alt, hvad der dandser derinde af Usynligt, eller sover derinde af svære Køer. De unge Piger synge, og ved det sidste Led siger den Kone, hvis Sorger og Glæder, man ogsaa kjender, venskabeligt Godnat.

Det er sjællandske Glæder, og de blev nydt Aar efter Aar, uden andre Begivenheder, end at Pigebørnene blev ældre, skiftede ogsaa med andre lignende, baade Familiens og andre, vor Dreng bragte sine Venner med, og

han selv begyndte at blive en Forfatter, som beskrev os alle, og vakte Oprør i Egnen, naar den gjenkjendte sine egne Figurer i de Bøger, han ved Juletid bragte os i Guldsnit.

Livet omkring mig kunde nu være en saa skjøn Idyl, som ønskes kunde, men naar jeg i Skumringen atter og atter gik min Have rundt især i mørke Efteraarsaftener, filosoferede jeg meget over, at det ikke var det. Det gik mig som i Kjøbenhavn, vi vilde for enhver Pris være lykkelige Mennesker, og Næringssorgen kom over os. Embedet var kun jævnt, og som det gaaer de fleste Folk paa Landet, havde jeg ved at see paa Indtægterne, glemt at gjøre ordentlig Afregning med de Fradrag, som Skat, Skyld og alskens Udgift til landlige Fornødenheder medførte. Jeg fik intet af Tienden og havde kun Marken at leve af, men min Forpagter med sin Familie skulde ogsaa leve af den. Marken var god og stor, men Priserne paa Guds Gaver sank i Menneskenes Øine. Da han ikke kunde længer, satte jeg, hellere end at lade ham gaa fattig bort, hans Afgift ned med en Trediedel; og nu kunde han nok, men ikke jeg komme igjennem Terminerne.

Saa indsaae jeg, at jeg maatte gjøre en Forandring, og igjen, saa nødig jeg vilde, til træde Ansøgerens tunge Bane. Jeg søgte flere sjællandske Embeder, og da jeg var velseet i Ministeriet, gjorde Herrerne der deres bedste for mig, men det gik ikke, min stakkels Rigsdagsprædiken var endnu efter mig. Ministeren, Fischer, vilde intet høre om mig, han ansaae mig for en af sin Fjendes, Biskop Martensens, vigtigste Drabanter. Der gik derfor nogle Aar, da blev Fischer fjernet, og mine Velyndere i Ministeriet, Linde og Joncquieres fik let hans Efterfølger stemt for mig. Jeg blev i Sommeren 1881 kaldet til Ønslev og Eskilstrup her paa Falster, med retsgyldigt Løfte om at faae dobbelt saa meget at bestille, men ogsaa dobbelt store Indtægter.

Da jeg kom tilbage til min Fødeø, havde jeg vel ingen Minder om den fra min Barndom, men det rørte mig dog at tænke paa, hvad mine Forældre havde oplevet der. Da jeg saae det Hus i Nykjøbing, hvor jeg er født, kunde jeg ikke lade være at gaa ind og kjøbe mig en Hat hos den Hattemager, der boer i Stuen, for at gjøre hans Bekjendtskab og høre hans Fortælling om, hvad han vidste om forrige Tider. Meget velvillig viste han mig ogsaa den solide Decoration af marmorpoleret farvet Stuk, som mine Forældre havde berømmet, og som er der endnu ligesaa frisk som dengang.

Min Fader havde sagt, at hele Falster er som en Have. Det er den vel ikke ganske, men naar jeg her fra mit Skrivebord seer ud over min aabne Gaard og over Landsbyens Tage over til Skoven, og seer den skifte sin Dragt mellem blaalig sort, lysegrønt, mørkegrønt og brunt, Aar efter Aar, sander jeg dog Faders Ord. Gaarden har jeg lagt med pæne Græspletter og gruset Kjørebane, og sat en klassisk Søile i Midten efter egen Tegning, og udført af Hjulmanden, ham med de mange Børn, dem jeg døber og confirmerer og vier hvert Aar. De Træer, jeg har sat i den, Birke og amerikanske Aske, voxe godt til, ligesom den klippede Hæk ind til Haven, hvor den mod Syd skraaner ned mod en stor Dem, omringet af gamle Træer og ældre Graasten. Den Del af Haven har jeg selv anlagt med meget romantiske Gange, at de Unge kunne see Maanen og sig selv i det blanke Vand, og vi fra det smukke Lysthus ogsaa see paa dem.

Ønslev Sogn strækker sig langs Guldborgsund til ind imod Nykjøbing, og er skovrigt i Sydenden, men meget lavtliggende, desto mere frugtbart. Naar man hvor Landeveien høiner sig, seer ud over det, er det velgjørende for Øiet at see, hvor alt bugner af Træplantning og farverige Agre, og Sundets Blink og Lollands Skove længst ude. Ved Udkanterne boe nogle Herremænd, men jeg har ikke

duet synderligt i deres Selskab, dertil er jeg altfor stiv en Aristokrat.

Eskilstrup Sogn er mere bakket og ligeledes omgivet af Skove. Det tiltaler mig i høi Grad, at et Stykke af den store Statsskov tilhører mig selv, og da Skovrideren bestyrer hvad Præsten ikke forstaaer, maatte jeg strax opsøge ham i hans Hule, og fandt baade Hulen og ham meget tiltrækkende. En lang tynd Mand af min Alder med spillende Træk og heftige Lader, et af de bedste og hjærteligste Mennesker, jeg har kjendt, Kjendemærket derpaa er, at han ikke blot aldrig har eiet en Bøsse — at skyde paa de uskyldige Raadyr, der hoppe i hans Skov, vilde han ansee for en Forbrydelse som at skyde paa Mennesker — men ogsaa Smaakrybet elsker han saaledes, at han nøie seer sig for, og griber en i Armen, at man ikke skal komme til at træde paa Myrernes Sti. Da han fortalte, hvorledes han havde seet et Rotte forsvare sin Unge mod Katten, sluttede han: Jeg tager min Hat dybt af for Rotten. Og med stor Alvor gjorde han denne chavalereske Bevægelse. Han studerede Naturfilosofi og foredrog den begeistret. Berregaard hed han og var en Søn af Frederik den Syvendes gamle Ven, Generalen, men ham meget ulig.

Jeg fandt i hans Bogskabe hele Rækker af de til det Overnaturliges Videnskab henhørende Værker, og da jeg altid er meget begjerlig efter at faae aabnet mig nye Synsvidter, studerede jeg dem flittigt og anskaffede mig selv de nyttigste af dem.

Først det omfattende Værk af Perty, Professor i Medicin i Bern, en Samling af alle den saakaldte Overtros Huler og Veie, nøiagtig belyst med alle de Historier, der derom ere fortalte, og med Forfatterens egen rationalistiske Filosofi. Ved at gjennemgaae det dannede jeg mig strax en Forestilling om den indre Sammenhæng mellem hele denne Mørkets Verden, og fandt, at skjønt disse overordentlig talrige Fortællinger fra alle Lande og alle Tider

selvfølgelig ikke saaledes kunne factisk begrundes, at de kunne bestaae for en modvillig Kritik, gives der dog indre Mærker paa, om de ere opspundne eller virkelig oplevede. Det virkelige Spøgeri har en egen Maade at komme frem paa, meget forskjellig fra romantisk Fantasi. Da Mennesker nu ikke kjender den, og den ikke passer til sædvanlige Forestillinger, er der ingen Rimelighed for, at naar saadanne Mærker bestandig komme igjen paa de forskjelligste Steder, i Paris eller i Assens, at de skyldes Indbildning. Al den Stund de ikke tiltale denne.

Jeg havde allerede selv dannet mig denne Theori, da jeg siden til min Tilfredsstillelse fandt at den langt tidligere var fundet og anseet for paalidelig hos de betydeligste af dem, der have vovet sig ind paa dette Omraad. Hypnosen, eller som den tidligere kaldtes, Magnetismen, er jo nu anerkjendt af Videnskaben. Spiritismen staaer tilbage, den er ogsaa noget for sig og savner i høi Grad endnu sin Theori. Der er meget Selvbedrag eller vitterligt Bedrag i den, dog er den allerede nu saa grundigt undersøgt, navnlig af Physikeren Crookes i London, at dens Hovedphænomener maa ansees for fastslaaede.

I 1888 havde vi beredt os paa en god Reise, men den blev forhindret ved Amalies tunge Sygdom. Det var St. Hansdag, at hun følte sig ilde, da vi kjørte hjem fra Hanenau Skovridergaard, hvor vi havde taget Afsked med vor Ven Berregaard. Hun maatte gaae til Sengs da vi kom hjem. Saa blev Reisen først udført næste Aar, gik opad Rhinen til Schweitz, hvor vi laa en rolig Tid i Brunnen i den smukke Pension Auf der Mauer, og havde stor Glæde af det ikke Overnaturlige.

Denne Sommer 88 var en grusom rystende Tid, ikke ulig den i 1857, men min Elskede forvandt dog ganske godt dette Angreb. Døden havde kun banket paa. Ikke som da den tidligere havde seet ind til os, da fik den Overmagt, og det kunde ikke forvindes. Det var Søster Edle, den da tog fra os.

Sidst i Juli 1882 maatte hun underkaste sig en Operation, men derefter var hendes Kræfter udtømte. Hun laa i otte Dage uden klar Bevidsthed, da sov hun hen, den 5. August 1882.

Jeg gik hjemme i min Have, sorrigfuld i min Ensomhed. I en skyggefuld Gang kom der mig da et Syn forbi, et Tankesyn, med de legemlige Øine saae jeg intet, men saa levende var det dog, at jeg aldrig kan glemme det. Jeg saae Edle vandre roligt hen forbi mig med sit blide fromme Aasyn. Hun var helt klædt i Hvidt og gjorde et Indtryk paa mig ganske som jeg saae en Engel. Ved hendes Side gik Amalie og bøiede sig bekymret ind mod hende. Det var i de Dage hun laa paa sit Dødsleie, og hendes Søster sad over hende.

Hun havde elsket vor Karl ligesaa høit som vi selv, og testamenteret ham en Del af sin lille Formue. Dette satte ham istand til at gjøre den Reise, han har beskevet i sit »Vandreaar«, og som i mange Maader skaffede ham et betydeligt Udbytte som Forfatter og Verdensmand.

Imidlertid levede vi vort sædvanlige idylliske Liv. I den stille Vinter rykke vi nærmere sammen om vor Lampe, læse sammen og bearbeide det Læste fortrolig med hinanden. I Sommertiden lukke vi Naturens Bog vidt op, og det er Umagen værd her paa vor Ø.

Næstefter at kunne see henover Menneskers Boliger, og kunne sige, i dem alle boer mine Venner, er da ogsaa det at see ud over et Land, man har kjært som sit Hjem, det der gjør Sjælen mest godt. Veien til Eskilstrup er for Folk uden Sjæl kun en kjedelig Landevei, men mig fryder den, hvergang jeg kommer der; og naar jeg seer det rigtbebyggede Land og over det det røde Taarn hæve sig — for vi boer ikke i et Land som Tydskland, hvor man ikke seer en Menneskebolig før man kommer til Byen — siger jeg: hvilket Land i Verden har saadanne Kirketaarne, og saa ordentlig opstillede, at man overalt kan see fra det ene til det andet og til flere endnu? Ikke saa-

danne Træspidser, der see ud som de i Legetøisæsker, nei, svære Fæstningstaarne paa Guds Borg, der sige: Lad see, om I kan flytte os.

Jo, Ære være vore Landsbykirker! I Storstæder kan man gjerne see ned paa dem som paa alt andet, men paa Landet er det dem, der bærer det Hele. Og saa er de fra de Tider, da vort Folk dog vandt nogen Seire, siden har vi ikke forstaaet andet end at dukke os for Nederlag. I Eskilstrup Kirke havde jeg opdaget, at der under Kalken i Choret sporedes en Del punkterede Ringe, der maatte være Glorier, og jeg fandt, at deres Glorier ikke burde fordunkles af Tidernes Daarlighed. Jeg talte til Musæumsdirektøren derom, og han sendte Professor Kornerup fra Roskilde hertil. Det var noget for ham. Den ligesaa livlige som lærde Mand klattrede med sine 68 Aar til min Forfærdelse rask opad de høie Stiger og bankede løs. Først paa den lange Række af 13 Glorier, der sidde over Chorbuen ud imod Kirken, upaatvivlelig Herren midt i sin Apostelrække. Jeg havde ventet mig meget af den. Men ak, Farven var aldeles forsvunden, som det synes, afskrabet med Flid. Men inde i Choret var vi heldigere. Midt i Alterapsissen kom en stor Regnbueglorie frem, og i den Marias Kroning. Derom Evangelisternes Emblemer, og under neden atter tolv Apostelmænd. Paa den søndre Sidevæg en stor Forestilling, Flugten til Ægypten. Josef holder Grimen paa det kjære fromme Asen, og foran gaaer en Række store Engle.

Mest fornøier mig de fire Apostle, der staae ved venstre Side af Altret, kun et Par Skridt fra mig. De er godt og ganske naturalistisk tegnede, og ligne mest gode fromme Landsbypræster, der ikke agte at skrue sig op til at see ud som Apostle, kun at være kjære Embedsbrødre. Og saa er de fra Valdemar Seirs Dage. Snart 700 Aar har de siddet under Kalken uden at forsage, fordi ingen vidste, at de var til. Men nu steg de frem, og Professoren, som kan alt kirkeligt Billedværk paa sine Fingre, vidste

strax at datere dem. Mig er det en Bestyrkelse at vide, at naar Biskop Absalon visiterede, kunde han finde samme Slags Præster i vore Kirker som vor nuværende Biskop.

Det var nu iaar. Men heller ikke de øvrige tolv Aar, jeg nu har været her, har jeg savnet lærd Bistand. Den ypperste Mand her var Biskop Monrad. Han var ikke altid let at omgaaes, men jeg skal dog ikke klage paa ham, da det snarest var min egen Skyld, naar det ikke ganske gik som det skulde. Han saae mig gjerne hos sig, og læste med Interesse mine Bøger, kunde ogsaa betroe mig sine sjælelige Sorger. Den Egenskab, jeg af alle hans mærkelige Egenskaber satte mest Pris paa, men som var mindst bekjendt af dem, der kun saae ham paa den politiske Kampplads, var den, at han ikke blot var mild i sin Dom, og kunde ikke lide, at der taltes ilde om nogen, men saa streng mod sig selv, at naar han havde noget ubehageligt Sammenstød med nogen, kunde man være vis paa næste Gang at finde ham saa meget mere venlig. Grunden var, at han i Dybet var en virkelig from og derfor kjærlig Sjæl. Den klare og skarpe Jurist som han var, var der inderst i ham en dyb Tro til Mennesker. I Politik troede han, at kunde faae dem til, hvad der for ham stod som det Rette, og blev skuffet deri. I Theologien fandt han sig mest fortrolig med sine Kirkefædre, dem han altid sad fordybet i; men var desuagtet streng confessionel. Han var et rigtig Pligtmenneske. Da jeg sidste Gang var hos ham, sagde han: De kan troe, det er en Prøvelse saaledes at føle, at dette gamle Menneske ligesom trinvis synker sammen, det er som at mærke, at det Jordiske smulrer bort. Dog sad han endnu og arbeidede og hurtigere end andre. Kort efter faldt det sammen. Hans Hustru reiste bort paa et Par Dage for at see til sin døende Fader. Ved Afskeden sagde han til hende: Du seer mig sandsynligvis ikke mere. Og det skete. Mens han sad ved sit Arbeidsbord, sank hans Hoved ned over Bogen, og hans Liv var ude. 1887.

En anden ganske forskjellig Ven har jeg nydt meget godt af i den sidste Periode. Det er Filosofen Harald Høffding, Karls Fætter. En rolig, mild, høist omgjængelig Mand. Han kommer her gjerne engang om Aaret og tilbringer en Uges Tid her, roser vort Hjem og er selv et lysende Exempel paa godt gammeldags Præstegaardsliv. Han er en god Theolog og kjender alt, hvad der fra den Side kan siges, men han har opgivet at bruge det, for at tage Livet ene fra den ethiske Side.

Om der er et andet Liv end dette, hvad man kalder et evigt, lader han staae hen. Det vil vise sig, om der er, siger han. De mystiske Tildragelser, jeg har talt om, gaaer han ind paa, naar man blot ikke deraf vil bevise et Rige bagved Døden, men blive ved det, der er fundet, at Sjælelivet har i visse Tilstande et større Omfang end i de normale. Underligt nok ville de fleste Præster ikke engang indrømme det, de kalde det altsammen Djævelskab. Endog Monrad var af saadan Mening. Man skulde dog synes, at denne »Occultisme« maatte ligge en Christen nær. Men derom vilde Monrad intet høre. Da jeg engang talte til ham derom, sagde han strengt afvisende: »Dette er jeg aldeles udenfor.« Saa fik jeg da at tale om andre Ting.

Men hvad saa end Theologerne sige, saa gaaer Tiden, og Verden forandrer sig, og Theologerne med. Siden Oldtidens Undergang har den vel i ingen Tidsalder saaledes skiftet Udseende, som siden Tændstikkerne og Galoskerne blev opfundne. Der bliver nu i hvert Sogn bygget idetmindste en Snes nye Steder om Aaret, og Bønderne begynde at bygge Villaer med Architectur.

Ogsaa Oplysningen er naaet til sit Høidepunkt, eller vel allerede ud derover og ifærd med at liste den kummerlige Vei nedad mod raa Smagløshed. I Oldtiden fik den sin Fuldendelse i to Skikkelser, i Verdens Konge Augustus og Guds Riges Konge Christus. Efter dem blev den ført ud i det Brede ad alle Verdens Landeveie. Videnskaben samlede til Dynge, beskrev og ordnede, de Guds Mænd

prædikede og fortolkede, sloges ned, men sloges dog endnu mere om Magten, men intet virkeligt Fremskridt kunde mere gjøres; Aandens herlige Kræfter gik hurtigere tilbage, end Samtidens Tanker selv var istand til at fatte. Verdensaanden har kun det Indhold den har. Naar det er forbrugt, kan Livstræet ikke brede sig videre og ikke bære bedre Frugt. Det kan lægge sin Sæd for kommende Slægter, men det tager de tusinde Aar, inden de kunne begynde at hæve den, og atter tusinde Aar, inden de forstaae, at de ikke er komne videre end det de forefandt.

Paa en Maade ligner Slægten det enkelte Menneske, men det er kun tilsyneladende. Slægten er et Naturvæsen med denne Verdens Kaar, og det er rigtigt at kalde den et Træ, forsaavidt dette staaer sin Tid, saa ældes det og giver Plads for andre Træer, der igjen ikke komme videre. Men det enkelte Menneske har i sit Indre en anden Verden. Hvad vi have af Slægten, udfolde vi i vor jordiske Levetid og naae vort Høidepunkt i godt eller ondt, men da indtræder Forskjellen. Forsaavidt vi er aandelige Mennesker, gaae vi ikke tilbage, tvertimod hvad vi have vundet, bliver altid klarere, stærkere og mere livsfriskt. Vi lægge ikke blot Sæden for andre, for selv at døe, men vi staae, naar det udvortes Menneske gaaer til Grunde, i det indvortes som endnu unge, og yngre end nogensinde, beredte til selv at være det nye Liv — ogsaa i det Onde.

Og medens jeg er ifærd med at see mit jordiske Liv til Ende, skulde jeg endnu overtænke, hvad jeg har faaet ud af dette, og hvad jeg har af Indhold til at gaae et nyt Liv imøde. Saa er dette da det Udbytte, jeg har af mit Liv, at det er blevet mig forundt at elske, elske alt det Gud elsker, alt det, som han i sin første Velsignelse har givet Mennesket at herske over, og i sin anden at beherske med Kjærlighed — Fisken i Havet, Fuglen under Himlen og Kvæget og al Jorden og alt det Kryb, der kryber paa Jorden, endelig ogsaa det der groer op af

Jorden til vor Beundring, vor Aands og vort Legems Føde, den moderlige Jord, og Luften, der vifter over den, og Vandene, der kvæge den, og Sol og Maane og Stjerner, som han lader opgaae over baade Onde og Gode, henrykkes over alt det vidunderlige Farvespil, Lyset lader det sees i.

»Men Menneskenes Børn har han allermest kjær, Gud aander paa Øiet, naar det græder.« Saa har jeg da mest elsket Mennesker, jeg har ikke kunnet andet, de har mit Hjærte, blot jeg seer dem. Mit Livs sande Udbytte er mine Venners Kjærlighed, og deraf er den rigeste Skat atter den, jeg har hjemme ved min Side.

»Nu hælder Aaret i sin Gang, snart ødes Eng og Lund. Farvel med al din Lyst og Sang, du korte Sommerstund!« Jeg sidder her og seer Birkens Løv hænge gyldent og den kobberbrune Skov bagved, og Naboens Mark, hvor den unge Sæd spirer saa saftig grøn, saaledes er Livet. Saa usigelig skjønt, at ingen kan male det saa fint, og ingen tænke sig det saa yndigt. Men i Nat raste Storm og Regn, saa min Hustru forfærdedes. Alt dette maa forlades, alt dette maa komme til Ro.

Det er en trist Psalme den: »Gaa nu hen og grav min Grav,« mit Sind kan ikke stemme med den. Jeg kan ikke sige: »Ak, i Verden er der koldt, alt dens Lys er kun en Skygge.« Dog kalder jeg det en Høitidsdag, den da der skal siges: »Far da vel, det er fuldbragt, Dagens Sol og Nattens Stjerne!« Det er saa festligt at tænke paa at skulle see den Sol, som aldrig gaaer ned, og de Stjerner, som ere Englenes milde Øine. Jeg længes efter at skue Evighedens Dybder, og efter alle de Sjæle og alle de Helligdomme, jeg længes efter at falde ned for min Frelser og bekjende alle mine Synder.

NOTE.

Udtalelser af Forfatteren om de slesvigske Forhold.
(Jfr. Anmærkning Pg. 346).

I Tilslutning til den Bemærkning hvormed tredie Bog ender, minder Forfatteren i Kapitlet »Krigen« om sin Misfornøielse med de politiske og administrative Tilstande i Slesvig og den dertil hørende Tænke- og Udtryksmaade — »en den Gang temmelig enestaaende Mening« — og udtaler sig nærmere om den daværende Stemning, at »al vor Fortræd var tydsk, Danmark Guds Have, vort Folk hans Kjæledægge, Hjertefolket, den syvende Menighed, alle yndige Dyders Hjem og alt fromt Barnesinds Vugge.«

Under dette Tryk gik det mig nu saaledes, at jeg ikke kunde finde, det sømmede sig for os at mene, at Tydskerne ere en saa usel Menneskerace, at de næppe har Lov til at være til, end sige at gaae i Spidsen; al den Stund, min historiske Kundskab gik ud paa, at vor Plads i Verden saa temmelig er at være deres aandelige Vasaller. Men at blot den Ting at være en Tydsker, at tale det store Sprog, og at have det kjært, skulde kaldes en Ulykke og en Nedværdigelse for et Menneske, og forsaavidt han selv vilde vælge det, maatte forbydes ham, kan man vel smile ad som en Dumhed, men det er dog tungt, naar alt Folket hildes i Dumheden.

Sit politiske Udslag fik nu dette Væsen i Sprogrescriptet, den skjønneste Blomst af vor Statsmandsvisdom, Danskhedens beundrede Storværk, hvis Retfærdighed var saa klar, at den var ligefrem til at tilbede. I Virkeligheden dog den Forholdsregel, der selv om den ikke hovedsagelig kan have forvoldt vor Ulykke, dog fra sin Side har gjort, hvad der for det første kunde gjøres for at skyde til det hældende Læs. Men ingen turde tvivle om den gode retfærdige Sag. Nei, ingen uden tilfældigvis de to Mænd, som allermest havde Myndighed til at tale om den. Det var Grundtvig, for han vidste, hvad Frihed er, man kan og maa dog ikke binde Munden paa Mennesker. Og Martensen, paa eengang en af dem, der mest i Virkeligheden elskede sit Fædreland og har vovet sig meget vidt for at forsvare dets Sag, og tillige som født Flensborger bedst kjendte det om-

stridte Land. Men der var ingen Ende paa det Skrig, der reiste sig imod ham, og ikke er forstummet lige til nu.

Ogsaa jævne Folk indsaae det, naar de vilde, og naar de saae den Elendighed, der fulgte deraf. Min redelige og fromme Ven Vilhelm Holm havde været i Angeln paa en Sommerreise, og beskrev mig i et Brev det sørgelige ved at see Præsterne prædike for tomme Bænke, og at være nødte til at gjennemføre Dansk i Skoler, hvor det ikke blev forstaaet, og ingen havde Lyst til at lære det; ikke at tale om alt det øvrige Spioneri, som hørte til for den, der baade af Pligt og Lyst var sin Regjerings Mand i Sognet. »Nei, at være mere Politibetjent end Præst, skal jeg virkelig ikke have noget af,« sluttede Vilhelm. Men Fædrelandets Sag, svarede man. At slaae de Slyngler ned, og at gjenindsætte Dansken i dens ældgamle Rettigheder osv. Ak ja, ældgamle, men desværre ikke nulevende. Jeg hørte en Præst forsvare det danske Kirke- og Skolesprog i hans Sogn med at han virkelig havde fundet en gammel Kone, der endnu talte dansk, og han var ganske rørt derover.

Sin kjære Familie, som man elsker for Liv og Død kan man dog, om man er et ærligt og christeligt Menneske, ogsaa see Feil hos og bedrøves over. Men at tale om Feil hos det mageløse danske Folk — naar det da ikke var den Feil, ikke at være haardt nok og hade nok — var saa forbudet som en Overtrædelse af Guds store Bud, og undergivet en temmelig streng Straf, den at udelukkes af menneskeligt Selskab. Vilde man gjøre det offentligt gjældende, kunde der vederfares En noget værre.

At give en virkelig fri Forfatning som i Kongeriget kunde ikke ladet sig gjøre, Forsøget med Rigsraadet førte til intet. Men en haard Absolutisme af den gamle Enevældes Skole kunde dog heller ikke gjøre godt, som nu Tidsaanden var rykket frem. Dog fik vi hvad endnu værre var, en Absolutisme kun til Værn for den ene Synsmaade; og et Tvangsregimente, der føles dybt ned i det daglige Liv kunde ikke andet end opirre. Dansk Væsen skulde herske, og vilde desværre undertrykke. Ingen Tale om nogen Slags Forhandlingsfrihed. Intet tydsksindet Blad kunde udkomme, og hvad der indførtes fra Tydskland, blev confiskeret paa Grændsen; undertiden ogsaa hvad der kom fra Danmark, naar den skarpe Censur ikke fandtes tilstrækkelig. Al tydsk Undervisning i hvad af Land, der laa nordenfor Sprogrescriptets Grændse, var forbudt. En ellers meget spagfærdig Candidat, som underviste en Snes Drenge fra de tydske Familier i Haderslev, fik Ordre til at lukke, og to gamle Søstre, som i al Loyalitet nærede sig med en lille Pigeskole, holdt sig kun ved personlig Velvillie.

Det værste var dog det Overmod, hvormed tydsk Sprog og Dannelse blev behandlet i det daglige Liv. Det var Synd at sige at Tydskerne vare opsætsige. Hvor de traf sammen med os, hørtes der aldrig et tydsk Ord af dem, de talte dansk, saa godt de kunde; og idet mindste for mig, som saae med deltagende Øine, saae det ud, som de ængstelig nok listede sig langs Murene i deres hjemlige By, og deres Kvinder og Børn tav stille, naar de kunde frygte, en Dansk kunde høre, hvad de sladrede indbyrdes. Der var en almindelig Følelse af, at Tydsk og Tydskere havde egentlig ikke Lov at være i Landet. Kom de saa for en Embedsmand, fik de det at mærke.

Vor Amtmand, ellers en fin og forekommende Mand, fortalte os til en Cigar efter Bordet, hvorledes han bar sig ad, hvorledes vi altsaa alle burde bære os ad:

»Naar nogen kommer og taler Tydsk i mit Contor, lader jeg ham vide, at det Sprog bruges ikke her. Naar han da beklager, at han ikke er istand til at forstaa mig, da han er en Fremmed, siger jeg ham paa Tydsk, at jeg ikke taler hans Sprog. Forklarer han da meget ydmygt, for sledske nok er de alle, at han som Reisende ikke har havt Leilighed til at lære Dansk, siger jeg ham paa Tydsk, at da har han at medbringe en Tolk; en dansk Embedsmand taler ikke Tydsk. Læg Mærke til, mine Herrer, at det siges ham paa Tydsk, saadan skal de Karle have det.« Dog troer jeg, at denne Mand hørte til dem af Embedsstanden, der behandlede Fjenden billigst. Han havde været ansat i Rendsborg og var fuldkommen hjemme i det Tydske.

Dertil ville nu saagodt som alle mine Landsmænd svare mig, at Tydskerne have gjort os saa usigelig megen Uret, at der nok kunde behøves at tage til Gjenmæle; og lige fra Lovgivning til det daglige Samliv bære de sig nu ligesaadan ad og endnu værre. Kan være, men det er da ikke deres Feil, man skal lære af sine Modstandere. Heller ikke havde vi dengang lidt anden Overlast af dem, end den vi selv vare gaaet ind paa. I det internationale Retsspørgsmaal havde vi saa temmelig vundet Processen. Og hvad det nuværende angaaer, have jo de danske Slesvigere ikke Absolutismens Tryk over dem, de have Pressefrihed, Foreningsfrihed og Forsamlingsfrihed efter tydsk Lov og Ret, og de bruger den djærvt nok. Kun Sproget stræber man at udrydde, og deri er en Forskjel. Vi kunde ikke haabe paa at udrydde det tydske Sprog, saa gjerne vi end ellers vilde det

Dette er en meget vidtrækkende Forskjel; vi er det lille Folk og vort Sprog ukjendt og uanseligt. En Stormagt der har Midler til at sætte sin Villie igjennem, kan gjøre, hvad den vil — Karl Gustav udryddede ubarmhjærtigt det danske Sprog i sine nye Provindser —,

men vi kunde ikke haabe at komme til Ende med andet end hvad vi kunde faae andre Stormagters Samtykke til. Og Krigens første Aarsag, det at tvinge en Del af det store aandsmægtige Folk, til at blive under vort Scepter, naar de ikke vilde, kunde vel efter juridisk Statsret forsvares, men ikke vække Medfølelse. Vore nordiske Stamfæller følte med os hvad Frygten for at Tydskerne skulde gjøre Gjengjæld angaaer, men heller ikke synderlig videre. Især i Norge var Misfornøielsen med vort Tvangsherredømme temmelig stærk, de kjendte det fra dem selv, sagde de. Politik er nu ingen ideal Sag, den er et Væv af Klogskabshensyn. Men det var netop det eiendommelige ved hele vor Politik i den Periode, at alle tog den som en fantastisk ophøiet Kamp for Sandhed og Ret, ingen vilde høre noget om at komme forsigtigt og klogt igjennem. Lad saa vor Fremgangsmaade end være det Ideal af Retfærdighed, som vi have villet gjøre den til, ligefuldt var den i den Grad uklog, at det er vanskeligt at fatte for enhver, der ikke har været med i den lidenskabelige Forblindelse. Madvig har Ret, mener jeg. Det eneste der havde været at gjøre, var at faa Slesvig delt medens dette var muligt. Men Slesvigerne vilde ikke paa Grund af deres Provindsfølelse, og vore Magthavere ikke paa Grund af deres »utvivlsomme Ret«. Ak ja, Statsret vil ikke sige meget, naar de historiske Forhold ere gaaede ud over dem.

Uveiret trak op over os i hele Frederik den syvendes Tid. Vi havde ved andre Stormagters Hjælp faaet Hertugdømmerne i Hænde, men Tydskerne var tvungne og var ikke til Sinds at finde sig i Ordningen længere end til Leiligheden kom til at kuldkaste den. De vaagede over Tractaterne og lurede paa enhver Overtrædelse af dem. Saa kom det aabenbare Brud paa dem, Novemberforfatningen, og samtidig døde Kongen, saa Arvespørgsmaalet kunde reises. Paa Grund heraf har det altid været forfegtet af vore Nationale, at det var aldeles ligegyldigt, hvorledes vi havde styret Hertugdømmerne, og i hvad Forhold til hinanden vi havde villet stille dem. Tydskland vilde i alle Tilfælde have frarøvet os dem, saasnart Tiden var gunstig dertil, uden at føre andet Forsvar for sin Vold end Ulvens Retsgrund. Det er muligt. Men vil man høre den Statsmands Ord, som begyndte sine Storværker med vor Undertrykkelse, saa er der dog adskilligt at bemærke derved.

Bismarck har flere Gange stærkt fremhævet, og der er ingen Grund til ikke at troe ham deri, at det aldeles ikke var let at gaae mod Danmark; Aar for Aar havde det i den første slesvigske Krig viist sig, at de andre Stormagter ikke var tilsinds at lade Tydskland tage sit Bytte. Sagen havde ikke forandret sig, hvad de store Ligevægtshensyn angaaer, og havde Bismarck ikke forstaaet paa anden

Maade at bestikke den uvederhæftige Napoleon, var han maaskee dog ikke kommen til Ende dermed. Derimod havde Sagen paa anden Maade i høi Grad forandret sig, og det kunde vi takke os selv for. Vi havde ikke mistet de ikke tydske Magters gode Villie til at støtte, hvad der var deres egen Fordel at støtte, men vi havde mistet deres Stemnings Medfølelse.

Alt hvad jeg ovenfor har udtalt som mine egne Bekymringer, gik selvfølgelig i en uhyre forstørret Maalestok, baaret i det Skjulte af Brevvexling og i det Offentlige af alle Blades saftige Skildringer udover hele den tydske Folkevrimmel lige til fjerne Verdensdele, og vakte en national Harme, som blev lige dybt følt hos Fyrsten som hos Almuesmanden; og vi skulde faae at føle, at Tydskland var os lige saa overlegen i at kunne skaffe sine Meninger og Stemninger Indgang i den store Verden, som det var det i Hærmagt. Der kom til at gaae hen over Europa en Fornemmelse af, at Danmark havde opført sig baade uklogt og usømmeligt ved ikke at tage noget Hensyn til det store høitstemte tydske Folks nationale Følelser. Ved de store Hoffer kunde man med nogen Ret tale om, at vi var et Folk af utopiske Chauvinister, og i Rusland føie til, en Rede for farlige Lidenskaber. Dermed havde vi givet vore Modstandere et af de farligste Vaaben i Hænde. Selv de, der endnu vilde støtte os af Retsgrunde, var blevne yderlig kjede af en Sag, der i andre Maader var kommen i Vanry.

Saa døde Kongen, saa pludselig og uventet, sagde man. Men det var da heller ikke just nogen Sag, man kunde lade ude af Betragtning, med det skrækkelig uordentlige Liv han førte. Og vi var uberedte og ikke rustede til Krig — i sin Blindhed for hvad der forestod, havde man end ikke i Folkets mest velhavende Periode tænkt paa, at den nærmest liggende Opgave var at reise sin Forsvarsevne til den størst mulige Styrke. Medens vi end ikke efter Kjøbenhavnernes Mening havde nogen Konge, vi kunde stole paa, og medens Hæren var paa sit ringeste Trin, vilde vi saa komme paatværs med Novemberforfatningen, det værste, man kunde byde Tydskerne, i sædvanlig utopisk Tro paa, at al Verden vilde indsee dens soleklare Ret. Nei, Bismarck indsaae den slet ikke, han indsaae meget mere, at nu var Øieblikket der, da det store Slag kunde slaaes. Vi havde bidraget temmelig meget til at det kunde gjøres. Han har rimeligvis takket os i sit Hjærte for at vi havde hjulpet ham til den store Fordel, at det var saa langt fra, at det var for svært at faae hele den store og mangehovede Nation, ogsaa Østerrig med, at han tvertimod kunde lade al Verden vide, at han ikke længer kunde styre sine rasende Landsmænd. Tingen var gjort ham lettere end han selv havde turdet haabe.

Og vor Regjering — Madvig har sagt, at man i vort Statsraad kunde lære, hvor lidt Forstand der hører til at sidde i en Regjering — og ingen tør modsige ham. Til Krigsminister havde vi Lundbye, min fordums Omgangsven, en indtil Sygelighed mistrøstig Pessimist. som ingen anden Udsigt havde end den, at al Ting gaaer naturligvis i Vadsken. Krigsførelsen blev saa derefter tiltrods for Hærens beundringsværdige opoffrende Kamp. Det viste sig, hvad der altid er et Mærke paa et Folks Ulykkestime, at ingen turde overtage Ansvaret. Monrad forsøgte det, men havde ikke Styrke dertil, og blev en fortvivlet Mand.

N. P. LE
BOGBIN

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PT 8127 F5Z52
Fibiger, Johannes Henrik
Tauber
Mit liv og levned

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 11 13 06 011 1